

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Kateřina Najmanová

Nácvik dovednosti psaní v češtině jako cizím jazyku u žáků ZŠ s ukrajinským mateřským jazykem

Teaching writing skills in Czech as a foreign language to primary school
pupils with Ukrainian as their mother tongue

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Svatava Škodová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. 12. 2023

Kateřina Najmanová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce, Mgr. Svatavě Škodové, Ph.D., za vstřícné jednání při konzultacích, cenné rady a připomínky, podporu, odbornou opravu jazykových nedostatků a za velkou trpělivost. Dále bych ráda poděkovala ZŠ Sokolovská v Liberci, a to především zástupkyni Mgr. Evě Menšíkové za umožnění výzkumu, snaze najít co nejvíce žáků vhodných pro výzkum, ochotu s čímkoliv pomoci i za samotný sběr textů při každé mé měsíční návštěvě. V neposlední řadě bych chtěla také poděkovat své rodině a blízkým za jejich podporu, pomoc a vytvoření vhodných podmínek pro vypracování této diplomové práce.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „*Nácvik dovednosti psaní v češtině jako cizím jazyku u žáků ZŠ s ukrajinským mateřským jazykem*“ se zaměřuje na problematiku výuky psaní v češtině u žáků základní školy, jejichž mateřským jazykem je ukrajinština. Psaní patří spolu se čtením mezi základní komunikační dovednosti, které se žáci učí již v první třídě. Každý jazyk se odlišuje nejen v gramatice, fonetice a ortografii, ale i v systému zápisu písmen, včetně druhu písma, jeho tvarů, směru zápisu a typu písma. Zatímco český pravopis využívá latinku a má tiskací i psací písmo, ukrajinština používá azbuku, což je zcela odlišný zápis písmen. Ačkoliv jsou si tedy oba jazyky velmi blízké, svým grafickým zápisem se značně odlišují.

Pro žáky s mateřským jazykem ukrajinštinou může být adaptace na český pravopis náročná, a je proto klíčové nejen ho procvičovat, ale také poskytnout vhodné výukové materiály.

Teoretická část práce se zaměří na popis českého systému zápisu písmen, rozdíly mezi tiskacím a psacím písmem, proces osvojování dovednosti psaní ve školním věku u rodilých i nerodilých mluvčích, a také se dotkne uvolňovacích technik před samotným psaním. Dále bude věnován prostor krátkému popisu ukrajinského písma a porovnání rozdílů mezi češtinou a ukrajinštinou.

V praktické části práce bude proveden výzkum založený na analýze textů žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou. Tato analýza se zaměří na postupný vývoj výuky psaní v českém jazyce na základě sběru dat po dobu jednoho školního roku, prováděného jednou měsíčně. Dle identifikovaných obtíží při psaní českých písmen bude navržen metodický materiál, který má pomoci žákům při výuce psaní v češtině jako cizím jazyce. Tento výukový materiál obsahuje 23 cvičení zaměřených na procvičování jednotlivých písmen a slov v tiskací i psací podobě a zároveň metodiku pro učitele.

Klíčová slova: metodika, nerodilí mluvčí, písmo, psaní, tiskací a psací písmo, ukrajinština, výukový materiál, žák

Abstract

The master thesis entitled "Training of writing skills in Czech as a foreign language in primary school pupils with Ukrainian mother tongue" focuses on the issue of teaching writing skills in Czech to primary school pupils whose mother tongue is Ukrainian. Writing, along with reading, is one of the basic communication skills that pupils learn as early as the first grade. Each language differs not only in grammar, phonetics and orthography, but also in the system of writing letters, including the type of writing, its shapes, the direction of writing and the type of writing. While Czech orthography uses the Latin alphabet and has both a print and a written script, Ukrainian uses Cyrillic, which is a completely different way of writing letters. Thus, although the two languages are very similar, they differ greatly in their graphic notation.

For pupils with Ukrainian as their mother tongue, adapting to Czech spelling can be challenging, so it is crucial not only to practise it but also to provide appropriate teaching materials.

The theoretical part of the paper will focus on the description of the Czech system of writing letters, the differences between print and cursive writing, the process of acquiring writing skills at school age for native and non-native speakers and will also mention relaxation techniques before writing. In addition, space will be devoted to a brief description of the Ukrainian script and a comparison of the differences between English and Ukrainian.

In the practical part of the thesis, research will be conducted based on the analysis of texts written by pupils with Ukrainian as their mother tongue. This analysis will focus on the gradual development of writing instruction in the Czech language based on data collection over a school year, conducted once a month. On the basis of the identified difficulties in writing Czech letters, methodological material will be proposed to help pupils learn to write in Czech as a foreign language. This teaching material contains 23 exercises aimed at practising individual letters and words in both print and written form, as well as a methodology for teachers.

Keywords: methodology, non-native speakers, writing, print and writing, Ukrainian, teaching material, learner

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce.....	12
3	Písmo.....	13
3.1	Vývoj písma.....	13
3.2	Typy písma	15
3.3	Vývojové etapy při nácviku písma	15
3.4	Formy písma vyučovaných v ČR	17
3.4.1	Vázané (jednotážené lineární) písmo	17
3.4.2	Comenia Script	18
3.5	Ukrajinské písmo.....	19
4	Čtení.....	23
5	Psychologie psaní a čtení	24
5.1	Poruchy psaní a čtení a s tím spojené problémy.....	25
5.1.1	Dysortografie	26
5.1.2	Dysgrafie.....	27
6	Výuka psaní v české škole	28
6.1	Historie metod výuky psaní a čtení	28
6.2	Vyučovací metody psaní a čtení v ČR.....	30
6.3	Problémy při výuce čtení a psaní.....	33
6.4	Psaní a RVP ZV v ČR	34
6.5	Školní výuka žáků – cizinců.....	36
6.6	Možnosti hodnocení písma žáků	38
6.7	Specifika výuky psaní v ukrajinštině.....	39
7	Mimoškolní nácvik psaní.....	42
8	Materiály k nácviku psaní.....	44
8.1	Učebnice	44

8.2	Písanky.....	45
8.3	On-line materiály	46
9	Metodologie	47
9.1	Metodika práce	47
9.1.1	Respondenti	47
9.1.2	Vstupní dotazníky a další informace	47
9.1.3	Sběr dat	48
10	Výzkum	50
10.1	Výzkumný vzorek – žáci z 1. stupně	50
10.1.1	Žák 1	51
10.1.2	Žák 2	52
10.1.3	Žák 3	53
10.1.4	Žák 4	54
10.1.5	Žák 5	55
10.1.6	Žák 6	57
10.1.7	Žák 7	58
10.2	Výzkumný vzorek – žáci ze 2. stupně	60
10.2.1	Žák 8	60
10.2.2	Žák 9	61
10.2.3	Žák 10	62
10.2.4	Žák 11	64
10.2.5	Žák 12	65
10.2.6	Žák 13	66
10.2.7	Žák 14	67
10.2.8	Žák 15	68
10.2.9	Žák 16	69
10.2.10	Žák 17	71
10.2.11	Žák 18	72

10.2.12	Žák 19	73
10.2.13	Žák 20	74
10.2.14	Žák 21	76
10.3	Celkové zhodnocení písma žáků.....	77
11	Návrh konceptu vlastní písanky	82
11.1	Struktura písanky	82
11.2	Popis jednotlivých cvičení	84
12	Diskuze.....	86
13	Závěr.....	89
14	Seznam použitých zdrojů	92
14.1	Odborná literatura	92
14.2	Elektronické zdroje	95
14.3	Kvalifikační práce	97
14.4	Učební materiály	98
15	Seznam obrázků	99
16	Seznam zkratek	101
17	Seznam příloh.....	102
18	Přílohy	103

1 Úvod

Tématem diplomové práce s názvem „*Nácvik dovednosti v češtině jako cizím jazyku u žáků ZŠ s ukrajinským mateřským jazykem*“ je výuka psaní v češtině u žáků, kteří mají jako primární jazyk ukrajinštinu. Výzkum byl realizován v průběhu školního roku 2022/2023, kdy se na českých základních školách zvýšil počet dětí z Ukrajiny na 50 849 a představujících tak 70 % žáků cizinců. Zprávy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2022) naznačují, že většina z nich jsou děti uprchlíků před válečnými konflikty. Více než polovina nově příchozích žáků měla při nástupu do školy velmi omezené znalosti češtiny. Podle rozsáhlejšího průzkumu PAQ Research, který byl realizován na konci roku 2022, se do vzdělání na českých školách v předemném školním roce zapojilo přes 90 % nově příchozích dětí z Ukrajiny. Z tohoto počtu pouze pětina z nich byla schopna se domluvit česky v běžných situacích, zatímco 45 % z nich naopak neovládalo češtinu vůbec (Kavanová, 2023). Tyto údaje podtrhují důležitost problematiky začleňování ukrajinských dětí a zlepšování výuky psaní v češtině. Nácvik psaní u dětí s ukrajinštinou jako primárním jazykem tak na českých školách přestává být zanedbatelnou záležitostí. Cílem této práce není kritika či zhodnocení možností vzdělávání ukrajinských žáků v českých školách, nýbrž identifikace problémů, které žáci s ukrajinštinou jako primárním jazykem zažívají při nácviku psaní v českém jazyce, a následné vytvoření kompenzačních prostředků ke zlepšení nácviku psaní ve zjištěných problémových písmenech a zefektivnění tak výuky psaní.

Cílem tedy je na základě zjištěných informací z výzkumu vytvořit kompenzační materiály spolu s metodikou pro vyučující k nácviku psaní pro žáky, jejichž primárním jazykem je ukrajinština. Jednotlivá cvičení budou zaměřena na písmena identifikovaná ve výzkumu jako nejproblematictější při psaní. Celkově se do výzkumu zapojí 21 žáků od 3. do 9. třídy z Ukrajiny, kteří se nyní vzdělávají na české Základní škole Sokolovská v Liberci. Plán práce původně počítal se zapojením mladších žáků (1. a 2. třída), kteří se teprve učí dovednosti psaní, a starší žáci měli být jen pro kontrastivní porovnání nácviku psaní českých písmen. Avšak v průběhu výzkumu základní škola, která se měla zapojit pro tento věkový segment, odmítla spolupráci. V tu dobu již nebylo možné najít jinou školu, kde by měli dostatečný počet žáků z této věkové skupiny, tudíž se diplomová práce bude zaměřovat na starší žáky, kteří již ovládají čtení a psaní ve svém mateřském jazyce a často i v cizím jazyce, včetně češtiny. Výzkum se ale i tak bude věnovat nácviku psaní, jelikož i pro starší žáky jsou některá písmena v češtině při zápisu náročná a problematická, tudíž i pro ně je přínosné vytvořit kompenzační cvičení, která by jim v tomto pomohla.

Empirická část práce se bude opírat o výzkumnou sondu spočívající v analýze textů, shromážděných během jednoho školního roku (září 2022–červen 2023) od zúčastněných žáků. Od

nich budou každý měsíc vybírány sešity, ze kterých budou kopírovány požadované texty. Sešity budou především z českého jazyka, ale i z biologie, dějepisu, fyziky, ojediněle z matematiky nebo cizího jazyka. Žáci, kteří se účastní tohoto výzkumu, nejprve vyplní krátký dotazník, který informuje nejen o jejich věku, studiu a schopnosti číst a psát, ale i dovednostech v psaní v českém jazyce. K tomu bude sloužit především poslední otázka, ve které žáci budou popisovat své oblíbené zvíře. Touto otázkou bude pozorována jejich úroveň psaní v češtině.

Vedle dotazníku obdrží žáci také informace o výzkumu v ukrajinském jazyce, aby věděli, čeho se účastní. Stejně informace dostanou i jejich rodiče spolu s informovaným souhlasem a informace v českém jazyce budou poskytnuty i učitelům vybraných žáků, aby byli vyrozuměni, co bude výzkum obnášet a co se bude od nich požadovat.

Diplomová práce bude strukturována do dvou hlavních částí: teoretické a empirické. Teoretická část bude rozdělena do šesti kapitol, přičemž každá z nich bude zaměřena na specifické aspekty výuky psaní. První kapitola bude věnována písmu a jeho popisu z hlediska historie, jeho typů, vývojových etap, které se uplatňují při nácviu psaní, forem českého písma, včetně tradičního písma vázaného a novější varianty – Comenia Script, a popisu ukrajinského písma. Druhá kapitola bude zaměřena na čtení jako dovednost úzce spjata s psaním. Následující kapitola se bude věnovat psychologii čtení a psaní a stručně se dotkne jejich poruch, konkrétně dysortografie a dysgrafie. Čtvrtá kapitola bude informovat o historii výuky psaní na českých školách a rozebere i některé pedagogické metody používané při výuce čtení a psaní využívané v České republice, kdy v dnešní době dominuje metoda analyticko-syntetická. Dále budou zmíněny některé problémy spojené s výukou čtení a psaní, jakými jsou nesprávný úchop psacího náčiní, nevhodný sklon písma, roztřesené písmo apod. Toto téma je popisováno z toho důvodu, že souvisí s hodnocením písma a se znalostí způsobu odstranění těchto nedostatků. Stejně tak se kapitola bude věnovat způsobům hodnocení psaní, školní výuce žáků–cizinců a v neposlední řadě i specifickým výuky psaní v ukrajinštině.

Pátá kapitola se bude zabývat mimoškolním nácviem psaní, zdůrazňujícím jeho význam v kontextu nepřetržitého vystavení dětí dovednostem psaní a čtení mimo školní prostředí. Ne vše je možné se naučit jen během doby strávené ve školní lavici. Poslední kapitola teoretické části bude informovat o materiálech určených pro nácviu psaní, jako jsou učebnice, písanky a on-line materiály.

Empirická část bude zaměřena na samotný výzkum psaní v českém jazyce u žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou. Prvním kapitolou této sekce bude metodologie práce. Následně budou popsány dovednosti psaní u 21 žáků, kteří budou anonymně označeni číslem spojeným s termínem „žák“ a rozdělení do 1. a 2. stupně. U každého žáka bude sledován vývoj

psaní od září do června, zhodnocení vzhledu písma, identifikace chyb a popis zlepšení, stagnace či objevení nových nedostatků během daného období.

Každý popis bude začínat informacemi z dotazníku. Tyto informace jsou důležité pro vstup do popisu vývoje psaní žáka. Bez nich by nemohl být popsán vývoj, jelikož by nebylo známo, jaké má žák znalosti, co je nové, v čem se zlepšuje nebo naopak zhoršuje. Každý popis bude doplněn o ukázky samotných textů. Budou vybrány tři ukázky, konkrétně ze září, února a června. Ukázky budou především jako doplnění pro vizuální představu žákova písma. Následující kapitola shrne výsledky a podrobně je rozebere z různých perspektiv, jako jsou rozdíly v psaní dle pohlaví, věku, délce výuky psaní v češtině, preferenci písma (psací x tiskací písmo), vliv mateřského jazyka a další aspekty. Dále budou popsány vytvořené kompenzační materiály ve formě písanek pro 1. a 2. stupeň i s metodikou pro učitele. Tento materiál v podobě cvičení zaměřených na problémová písmena je zásadní částí diplomové práce.

Kapitola diskuze se zaměří na prezentaci výsledků výzkumu, celkové shrnutí s porovnáním s jinými studii a nabídne návrhy pro rozšíření diplomové práce a potenciální témata pro další výzkumy v oblasti psaní. V závěru práce budou shrnuty celkové výsledky, využití empirické části a přínos vytvořeného kompenzačního materiálu.

Ve vložených přílohách budou uvedeny obě písanky s metodikou pro učitele, vzor dotazníků pro obě úrovně vzdělávání v češtině i ukrajinštině, vzor informovaného souhlasu v češtině i ukrajinštině a informační materiály pro rodiče, žáky i učitele.

2 Cíl práce

Cílem této práce je vytvořit kompenzační materiály a metodiku určenou pro vyučující, které pomohou žákům s ukrajinštinou jako prvním jazykem zlepšit své dovednosti v psaní českého jazyka. Tyto materiály se prezentují formou pracovních listů obsahujících 23 cvičení a aktivit s herním zaměřením. Cvičení jsou navržena tak, aby podpořila správné osvojení psaní českých písmen nejen z hlediska grafického provedení, ale také s důrazem na problematické oblasti, jako jsou záměny písmen či slabik, které žáci často mění vlivem svého mateřského jazyka, například záměnou písmen „y“ a „u“. Mezi dílčí cíle této práce patří i sledování celkového vývoje psaní českého jazyka u žáků, kteří mají ukrajinštinu jako svůj první jazyk.

Pracovní materiál vychází z výsledků výzkumné sondy, která spočívá ve sběru a analýze textů. Tato metoda se řadí mezi kvalitativní a zahrnuje dlouhodobé sledování a hodnocení psaní u specifické skupiny žáků. Sběr dat probíhal napříč třídami v rámci jednoho školního roku.

Výzkum probíhal mezi žáky od 3. do 9. třídy základní školy, přičemž převládají žáci 2. stupně. Tento výběr je z důvodu nedostatečné dostupnosti žáků z 1. nebo 2. třídy ve vybrané škole, kde byl výzkum realizován. Celkem bylo do sondy zahrnuto 21 žáků pocházejících z Ukrajiny.

3 Písmo

Jelikož se tato diplomová práce zaměřuje na nácvik psaní v češtině jak cizím jazyku u dětí s ukrajinským mateřským jazykem, je zapotřebí nejprve uvést, co je to vlastně písmo, dále se bude kapitola věnovat vývoji písma, typům a vývojovým etapám a samozřejmě i ukrajinskému písmu.

Písmo je systém vizuálních symbolů sloužících k zaznamenávání a uchovávání jazykové informace a jsou klíčovými nástroji pro komunikaci, učení, sdílení informací i historii. Tyto symboly, označovaná jako písmena nebo znaky, reprezentují hlásky, slova nebo jiné jednotky jazyka. Důležitým motivátorem pro tvorbu písma bylo určování vlastnictví, přičemž na začátku se toto vlastnictví označovalo pomocí značek, např. prostřednictvím kalichu, srdce apod. Například v případě vlastnictví dobytka se jim tyto znaky vypalovaly na rohy. (Fasnerová, 2014) Další, dokonalejší formou písma, bylo obrázkové písmo (piktografie). Piktografy (též petroglyfy) jsou využívány i dnes, v současnosti se s nimi můžeme setkat při označení toxických látek apod.

Existují různé druhy písma na celém světě, každý s vlastními specifiky a historií. Některé základní kategorie zahrnují logografická písmena, která reprezentují slova nebo významy pomocí jednotlivých symbolů, a fonetická písmena reprezentující zvuky či hlásky. (Loukota, 1946)

Písmo může být psáno nebo tištěno na různé materiály, jako jsou papír, pergamen, plátno nebo v dnešní době pomocí moderních elektronických médií.

3.1 Vývoj písma

V následující kapitole bude stručnou formou představen vývoj písma. Této oblasti se práce bude věnovat z důvodu ukázání historického kontextu až k současnému českému písmu – latině, která je vyučována v českých školách.

Fixování podoby písma proběhlo prakticky ihned po jeho vzniku (na rozdíl od řeči, která žádným způsobem fixovaná být nemohla). K psaní se v průběhu vývoje používalo velké množství materiálů, přičemž tyto materiály můžeme ze začátku dělit na paleografické a přírodní. Mezi paleografické se řadí např. papyrus (využití v období starověku v oblastech Rudého moře a Středozeří) či pergamen (využívaný zejména v Evropě v období středověku). Dalším paleografickým materiálem byl papír, který vynalezli ve středověké Číně již v 1. století př. n. l. Ten se však do Evropy dostal téměř o 1 300 let později, na území dnešní ČR se objevuje dokonce až v 16. století. K přírodním materiálům lze řadit např. kámen, na nějž se písmo zaznamenávalo nástroji podobným rydlu. Na paleografické materiály se pak písmo nanášelo např. štětkou z chlupů domácích zvířat. (Kéki, 1984, s. 140–141)

Za kolébku samotného písma bývá považována starověká Mezopotámie, kde bylo písmo známé již na přelomu 4. tisíciletí př. n. l. Za vynálezce zde byli považováni starověcí Sumerové.

Základ tvořily znaky s vlastnostmi piktografů (tedy obrázky konkrétních předmětů) a ideogramů. Další fází vývoje písma bylo vázání znaků na zvukovou podobu, což vedlo ke slabičnému písmu. Tzv. klínové písmo od Sumerů pak převzali Akkadové, jenž si jazykovou odlišnost poupravili. Dále se klínové písmo ještě rozštěpilo na babylonské a asyrské. Babylonské písmo se dochovalo v Chammurapiho zákoníku, který je jedním z nejstarších dochovaných zákoníků. (Loukotková, 1946, s. 22–40)

Nyní bude vynechán bližší popis vývojových období, v kterých se vyvíjelo písmo ve formě egyptských hieroglyfů, fénického písma, hebrejského, arabského, krétského či řeckého písma, jelikož pro naplnění cíle této práce nejsou stěžejní. Nejdůležitější je vývoj latinského písma.

Historie latinského písma sahá přibližně do 7. století př. n. l. Je to ve své podstatě převzatá etruská abeceda, ve které došlo k určitým změnám. Etruská abeceda např. nerozlišovala znělé a neznělé samohlásky B a P či D a T. Římané již tyto hlásky rozlišovali. Z řecké abecedy pak přidali písmena O a X. Římané dále vyřešili otázku písmene C, které Etruskové četli jako G a K, a to tak, že se rozhodli vyslovovat písmeno C jako K a vytvořili písmeno G. (Průšová, 2017, s. 79–80)

Latinka byla původně vyvinuta pouze pro latinu, ale v důsledku stěhování národů došlo k rozšíření i mezi další národy, které ji začaly používat, obměňovat a zdokonalovat. Vynalezla například zkratky, kterými nahrazovala celá slova nebo jen jeho části.

Odlišnost v zápisu a estetické stránce písma lze pozorovat zejména v římské kapitule. V období francouzského krále Karla Velikého došlo k výraznému zlomu ve vývoji latinky, jelikož se vytvořila malá písmena, známá jako karolínská minuskula. Další vývoj latinky byl ovlivněn šířením křesťanství a období gotiky, kde bylo charakteristické lámání tvarů písmen.

Psaní je postupně popularizováno, což mimo jiné vede k vývoji kurzívy jako praktičtější formy písma vytvořená pro zapisovatele. Kurzívní písmo je specifické určitým sklonem a tím, že jsou písmena vzájemně spojena. Vedle toho také vznikla alternativa – polokurzíva. (Průšová, 2017, s. 118–122)

Konec středověku přináší rozkol písma na dva směry – humanistický a novogotický. Novogotické písmo je však postupně pohlceno písmem humanistickým. Poslední zemí, kde bylo novogotické písmo užíváno, bylo Německo, které se však v roce 1941 tohoto písma vzdalo, a to na popud říšského kancléře Adolfa Hitlera. Ten odůvodnil odklon tím, že se mělo jednat o písmo židovského původu, což bylo s tehdejší antisemitskou náladou neslučitelné. (Mojdl, 2005, s. 109–133)

Dnešní latinka, nejpoužívanější písmo na světě, si udržuje homogenitu, i když je používána mnoha národy. Není tedy univerzální pro všechny. Jazykové kultury přidávají speciální písmena

a ligatury, což vytváří jazykovou unikátnost dle různých území. Jedná se např. o přidanou diakritiku nebo o pozměněnou podobu písmen. (Mojdl, 2005, s. 109–133)

Latina jako jazyk se v současnosti téměř nepoužívá, nahradila ho především angličtina jako celosvětový jazyk, ale latinka je nejrozšířenějším písmem na světě a rozvojem počítačové technologie, internetu a sociálních stránek to jen umocňuje.

3.2 Typy písma

V kapitole 1.2 se zaměříme na typy písma – logografické, sylabické, hláskové. Ke všem typům budou uvedena specifika a v rámci práce jsou zmíněny především z důvodu zařazení češtiny do jednoho z nich a uvědomění si tak specifik tohoto jazyka.

Logografické písmo – Logogramem se rozumí jediný napsaný znak, jenž zastupuje jedno slovo (morfém). Tato forma písma klade důraz na vizuální reprezentaci významů. S logogramy se setkáváme například v čínštině. Čínské logogramy používá také korejština a japonština.

Sylabické (slabičné) písmo – U sylabičného písma každý symbol zastupuje nebo přibližuje slabiku, jenž pak tvoří slova. Symbol v sylabarii je typický tím, že zastupuje zvuk souhlásky a následuje ho zvuk samohlásky nebo pouze samotné samohlásky. Sylabarie je vhodná pro takové jazyky, které mají jednoduchou jazykovou strukturu.

Hláskové (alfabetické, abecední) písmo – Zastupuje nejrozšířenější druh písma a je používáno většinou současných jazyků, a to ať se jedná o písmo prvního jazyka nebo při přepisu do jazyka druhého. K tomuto typu patří i čeština. Písmo je specifické tím, že používá jednotlivé hlásky, které jsou elementárními prvky mluvené řeči. Z grafického hlediska je nejjednodušším typem, protože si vystačí pouze s několika desítkami znaků (tedy písmen). Pro jejich úsporu se často využívají také spřežky (v češtině typickou spřežkou „ch“).

(Multimediaexpo, 2023; Wikipedia)

3.3 Vývojové etapy při nácviu písma

Tato kapitola se bude věnovat vývojovým etapám při nácviu písma. Při nácviu psaní v cizím jazyce jsou žáci vystaveni novým pravidlům, strukturám a zvukům. Popis vývojových etap umožňuje lépe přizpůsobit výuku specifik jazyka a usnadnit přechod od psaní v mateřském jazyce k tomu v cizím.

Vývojové etapy tak, jak jsou popsány v této kapitole, budou zmíněny v diskuzi před závěrem práce, kde bude zhodnoceno, zda je možné takto popsané etapy vztáhnout k učení psaní u žáků, kteří mají češtinu (resp. latinku) jako druhý jazyk. Tedy, zda tito žáci procházejí stejnými fázemi i při učení se psaní v češtině jako cizím jazyku.

V prvním ročníku základní školy lze proces nácviu psaní rozdělit do tří vzájemně navazujících období, která se postupně vyvíjejí: předslabikářové (přípravné) cviky, slabikářové (vlastní nácvi písmo) a poslabikářové (zdokonalování rukopisu) období. Každé z těchto období má specifické cíle a důležité aspekty.

Předslabikářové (přípravné) cviky – Pomocí přípravných cviků dochází ke zdokonalování jemné a hrubé motoriky dětí. Tyto cviky jsou prováděné zároveň s přípravou na čtení, přičemž se procvičuje také sluchová syntéza a analýza. Postupně se žáci učí poznávat některá písmena a pojmy (slabika, hláska či věta...). Během tohoto období je důležité se soustředit na správné hygienické návyky, dále aby si žák navykl pracovat na určitém místě a dokázal se koncentrovat na danou činnost.

Rozvoj hrubé a jemné motoriky by měl být podporován nejen malováním, ale i dalšími manipulačními činnostmi, například navlékáním korálků, zavazováním tkaniček, krčením a natahováním prstů a dalšími. Hlavní činností v tomto období by však měly představovat uvolňovací a kresebné cviky (zvané též jako přípravné). Cílem těchto činností je připravit ruku na psaní volným, svižným a plynulým pohybem. Žáci používají měkký psací materiál a obvykle pracují s papírem většího formátu. Učitelé by měli být schopni motivovat žáky k práci a cviky by měly být prováděny v pravidelných intervalech. (Fabiánová et al., 1999, s. 49)

Slabikářové období (vlastní nácvi písmo) – Toto období nastává přibližně na přelomu prvního a druhého čtvrtletí první třídy. V tomto období se žáci začínají učit psát první písmena a symboly do sešitu s předem danou liniaturou. Žák nabývá schopnosti napodobit co nejpřesněji velikost a tvar písmo, jeho správný sklon, orientaci v liniatuře a rytmické psaní. (Hřebejková et al., 1987, s. 22)

Poslabikářové období (zdokonalování rukopisu) – Během tohoto období dochází ke zdokonalování rukopisu a začíná v okamžiku, kdy žáci již znají všechna písmena. V této fázi se začínají zaměřovat na kvalitativní a kvantitativní znaky písmo. Rukopis se stává úhlednějším a žáci začínají psát rychleji. V první třídě by měli být schopni napsat přibližně 10 písmen za minutu. Toto období slouží jako přechod k další fázi rozvoje psaní a písemné komunikace. (Fabiánová et al., 1999, s. 50)

Vzhledem k věku dítěte lze proces psaní dále rozdělit do tří období:

Presylabické období – Přibližně ve věku čtyř let začíná dítě rozlišovat kresbu a psaný text. Na začátku tohoto období často napodobují písmo, aniž by rozuměly jeho významu. Postupně se však učí rozlišovat různé grafické tahy a tvary a uvědomují si, že pro různá slova používají různé značky. Seznamují se s grafickými rysy písmo a začínají rozumět významu těchto znaků. (Kučera, Viktorová, 2017, s. 75)

Sylabické období – Toto období následuje po presylabickém a je charakterizováno fonetizací řeči, což představuje důležitý krok směrem k rozvoji psaní. Konkrétní věk, kdy toto období začíná, může být variabilní, každé dítě se projevuje individuálně. Obecně se ale datuje okolo pěti až šesti let, tedy přibližně ve věku, kdy začínají rozumět vztahu mezi zvuky řeči a grafickým zápisem a učí se skládat slova ze slabik. Sylabická fáze bývá považována za nejdůležitější období a za jeden z nejzásadnějších kroků na cestě k hláskovému písmu. Pokud je rozvoj správný, bývá tato fáze od učitelů podceňovaná a vynechávána. (Kučera, Viktorová, 2017, s. 75)

Alfabetické období – Toto období je nejvyšší fází vývoje psaní a nastává s pochopením korespondence mezi fonémy a grafémy. Klade důraz na naučení se vysvětlit vztah mezi psanou a mluvenou řečí. Dítě se postupně učí pracovat s jazykem ve fonologické, sémantické a morfologické rovině. (Kučera, Viktorová, 2017, s. 75)

3.4 Formy písma vyučovaných v ČR

Toto téma je v diplomové práci zahrnuto, jelikož je důležité pro porozumění, jaké formy písma se v českých školách vyučují, jakým výzvám a překážkám mohou čelit žáci s OMJ při nácviu psaní v češtině. Každá forma písma má své vlastní zvláštnosti a nároky na výuku. Jejich znalost umožňuje pedagogům lépe plánovat a přizpůsobovat výuku psaní potřebám žáků s OMJ.

V době vypracování této práce se můžeme v českých školách setkat se dvěma druhy písem – s jednotažným lineárním (vázaným) písmem a novější podobou – Comenia Script, která má formu podobnou tiskacímu písmu.

3.4.1 Vázané (jednotažné lineární) písmo

Aktuální podoba vázaného psacího písma, vyučovaného v českých školách, vychází z koncepce školního písma, kterou vytvořil Václav Penc v 60. letech minulého století. Pencova koncepce zjednodušila velká psací písmena, inspirovaná estetickým krasopisem 19. století. I když prošla koncepcí drobnými úpravami v 80. letech, celková podoba zůstává v zásadě neměnná. (EDUin, 2023)

Důležitou částí jsou také tvarové prvky písmen a číslic, mezi které patří: čáry šikmé, vodorovné, svislé; spojovací čáry; háčky; ostré, obloučkové a kličkové obraty; počáteční a koncové závitky; levé a pravé oblouky; dvouoblouky; hadovky, srdcovky; horní, dolní a složené zátrhy; vlnovky; horní oblouky (arkády) a dolní oblouky (girlandy); pravotočivé a levotočivé ovály. Z těchto tvarových prvků je pak možné složit jednotlivé tvary grafémů jednotažného lineárního písma, respektive velká a malá písmena a číslice. Osvojování jednotlivých tvarových prvků začíná již v předškolním věku a pokračuje i v první třídě základní školy. V předškolním

období by ještě nemělo být usilováno o rozvoj psaní jako takového, ale spíše o uvolnění ruky, přičemž motivace dětí může probíhat prostřednictvím různých kreativních aktivit. V tomto věku by děti měly být během nácviu motivovány například říkankou a mohou malovat různé tvary, ovály, kolečka, čáry, tečky atd., a to jak v jednotlivých tvarech, tak v předem daných vzorech či bodech, které je třeba spojit. Tato etapa by neměla být vynechána, protože nedostatečné osvojení základních prvků může mít na vině pozdější obtíže při psaní. Je tedy třeba i zde dodržovat zásadu „od jednoduchého ke složitějšímu“. (Fasnerová, 2018)

Při psaní dosahuje písmo určitých kvalitativních a kvantitativních hodnot. Mezi kvalitativní patří: velikost, tvar, stejnoměrnost, jednotažnost, hustota, sklon, vazebnost, celková úprava, rytmizace. Někdy se mezi kvalitativní parametry posuzovaného písma řadí také tlak na podložku a rychlost psaní, čímž se rozumí počet napsaných písmen za určitou časovou jednotku, která bývá obvykle vymezena jednou minutou. (Fasnerová, 2016; Spáčilová, Šubová, 2004) Podle Mrázové (2009) je vhodnější se v prvním ročníku nezaměřovat na hbitost psaní. Fasnerová (2014) dokonce tvrdí, že rychlost psaní není ani ve druhé třídě rozhodující, naopak doporučuje se zaměřit na úhlednost a čitelnost písma. Košek Bartošová (2014) uvádí, že písmo se plně začíná automatizovat až ve 4. ročníku, kdy začne být psaní hbitější.

3.4.2 Comenia Script

Po roce 2 000 začaly vznikat názory laické veřejnosti, které považovaly jednotažné lineární písmo jako zastaralé. Kritika se týkala především striktně daného sklonu 75 stupňů, který není vhodný pro děti s poruchou motoriky nebo pro leváky. V reakci na tyto námitky Ministerstvo školství schválilo novou podobu písma, a to Comenia Script (CS). Jednou z jeho výhod je schopnost dobře se přizpůsobit souslednosti tahů, což vázané písmo neumožňuje. (EDUin, 2023)

Nevázané písmo, známé též jako nespojité, připomíná tiskací písmo, kde jednotlivá písmena nejsou plně spojena nebo jen částečně. Při psaní dochází k přerušování kontaktu psací potřeby s podložkou. (edu.cz, 2015)

Výuka vázaného písma může být náročnější a zápisy často trpí nižší čitelností a chybnými tvary písmen. Žáci mají ve vázaném písmu tendenci vynechávat háčky nad písmeny. V ideálním případě by bylo vhodné vždy zjistit předem, jaké písmo bude vyhovovat potřebám daného dítěte (např. v určeném časovém období jim umožnit vyzkoušet si oba typy a zjistit, který zjevně používají častěji a je pro ně přirozenější). To je však nemožné a zároveň není vhodné v raném věku dítěte přeučovat na jiný typ písma. Co se týče preferencí písma u žáků ve výuce, v českém jazyce mívají tendenci volit spíše vázané písmo, v jiných předmětech pak naopak písmo nevázané. (EDUin, 2023)

Leváci mohou mít s vázaným písmem problémy, zejména s dodržováním předepsaného sklonu. Písmo je často navrženo s ohledem na potřeby praváků, což leváky staví do nepřírozené pozice. To lze ukázat na příkladu písmene velkého psacího „K“. Pravák napíše první tah písmene, na rozdíl od leváka vidí i druhý tah, a dokáže jej správně napojit doprostřed, jelikož vidí stále onen první tah. Oproti tomu levák si při psaní druhého tahu zakrývá první tah rukou a nevidí jej. Leváci jsou nuceni psát "proti proudu," což může být obtížné, a vyžaduje od nich pečlivé držení psací potřeby. (EDUin, 2023)

S vázaným písmem mohou mít celou řadu problémů také žáci s dyslektickými a dysgrafickými obtížemi.

Školy v současné době mají možnost volit mezi výukou tradičního vázaného písma a nabídnutím jednoho z druhů nevázaného písma, nicméně i tak se žáci učí pasivní znalosti vázaného písma. Ministerstvo školství tuto možnost volby schválilo v roce 2015, avšak v praxi ji školy využívají spíše ojediněle. (EDUin, 2023)

Rodiče mají možnost rozhodnout se pro školu, která odpovídá vzdělávacím a výukovým metodám podle jejich preferencí. Škola by měla mít prokazatelný doklad o tom, že rodiče byli informováni o začlenění možností Comenia Script do školního vzdělávacího programu. (Lencová, 2023)

Samotná organizace výuky typů písma může probíhat několika způsoby: v samostatných paralelních třídách nebo v rámci jedné třídy při hodinách ČJ, ve které jsou žáci rozděleni. I když škola zvolí písmo nevázané, v ideálním případě je vhodné, aby do konce 3. ročníku základní školy učila také písmo vázané. Pakliže žák přestoupí na jinou školu, má právo pokračovat ve výuce takového písma, jaké se začal učit na předchozí škole a nesmí být nucen ani přeučován. (edu.cz, 2015) Povinností rodičů je nahlásit volbu písma na nové škole.

Pedagogové, kteří vyučují písmo Comenia Script, by měli absolvovat školení s následným testováním, jehož výstupem je osvědčení. (Lencová, 2023)

3.5 Ukrajinské písmo

Tím, že se diplomová práce věnuje tématu nácviu psaní v češtině u žáků s prvním jazykem ukrajinštinou, je nezbytné, aby bylo popsáno i ukrajinské písmo, a to i s jeho podobnostmi a odlišnostmi od českého písma. Pedagogové by měli být seznámeni alespoň se základy ukrajinského písma, aby k tomu mohli efektivně přizpůsobit výuku písma českého. Porozumění mateřskému jazyku žáků může také pomoci při vytváření inkluzivního vzdělávacího prostředí, které respektuje a využívá kulturní a jazykovou rozmanitost.

V porovnání s českou abecedou tvoří základ ukrajinské abecedy (azbuky) cyrilice. V současné ruské abecedě se můžeme setkat celkem s třiceti třemi písmeny. Cyrilice se zakládá

na fonemickém principu, to znamená, že každý jednotlivý foném je zpravidla vyjádřen jedním písmenem. Některé grafémy v ukrajinské abecedě mají určitou podobu s latinkou, z čehož vyplývá, že v některých případech může docházet k záměně českých písmen s písmeny z cyrilice. Celkem se tak děje u třinácti znaků, u kterých můžeme zmínit vizuální podobnost, z toho šest má stejný význam v obou grafikách. Jde o „*lat. R [er] – azb. P [er]; lat. Y [ypsilon] – azb. U [ypsilon]; lat. S [es] – azb. C [es]; lat. N [en] – azb. H [en]; lat. V [vé] – azb. B [vé]; lat. M [em] – azb. M [em]*“. Dalších sedm může také představovat problémy při nácviku psaní. Jedná se o „*lat. Y [ypsilon] – azb. Y [u]; lat. H [há] – azb. H [en]; lat. X [iks] – azb. X [chá]; lat. B [bé] – azb. B [vé]; lat. P [pé] – azb. P [er]; lat. C [cé] – azb. C [es]*“. Jako příklad je možné uvést český výraz „*rybka*“, jenž může být zaměňováno s ukrajinským slovem „*pybka*“ (kabina lodi). (Šindelářová, Škodová, 2013) Tento fakt potvrzuje i portál Inkluzivní škola (2022), který uvádí, že podobnost s latinkou může způsobit záměnu některých písmen, např. „*hádat*“ může žák číst jako [*nadat*]. Dalšími písmeny, která jsou náchylná na záměnu jsou „Y, U, C, S, H, N, P a R“.
(META o.p.s., 2022)

Další podobnost latinky s cyrilicí je shledávána v označení jednotlivých grafémů, které jsou rozděleny na konsonanty a vokály. „*Šest písmen pro vokály (a, e, u, i, o, y) označuje vždy jednu hlásku, písmena є [je], ю [ju], я [ja] označující jeden foném pouze po měkkých souhláskách a na začátku slova, po samohláskách a po apostrofu dvě hlásky є [j+e], ю [j+u], я [j+a], ї [ji]. Písmeno ŭ [j] před o označuje souhlásku j, v jiných pozicích neslabičnou samohlásku i; měkký znak ь neoznačuje hlásku, nýbrž ukazuje na měkkou výslovnost předcházející souhlásky*“.
(Šindelářová, Škodová, 2013)

Ukrajinské písmo (podobně jako ruské písmo) funguje na fonemickém principu. Na rozdíl od české abecedy se ukrajinská odlišuje přítomností afrikátů (дж [ž], дз [z], дз' [z']). Další odchylky mezi ukrajinským a českým písmem zahrnují znaky ї [ji], у [šč]. Vzhledem k těmto odlišnostem mívají ukrajinští žáci často potíže s osvojením správné výslovnosti v češtině, např. v případě slova „*дзеркало*“ – zrcadlo. (Šindelářová, Škodová, 2013)

Pro české učitele, kteří vzdělávají ukrajinsky mluvící žáky, je nutné mít znalost specifík tohoto jazyka a věnovat jim pozornost během výuky češtiny. Důležité je také brát v úvahu podobnost mezi ruštinou a ukrajinštinou. Někteří žáci mohou hovořit pouze rusky, zatímco jiní nemusí mít znalost ruštiny žádnou. Často závisí na regionu Ukrajiny, odkud žáci pocházejí. Rozdíl mezi ruštinou a ukrajinštinou lze přirovnat k rozdílu mezi češtinou a polštinou, a to i ve výslovnosti některých písmen v těchto jazycích.

Zde jsou některé body charakteristické pro žáky s mateřským jazykem ukrajinštinou, které by měl mít učitel na paměti při výuce čtení a psaní:

- V ukrajinštině se nepoužívá délka, žákům tudíž může činit problém rozlišit slova s odlišnou délkou, například u slov [rada] a [ráda].
- Častá je záměna písmena „o“ za „a“, což může způsobit, že žáci říkají např. [ana] namísto [ona].
- Některá písmena v azbuce mají vizuální podobnost s latinkou. To vede k záměně písmen, např. „hádat“ může žák číst jako [nadat]. Vliv cyrilice má dopad na záměnu ve čtení i dalších písmen – Y, U, C a S, H a N, P a R.
- Ukrajinsky mluvící žáci nemají zkušenost s českým písankovým vázaným písmem.
- Poměrně velké množství slov je ve slovanských jazycích tzv. „falešnými přáteli“. Například „školnik“ je ukrajinsky „žák základní školy“, „čjorstvyj“ je ukrajinsky „starý, tvrdý“ nebo „voňat“ je ukrajinsky „smrdět“ a „pachnut“ znamená „vonět“. „Hledat“ se pak řekne „szukaty“ (čti [š]). Dále existují slova, která si jsou podobná: „zošit“ – sešit nebo „mala“ – měla.
- Některé české grafémy v psané podobě odpovídají psacím ukrajinským písmenům, ale označují jiné hlásky. Mezi takovými grafémy existuje celá řada shod, např. *p*, *c*, *u*, *y* a další. (Šindelářová, Škodová, 2013)

Jednou z velkých kapitol jazyka jsou i zmiňovaní tzv. „falešní přátelé“, kterých je ve slovanských jazycích poměrně značné množství. První kategorie falešných přátel jsou slova, která mají jazykovou příbuznost, ale v průběhu času došlo k odlišnému vývoji významu. Příkladem může být slovo „*борець*“ [borec'] v ukrajinštině a „borec“ v češtině. V českém jazyce je tímto slovem označovaná osoba s výjimečnými schopnostmi, v ukrajinštině pak slovo znamená „rváč, bojovník“. Ukrajinské slovo „*господа*“ [hospoda] zní stejně jako české slovo „hospoda“, nicméně znamená „obydlí“ nebo „hospodářství“. V některých případech může existovat částečná podobnost ve významu, ale v jiných naopak naprosto odlišná. Například ukrajinské slovo „*дружина*“ [družyna] má stejný význam jako české slovo „družina“, ale mimo to má další významy jako např. „manžel/ka“. (Boček, 2022)

Druhou skupinu falešných přátel tvoří slova, která nejsou příbuzná a jejich podobnost je čistě náhodná. To může být vysvětleno historickými změnami výslovnosti, jako je například proměna původních samohlásek „o“ nebo „e“ v „i“. Mělo to za následek, že mnoho ukrajinských slov se odlišovalo od svých českých ekvivalentů nebo se přiblížilo jiným českým slovům. Například výraz „*бик*“ [bik], který v ukrajinštině zvukově připomíná české slovo „býk“, ale ve skutečnosti je spíše příbuzné s českým slovem „bok“ a má právě tento význam. Podobně „*лід*“ [lid] zní jako české „lid“, ale znamená „led“ nebo „chlad“. Slova z této druhé skupiny mohou být problematická, zejména pro ty, kteří teprve začínají s osvojováním cizího jazyka.

Ukrajinaština je slovanský jazyk, v důsledku čehož si jsou blízké některé významy slov nebo gramatické postupy. Někteří žáci si díky tomu češtinu osvojí rychleji, ale je to individuální záležitost. (Boček, 2022; META o.p.s., 2022)

4 Čtení

Čtení bude v této diplomové práci zahrnuto pouze okrajově, ale není možné jej zcela vynechat, jelikož psaní a čtení jsou dvě navzájem podporující se dovednosti, které spolu úzce souvisejí v procesu jazykového vývoje a komunikace. Existuje mezi nimi dynamická interakce, která posiluje a obohacuje schopnost komunikovat v písemné formě. Čtení je také důležité k porozumění gramatickým a syntaktickým strukturám jazyka, což zajišťujete jejich správné používání při psaní. Zařazení čtení do diplomové práce je klíčové pro poskytnutí komplexního a hlubšího pohledu do nácviku psaní.

V odborné literatuře lze nalézt rozsáhlý přehled metod věnujících se procesům začátku psaní a čtení. Podle několika autorů (Fasnerová, 2016; Kamiš, 2014) patří mezi základní metody dvě hlavní kategorie: syntetické a analytické. Syntetické metody vynikají tím, že vycházejí z jednotlivých prvků, jež jsou postupně spojovány do celku. Postupuje se od jednoduchého ke složitějšímu, což znamená přechod od písmen k vytváření slov nebo od technického čtení k porozumění obsahu. Opakem jsou metody analytické, ve kterých se postupuje z celku směrem k jednotlivým prvkům. Tato metoda přechází od vět ke slovům, dále od slov ke slabikám a od slabik k hláskám s cílem dosáhnout porozumění textu. Podle jiných autorů (např. Mrázová, 2000) se dělí metody na tři typy. V prvních dvou metodách je popis stejný, třetím druhem je analyticko-syntetická metoda, při které se uplatňuje kombinovaný postup dvou předešlých metod.

Při nácviku čtení lze mezi syntetické metody zařadit skriptologickou, slabikovací, souhláskovou, fonetickou, hláskovací, písmenkovou, mnemotechnicko-skriptologickou, metodu náslovných hlásek, normálních hlásek, Petrákovu nebo generickou metodu. (Fasnerová, 2016; Mrázová 2000) Mnemotechnicko-skriptologická metoda využívá návodných obrázků, například písmeno „C“ je ztvárněno cibulemi. U generické metody se žáci nejprve naučí hlásky, na které začínají jejich jména a až následně přichází část hláskového čtení velkých tiskacích písmen. Petránkova metoda spočívá v postupném a kontrolovaném průvodním čtení slov po částech, například „vr = vr, vr-a = vra, vra-t = vrat, vrat-a = vrata“. (Fasnerová, 2018; Mrázová, 2000) Další ze zmíněných metod jsou dále popsány v kapitole o historii vývoje metod čtení.

Mezi analytické metody patří Jacototova, globální a Vogelova metoda. (Fasnerová, 2016; Kamiš, 2014) Jacototova spočívá v tom, že žáci analyzují celou větu až do doby, než si zapamatují všechna její slova a jsou schopni je přečíst. Poté jsou slova rozložena na slabiky a slabiky na písmena. Vogelova metoda, také známá jako metoda normálních slov, pracuje s rozkladem slov na písmena a opětovným skládáním do celku. Globální pak představuje analýzu celých slov a následné skládání nových slov z již známých písmen. (Fasnerová, 2016; Kamiš, 2014)

5 Psychologie psaní a čtení

Tato kapitola systematicky zkoumá psychologii čtení a psaní, s důrazem na výuku psaní, a je zařazena do diplomové práce z důvodu své neoddelitelné role v celkovém vývoji dítěte a v kontextu jakékoli vzdělávací činnosti. Procesy spojené se čtením a psaním jsou komplexně ovlivněny psychologickými faktory, zahrnujícími kognitivní schopnosti, paměť, vnímání a další aspekty. Psychologie čtení a psaní se zabývá těmi nezbytnými pro efektivní komunikaci a vzdělávání. Detailní popis umožňuje hlubší pochopení toho, jak jednotlivci vnímají, zpracovávají a interpretují písemné informace.

Popis psychologických mechanismů a procesů, které ovlivňují učení se psaní a čtení, může pomoci lepšímu porozumění toho, jak žáci s OMJ budou zvládat nácvik psaní v češtině a může tak přispět i k vytvoření lepšího inkluzivního vzdělávacího prostředí. To je důležité, pokud chceme, aby se žáci efektivně učili číst a psát v cizím jazyce. Porozumění různým způsobům vnímání informací může vést k lepšímu začleňování žáků s OMJ do výuky. Čtení je v této kapitole zahrnuto, jelikož je spolu se psaním základní složkou gramotnosti člověka a navzájem se velmi ovlivňují. Čtením člověk rozumí psané řeči.

Pro úspěšný vstup do fáze učení čtení a psaní musí dítě dosáhnout emocionální a sociální zralosti. Dítě by mělo respektovat, že dospělý člověk je autorita, ve škole to je pak zejména učitel. Nástup do školy je důležitým milníkem socializace, přičemž dítě již není pouze pod vlivem své rodiny. Ovlivňují ho nové autority, včetně učitelů, školního prostředí, vrstevníků a dětí různého věku. Důležitá je také emocionální zralost, přičemž žák by měl být stabilnější, než tomu bylo v předchozím, předškolním, období. U emočně nezralého žáka může být velmi obtížné a frustrující začlenit se do kolektivu. Všechny tyto okolnosti mají následně vliv na školní výkonnost žáka, a tedy i na nácvik psaní. (Šulová et al., 2014, s. 94–95)

Fabiánková (1999, s. 34) analyzuje nácvik čtení a psaní z psychologického hlediska ve třech etapách. Během první z nich dochází ke zvukové analýze slov, jenž mají být napsané. Prostřednictvím analýzy dojde k vydělení hlásek a ke stanovení přesného sledu dalších. Dále se objevují optické symboly promítající se do grafomotorické podoby. Z druhé etapy se tam dostávají fonémy, čímž je rozuměn optický znak, tedy grafém. V průběhu třetí etapy se automatizují grafické a ortografické požadavky.

Při procesu čtení jsou zapojeny různé mentální procesy, včetně uvědomění si rozdílu mezi zvukovou a významovou stránkou řeči, analýzy fonémů, zvukové substance a převedení na grafémy. Tyto dovednosti jsou nezbytné pro efektivní čtení a psaní. (Fabiánková, 1999, s. 34)

Ve spojitosti s psychologií čtení a psaní je třeba zmínit i ambice rodičů, kteří mohou na děti vytvářet nepřiměřený tlak. U dítěte pak zanikne vnitřní motivace vzdělávat samo pro sebe,

a dojde k přechodu k vnější motivaci, ve které se učí jen pro své rodiče, protože se na něj vyvíjí nepřiměřený tlak. Dítě není motivováno touhou po poznání, nýbrž jeho motivací je strach z neúspěchu a touha dostat dobrou známku. Vážný problém nastává v okamžiku, kdy nelze z různých příčin dosáhnout požadovaných výsledků, kvůli čemuž nastává pocit frustrace. Zde je třeba spolupracovat s rodiči a přesvědčit je, že známky nezaručí, aby jejich potomek byl šťastný. (Doležalová, 2023)

Psychologický základ výuky gramotnosti spočívá ve vhodném výběru metodických postupů, které respektují individuální charakteristiky dítěte, jeho paměť a budoucí vývoj. Důležitá je také duševní atmosféra vytvořená učitelem a fyzické zdraví žáka.

V psychologickém rámci lze identifikovat tři etapy: analytickou, syntetickou a etapu automatizace. Každá etapa má specifické charakteristiky, nelze je tedy chápat lineárně. (Křivánek et al., 1998, s. 56)

Dalším faktorem, který je důležitý pro efektivní výuku psaní, je připravenost učitele na výuku. Je potřeba, aby učitel nejen plně ovládal probíranou látku, ale také byl připraven na výuku v elementární třídě. Musí se umět orientovat ve velké škále používaných metod a forem práce a měl by mít přehled o možnostech využívání pomůcek během výuky.

Celkově lze říci, že psychologie hraje klíčovou roli ve výuce psaní a čtení, pomáhá porozumět složitým procesům vnímání a zpracování písemných informací a vytvářet vhodné vzdělávací prostředí pro žáky. Učitelé by měli být připraveni nejen učit, ale také rozumět psychologickým aspektům učení, což pomáhá efektivně vést žáky k rozvoji jejich gramotnosti. (Spáčilová, 2009, s. 7)

5.1 Poruchy psaní a čtení a s tím spojené problémy

Nyní budou okrajově představeny poruchy čtení a psaní, jelikož ty mohou výrazně ovlivnit proces nácvičku psaní v cizím jazyce u žáků s OMJ. Jedinci s těmito poruchami jsou integrováni do standardních tříd, což vyžaduje od učitelů českého jazyka na základních školách, aby byli obeznámeni s potížemi a přizpůsobovali svou práci v souladu s potřebami daného žáka. Poruchy se nevyskytují pouze v kontextu českého jazyka, nýbrž jsou přítomny ve všech jazycích. Z tohoto důvodu je důležité tyto poruchy brát v úvahu i při nácvičku psaní v druhém jazyce. I když žáci znají pravidla českého jazyka, mohou kvůli tomu mít problémy při psaní (např. záměna písmen B a D, vynechávání písmen/částí slov či špatně čitelné/nečitelné písmo). Studium těchto vlivů může učitel přispět k identifikaci klíčových oblastí, které potřebují pozornost, podporu a zahrnout je tak do procesu začleňování žáka do vzdělávacího systému.

Poruchy psaní a čtení mohou negativně ovlivnit schopnost žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou učit se psát v češtině. Porozumění těmto poruchám a zvolení vhodného přístupu

k nim je klíčové pro vytvoření inkluzivního vzdělávacího prostředí, kde mají všichni rovnocennou příležitost dosáhnout úspěchu.

Současná legislativa klasifikuje žáky se specifickými poruchami učení jako žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. U těchto poruch je třeba zapojit reedukaci a další didaktické metody, využívat speciální pomůcky a vytvářet podmínky, během kterých může žák projevit své skutečné schopnosti a dovednosti bez negativního zkreslení vyplývající z konkrétní specifické poruchy učení. (Jucovičová, 2014)

5.1.1 Dysortografie

Dysortografie představuje specifickou poruchu učení charakterizovanou opakujícími se chybami v oblasti pravopisu. Přináší problémy s dodržováním gramatických pravidel, interpunkce a hláskování. Základní podstata dysortografie nespočívá v neschopnosti žáka ovládat gramatiku jako takovou, nýbrž je především zaměřena na dysortografické jevy, mezi něž patří vynechávání, přidávání a zaměňování písmen, tvorba zkomolenin, chyby ve změkčování a další. Žáci s dysortografií trpí deficitem fonologických funkcí zahrnujících problémy v rozlišování a vnímání slabik, slov, hlásek a fonémů. Tato porucha se projevuje zejména při psaní diktátů, což závisí na sluchovém vnímání žáka. V diktátech můžeme pozorovat zaměňování sluchově podobných prvků nebo nesprávné rozlišení shluků souhlásek. Je také možné pozorovat vysoký stupeň chybovosti při prepisech a opisech. Tyto komplikace mohou být spojeny s kombinovanými poruchami, jako jsou dyslexie nebo autodiktát, při kterém si žák diktuje opisovaný text polohlasem, což vede k následným chybám.

Dysortografie může mít různé podoby: auditivní dysortografie (narušení sluchového vnímání, chybné rozlišování hlásek, tvrdého a měkkého i/y apod.), vizuální dysortografie (problém se sníženou kvalitou zrakové paměti, zaměňování tvarově a zvukově podobných slov), hypoaktivní dysortografie (zpomalené psaní, dlouhá doba potřebná ke vzpomnutí si na vzhled písemného projevu), hyperaktivní dysortografie (neschopnost spojit rychlost psaní s gramatickými pravidly).

Při práci se žákem s dysortografií je nutné provádět reedukaci zaměřenou na specifické dysortografické chyby a na gramatické nedostatky. U dysortografiků by nemělo být vyžadováno, aby prokazovali svoje znalosti formou diktátu, ale spíše jinými metodami, například kroužkováním správných tvarů, slovním doplňováním apod. V některých případech může být vhodné požadovat, aby napsali pouze přiměřenou část textu, nikoliv celý. (Kubešová, 2023)

5.1.2 Dysgrafie

Dysgrafii lze charakterizovat jako specifickou poruchu ovlivňující grafický aspekt písemného projevu, jeho úpravnost a čitelnost. Žák s dysgrafií má obtíže s reprodukcí tvaru a správným uspořádáním písmen jako jejich zapamatováním. Písmo těchto žáků obvykle bývá těžkopádné, neohrabané a neuspořádané. Problémy též nastávají ve velikosti písma, přičemž některá písmena jsou příliš velká a jiná naopak malá. Při psaní musí žák vynaložit výrazné úsilí, psaní mu jde pomalu a je pro něj namáhavé. Často dochází k nevhodnému držení psacího náčiní. Vzhledem k tomu, že se žák musí značně soustředit na psaní, dochází k vysokému výskytu pravopisných chyb. (Zelinková, 2003, s. 42)

6 Výuka psaní v české škole

V této kapitole bude popsána výuka psaní v českých školách, a to z hlediska hned několika pohledů. Kapitola je rozdělena nejprve na historii metod, vyučovací metody, problémy při výuce, dále pak už konkrétněji k tématu psaní u žáků cizinců, návykům při psaní a specifikům výuky psaní v ukrajinštině.

6.1 Historie metod výuky psaní a čtení

Historie metod výuky čtení a psaní hraje klíčovou roli v porozumění vývoje pedagogických přístupů k těmto dovednostem a jejich změně v průběhu času. Studium historie má pro účely diplomové práce dvojí význam. Prvně poskytuje kontext pro porovnání používaných metod v minulosti a současnosti, což je zásadní pro hodnocení efektivity současných výukových strategií a implementaci nových. Zadruhé odhaluje proměny pedagogických přístupů, jež byly ovlivněny potřebami a charakteristikami žáků. To může být užitečné pro přizpůsobení výuky specifickým potřebám žáků s ukrajinským mateřským jazykem.

Od počátku povinné školní docházky byl kladen důraz na skládání písmen a hlásek do slabik. Zároveň se pedagogové snažili najít co nejsnadnější cestu k výuce čtení. Mezi dvě nejběžnější metody patří metoda syntetická a analytická. (Křivánek et al., 1998)

Nejstaršími metodami při výuce psaní byly mechanické metody, kde žáci pouze kopírovali písmena. Žáci měli k dispozici tabulky a na nich vyryté tvary písmen, které objížděli rydlem. Následně je psali do vosku a až nakonec barvou na dřevěné tabulky. (Kohoutek, 1968, s. 12) Podobným způsobem fungovala pauzovací metoda, která v Československu existovala od roku 1937. I zde se jednalo o mechanickou metodu s průsvitným papírem, pod který byla zasunuta silně tištěná předloha. Tvary daných písmen se pak opisovaly tak dlouho, dokud nezaplňily celý papír. Tvůrci této metody očekávali, že si žáci zafixují správný sklon a tvar a jejich písmo pak bude bezchybné. Podle Kohoutka (1968, s. 12) byly obě tyto metody značně neúčinné.

Na začátku povinné školní docházky v roce 1774 měla ve školách své pevné místo slabikovací metoda. Ta byla zrušena v roce 1869 Říšským zákonem v habsburském mocnářství. Během této metody procházeli žáci následujícími etapami:

- Abecedáři – Žák musel umět pojmenovat názvy všech písmen. Například, pokud ukázal na písmeno „s“, řekl všechna písmena až po toto písmeno, tedy „á, bé, cé, dé, é, ef, gé...es“.
- Slabikanti – V této etapě se po žácích vyžadovalo, aby se naučili skládat slabiky z názvů písmen, např. slabiku „lo“ četli [el-ó-lo]. Ležel před nimi dvojlist, přičemž na jedné straně měli napsanou abecedu a na druhé slabikovací schéma.

- Nominaristé – Ve třetí fázi se žáci nazývali nominaristé. Jednalo se o ty, kteří již uměli číst celá slova. I zde čtení probíhalo slabikováním, například slovo „lano“ se pak četlo [el-á-en-ó]. (Křivánek et al., 1998, s. 11)

Na konci 16. století se objevil pokus o zjednodušení výuky. Podle mnohých odborníků bylo doporučováno, aby byly vyvozovány z písmen zvuky. Než však došlo ke skutečnému posunu, trvalo to poměrně dlouho. K pronikání hláskovací metody začalo docházet až počátkem 19. století. Jako další metody můžeme jmenovat následující:

Metoda skriptologická – Jiným pojmenováním „metoda čtení psaním“ je založena nejprve na sluchovém rozkladu vět na slova, ta následně na slabiky a poté hlásky. Vedle toho žáci trénovali kreslení, aby uvolnili ruce. Po několika týdnech se naučili hlásku, kterou vyslovovali společně se slovy obsahujícími dané písmeno. Učitel následně napsal písmeno na tabuli a žáci ho přepisovali do sešitů. Postupně přidávali další písmena a spojovali je do slabik a slov. Když zvládli napsat slova, přešli k fonetickému přepisu vět a na konec začali číst texty. Učili se číst pomocí svého a učitelova psacího písma. (Forejtová, 2010, s. 23–24)

Metoda fonomimická – Během nácvičku této metody se využívalo hlásek, jenž mají samy o sobě význam. Mezi taková slova patří např. citoslovce. I zde se používaly obrázky navozující danou hlásku, např. obrázek kočky, na kterou se volá „čččč“. K tomu se zapojuje gestikulace a mimika, aby si žáci příslušnou hlásku zapamatovali a zautomatizovali s nějakým gestem, např. při vyslovování „i“ si dávali prst před ústa. (Forejtová, 2010, s. 25–26)

Metoda náslovných hlásek – Žák musel umět sluchově oddělit vyvozovanou hlásku. To bylo snadnější u slov, na jejichž začátku stála samohláska, např. ú-úlek. Jako pomůcku mohli žáci využívat návodné obrázky, u kterých název začínal příslušnou hláskou. Používá se jako součást synteticko-analytické metody. (Křivánek et al., 1998, s. 94)

Písmenková (slabikovací) metoda – Tato metoda využívaná již starověkými Řeky a Římany zahrnovala identifikaci písmen abecedy a rozpoznávání jejich tvarů buď nazpaměť, nebo pozpátku. Jak uvádějí Blatný a Fabiánková (1981, s. 27), žáci postupovali ke čtení celých slabik poté, co tuto fázi úspěšně zvládli. Začínali vyslovovat jednotlivé hlásky a postupně přecházeli ke čtení bez mezistupně. Metoda poté zahrnovala skládání slabik do celých slov a následně do vět. Bohužel, tato metoda měla nevýhodu v tom, že žáci potřebovali velmi dlouhou dobu, než začali sami číst. Byla založena na memorování bez významu, což představovalo její výraznou omezenost v porozumění. (Fabiánková et al., 1981, 27)

Dále můžeme jmenovat **genetickou metodu** neboli „čtení vzhledem“, která byla vydána v roce 1913 a za jejíhož autora je považován Josef Kožíšek. Tato metoda je spojována s první Kožíškovo čítankou s názvem „Poupata“. Využíval se zde vývoj písma z historického hlediska od

kreseb a symbolů po vyjádření myšlenek. Principem bylo zaznamenat myšlenku pomocí symbolů. Žáci se učili číst a psát velká tiskací písmena jmen svých spolužáků ve formě zkratek, např. písmeno „P“ znamenalo jméno „Petr“. Ze symbolu se postupem času stávala hláska. Takto se žáci naučili číst a psát všechna písmena a postupem času již nebylo potřeba symbolu nebo kresby, zůstávala jen velká tiskací písmena. (Forejtová, 2010, s. 28)

V roce 1929 vydal Josef Kubálek slabikář (1920, s. 50) „U nás“ a zavedl tak **metodu normálních slabik**. Ve zmíněném slabikáři jsou u slabik vyobrazeny návodné obrázky, například u slabiky „me“ figurují meče. Žáci se tak učili slabiky pomocí známých jevů. Nejprve četli dle obrázků, postupem času přešli k nacvičování skládání slabik z hlásek dle poslechu. Nevýhodou bylo, že mohlo trvat dlouho spojování slabiky s obrázkem a tím i pochopení nového slova.

Dále zde může být zmíněna **metoda psychologicko-fyziologická**, která je založena na psacím pohybu. Zaměřovala se na plynulý pohyb ruky při psaní a podpoře individuálního rukopisu. Nejprve byla ruka a prsty rozcvičeny a poté se přecházelo k psaní od písmen po věty. (Mlčáková, 2009, s. 51)

Další tři metody, které jsou používány v současnosti, budou prezentovány v další kapitole.

6.2 Vyučovací metody psaní a čtení v ČR

Tato část diplomové práce se věnuje představení tří výukových metod, které jsou v současné době používány ve školách v České republice. Je jim věnována zvláštní pozornost, neboť cílem diplomové práce je navrhnout výukové materiály pro nácvik psaní u žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou. Porozumění různým metodám výuky psaní a čtení je zásadní, protože poskytuje inspiraci pro výběr vhodných výukových strategií, které budou efektivní pro tuto specifickou skupinu. Zahrnutí tohoto tématu může být významné i s ohledem na kulturní rozmanitost ve vzdělávacím prostředí, což pozitivně ovlivňuje sociální a kulturní integraci žáků s ukrajinským mateřským jazykem.

Metody výuky jsou promyšlenými způsoby vyučování a výchovy. Jedná se o trasy či způsoby, jak dosáhnout požadovaných vzdělávacích cílů. Samotné metody výuky jsou pouze nástrojem a jedním z prvků ve výchovně–vzdělávacím systému. Rozhodně nemohou nahradit nevhodně stanovený cíl nebo chybějící obsah. (Křováčková et al., 2014)

Analyticko-syntetická metoda – Tato metoda je odvozená z psychologicko-fyziologického přístupu a představuje významný nástroj v kontextu výuky psaní a čtení. Někdy je nazývána zvuková nebo hlásková a byla hojně využívána před rokem 1989, v současné době patří mezi nejčastěji používané v českých školách. Podstata této metody se zakládá na systematické analýze slov, což zahrnuje jejich rozkládání na slabiky a následnou syntézu, tj. skládání těchto

slabik zpět do slov. Zároveň probíhá také výuka psaní, přičemž žáci se učí všechny formy písmene současně. (Letochová, 2022)

Kohoutek (1968, s. 43–44) se věnuje analýze této metody ve své práci „Celostní psaní na stupni elementárním“. Autor upřednostňuje nejprve čtení psaného textu před samotným psaním. Motivuje žáky pomocí různých říkanek a básniček, v nichž demonstruje tzv. jednotažnost – kreslení obrázků jediným tahem.

I přesto, že je tato metoda kritizována pro svou přílišnou mechanizaci a pro žáky nepřirozené rozkládání slov na slabiky, nese s sebou výhody spojené s její tradicí. Existuje bohaté množství kvalitních učebnic a materiálů, které využívají její principy. (Letochová, 2022)

Analyticko-syntetická metoda se dělí do tří období zahrnující celý proces nácviku čtení a psaní. Patří sem:

1. Předslabikářové období – jazyková příprava žáků na čtení (6–8 týdnů)
2. Slabikářové období – slabičně-analytický způsob čtení (22 týdnů)
3. Poslabikářové období – plynulé čtení slov a textů (4–8 týdnů)

Vymezení časových období, která jsou uvedena v závorkách, je pouze orientační. Tyto fáze respektují individuální tempo žáků a umožňují flexibilitu výuky v závislosti na potřebách třídy. Vzhledem k tomu, že každá z těchto fází má svůj specifický časový rámeček, je zároveň důležité, aby byl učitel schopen flexibilně reagovat na rozdílné tempo a schopnosti žáků. (Fasnerová, 2021, s. 35)

Zahrnutí analyticko-syntetické metody do nácviku psaní u dětí s mateřským jazykem ukrajinštinou lze zdůvodnit několika faktory. Prvním je její systematický přístup, který umožňuje žákům postupně rozumět struktuře slov a skládat je dohromady. Vedle toho může být výuka všech forem písmene najednou pro žáky s OMJ efektivní, protože umožňuje komplexní a současnou analýzu písmenných tvarů.

Sfumato – Tato metoda, známá též jako splývavé čtení, představuje nejmladší a v současnosti nejméně rozšířený přístup ve výuce čtení a psaní, který vznikl teprve v 70. letech minulého století. Klíčový prvek je založen na smyslovém zpracování informací, s důrazem na periferní vnímání slov. Oproti tradičním metodám klade pozornost na délku a sílu hlásek, správnou hlasovou hygienu a expresivní projev. Čtení má charakter spíše zpěvný, přičemž výuka vyžaduje zapojení hudebního průběhu. Zvláště důležité je propojení s jinými předměty v rámci mezipředmětového výukového přístupu. Mezi výhody patří nejen zábavnost, ale i schopnost eliminovat poruchy čtení prostřednictvím splývavého propojování hlásek. (Letochová, 2022) Podle Navrátilové (2013) je splývavé čtení založeno na neurofyziologických zákonitostech, které ovlivňují orgány sluchu, hlasu a zraku, a odráží specifický způsob, jakým lidský mozek pracuje

a jak funguje dětské vnímání. Při vytváření čtecích návyků je pracováno se zrakem a sluchem podle jasně dané posloupnosti s dostatečnou podporou dechu. Díky tomu dochází k rozlišování prvků řeči, přičemž je spojována sluchová i zraková paměť a představivost.

Zahrnutí této metody do nácviku psaní u dětí s mateřským jazykem ukrajinštinou může přinést výhody v podobě zábavného a efektivního způsobu propojování hlásek a odstranění případných poruch čtení, což může pozitivně ovlivnit proces učení těchto žáků.

Genetická metoda – Tato metoda je známá také jako zapisovací a vychází z globální metody, jenž je aktuálně využívána zejména při výuce angličtiny v anglosaských zemích. V praktickém provedení funguje na principu „čtení vzhledem“, při níž žáci přirozeným způsobem vycházejí ze svého dětského vnímání písmen. První, co se učí, je rozpoznávání symbolů a obrázků a až následně se přistupuje k odvozování písmen a hlásek. Hlavní rozdíl v porovnání s analyticko-syntetickou metodou spočívá v tom, že zatímco v analyticko-syntetické metodě je důraz kladen především na zvuk a rozlišování hlásek, v genetické je zdůrazňováno písmo a rozlišování slabik. (Letochová, 2022)

Podle Křivánka a Wildové (1998, s. 12) je autorem této metody Josef Kožíšek, který ji prezentoval v čítance „Poupata“ vydané v roce 1913, Na Kožíškovu metodu navázal jeho žák F. Jungbauer, jenž metodu krok za krokem propracoval. Kožíšek ve své metodě zcela zamítl malou psací abecedu, která měla být součástí prvních etap prvopočátečního čtení. Přednost by podle něho měla mít věta s určitým obsahem. Výhodou genetické metody je také zahrnutí časových období, tj. předslabikářové období, slabikářové období a poslabikářové období, která poskytují strukturovaný rámec pro celý proces čtení a psaní. Zároveň zohledňují individuální tempo žáků a umožňují flexibilitu v plánování výuky. (Fasnerová, 2021, s. 35)

Zahrnutí této metody do nácviku psaní u dětí s mateřským jazykem ukrajinštinou může být opodstatněné vzhledem k jejím specifickým rysům, které podporují intuitivní pochopení písmen a hlásek. Strukturovaný přístup a zahrnutí konkrétních časových období mohou být pro žáky přínosné, zejména pokud se pedagog zaměřuje na individuální potřeby žáků a plánování jejich výuky.

Každý pedagog se potýká s otázkou, podle čeho výukové metody volit. Obvykle se řídí tím, jaký obsah se právě vyučuje. Jedním z faktorů volby je faktor času. Z tradičního hlediska se dělí výuka do vyučovacích hodin o délce 45 minut, mezi kterými je desetiminutová pauza. Dalším faktorem je prostředí. Nejčastěji se výuka odehrává ve třídě. Dále je rozhodující počet zúčastněných žáků. Učitel je tím, kdo rozhoduje, zda bude výuka probíhat skupinově, hromadně, párově či individuálně. Rozhodující by měla být také efektivita. Obecně je známo a také podloženo

mnoha výzkumy, že čím je výuka efektivnější, tím je osvojování dovedností a vědomostí rychlejší a smysluplnější. (Červenková, 2013)

Zvolená výuková metoda může mít vliv na efektivitu výuky čtení a psaní. Každý pedagog by proto měl hledat a testovat, která metoda se pro něho a jeho žáky ukáže jako nejlepší a nejvhodnější.

6.3 Problémy při výuce čtení a psaní

Při výuce češtiny i ukrajinštiny čelí žáci rozmanitým výzvám spojeným se čtením a psaním. Tato kapitola identifikuje a rozebírá některé z těchto problémů, s důrazem na jejich využití a možná řešení. Schopnost úspěšně řešit tyto problémy vyžaduje pečlivou znalost jejich povahy. Pojmenování těchto potíží lze použít jako základ pro další výzkum v oblasti výuky psaní. Tato kapitola může být užitečná a přizpůsobená výukovým strategiím tak, aby byly účinné pro různé skupiny žáků, včetně těch, kteří mají mateřský jazyk ukrajinštinu. Celkově lze konstatovat, že kapitola poskytuje konkrétní a užitečné informace pro pedagogy a odborníky ve vzdělávání, s cílem zlepšit výuku, a to i pro žáky s ukrajinštinou jako mateřským jazykem.

V rámci výuky psaní je nezbytné, aby si žáci osvojili návyky ovlivňující jeho kvalitu. Tato část zahrnuje správné natočení psací podložky pro praváky (natočení pravého horního rohu sešitu doleva nahoru) i leváky (papír položený levým horním rohem doprava nahoru), význam osvětlení a uspořádání pracovní plochy. (Skřivánek, Wildová, 1998, s. 71)

Nesprávný úchop psacího náčiní – Jeden z klíčových problémů souvisejících s psaním je nesprávný úchop psacího náčiní, což může být způsobeno různými faktory, včetně špatné polohy tužky na papíru. Nesprávný úchop může vést ke křeči nejen do ruky, ale také do celého těla. Pedagog by si měl tohoto problému všimnout včas a zajistit nápravu. (Doležalová, 2010)

Kromě křečovitého držení je problematický také hrníčkový úchop, ve kterém palec drží pero, prostředníček jej podpírá a prsteníček s ukazováčkem jsou položeny shora. Dalším druhem špatného držení je nízké křečovité držení, při němž palec i ukazováček drží pero příliš křečovitě a je tak vyvíjen velký tlak na pero. Z toho důvodu se ukazováček prohýbá a pero je drženo hodně nízko, blízko hrotu. (Johnová, 2023)

Špatný sklon písma – Dalším důležitým aspektem je vhodný sklon písma. Nesprávný sklon, který se odchyluje od optimálního úhlu (obvykle okolo 75 °), může ovlivnit čitelnost textu a vzhled psaného písma. Problémem zde bývá vějířovitý sklon, při kterém se písmo naklání do různých stran. Je důležité věnovat pozornost tomuto aspektu, aby se dosáhlo správného sklonu. (Johnová, 2023)

Roztřesené písmo – Někteří žáci mohou mít problémy s „roztřeseným“ písmem, které může být způsobeno nadměrným tlakem na psací nástroje nebo nesprávným úchopem. Toto roztřesení písma může ovlivnit schopnost a estetiku psaní. (Johnová, 2023)

Nevhodné sezení – Důležitým aspektem je také správná pozice při psaní. Žák by měl sedět pohodlně a mít nohy opřené o podlahu s patami pod kolena. Důležitá je v neposlední řadě také vzdálenost hlavy od podložky a rovná záda. Vzdálenost mezi hranou sedátka a podkolenní jamky by měla být přibližně 5 cm. Mezi neduhy při sezení patří například noha zaháknutá za židličku, natažená noha a pokrivená záda, sezení na okraji židle, kulatá záda nebo hlava skloněna příliš nad papírem. (Johnová, 2023)

Aby byly tyto problémy efektivně řešeny, je nutné mít správné pracovní a hygienické návyky již od počátku procesu učení se psaní. Zajištění kvalitních návyků v raném věku je zásadní pro předejití vzniku zlovyků, které by bylo obtížné později odstranit.

Vytváření a udržování správných hygienických a pracovních návyků je klíčovým prvkem ve výuce psaní. Psaní zapojuje různé části těla, včetně svalového, nervového a zrakového systému. Nesprávné postupy mohou způsobit ortopedické problémy a ovlivnit zrakovou zdatnost žáků. Správné návyky při psaní jsou proto nezbytné pro celkové zdraví a efektivitu výuky psaní. (Blatný, Fabiánová, 1982, s. 87)

Závěrem lze konstatovat, že porozumění a řešení problémů spojených s psaním jsou klíčem k efektivní výuce psaní pro žáky s různými potřebami, včetně těch s jiným mateřským jazykem, zde ukrajinštinou. Tato kapitola nabízí konkrétní informace a strategie, které mohou být užitečné pro pedagogy a odborníky v oblasti vzdělávání zabývajících se výukou psaní. Je důležité věnovat pozornost těmto problémům a pracovat na jejich zlepšování pro dobré výsledky v oblasti psaní u žáků.

6.4 Psaní a RVP ZV v ČR

RVP je oficiálním a legislativním rámcem pro vzdělávání na základních školách v České republice, který definuje cíle a obsah vzdělávání. Zahrnutí popisu RVP v diplomové práci poskytuje jak teoretický, tak praktický základ pro výzkum a analýzu výuky psaní v kontextu žáků s OMJ na ZŠ. Tato inkluze umožňuje lepší porozumění struktury výuky a adaptaci na specifické potřeby žáků s OMJ, konkrétně s ukrajinštinou.

Jazyk a jazyková komunikace mají v rámci výchovně-vzdělávacím procesu klíčové postavení. Cílem jazykové výchovy je rozvoj komunikačních dovedností u žáků. V RVP se jazyk a jazykové dovednosti rozdělují do několika vzdělávacích oborů, konkrétně český jazyk a literatura, cizí jazyk a další cizí jazyk. Dovednosti, které žák získá, jsou klíčové pro jeho další

vzdělávání. Schopnost písemného i ústního vyjádření v češtině umožňuje efektivní mezilidskou komunikaci. (MŠMT, 2021)

Na prvním stupni základní školy jsou u žáků v prvním období v oblasti psaní a čtení očekávané následující výstupy:

- plynulé čtení s porozuměním textu přiměřeného rozsahu a náročnosti
- psaní správných tvarů písmen a číslic
- správné spojování písmen a slabik
- schopnost psát jednoduchá sdělení s ohledem na obsah a formu

Mimo jiné by měl žák ovládat minimálně hůlkové písmo, schopnost opsat a přepsat jednoduché texty, mít základní hygienické návyky, což zahrnuje správné držení psacího náčiní, správné sezení, ovládání hygieny zraku a správný postup při práci s grafickým materiálem. Dále by měl umět ovládat techniku psaní, jeho písmo by mělo být úhledné, čitelné a dosahovat správné formální úpravy textu. Žák by také měl mít základní povědomí o následujících žánrech písemného projevu: blahopřání, adresa, pozdrav z prázdnin, omluvenka, oznámení, pozvánka, zpráva, inzerát, dopis, popis, jednoduché tiskopisy (dotazník, přihláška) a vypravování. (MŠMT, 2021)

Ve druhém období prvního stupně by žák měl rozlišovat všechna velká a malá písmena abecedy, rozeznávat samohlásky a souhlásky, tvořit slabiky, rozlišovat věty, slova, hlásky a měl by mít základní znalosti pravopisu včetně lexikálních, morfologických a syntaktických aspektů, jako je například rozlišování délky u samohlásek, velká písmena na začátku vět či ve vlastních jménech, psaní i/y po obojetných souhláskách, správné koncovky substantiv a adjektiv nebo shoda přísudku s holým podmětem.

Na druhém stupni by žák měl rozšířit své znalosti o jazyce a stylu, o základních slohových postupech a žánrech, dále by měl umět vyjádřit svůj postoj ke sdělovanému obsahu a umět vytvořit vlastní tvořivé psaní v následujících komunikačních žánrech: soukromý a úřední dopis, žádost, výpisek, objednávka, strukturovaný životopis, teze, pozvánka, charakteristika, subjektivně zabarvený popis, úvaha či výklad. Tyto znalosti by měly umožnit žákovi vyjádřit svůj postoj, tvořit vlastní tvořivé texty v různých komunikačních žánrech a zvládat pravopis podle shody přísudku s podmětem. (MŠMT Praha, 2021)

Zahrnutí těchto aspektů do diplomové práce je důležité, protože umožňuje důkladnou analýzu vývoje dovednosti psaní u žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou v souladu s normativními požadavky RVP. To nejenže poskytuje teoretický rámec pro výzkum, ale také umožňuje identifikovat případné výzvy a oblasti zlepšení v kontextu výuky psaní pro tuto specifickou skupinu žáků.

6.5 Školní výuka žáků – cizinců

Žáci s OMJ představují specifickou skupinu s kulturní a jazykovou rozmanitostí, proto téma školní výuky nelze opomenout v rámci diplomové práce. Zároveň může přispět k větší odbornosti pedagogů a efektivnější integraci žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému. Jejich začlenění do školního prostředí přináší jak výzvy, tak i příležitosti pro úpravy ve vzdělávacím systému. Žáci s mateřským jazykem ukrajinštinou mohou vykazovat specifické vzdělávací potřeby v oblasti výuky češtiny, zejména pokud jde o psaní. Zahrnutí tématu dovoluje zkoumat tyto potřeby a poskytuje možnost výzkumu a analýzy. Výuka s odlišným mateřským jazykem vyžaduje od pedagogů specifické dovednosti a přístupy. Integrace ukrajinsky mluvících žáků do českých škol je aktuálním tématem, což potvrzuje například Lex Ukrajina II, který umožňuje zřízení ukrajinských tříd k dočasnému řešení nedostatku kapacity. (EDUin, 2022)

Pro většinu uprchlických dětí, které přicházejí do České republiky, a nemají předchozí znalost češtiny, je klíčové zapojení do efektivní jazykové výuky pro úspěšné začlenění do společnosti a vzdělávacího systému. Kvalitní jazyková výuka vyžaduje respektování rozdílů spojených s mateřským jazykem, spolupráci s rodiči, školení pedagogů, centrálně vytvořené kurikulum, dlouhodobou jazykovou podporu a zaměření na akademický jazyk. (Bačáková in Doleží, 2014, s. 30)

Pokud se dítě má učit druhý jazyk, činí tak zejména za účelem komunikace. To znamená, že správnou motivací pro efektivní učení je možnost navázání kontaktu s okolním světem. Lze shrnout, že mezi hlavní motivy osvojení druhého jazyka je potřeba komunikativně–funkčního, recepčního a produktivního užití jazykových forem. Dále je důležité si uvědomit, že děti nepotřebují žádné explicitní, metajazykové vedení, aby si jazyk osvojily. Je prokázáno, že u dětí se metajazykové vědomosti teprve napojují na implicitní, proto je potřeba přiblížit, jak jsou tyto znalosti získávané. (Doleží, 2014, s. 10)

Implicitními znalostmi se rozumí nevědomé znalosti a dovednosti, které jedinec získává během procesu učení. Jsou to vnitřní mentální reprezentace jazyka, které poskytují jedinci rozumět a používat druhý jazyk bez nutnosti explicitně analyzovat pravidla a struktury. Jsou založeny na opakovaném vystavení se jazyku a interakci s ním, na intuici, rozlišování jazykových vzorů a vytváření zvukových asociací.

Implicitní znalostí může být schopnost správné intonace a výslovnost ve druhém jazyce. I když nemusíme výslovně vědět, jakými způsoby se mění tóny v jazyce, můžeme je používat správně v rámci komunikace. Dalším příkladem může být možnost díky těmto znalostem rozpoznat pravidelnosti a výjimky v jazyce. Například, i když nevíme, proč se určité slovo chová nepravidelně, můžeme ho používat správně. V psaní se s tímto setkáváme v pravopise a ortografii,

kteřá se liší od českých pravidel. Źáci mohou psát slova v češtině podle pravopisných pravidel svého mateřského jazyka, což může způsobit pravopisné chyby (například záměna „y“ a „u“). V češtině jsou běžná diakritická znaménka, jako je háček (č, š, Ź) a kroužek (ů). Źáci s ukrajinským jazykem mohou mít tendenci vynechávat nebo měnit tato znaménka, což může způsobit pravopisné chyby. Například místo „čokoláda“ napíšou „cokolada“. Pravidla pro psaní hlásek jsou v češtině odlišná od ukrajinských pravidel, což může Źákům způsobit problémy, například místo „cukr“ napíšou „cukor“.

Implicitní znalosti u Źáků s mateřským jazykem ukrajinštinou ve výuce psaní v češtině mohou být ovlivněny více faktory, včetně kulturních a jazykových odlišností mezi oběma jazyky. Pro pedagogy je důležité rozpoznat je a pracovat s nimi tak, aby Źákům s OMJ bylo poskytnuto prostředí, ve kterém lze rozvíjet své psaní v češtině, respektovat jejich kulturní a jazykový kontext. Důraz by měl být kladen na podporu implicitních forem výuky, s využitím her, aktivit a praktických příkladů. Opravy chyb by měly být prováděny tak, aby nedocházelo k nežádoucí fosilizaci. Kvalitní výuka by měla respektovat vývojovou sekvenci a diferenciaci a měla by podporovat komunikativní a funkční užití jazyka. (Doleží, 2014, s. 14)

Mezi další důležitá pravidla osvojování druhého jazyka ve školním prostředí patří proces nazývaný „použití“, ve kterém se Źáci učí, jakým způsobem se různé jazykové výrazy používají v konkrétních kontextech. Metajazykové znalosti se u Źáků rozvíjejí až během školní výuky. Pakliže po delší dobu nedochází k odpovídajícímu upevnění těchto pravidel, může nastat tzv. „fosilizace“. Tímto termínem se rozumí konečný stav osvojení jazyka, který však není v souladu s normami cílového jazyka. V případě, že k fosilizaci dojde, stává se obtížným dosažení korekce a naučení se správných pravidel v pozdějším období. Pokud se stane obrat a Źák si osvojí daná pravidla, nastává proces „diferenciace“, který probíhá tak dlouho, dokud nenastane ideální překrytí s pravidly cílového jazyka. Popisovaný proces osvojování je specifický především pro Źáky, kteří se učí češtinu (nebo jiný jazyk) druhý jazyk v raném období. (Doleží, 2014, s. 11)

Fosilizace u ukrajinsky mluvících Źáků se může projevit například ve správnosti používání diakritiky. Pokud Źák dlouhodobě nezíská dostatečnou podporu v tom, jak správně psát česká slova s diakritikou, může vytvořit ustálené chyby, které se pak stávají trvalými. Například pokud Źák píše české slovo „pěkný“ bez čárky nad „y“ a zaznamenává tak slovo „pěkny“. Tato chyba může být příkladem fosilizace, protože Źák automaticky používá pravidla pravopisu svého jazyka (kde diakritika není běžná) na psaní v cizím jazyce. Další příklad fosilizace může souviset s pravopisem u slov, která mají podobný zvuk, ale odlišný pravopis v obou jazycích. Například slovo „kůň“ se v češtině píše s „ů“, ale v ukrajinštině se obdobné slovo píše „кинь“, bez „ů“. Źák, který se učí psát

česky slovo „kůň“, může napsat „kon“, protože zvukově zní podobně jako slovo v jeho mateřském jazyce.

Je klíčovou otázkou, jaký vztah si vytváří vícejazyční žáci ke svému druhému jazyku a jak ovlivňuje znalost systému prvního jazyka vnímání systému jazyka druhého. Vliv na druhý jazyk má i věk žáka. Pedagogové by tyto faktory měli respektovat a snažit se z nich vyvodit důsledky pro jazykovou didaktiku. (Doleží, 2014, s. 11)

Při výuce češtiny jako druhého jazyka je nutno věnovat pozornost různým formám výuky. Pedagog by měl zajistit, aby podporované metody byly dostatečně časté a zároveň produktivní i receptivní. Zejména by měla být zajištěna implicitní forma. Místo toho, aby učitel pouze zadával žákům úkoly měl by výuku postavit na základě hry, zvláště u mladšího školního věku. V případě, že žák tvoří chybné věty, měl by provést opravu, aby předešel nežádoucímu procesu fosilizace. Při korekci chyb není vhodné používat explicitní formu, což znamená, že jsou pravidla a dovednosti jasně vysvětleny a učitel poskytuje systematické a strukturované informace. V tomto případě myšleno, aby učitel jen neopravil chyby bez zpětné vazby nebo způsobu opravy tak, aby si na správné pravidlo přišel žák sám a tím si ho i lépe zapamatoval. (Doleží, 2014, s. 14)

V České republice existuje rozsáhlá škála výukových materiálů pro ukrajinsky mluvící žáky, které jsou přístupné jak pro různé věkové kategorie. Tyto materiály byly často vytvořeny v důsledku přílivu uprchlíků z Ukrajiny. Mnoho z těchto materiálů je k dispozici zdarma a mohou je využívat pedagogové, lektori i dobrovolníci. Témata jsou organizována tak, aby žáci získali praktické fráze a slovní zásobu, včetně gramatických pravidel vhodných pro začátečníky. Jednotlivá témata bývají prezentovaná jako komunikační situace a pravidla, jak se v daných situacích chovat. (Centrum pro integraci cizinců, 2022)

6.6 Možnosti hodnocení písma žáků

Znalost hodnocení písma je zde klíčové, protože bude jedním z důležitých bodů ve výzkumu této práce zaměřující se na hodnocení písma žáků s prvním jazykem ukrajinštinou a učí se psát česky v českém školním prostředí. Různé metody hodnocení mají potenciál přispět k rozvoji psacích dovedností a umožnit učitelům i žákům lépe porozumět jejich silným stránkám a oblastem, na kterých je třeba zapracovat. Variabilita možností hodnocení písma může též pomoci přizpůsobit výuku individuálním potřebám, což je zvláště důležité při práci s žáky s OMJ.

Podle Šupšákové (in Šimková, 2012, s. 47) je možné vymezit hlavní požadavky na psaní a písmo, mezi něž patří plynulost, úhlednost a čitelnost. Pro první ročník základní školy je klíčová zejména úhlednost a čitelnost, která vyžaduje splnění několika podmínek:

- tvary jednotlivých znaků musí být napsané zřetelně

- jednotlivá písmena a číslice musí odpovídat předepsaným tvarům daných znaků (tzn. musí odpovídat normě)
- správné umístění diakritických znamének
- střední výška písma u žáků v 1. ročníku by měla být cca 5 mm, u žáků 2. ročníku 5–4 mm a u žáků 3. ročníku 4–3 mm
- sklon písma by měl být v rozpětí 70–75 stupňů.

(Šimková, 2012, s. 47)

Písmo by mělo být plynulé, což je důležité pro zvýšení rychlosti psaní. Žák by měl být motivován k tomu, aby nejprve napsal celé slovo a až následně doplnil diakritiku. Písmo by mělo být jednotné a vazebné, což znamená, že písmena, slabiky i slova jsou napsána jedním tahem bez přerušování. Existují však výjimky, například písmena dvojtažná (K, T, X) či trojtažná (F), u kterých není možné dodržet tyto zásady. Zvláštní pozornost správným spojům je třeba věnovat i u písmen jakými jsou „B, V, O“. (Šimková, 2012, s. 50)

Velikost písma, která by měla být rovnoměrná a respektovat stále stejnou výšku během psaní, se určuje podle střední výšky písma. Ta písmena, která mají horní délku i ta se spodní délkou dosahují dvojnásobné výšky a písmena dlouhá pak dokonce výšky trojnásobné. Velikost však není možné určit normativně. Stejnóměrnost velikosti by měla spočívat v respektování stále stejné výšky v průběhu celého psaní. (Pence in Mlčáková, 2009, s. 26)

Na úhlednost písma má vliv hustota a rytmižace. Hustotou se rozumí rozestupy mezi písmeny nebo mezery mezi slovy a také vzdálenost mezi řádky. Rytmižací pak uspořádání slov, řádků, odstavců, písmen a také celkový estetický dojem z psaného projevu daného jedince. Úhlednost je klíčová nejen při výuce psaní, ale i v rámci ostatních předmětů. (Šimková, 2012)

6.7 Specifika výuky psaní v ukrajinštině

Vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje na výuku psaní v češtině pro žáky základních škol, jejichž mateřským jazykem je ukrajinština, je nezbytné nastínit specifika výuky psaní v tomto jazyce a vybrané aspekty ukrajinského písma. Popis specifík výuky ukrajinského psaní přispívá k pochopení potřeb žáků s tímto mateřským jazykem. Zohlednění těchto specifík vede k lepšímu přizpůsobení výukových metod a potenciálně zvyšuje efektivitu osvojování písemných dovedností. Jejich začlenění do metodiky výuky psaní umožňuje rozvoj cílených a efektivních výukových přístupů. Celkově může upřesnění specifikace výuky ukrajinštiny v rámci diplomové práce zvýšit povědomí o potřebách žáků s odlišným mateřským jazykem a lépe připravit učitele a školy na efektivní výuku českého psaní pro tyto žáky.

Ukrajínština je oficiálním jazykem v Ukrajině, i když v mnoha částech země se mluví rusky. Děti však oficiálně navštěvují ukrajinské školy. Někdy navštěvující ukrajinské školy, avšak ukrajinsky hovořit neumí. V takovém případě používají kombinaci ruštiny a ukrajínštiny, známou jako „surzhyk“. V Ukrajině existují dialekty, kterým nemusí všichni rozumět. Současná vzdělávací reforma v Ukrajině, známá jako „Nová ukrajinská škola“ (NUŠ), prodloužila povinnou školní docházku z jedenácti na dvanáct let. Žáci, kteří nastoupili do školy před rokem 2017, dokončí úplné střední vzdělání po dvanácti letech studia. (Keronyak in Pospíchalová, 2022)

Primárním cílem v období rozvoje gramotnosti je syntetizovat znalosti, zlepšovat dovednosti, a hlavně naučit se číst a psát. V první třídě se žáci učí abecedu (abecední období). Teprve poté jsou seznámeni se studiem ukrajínštiny. Ve druhé třídě se zaměřují na rozvoj čtení. Cvičení čtení zahrnují prozaické i veršované texty, přičemž učitelé vedou žáky k interpretaci textu. Nejprve se text přečte nahlas a potom jej žák převede vlastními slovy. Toto abecední období je také spojeno s výukou psaní, ve kterém se žáci učí číst, co píše.

Při osvojování cizího jazyka je zásadním faktorem vzdálenost mezi cílovým a výchozím jazykem. Průzkum provedený v různých regionech České republiky dospěl k závěru, že starší generace pedagogů ovládá typicky východoslovanské jazyky (zpravidla ruštinu), zatímco mladším pedagogům často chybí i základní znalosti těchto jazyků. (Šindelářová, 2011) Pro to, aby si ukrajinský žák rychleji osvojil základy češtiny, měli by být čeští pedagogové vybaveni alespoň základními znalostmi ukrajínštiny, zejména z hlediska typologické charakteristiky. To by umožnilo pochopení jazykového systému a povědomí o rozdílech a podobnostech mezi výchozím a cílovým jazykem. Společný slovanský základ dává ukrajinsky mluvícím žákům výhodu v rychlém osvojování češtiny a od začátku potenciálně dosahují úroveň A2 (podle SERR – Společného evropského referenčního rámce).

Nyní budou zmíněny některé aspekty, na které by se měl český pedagog zaměřit při výuce psaní v češtině u žáků s mateřským jazykem ukrajínštinou:

- **Písmo** – Ukrajínština používá azbuku, čeština latinku. Výuka psaní by měla klást důraz na specifika azbuky, včetně jedinečných znaků a grafických pravidel. Ukrajinská azbuka obsahuje pro české čtenáře neznámá písmena, například „и“, „ї“, „є“, „ї“, „ъ“, „ь“ a další. Využívá diakritická znaménka jako „“ a „“, která ovlivňují výslovnost samohlásek. Měkké znaménko „ь“ nemá český ekvivalent a může ovlivnit výslovnost a význam slova. Dále se vyskytuje písmeno „ї“ [yi], což je samohláska, která se v češtině nenachází. Ukrajinská azbuka má také písmena označující palatalizaci, klíčový prvek v ukrajinské výslovnosti. Palatalizované

souhlásky se vyslovují s předním zvednutím jazyka, např. „Дж [dž], Ж [ž], З [z], Ї [ň], Ч [č], Ш [š]“.

- **Fonetika** – Ukrajina má specifické zvuky, které se v češtině nevyskytují, a naopak. Při výuce je třeba věnovat pozornost fonetickým pravidlům, aby žáci slyšeli a správně převáděli zvuky do psané podoby. Ukrajina má samohlásky jako „и“ [i], „і“ [ji], „е“ [je], „є“ [je], „ю“ [ju] a „я“ [ja]. Ukrajinský přízvuk se může lišit od češtiny lišit v závislosti na pozici slova a gramatických kategorií. Stejně písmeno v ukrajinské cyrilici může mít více výslovnostních variant v závislosti na jeho pozici ve slově. To může způsobit rozdíly ve výslovnosti a fonetice mezi slovy a ztížit učení se čtení a psaní. Týká se to například písmen: „Г“ (h), které může před měkkými souhláskami být vyslovováno jako [h] a před ostatními souhláskami jako [g]; Є (je), které na začátku slova a po samohlásce může být vyslovováno jako [je] a v ostatních případech, když není na začátku slova nebo následuje po souhlásce, se vyslovuje jako [e]; В (v), které na začátku slova a po souhlásce může být vyslovováno jako [w] (podobné anglickému „w“) a v ostatních případech jako [v].
- **Morfologie** – Ukrajina i čeština jsou flektivní jazyky, které tvoří slova podobnými derivačními procesy. Morfémy se však mohou mezi jazyky přenášet neúmyslně kvůli fonetickým podobnostem, jenž často vyplývají ze substituce zvuku. Jedná se však obvykle pouze o neúmyslný transfer vznikající v důsledku hláskové záměny. Velké množství morfémů zní totiž do značné míry podobně, a dokonce i mohou plnit stejnou funkci. V některých případech mají i shodný význam, např. záměna prefixu „pod-“ za „pid-“ pod vlivem ukrajinského „pid-“, záměna předložky „od“ za „vid“ kvůli ukrajinské „vid“ aj. Stejně jako v češtině, tak i zde existuje deset slovních druhů. Pedagog by měl věnovat zvýšenou pozornost substantivům a zejména jejich pádům, rodům nebo číslům. Ty mohou být totiž v různých jazycích rozdílné. Především rod, ve kterém podobná slova mohou mít v jednom jazyce mužský rod a ve druhém ženský. Obdobný rozdíl může být například i v pádu. (Šindelářová, 2011)

Hodnocení – V první a druhé třídě jsou žáci hodnoceni výhradně slovně. Ve třetí a čtvrté třídě probíhá paralelně hodnocení slovní a hodnocení škálou dvanácti bodů (10–12 znamená výborně, 7–9 dobře, 4–6 dostatečně, 1–3 nedostatečně) nebo hodnocením pěti úrovní (vysoká, dostatečná, střední, nízká a nedostatečná úroveň). Způsob hodnocení si vybírá vždy daná škola sama. (Keronyak in Pospíchalová, 2022)

7 Mimoškolní nácvik psaní

Téma mimoškolního nácviku psaní je v této práci zahrnuto, jelikož může poskytnout komplexnější pohled na proces osvojování psacích dovedností. Vzhledem k tomu, že žáci tráví velkou část svého času mimo školní prostředí, je důležité zkoumat vlivy a příležitosti k psaní, které jsou jim dostupné mimo rámec formální výuky. Mimoškolní prostředí nabízí individuální přístup k učení, kde jsou aktivity přizpůsobeny potřebám každého žáka. Tato individualizace může být klíčová pro porozumění procesu rozvoje psacích dovedností žáků.

V dnešní digitální době zaujímá psaní skrze digitální média, jako jsou sociální sítě, blogy a on-line diskuse, významné místo. Zahrnutí mimoškolního nácviku do výzkumu může poskytnout pohled na to, jak digitální technologie ovlivňují dovednosti a jakým způsobem se tento vliv může týkat žáků z tradiční školní výuky. Je možné využít různé mobilní aplikace zaměřené na nácvik psaní v češtině. Existují aplikace, které nabízejí interaktivní cvičení a hry pro rozvoj psacích dovedností.

Klíčová je také spolupráce rodičů se školou, a to zejména v kontextu, ve kterém většina žáků vnímá začátek školní docházky s nadšením a touhou se učit nové věci. Před samotným nástupem dítěte do školy je vhodné ho začít připravovat na školní proces. To neznamená poučovat ho o čtení a psaní, nýbrž spíše začít přípravu na tuto etapu. Rodič může hravou formou dohlížet na správné držení těla, fixaci ruky, a řídit postup úkolů. Je klíčové, aby příprava probíhala formou hry, jelikož dítě nesmí ztratit zájem a nadšení pro učení.

Nácvik psaní by měl začít kolem tří let. Základní osvojení psaní je motorickou funkcí, přičemž k učení by se mělo přistoupit v momentě, kdy dítě začne mít upřímnou touhu se učit. Ještě, než se dítě pustí do samotného nácviku psaní, je třeba mu ukázat tištěnou podobu. Důraz je kladen na správné držení tužky, přičemž přechod od tužky k peru by měl být postupný. Při samotném učení psaní by měly být lekce koncipovány jako zajímavé a vzrušující hry. Dítě musí být chváleno za svůj pokrok, aby si potvrdilo, že zdokonalování dovedností a osobního rozvoje je užitečné a pozitivní a nesmí být přetěžováno. (Smartum, 2020)

Úkoly by měly být rozděleny do menších částí a učební látka graficky znázorněna, například barevným vyznačením. Je preferováno, aby dítě psalo v krátkém časovém úseku, ale pravidelně, například 5x týdně po 10–15 minutách, ne jednou týdně po dobu 1 hodiny. Čtení, jako nedílná součást výuky psaní, vyžaduje zvláštní pozornost, a proto by mu mělo být věnováno dostatečné úsilí i mimo školní prostředí. Postupný nárůst obtížnosti by měl respektovat schopnosti a znalosti dítěte.

Při vzdělávání by měly být stanoveny krátkodobé cíle, neboť dlouhodobé mohou vyvolávat obavy a snížit trpělivost. Dítě potřebují vidět, že cíle je možné dosáhnout v krátkém čase, což

podporuje jejich motivaci k dalšímu učení. Může se například naučit napsat tiskacím písmem nejprve jednotlivá písmena svého jména, následně je dokáže napsat dohromady a ve správném pořadí a později k tomu přidá i napsání svého příjmení. Postupem času zvládne napsat jména svých nejbližších z rodiny. Vzdělávání by mělo být multisenzoriální, což znamená respektovat individuální smyslové preference jedince při učení. Rodič by měl uznat a pochválit potomka i za drobné pokroky, aby v něm budoval sebedůvěru.

Žáci v současnosti vyžadují integraci on-line technologií a počítačů do vzdělávacího procesu. Mohou si například vytvořit digitální deníky nebo blogy, kam by pravidelně psali krátké texty nebo zápisky. Dále je možné například zorganizovat nějaké virtuální projekty, kde by spolupracovali na psaní obsahu, jako jsou digitální prezentace, e-knihy nebo on-line články. Tímto způsobem mohou rozšířit své psací dovednosti a sdílet své myšlenky on-line. Velmi užitečné, především při nácvičku psaní u žáků s OMJ, je využití on-line nástrojů, které poskytují podporu při pravopisu a gramatice. Mohou se také zúčastnit nějaké on-line literární soutěže, která by zahrnovala psaní povídek, básní nebo esejí. V neposlední řadě mohou být vytvořeny skupiny nebo stránky na sociálních médiích, kde mohou žáci sdílet své psaní a komunikovat s ostatními, což může poskytovat podporu a motivaci. Důležité je zajistit vhodnost digitálních aktivit dle věkové kategorie a aby byla dodržována pravidla on-line bezpečnosti.

Pravidelný kontakt mezi rodiči a školou je klíčový pro sdílení informací o tom, co je třeba procvičovat, a pro nalezení efektivních metod podpory. Při výběru učebních technik a psacích nástrojů je důležité zohlednit potřeby žáka. Vhodná je měkká tužka, pero nebo tvarovaný nástavec. Účinné také může být využití barev pro optickou podporu (zvýrazňovače, pastelky apod.) nebo vizuální předloha se specifickým obrázkem, který umocňuje tvar daného písmene, například rukojeť deštníku představuje písmeno J, nebo obrázek hada ve tvaru písmene S. Mohou být zapojeny také různé tabulky upozorňující na problematická slova či vedený sešit s obtížnými slovy apod. (Bošková, 2023)

8 Materiály k nácviku psaní

Tato kapitola je věnována popisu různých skupin materiálů, které se používají pro nácvik psaní. Struktura kapitoly je rozdělena na tři hlavní podkapitoly: učebnice, písanky a on-line materiály. Cílem této kapitoly je představit různé způsoby a zdroje, které lze využít pro nácvik psaní. Zejména u žáků s OMJ je využíváno mnoho podpůrných materiálů, což vyžaduje jejich pečlivý výběr, aby byl podporován správný vývoj jednotlivců.

Poskytování metodicky kvalitních materiálů je klíčovým aspektem úspěšné výuky. Věnování se materiálům pro nácvik psaní může zahrnovat i inovativní přístupy, technologie a aktivity. To může podnítit inovace ve výuce a přinést moderní a atraktivní prvky do vzdělávacího prostředí.

8.1 Učebnice

Učebnice jsou klíčovým didaktickým materiálem, který slouží jako základní prostředek pro výuku. Existuje mnoho druhů, z nichž školní učebnice mají zásadní význam pro prezentaci učebního obsahu a plánování výuky. Jejich cílem je usnadnit učitelům a žákům práci a motivovat je ke studiu. Je však důležité vybírat takové, které jsou pedagogicky kvalitní a respektují didaktické zásady.

Od roku 1989 jsou k dispozici také alternativní učebnice, které nabízejí inovativní přístupy a technologie. Tyto materiály mohou přinést moderní prvky do vzdělávacího procesu a obohatit výuku. Výběr učebnic by měl brát v úvahu potřeby žáků a specifika výuky psaní. (Průcha et al., 2008)

Podle Maňáka a Knechta (2007) je učebnice výsledným kompromisem, který nastává mezi autory, kurikulárními dokumenty, recenzenty, žáky, učiteli, hodnotícími kritérii Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a také finančními možnostmi vydavatele.

Jedním z materiálů, který je možné využít pro výuku češtiny u dětí–cizinců, je například přípravná učebnice a písanka „*Česky, prosím – start.*“ Jedná se o doplňující materiál pro úvodní etapu výuky u žáků, u kterých je možné předpokládat problémy s učením se českému jazyku. Učebnice se zaměřuje na nácvik písemné a zvukové složky jazyka a na pomalejší výukové tempo. Tento materiál je možné použít zejména u cizinců, kteří neovládají latinku. Součástí učebnice je CD s nahrávkou poslechových cvičení a Písanka. Autorkou materiálu je Jitka Cvejnová. (ANAG, 2023)

8.2 Písanky

Podle Mlčákové (2012) lze identifikovat soubor písanek jako jeden z pedagogických materiálů používaných k výuce. Písanky představují různorodou skupinu nástrojů, které slouží k tréninku psaní. Mohou nabývat formy sešitů, tabulek, stíracích tabulek, podložek s liniaturou pro zachování písmen ve správné výšce a délce nebo pracovních listů s vyznačenými tvary písmen. Pracovní listy lze zpravidla skrýt průhlednou fólií, což umožňuje opakované překreslování tvarů a následné gumování pro další použití.

Během výuky psaní, včetně přechodu od jednoduchých uvolňovacích cviků k psaní standardních písmen a slov do řádku, hrají písanky zásadní roli. Zvláště cvičení o velikosti A5 jsou častým nástrojem pro rozvoj písemných dovedností. (Mlčáková, 2012)

Doležalová (1998) předkládá různá kritéria, která lze použít k hodnocení písanek. Zahrnují:

- pestrost a atraktivitu cvičení
- rozměry liniatury
- formát a uspořádání učiva
- obsah písanky
- časové období během kterého se používá pomocná liniatura
- volné místo určené pro individuální rozvoj psaní.

Při výběru písanky by měl učitel zohlednit následující aspekty:

- dodržování didaktických principů
- správnost předepsaných tvarů, spojů a samotných písmen
- použití metodiky výuky psaní a její soulad s požadavky na rozvoj písemných dovedností
- estetické prvky písanky (motivační obrázky, grafická úprava apod.)
- respektování věkových, hygienických a individuálních pravidel
- uplatnění vzájemného ovlivňování čtení a psaní.

(Doležalová, 1998, s. 28)

Na trhu existuje rozsáhlá nabídka písanek, přičemž většina z nich se soustředí na analyticko-syntetickou a genetickou metodu. První díly většiny písanek jsou určeny k uvolnění ruky pomocí přípravných a kresebných cviků nebo ke kreslení prvků a písmen. Mezi běžně používané písanky patří produkty od nakladatelství Nová škola Brno a Fraus.

Současně jsou k dispozici písanky určené k výuce písma Comenia Script, například od Radany Lencové a nakladatelství Svět. (Lencová, 2013)

Jinou alternativou je metoda učení tiskacím písmem, k níž existuje soubor učebních materiálů "*Píšeme tiskacím písmem*", který vytvořilo nakladatelství Nová škola. Tento systém představuje koherentní přístup k výuce čtení a psaní využívající jednotný grafický tvar písmen. Autoři této řady uvádí, že souběžně s používáním příslušné učebnice bude vyučováno i klasické vázané písmo. Podle autorů je benefitem písanek to, že dochází k jednotné koncepci čtení a psaní tiskacím písmem. Například každá strana u písanek „*Živá abeceda*“ a „*Slabikář*“ je vzájemně provázaná konkrétní stránkou. Díky tomu je možné uplatnit „*Metodu vzájemného posilování čtení a psaní*“, která spočívá v tom, že dochází k souběžné výuce čtení a psaní, a to vždy stejného tvaru písmene. Žák se tedy učí pouze dva grafémy – velké a malé písmeno. Tato metoda má celou řadu výhod, mezi které patří i možnost používání veškeré slovní zásoby využívané ve slabikáři.

Důležité je také zmínit pojem „*Zjednodušené tiskací písmo určené pro psaní*“. To je vytvořeno zjednodušením klasického bezpatkového tiskacího písma, přičemž odpovídá tvarově písmu dospělých, kteří přirozenou cestou přešli k tiskacím tvarům a přestali psát psacím písmem. Ponechává tak prostor pro budoucí individuální rozvoj rukopisu a je maximálně zjednodušené. Na individuálním rozvoji je ponechán i sklon písma. (*Píšeme tiskacím písmem*, 2023)

V současné době vzniká poměrně velké množství materiálu pro žáky–cizince, kteří neovládají latinku. Patří mezi ně např. i „*Písanka*“ od Michaely Zormanové. První cvičení spočívají v jednoduchém obtahování písmen. Dále jsou zařazena cvičení na přiřazování jmen napsaných v latině a azbuce. Následně si žáci mají možnost procvičit nejen písmena, která se často pletou, ale také rozšířit si slovní zásobu. Součástí písanky jsou i náročnější cvičení, například přečtení textu a následné zodpovězení otázek apod.

8.3 On-line materiály

V dnešní době jsou písanky dostupné také ve formě on-line materiálů, přičemž některé z těchto zdrojů obsahují i ukrajinskou adaptaci. Jedním z příkladů je aplikace „*Česká písanka*“, která nabízí jak českou, tak ukrajinskou verzi, a zahrnuje jak psací, tak tiskací latinku i azbuku. Tato aplikace je interaktivním vzdělávacím prostředkem určeným pro předškolní děti a žáky základních škol s cílem rozvoje motorických dovedností spojených s tvorbou rovných, zakřivených a vlnitých čar.

Nejvýznamnější částí této aplikace je nácvik psacího a tiskacího písma. I když je psaní možné ovládat prstem na dotykovém displeji, doporučuje se využití speciálního pera pro tablety, známého jako stylus. (*Česká písanka*, 2023)

9 Metodologie

Následující popis metodologie diplomové práce se soustředí na výzkum nácviku psaní u žáků základní školy, kteří mají mateřský jazyk ukrajinštinu. Tento popis poskytuje kontext a cíle práce, osvětluje postup provedení a způsob získávání a analýzy dat. Kapitola obsahuje podkapitolu, která je rozdělena na části popisující respondenty, dotazníky a popis sběru dat.

9.1 Metodika práce

Tato podkapitola je rozdělena na několik částí, ve kterých je popsán průběh sběru dat, respondenti, struktura dotazníků i sbíraný materiál. Tyto informace jsou důležité pro ucelený pohled na samotný výzkum a jeho výsledky.

9.1.1 Respondenti

Veškerá analyzovaná data byla sbírána během celého školního roku 2022/2023 na Základní škole Sokolovská v Liberci. Na této škole mají 1. i 2. stupeň a disponují žáky s jiným mateřským jazykem, především ruské a ukrajinské národnosti. Škola je zaměřena sportovním a jazykovým směrem, například žáci od 6. třídy mají možnost výuky se zaměřením na volejbal a již od 1. třídy si mohou volit zájmovou výuku jazyků. Účastní se mnoha projektů, například „Tvořivé školy – Čtení a psaní s porozuměním“ jako jedna z 18 škol v ČR.

Výzkum byl proveden u 21 žáků ukrajinské národnosti, kteří navštěvují 3. až 9. třídu. Z nich je 12 dívek a 9 chlapců. Z prvního stupně se účastnilo výzkumu 7 žáků, mezi nimiž jsou 2 dívky (sestry) ze 3. třídy, 2 chlapci a 2 dívky ze 4. třídy a 1 dívka z 5. třídy. Druhý stupeň zahrnuje 14 žáků, mezi nimiž je 1 dívka a 1 chlapec ze 6. třídy, 3 dívky a 2 chlapci ze 7. třídy, 3 dívky a 2 chlapci z 8. třídy a 2 chlapci z 9. třídy.

Z těchto žáků se ve sledovaném období 14 z nich učilo jak na české škole, tak i prostřednictvím distanční výuky v ukrajinské škole (u žáků z 1. stupně to byli všichni).

Co se týká délky výuky češtiny, tak 7 žáků se začalo učit psát česky v září 2022, po nástupu na českou školu. Většina ostatních uvedla v dotaznících, který vyplňovali na začátku zkoumaného období, že se učí psát více než půl roku, někteří i rok a 2 z nich dokonce déle než jeden rok.

9.1.2 Vstupní dotazníky a další informace

Dotazníky byly vytvořeny rozdílně pro 1. a 2. stupeň (viz přílohy) v češtině i ukrajinštině. Tištěné je donesl výzkumník do školy, kde byly spolu s informovanými souhlasy (viz přílohy), které byly také vytvořené ve verzi české i ukrajinské, předány zástupkyni ředitelky, která je distribuovala mezi vyučující vybraných žáků. Tím, že byli žáci z různých tříd, nebylo možné je pozvat najednou na jedno místo (např. do jedné třídy nebo sborovny), kde by dotazník vyplnili.

Mimo to obdrželi pedagogové informace o výzkumu a cíli (viz příloha). Informace dostali i žáci a jejich rodiče, každý v takovém znění, aby odpovídal věkové skupině i jejich úloze ve výzkumu. Vše bylo přeloženo do ukrajinštiny (veškeré varianty viz přílohy).

Některým žákům pomáhali s vyplněním dotazníků učitelé nebo rodiče. V některých případech dotazník za žáky vyplnili přímo rodiče, především u mladších žáků, kromě poslední otázky, ve které měli žáci česky napsat krátký text, případně alespoň slova, o svém oblíbeném zvířeti, aby byla zjištěna jejich vstupní znalost českého jazyka, vzhled písma a mohl být zhodnocen celkový písemný projev žáka před samotným výzkumem.

Cílem dotazníků bylo získat podklady a informace o žákovi, které sloužily jako vstup do výzkumu a byly hlavním zdrojem informací o písmu a celkově psaní žáka před samotným sledováním jeho vývoje. Mimo jiné byly také přínosem při tvorbě zmíněných kompenzačních materiálů. Dotazníky byly postaveny tak, aby bylo zjištěno co nejvíce o žákovi z hlediska psaní a čtení v češtině.

Dotazník pro 1. stupeň obsahoval 15 otázek. Nejprve se otázky týkaly jména, věku a národnosti žáka. Dále bylo zjišťováno, do jaké třídy chodí nyní, kolikátou třídu, zda vůbec, navštěvovali před příjezdem do ČR, a jestli v současnosti absolvují výuku v České republice i v Ukrajině zároveň. Další otázky se zaměřovaly na dovednost psaní a čtení v ukrajinském i českém jazyce, co a v jaké míře umí napsat a přečíst ve svém jazyce i v češtině, jak dlouho se učí psát a číst česky. Kromě otázek na jméno, věk, národnost a zda se nyní učí v ČR i v Ukrajině, odpovídali žáci na otázky zaškrtnutím správné varianty. Již zmíněná poslední otázka byla specifická v podobě praktického napsání textu nebo slov o svém oblíbeném zvířeti.

Jelikož v původní verzi bylo zamýšleno, že se výzkumu zúčastní i žáci z 1. třídy, kteří ještě nemusí umět psát ve svém rodném jazyce, byly otázky ohledně výuky a znalosti psaní a čtení postaveny tak, aby byla zjištěna i tato informace.

Dotazník pro 2. stupeň obsahoval 14 otázek, které se shodovaly s dotazníkem pro 1. stupeň v otázkách na jméno, věk, národnost. Otázky ohledně výuky a znalostech psaní a čtení v češtině byly poupraveny tak, aby odpovídaly 2. stupni. Například nebyla použita otázka, zda umí psát a číst ve svém rodném jazyce, naopak byla přidána otázka, ve které měli uvést, co jim dělá největší potíže při psaní v češtině. Poslední úkol byl zvolen stejně jako pro 1. stupeň.

9.1.3 Sběr dat

Sesbíraná data byla analyzována s cílem identifikovat problémy v nácviku psaní v češtině jako druhém jazyce a sledovat posun v osvojování psaní češtiny za přetrvávajícího vlivu prvního jazyka, ukrajinštiny.

Výchozí úroveň psaní a čtení v ukrajinštině se u žáků zahrnutých do výzkumu různě lišila, stejně jako znalost psaní v českém jazyce. Zatímco někteří žáci uměli plně psát ukrajinsky, jiní měli znalost nižší vzhledem ke svému věku.

Výzkumník chodil každý měsíc do školy, zástupkyně ředitele vždy vybrala sešity od ukrajinských žáků a za daný měsíc si je výzkumník mohl okopírovat, většinou 2–6 stran A4 nebo A5 textu. Pokud žák daný měsíc chyběl, v následujícím byly okopírované texty i za měsíc předešlý. Texty od žáků ze 3. a 4. třídy převládaly z češtiny, především diktáty, domácí úkoly, cvičení ve formě psaní vět, vyjmenovaná slova, básničky apod. U žáků 5. tříd byly k dispozici buď sešity z češtiny nebo biologie, a to konkrétně zápisky z hodin. U žáků z druhého stupně se texty lišily. Převládaly poznámky z dějepisu, biologie, češtiny, vyskytovaly se také zápisky z fyziky, matematiky, angličtiny. Z češtiny byla k dispozici 2x slohová práce žáků. Původním plánem bylo získávat texty pouze z českého jazyka, ale i přes veškeré snahy byly k dispozici i jiné předměty.

Jednotlivé texty byly zpracovány způsobem poznámek, ve kterých si výzkumník zaznamenával, jak v průběhu roku vypadá písmo jednotlivých žáků, jaké dělají chyby, v čem se zlepšují či naopak zhoršují, a to s ohledem na mateřský jazyk ukrajinštinu.

Na základě získaných textů a informací z dotazníku byl vytvořen samotný výzkum. V textech se výzkumník zaměřoval na jevy, které nebyly v souladu s českým písmem. Například styl psaní, vliv prvního jazyka, záměna písmen, vzhled, rozložení, velikost, čitelnost, spojitost písmen, zda jsou psaná psacím či tiskacím písmem. Ze všech textů byly pořizovány poznámky za jednotlivé měsíce, aby bylo možné sledovat vývoj psaní, posun, zda a v čem nastane zlepšení či naopak stagnace, v jaké míře nebo jestli se naopak vyskytnou nějaké nové chyby. To vše bylo zkoumáno vzhledem k prvnímu jazyku, věku žáka, pohlaví, napříč třídami, zda žák píše psacím nebo tiskacím písmem, jak dlouho se učí psát česky, zda zkoumané texty jsou vlastní zápisky nebo známkové a odevzdávané texty (diktáty, domácí úkoly či slohové práce).

Následně byla k nejčastějším problematickým jevům, co se nácvičku psaní týká, vytvořena kompenzační cvičení. Ta měla formu písanek a byla zaměřena především na nácvičku psaní některých písmen a diakritiky. Celkem byly vytvořeny dvě písanky, přičemž jedna byla určena pro první stupeň a druhá pro druhý stupeň základní školy. Ke cvičením byla vytvořena metodika pro vyučující.

10 Výzkum

Každý jednotlivý subjekt účastníci se tohoto výzkumu, byl identifikován anonymním označením *žák + číslo*. Tyto identifikační značky byly propojeny s primárními informacemi získanými skrze vyplněné dotazníky, jež byly využity k analýze pozorovaných jevů v psaných textech. Tyto analýzy nezahrnovaly pouze identifikaci chyb v psaní, ale také sledovaly celkový vývoj a pokrok v rozvoji psaní v českém jazyce. Všichni zkoumaní jedinci byli schopni psát ve svém mateřském jazyce a na konci sledovaného období i celé věty a souvětí v českém jazyce.

V následující části bude detailně popsán vývoj nácvičku psaní u jednotlivých žáků. Kapitola je rozdělena do dvou podkapitol na žáky z 1. a 2. stupně. U každého žáka budou zmíněny informace z dotazníku následované analýzou samotného písma. Každý popis obsahuje identifikaci chyb v psaní, vizuální hodnocení písma, konkrétní příklady slov obsahujících chyby a následné zhodnocení, zda došlo u žáka ke zlepšení v průběhu času, specifikaci v čem, případně jaké nedostatky se udržely nebo se objevily nové v průběhu roku. K tomu budou přiloženy ukázky jeho textů z různého období pro srovnání a posouzení vývoje. Po této kapitole bude následovat souhrn získaných poznatků a popis jednotlivých vlivů na písmo zkoumaných žáků.

10.1 Výzkumný vzorek – žáci z 1. stupně

V následující části této práce je podrobně popsán vývoj psaní v češtině u jednotlivých žáků z prvního stupně školního vzdělávání. Identifikují se zde chyby, kterých se žáci v psaní dopouštějí, a v případech, kde je to možné, jsou uvedena konkrétní ukázková slova. Na závěr každého popisu je zhodnoceno celkové písmo žáka, zda došlo v průběhu sledovaného období ke zlepšení, v čem konkrétně, a případně jestli se vyskytly nové chyby či došlo ke stagnaci některých jevů.

Každý popis začíná informacemi získanými z dotazníku. Tyto informace slouží k detailnímu poznání žáka, zahrnují délku studia češtiny, školní třídu, v níž se nachází, a zda se učí výhradně v České republice nebo současně i v prostředí Ukrajiny. Tyto faktory mají vliv na psaní v českém jazyce, neboť vedle věku a pohlaví ovlivňují nácvik psaní i vstupní znalosti jazyka, doba, po kterou se jazyk učí, a zda je zároveň v době výuky češtiny žák vystavován i svému rodnému jazyku.

Následuje detailní popis jednotlivých chyb, nedostatků a projevů psaní v češtině spolu s ukázkami slov. Jsou zahrnuty veškeré odchylky od českého pravopisu během zkoumaného období, tj. v průběhu jednoho školního roku. Každý popis je zakončen celkovým shrnutím žákovského písma, včetně informací o zlepšení, stagnaci či případném výskytu nových znaků odchylujících se od českého psaní.

10.1.1 Žák 1

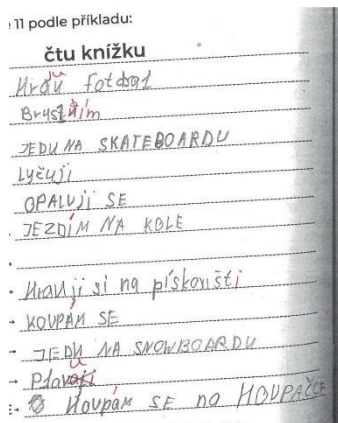
Jedenáctiletá dívka původem z Ukrajiny, momentálně navštěvuje 5. třídu v ČR, před příjezdem chodila do 4. třídy a aktuálně se učí v české škole a distančně také v Ukrajině, rovněž v 5. třídě. Česky se učí číst a psát půl roku (v době vyplnění dotazníku). Při popisu svého oblíbeného zvířete v dotazníku napsala čitelným tiskacím písmem jednu větu o papouškovi.

Píše čitelným tiskacím písmem a dělá velmi málo chyb. Chybuje v diakritice (*máma, delám, ja, houpam, nýzki, tlusti, hubena, stara, vidlicka, evropske, nejmensí*), sporadicky vynechává písmena ve slovech (*hrau – hraju*), zaměňuje písmena „b“ a „d“ (*chubi – chudý, dila – bílá, odvody*) a „y“ a „u“ (snížila *roboty*). Některá slova překládá do ukrajinštiny. Typický jev charakterizující tuto žákyni, je grafická podoba písmene „l“, které píše jako číslici jedna s výraznou vodorovnou čárkou dole. Dalšími grafickými odlišnostmi je psaní písmene „k“ v podobě „n“ (chybí protažená čárka nahoru), v některých slovech ho píše jako velké „K“ (*válKa, následKy*), písmeno „r“ je psané jako „v“ (*povážka, pvávo, popvava, kláštevy, kvíže – kříže*) a u písmene „d“ není vždy dotažen dolní oblouček.

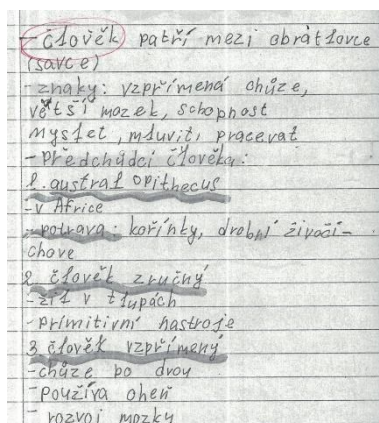
Někdy dochází ke špatnému rozdělení slov, buď spojuje předložku se slovem nebo slovo rozdělí na dvě části (*u tvaření, knihdo, vzděl anosti, včeských*). U zápisu data vyučovací hodiny píše měsíc psacím písmem, v jiných zápisech dat tomu tak není. To je dáno nejspíše opisem data z tabule, kde je většinou měsíc právě psán psacím písmem. Přibližně od ledna se začíná vyskytovat další jev, a to psaní háčku nad souhláskou (především u písmene „m“), místo nad písmenem „e“ (*ze ěme, u ěmłci*).

Těchto několik chyb se postupem času začíná zlepšovat, od března již téměř nechybuje v diakritice, nepřekládá do ukrajinštiny a méně se vyskytují chyby v záměně písmen. Ale nedostatky v grafické stránce písmen zůstávají až do konce zkoumaného období, případně je jejich výskyt nižší. Především písmeno „l“ je stále psáno jako jednička s čárkou dole, písmeno „d“ bez dokončeného obloučku dole a písmeno „r“ někdy vypadá jako „v“. Naopak háček nad písmenem „e“ je od května umístěn na správném místě.

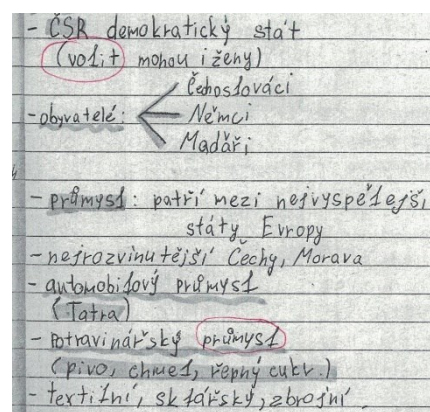
Celkově lze konstatovat, že došlo ke zlepšení v psaní českých písmen a slov. Písmo bylo od začátku čitelné, sama žákyně se snaží některé své chyby v průběhu času stále více napravovat nebo se je odnaučit. Grafické nedostatky nebrání správnému čtení ani vizuální stránce písma.

Obrázek 1: žák 1 září

Obrázek 2: žák 1 únor

Obrázek 3: žák 1 červen

10.1.2 Žák 2

Tato žákyně neposkytla odpovědi na první 3 otázky z dotazníku, což znesnadňuje identifikaci jejího věku a národnosti, ale vzhledem k tomu, že všichni žáci pocházejí z Ukrajiny, lze tuto informaci uvést i bez vyplnění. Stejně jako odhadnout věk dle třídy, jelikož v ČR navštěvuje 4. třídu a před svým příjezdem chodila do 3. třídy. V současnosti se učí jak v ČR, tak dálkově i v Ukrajině. Česky se učí číst a psát přibližně půl roku (v době vyplňování dotazníku). Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku popsal drobným tiskacím i psacím písmem kočku.

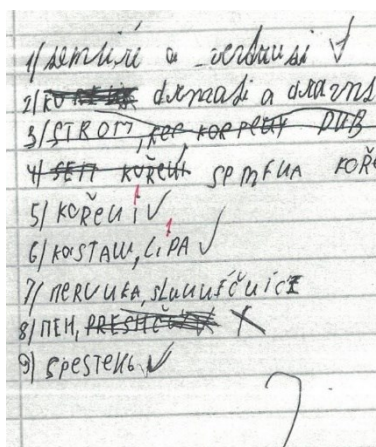
Od samotného počátku kombinuje psací a tiskací písmo uvnitř slov. Některá písmena jsou psaná psacím písmem (b, y, a, h), jiná tiskacím, kterých je i více. Někdy střídá psaní tiskacím a psacím písmem i u jednoho stejného písmene (např. písmeno „m“). Dochází k překladu slov do ukrajinštiny a podobně jako u ostatních žáků chybují diakritice (*oblíbené, zvyře, ma, tatinek, Ústi, lekarnice, čokolada, ojite, krabicka, blisko, rybnika, musíš, zime, zrní, uvazla, přeskoci, nocní, kosile*), přičemž u některých slov se diakritika střídá, jednou čárka/háček u daného slova je, podruhé, například u slova „mám“.

Rovněž dochází k záměně písmen, konkrétně „d“ za „t“ (*mla'ata*), „g“ za „d“ (*listopaga, žegič – řidič*), „m“ za „n“ (*dělemí, líhmov – líhnu, klokam, výbormy, komec, dubem*), „c“ za „r“ (*cukecku, brambucki*). Poslední jmenované se nevyskytuje u žádného jiného žáka. Chybují také v psaní číslovek, které jsou zapsány spíše foneticky (*čitiži, pjet, devjet, čturnact, jedunact, dvadcat, osum*). U adjektiv místo koncovky -ký píše „ň“ (*pardubickiň, olomovskýň, libereckiň*) a u sloves ve třetí osobě plurálu se u některých slov objevuje namísto koncového „u“ písmeno „v“ (*líhmov – líhnu, telefonujov, zpusobujov*).

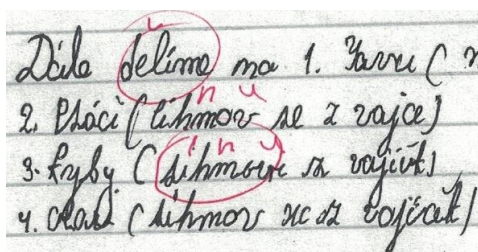
Mnoho chyb se vyskytuje i v grafické stránce písmen. Především písmeno „N“ je psané obráceně, tudíž připomíná písmeno „u“, písmeno „L“ je psané spíše jako „J“, výskyt háčků nad písmeny je nekonzistentní, někdy je psaná pouze svíslá čárka, stejně jako u dlouhých vokálů

(především u písmene „e“). Písmeno „r/ř“ je velmi obtížně čitelné, protože vypadá jako malý zobáček s čárkou nebo písmeno „u“. To je pravděpodobně způsobeno velmi malým a hustým písmem, což činí některá písmena těžko čitelnými.

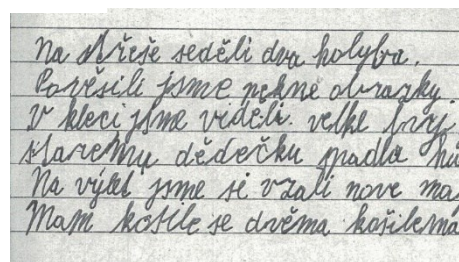
Všechny tyto nedostatky přetrvávají až do druhé poloviny zkoumaného období, kdy teprve od dubna začínají některé z nich mizet. Například háčky jsou už vizuálně psané správně, nepřekládá slova do ukrajinštiny, písmo je trochu více roztažené, což vede k lepší čitelnosti. Zlepšení je patrné, i když většina chybných prvků zůstává. To se týká především písmena „N“, které je stále psané jako „u“, písmena „L“, které připomíná „J“, nebo písmene „r/ř“ stále psaného hodně malým nečitelným písmem.

Obrázek 4: žák 2 září

Obrázek 5: žák 2 únor

Obrázek 6: žák 2 červen

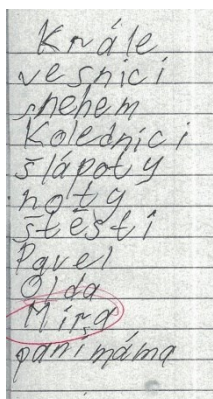
10.1.3 Žák 3

Desetiletý chlapec pocházející z Ukrajiny navštěvuje v České republice 4. třídu. Před příjezdem do ČR chodil do 5. třídy a ve zkoumaném období se učí zároveň v české škole i dálkově v Ukrajině, kde chodí opět do 5. třídy. Česky se učí číst a psát od prosince 2022. Při popisu oblíbeného zvířete popsal tiskacím písmem kočku.

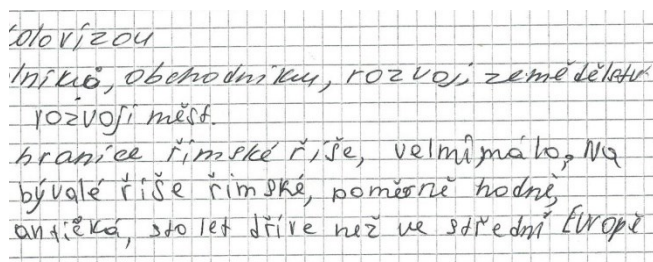
Žák se do výzkumu zapojil až od prosince 2022, kdy přijel do České republiky. Od samého začátku píše hezkým, čitelným, tiskacím písmem, i když na 1. stupni většina dětí píše psacím písmem. Stejně jako ostatní chybuje v diakritice (*ja, rad, mesto, stul, vcela, obrazek, pekne, malym, takže, pismo, nazev, sestrenice, behani, spojeni, vyspela, zena, prenechal vojak, umele*). Překládá si slova do ukrajinštiny a od vyučujícího má i vedle psané vysvětlivky učiva v mateřském jazyce.

Někdy spojuje slova dohromady (*myjsme, mytitles, vtedobe, umoci*). V grafické stránce písmen chybují u písmene „a“, které píše s protáhlou čárkou nad písmenem, což vytváří dojem písmene „d“. Písmeno „k“ na začátku slov píše jako velké „K“, písmeno „r/ř“ je zapisováno jako čárka s vlnovkou nahoře. Některá písmena jsou hodně kostrbatá, např. „d, m, k, b“.

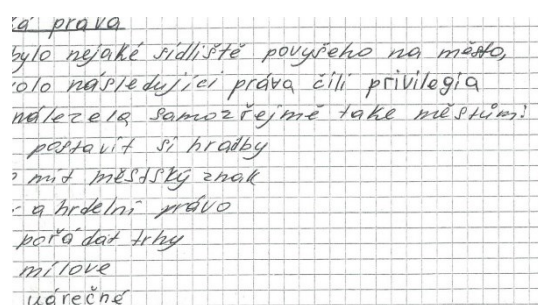
Celkově je jeho písmo hezky čitelné, úhledné, pečlivé, dodržuje psaní na linku, avšak výše uvedené chyby přetrvávají až do konce zkoumaného období. Pouze přibližně od května ubývá překladu do ukrajinštiny a někdy se snaží písmeno „r/ř“ napsat správně dle českého pravopisu.

Obrázek 7: žák 3 prosinec

Obrázek 8: žák 3 únor

Obrázek 9: žák 3 červen

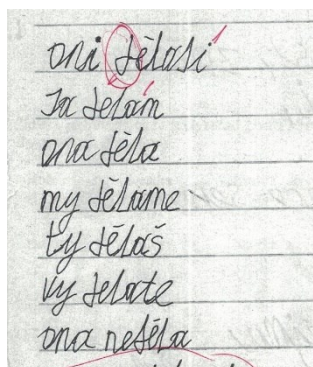
10.1.4 Žák 4

Devítiletá dívka, původem z Ukrajiny, navštěvuje v ČR 4. třídu. Než přijela do České republiky, chodila také do 4. třídy a nyní se vzdělává v ČR i v Ukrajině. Český se učí číst a psát přibližně půl roku (v době vyplnění dotazníku). Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku popsala trochu kostrbatým psacím písmem kočku.

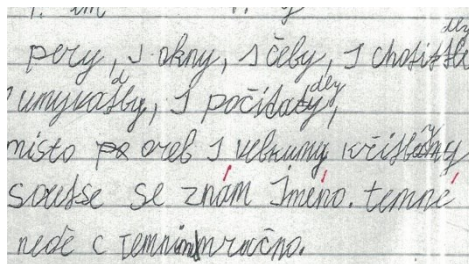
Žákyně píše psacím písmem. Chybují v diakritice (*ma, punčose, zaři, spisovna, lahev, děla, ja, řijna, stěňátko*), zaměňuje některá písmena, zejména „t“ a „d“ (*mičuta, hutebka, střetni rot, prátlo, chotitli, děta, letnice – lednice, zahrata*), „u“ a „y“ (*jazuk, stolu – stoly, papiru – papíry*). Kromě toho vynechává písmena a překládá si některá slova do ukrajinštiny. Chybují především v grafické stránce jazyka, kde se písmeno „d“ podobá velkému „J“, písmeno „i“ zobrazuje jako „j“ (*nedelajj*), písmeno „k“ připomíná „h“ (*pothali, republihy*), písmena „z/ž“ někdy vypadají jako „r/ř“ a písmeno „b“ občas působí jako „l“ kvůli absenci obloučku. Píše psacím čitelným písmem, ale občas špatně rozděluje slova (*na koupili, oby vatele, pou živa*), nezačíná psát

první tahy písmen na lince řádku, ale až ve vzduchu a písmena „t“ a „v“ jsou psaná vždy tiskacím písmem. Na začátku slov často píše první písmeno tiskacím písmem, zbytek již psacím.

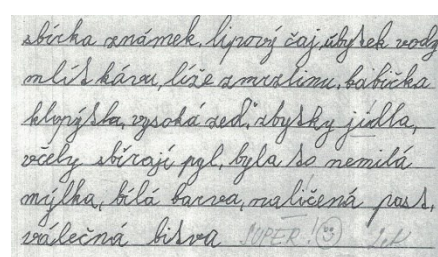
Přibližně od února začíná přidávat háček nad souhláskou i v případě sledujícího „i“ (*deři, nit, piři, d'ivadlo*). Postupem času některé chyby ustupují a jiné zůstávají. Od dubna se již více snaží nepsat háček nad souhláskou, pokud následuje měkké i, méně chybje v diakritice, písmo je čitelné, méně kostrbaté, ale velikostně neodpovídá vždy pravidlům českého pravopisu. Výška některých písmen není správně dodržena (např. písmeno „d“ je na stejné úrovni jako „a“, zatímco „e“ na úrovni „t“). Písmeno „k“ zůstává psáno jako „h“, nedodržuje správný zápis prvních čar na linku řádku. Chyby se týkají i vzhledu písmen „z/ž“, které často připomínají „r/r“, i když se v některých slovech snaží o správný zápis. Po celou dobu zůstává psaní písmen „t“ a „v“ někdy tiskacím písmem. Celkově je písmo postupem času více čitelné, psané s menším výskytem chyb, žákyně se snaží své chyby uvědomovat již při psaní a sama je opravit, například i záměna písmen „d“ a „t“ se ke konci sledovaného období téměř nevyskytuje.

Obrázek 10: žák 4 září

Obrázek 11: žák 4 únor

Obrázek 12: žák 4 červen

10.1.5 Žák 5

Desetiletý chlapec pocházející z Ukrajiny navštěvuje v ČR 4. třídu. Před příjezdem chodil do 3. třídy a nyní se vzdělává v České republice a zároveň v Ukrajině, v obou zemích absoluuje 4. třídu. Česky se učí číst a psát přibližně půl roku (v době vyplnění dotazníku). Všechny otázky z dotazníku za žáka vyplnil ukrajinsky někdo z dospělých, kromě popisu oblíbeného zvířete. V tomto úkolu žák popsal psacím písmem kočku. Tento text žák napsal na řádky vytvořené tužkou. Dodržoval při tom horní i dolní linku.

Od začátku zkoumaného období píše žák hodně nečitelným, kostrbatým, roztaženým psacím písmem. Často v textu škrtná a přepisuje slova, což přispívá k jejich nečitelnosti. Na začátku vět někdy nepíše velké písmeno, ale vždy dodržuje interpunkční znaménka na konci věty. Stejně tak u jmen a názvů píše malé počáteční písmeno (*tomas, simona, luboš, vaclavovi*). Jeho vyučující mu zaznamenává vedle textu vysvětlivky a různé pomůcky v ukrajinštině. Uvnitř slov píše velká některá písmena.

U tohoto žáka se vyskytuje výrazné množství chyb v nácvičku psaní. Chybuje v diakritice, stejně jako ostatní žáci, avšak v jeho případě se vyskytuje mnohem vyšší počet chyb. (*spisovna, mraz, ma, cast, piskat, česky, žit, ja, obed, naš, psik, rijna, největši, taliř, pánák, Michal, kral, třídění, odpočívaji, krmime, žiji, ptaček, zpiva, panovi, kamarad, vesely, ma, snih, rad, hrat, nove, obrazky, leti, pekne, velke, staremu, kosile, ustivaji, lesich, hrač, tomas – Tomáš, prvni, z naši, bilek, ruže, dum, okoli, svatcich, třeti, zito, litost, velika, hledaji, rozich, mistnosti, oblibena, povidal, pan, pisemka, nužky, čislo, tacy, čapy, přáteli, dravi, tatinek, spravně, vilezt, zamichat, piskat, sbirat, Pepik, kramu, delat, přítomni, prosiš, nosi, naklady, zaporna, nejist...*). Téměř nepoužívá háček nad písmenem „e“. I u tohoto žáka dochází k záměně písmen „y“ a „u“ (*minylý, nemlyv, pochytavali – pochutnavali, v soboty, dyby – duby, škydců, bzyčely – bzučely, jednoy – jednou*), „t“ a „d“ (*pretpony, přetložky, přetstavi, otchazet*), někdy „k“ a „h“ (*snik*), „n“ a „m“ (*nič – míč, nichá – míchá*). Spojuje slova dohromady, především předložky se substantivy a reflexivní „se/si“ se slovesy (*opravninach, veškole, jeti, jemy, zetmy, brzijsemse, nahory, zapamatujtesí, jmenovalase, sezmačkaly, svitislunce, smena – jsme na*). Postupem času se přidávají další chyby, například ke koncovce „ie“ v cizích slovech přidává „j“ (*encyklopedyje, narnije*), písmeno „ž“ vypadá spíše jako „ř“ a písmeno „r“ je často psané pouze jako vlnovka. Písmeno „b“ zapisuje bez obloučku, čímž vypadá spíše jako „l“, nad písmenem „j“ píše tečku a u písmene „o“ nezaznamenává kličku.

Žák nezačíná psát písmena prvním tahem na linku řádku, ale až ve vzduchu (především písmena v, m, n, p). Někdy rozděluje negaci, což je dané vlivem 1. jazyka, jelikož v ukrajinštině se píše negace odděleně (*ne žiji*). Na konci slov v některých případech píše koncovku -ov (*rostov, drobnov, medvedov, tancujov, korov – kůrou*).

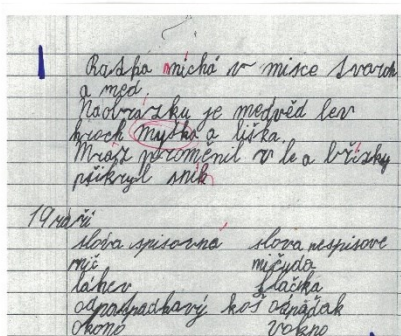
Přibližně od března se vzhled písma začíná zlepšovat. Je více čitelnější, méně kostrbaté, písmena jsou více zapisována v jedné linii a jejich výška je konzistentnější. Naopak se ale více vyskytuje nepřesně zapsaných slov, což může být způsobeno náročnějším učivem, neporozumění slovům nebo nepřiměřenou rychlostí diktování slov (*skyveji – skrývají, brodym – brody, uprhcivivi – uprchlíci, avtobusy, klci – kluci, s pžatele – s přáteli, korakodily – krokodýly, tršeň – sršeň, lecící – letící, smnky – srnky, veveverky*). Vyučující nadále poskytuje vysvětlivky nebo pomůcky ukrajinsky, především ke gramatice.

Od dubna je patrné menší zlepšení v grafickém provedení písma, jelikož písmena jsou více dotažená, úhlednější, avšak změny nejsou tak výrazné. Navíc je na první pohled patrné, že nedodrhuje jednotný zápis písmen, celkově jsou větších rozměrů, než by bylo adekvátní, ale jejich výška se střídá, někdy jsou písmena psaná většími písmeny, jindy menšími, což jen potvrzuje to, že je písmo chaotické, neuspořádané. Navíc žák často slova přeškrťává, přepisuje, zapisuje je mimo

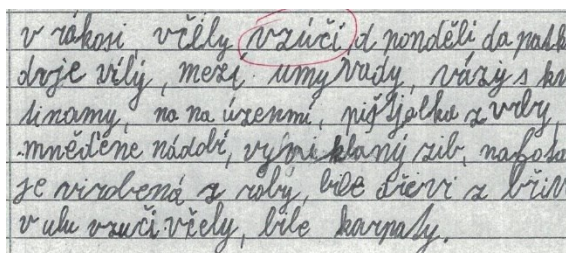

linku. Dlouhá písmena píše na úrovni krátkých a naopak. Například písmeno „s“ je často psané hodně velké, ale písmeno „h“ na stejné úrovni jako „c“, není dotažena horní čárka.

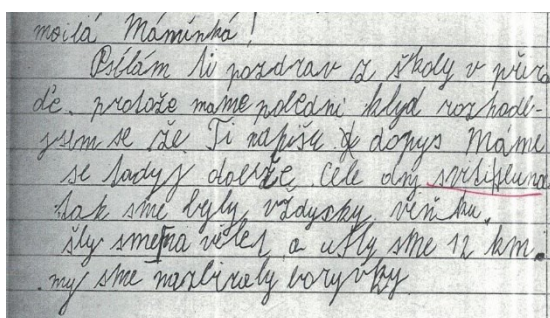
Postupem času nastal menší posun v diakritice, ale jinak přetrvávají všechny zmíněné odlišnosti nebo chyby, i když ubývá jejich počet. Stále například píše na začátku vět nebo u jmen často malé písmeno, nezačíná tahy prvních písmen na lince a zaměňuje písmena. Naopak ale postupem času méně a méně škrtná a přepisuje slova, což zlepšuje čitelnost textu. Toto nastává především od května. Od té doby je písmo i více úhlednější. Zlepšení v nácviku psaní u žáka nastal, ale v menší míře.

Obrázek 13: žák 5 září

Obrázek 14: žák 5 únor

Obrázek 15: žák 5 červen

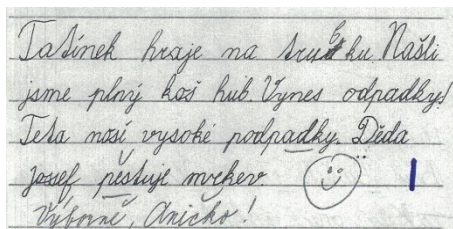
10.1.6 Žák 6

Devítiletá dívka původem z Ukrajiny, kde i nyní dálkově navštěvuje 3. třídu, před příjezdem do ČR chodila do 2. třídy a v České republice nyní navštěvuje 3. třídu. Číst a psát česky se učí více než půl roku (v době vyplňování dotazníku). Všechny otázky z dotazníku za žákyni vyplnil někdo dospělý ukrajinsky, kromě popisu oblíbeného zvířete. V tomto úkolu napsala hezkým, čitelným písmem text o psovi. Text píše žákyně na řádky vytvořené tužkou. Dodržuje při tom horní i dolní linku.

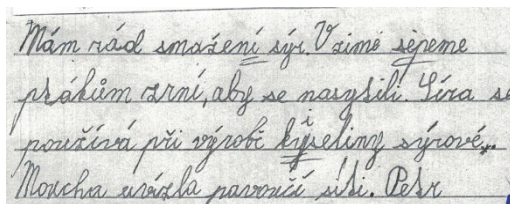
Žákyně píše psacím písmem, které je od začátku celkem úhledné, dobře čitelné, avšak mírně kostřbaté. Chybuje samozřejmě v diakritice (*oblíbene, zvířatko, vypada, hezke, čokolady, trhaji, zaři, pestuje, drobatko, usty, smich, važim, tve, zalika, rohlik, kavu, mleka, predpona, vyheň, vyskat, jídla, naličena, přibytek, nabytek, bystry, vyborny, žvykat, vyheň, jídla, vidim, volame, krasný, příběh, dívky, listopad, malinová, koblíhy, hlavü, Mírek*). Často píše slova foneticky

(bábafky, žisky, vjetve, pstruch, borůvky, mříš, hlásky), ze začátku špatně zapisuje písmeno „t“, ale to se postupem času zlepšuje. U některých sloves rozděluje negaci, což je dáno vlivem 1. jazyka. Chyby spočívají také v obtížně čitelných písmenech, především písmena „v, s, t, d“. Písmeno „s“ je velmi špatně čitelné, jelikož je psané bez spodního obloučku. Písmeno „k“ někdy vypadá jako „h“, písmeno „z“ je psané bez kliček, písmeno „b“ píše s malým obloučkem nebo jen přidanou čárkou, což také snižuje jeho čitelnost. Písmeno „d“ píše s malým nebo naopak s velkým obloučkem dole i nahoře místo standardní čárky. Nad písmenem „j“ píše tečku, i když se jedná o velké písmeno a u malého „j“ píše oblouček nahoře i dole. Písmeno „ž“ se někdy podobá písmenu „š“ s kličkou dole.

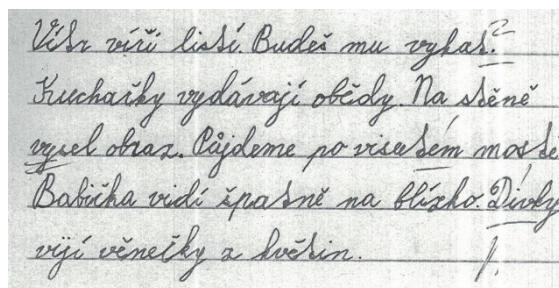
Během roku se písmo žákyně stává úhlednějším, lépe čitelným, při psaní dodržuje horní i dolní linku, ubývá chyb v diakritice. I v grafické stránce písmen nastává zlepšení, a to především od dubna. Postupně se zlepšuje zapisování písmen „s, z, b“. Nicméně přetrvává psaní písmene „k“ jako „h“ a nečitelné písmeno „t“.

Obrázek 16: žák 6 září

Obrázek 17: žák 6 únor

Obrázek 18: žák 6 červen

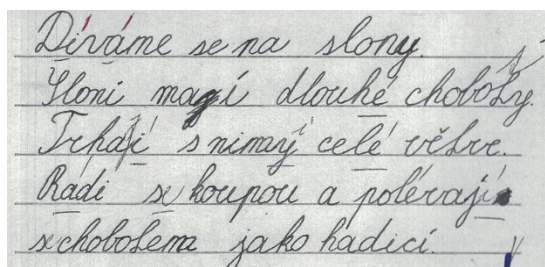
10.1.7 Žák 7

Devítiletá dívka původem z Ukrajiny, kde i nyní distančně navštěvuje 3. třídu, chodila před příjezdem do České republiky do 2. třídy a nyní zde navštěvuje 3. třídu. Číst a psát česky se učí více než půl roku (v době vyplňování dotazníku). Všechny otázky z dotazníku za žákyni vyplnil ukrajinsky někdo z dospělých, kromě popisu oblíbeného zvířete. V tomto úkolu napsala hezkým, čitelným písmem text o kočce. Text píše na řádky vytvořené tužkou. Dodržuje při tom horní i dolní linku. Tato dívka je sestrou žákyně s číslem 6 a chodí do stejné třídy.

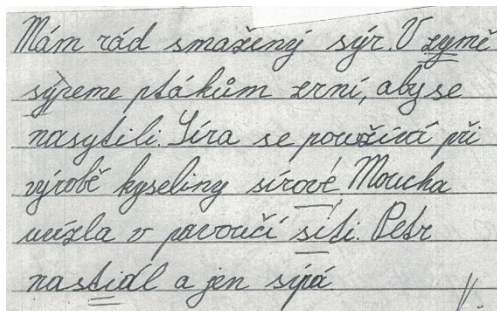
Žákyně píše psacím úhledným hezkým písmem, u kterého dodržuje horní i dolní linku. Stejně jako ostatní chybuje v diakritice (oblíbene, zvíře, vypada, hezke, šeda, vic, divame, vysoke,

ucitelka, pani, nosi, plny, tatinek, nejradeji, žižaly, štěnátko, s nim, dareček, misto, čokoladove, snih, blízí, plísen, rozlíte, hbita, vyhrala, mláda, lysti, nam), některá slova píše foneticky (bábofka, mříš) a rozděluje negaci, což je dáno 1. jazykem. U některých písmen nezačíná psát první čáru na dolní lince řádku, ale až ve vzduchu, což způsobuje, že písmena vypadají jako velká, i když velikostně odpovídají malým písmenům. Tento jev se vztahuje k písmenům „m, n, p, r, s, z, j“, ke všem písmenům, u nichž má začínat první čára na dolní lince a směřovat nahoru. Dochází k zaměňování písmen „b“ a „d“, někdy „g“ a „t/d“ (hag, leg), jména nebo názvy někdy píše malými písmeny a písmeno „z“ je na začátku slov vždy psané jako velké.

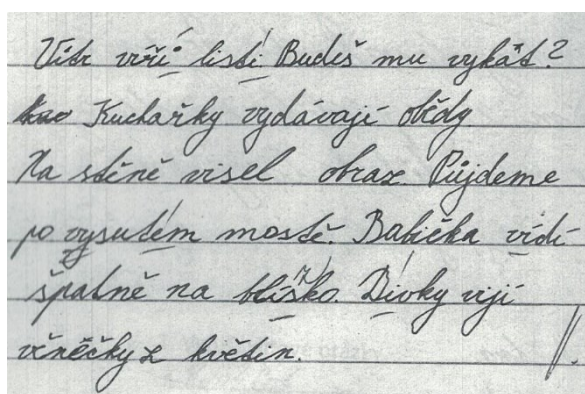
Již od února nastává zlepšení, a to jak v diakritice, tak i v grafické stránce písmen, která jsou úhlednější, psaná dle pravidel českého pravopisu. I přesto se občas vyskytuje rozdělená negace, ale již velmi sporadicky. Zůstává záměna písmen, začínání psaní prvotní čáry u písmen ve vzduchu i některé další grafické nedostatky. Postupem času se ale písmo stále zlepšuje a ke konci zkoumaného období je téměř bez chyb. Přetrvává pouze zápis písmene „k“ jako „h“ a občasné vynechání začátku písmene na dolní lince. Všechny ostatní chyby jsou téměř eliminovány nebo se vyskytují jen zřídka.

Obrázek 19: žák 7 září

Obrázek 20: žák 7 únor

Obrázek 21: žák 7 červen

10.2 Výzkumný vzorek – žáci ze 2. stupně

V této podkapitole bude popsáno psaní v češtině u žáků 2. stupně. Postup je stejný jako u žáků z 1. stupně.

10.2.1 Žák 8

Třináctiletá dívka pocházející z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 7. třídu, před příjezdem do České republiky absolvovala 6. třídu v Ukrajině a v současnosti se vzdělává jak v české škole, tak dálkově i v ukrajinské. Česky se učí psát a číst od září 2022. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku napsala několik vět psacím písmem o své kočce.

Zpočátku kombinuje tiskací a psací písmo, přičemž tiskací převažuje, postupem času dominuje spíše psací, ale tiskací písmo zůstává lépe čitelné. Chybí v diakritice (např. *ja, mam, rada, byt, přírodě, žit, jist, panovník, kteří, modli, cisař, zajmy, liny, Vaclav, byl, pražske, pobýval, zakaz, smrtelných, ...*), postupem času se objevuje u stejných slov rozdíl v diakritice, jelikož jednou v daném slově diakritika je, podruhé ne (např. slovo „mám“ nebo „žit“). Toto je ukazatel postupného zlepšování a správného nácviku psaní diakritiky v češtině. Chyby se týkají především čárek, háčky žákyně doplňuje celkem správně.

Vliv prvního jazyka se projevuje i v záměně písmen „u“ a „y“, která v ukrajinštině mají odlišný zápis, což vede k chybám v psaní (*českum, jazuků, buly, myhammed, vyjmenyj, ...*). Tento vliv se také projevuje v pořadí zápisu data v textech, kdy žákyně píše nejprve rok, poté den a nakonec měsíc.

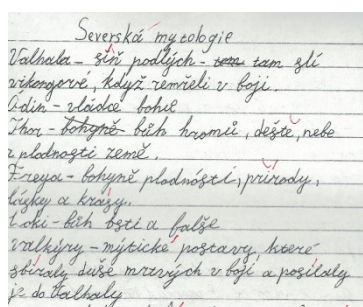
Často také dochází k záměně písmen „i“ a „e“ (*Konstanten, spojenem, staroslověnština, zemřil, úzimí, ...*). Mezi další chyby v psaní patří zvláště písmena „s/š“, která mají klíčku nahoře i dole a vypadají tak jako písmeno „j“. Tato grafická podoba se vyskytuje u všech slov s tímto písmenem. Až přibližně od března je snaha psát tato písmena v české podobě. Písmena „z/ž“ vypadá spíše jako „r/ř“, což je ale často problém i českých žáků.

Pokud píše slovo psacím písmem, nezačíná písmeno na lince řádku, ale až ve vzduchu, vypadá tak často jako velké psací písmeno (např. *v, n, m, p, r, s...*). Nejspíše z důvodu rychlého diktování nebo špatného poslechu v některých slovech chybí určitá písmena (např. *zniv – vznik, sribo – stříbro, moravskho*). Pokud začíná slovo písmenem „k“ je psané vždy jako velké tiskací „K“, i když slovo samotné je psané psacím písmem. Dochází také k variabilitě chyb v psaní, například některá u písmene „b“, které se někdy podobá písmenu „l“; „p“ je spíše podobné „r“ či dochází k záměně písmene „i“ za „j“ (*Anglij*). Písmeno „t“ je psané drobnými špatně čitelnými tahy s čárkou uprostřed písmene.

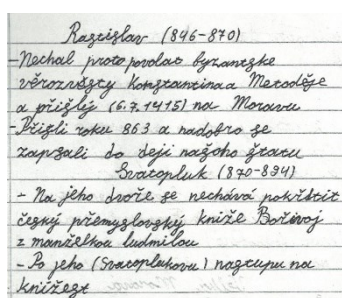
Přibližně od ledna klesá počet chyb v diakritice a zvyšuje se psaní psacím písmem (vyšší frekvence cca od února). Zlepšuje se také správnost psaní „y“ a „u“, snižuje se nejen frekvence

záměn, ale i snaha žákyně sama chybu opravit, pokud je tendence napsat opačné písmeno. I v psaní písmen „s/š“ se postupem času dostavilo zlepšení a na konci školního roku byla písmena psaná zcela správně.

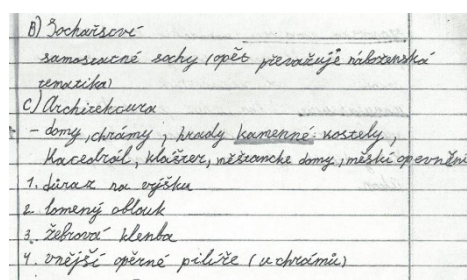
Od dubna dochází ke zhoršení psaní velkého psacího písmene „S“, které vypadá spíše jako písmeno „J“, jelikož je psané s krátkou horní čárkou následovanou kličkou a obloučkem dolů. Celkově se v průběhu roku písmo zlepšuje, je drobnější se sklonem doprava, ale stává se čitelnějším, jednotlivá písmena jsou více rozeznatelná. Stále však zůstává, že první tah písmene není na lince, ale až v prostoru.

Obrázek 22: žák 8 září

Obrázek 23: žák 8 únor

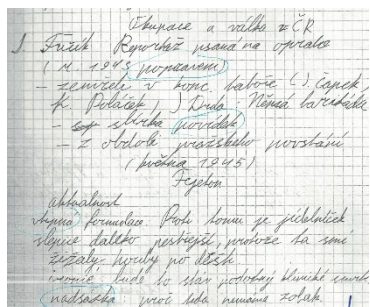
Obrázek 24: žák 8 červen

10.2.2 Žák 9

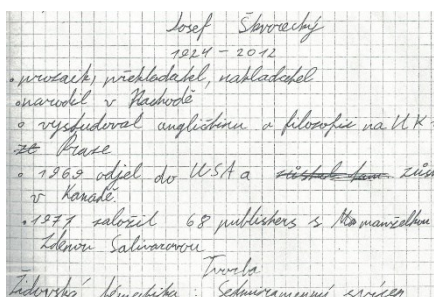
Patnáctiletý chlapec původem z Ukrajiny, v České republice momentálně navštěvuje 9. třídu, před příjezdem do ČR navštěvoval stejný ročník, nyní pokračuje ve vzdělávání pouze v ČR. Česky se učí psát déle než jeden rok (v době vyplnění dotazníku). Již v době vyplňování dotazníku identifikoval obtíže s písmenem „s“. V rámci popisu svého oblíbeného zvířete v dotazníku prezentoval psacím písmem text o pandě, který byl dobře čitelný a projevoval přesné spojení jednotlivých písmen.

Zároveň však žák primárně používá tiskací písmo. Chybuje v diakritice (např. *maliř*, *valkou*, *století*, *příběh*, *koukam*, *českem*, *nejoblíbenější*, *zviře*, *roztomila*, *biló*, *vlasate*, *pražského*, *aktualnost*, *zobak*). Dále jsou patrné grafické chyby v písmu, například písmeno „t“ je někdy zakončené větší vlnovkou, než je obvyklé. Písmeno „z/ž“ na začátku slov bývá nedotažené na řádek, uvnitř slov je nečitelné a písmeno „p“ připomíná „n“, jelikož chybí počáteční čárka a nožička není prodloužená. Některá písmena jsou obtížně čitelná, především „b, r, t, k, v“, ve kterých se objevují nevhodně psané obloučky a kostrbaté tvary, někdy tato písmena vypadají jen jako skupina čárek. Písmena „r/ř“ a „t“ jsou v některých případech psána v podobě klikyháků. Často není rozpoznatelné, zda žák píše „m/n nebo u“. Také dochází k záměně písmene „a“ za „o“ (*praslavil*, *paválečná*), písmeno „t“ někdy připomíná „h“ a písmeno „s/š“ je zakončené nedotaženým obloučkem.

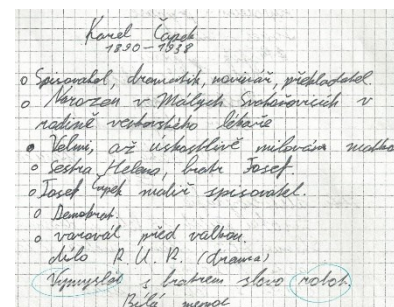
Zhruba od ledna se chyby v diakritice postupně snižují. Obecně dochází ke zlepšení písma v průběhu roku, žák se snaží dotahovat tvary písmen a celkově je jeho psaní čitelnější, i když stále zůstává charakteristicky „klukovské“. Lze pozorovat výraznější posun, avšak některé chyby přetrvávají, například písmeno „t“ s vlnovkou nebo nečitelnost písmene „z/ž“ a někdy není možné poznat rozdíl mezi „m/n/u“.

Obrázek 25: žák 9 září

Obrázek 26: žák 9 únor

Obrázek 27: žák 9 červen

10.2.3 Žák 10

Jedenáctiletý chlapec původem z Ukrajiny, v ČR momentálně navštěvuje 6. třídu, přičemž před svým příjezdem navštěvoval 5. třídu a v současnosti se učí pouze v ČR. Česky se učí psát přibližně jeden rok (v době vyplňování dotazníku). Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku popsal psacím písmem kočku.

Texty jsou psané psacím písmem. Vývoj jeho psaní začínal s velmi nízkou čitelností, u písmen je patrná kostrbatost a roztažnost písmen, nedotažené linky a mnohdy nemožnost přečíst celá slova. Významně chybí v diakritice, zejména se nevyskytuje diakritika nad písmeny „a“ a „i“, stejně tak háčky (např. *nas, ma, rada, nič, ja, Ukrajíny, třídy, každý, latek, temer, ustrojne, jedine, vyvoj, muzeme, slozitejsim, znaku, zakladni, cifernik, přesipaci, slunečni, tim, meni, musime, smer, stinu, mechanických kmita, prevody, procvičovani, temer, slozeny, vylucovani, prijem*). Kromě chybějící diakritiky se také vyskytuje háček místo nad souhláskou nad „e“ (*děbi, děbeňim*) a naopak. Je-li následujícím písmenem „i/i“, háček se objevuje nad souhláskou „n“ (*orgaňismy, tvořeňi, zakladňi, pozorováňi, neviditelňich, fuňkci*).

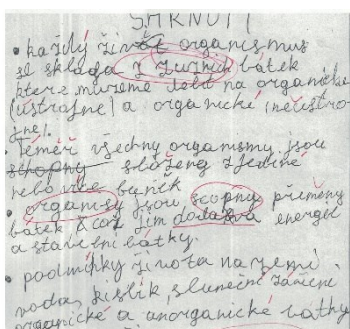
Je zjevné, že některá písmena chybí, pravděpodobně kvůli rychlému diktování nebo špatnému porozumění (*organisy, scopyny, odděľňi, vuziváme, skada*). Dalším jevem je grafická podoba písmen „z/ž“ totožná s písmenem „r/ř“. Problém žákovi také dělá písmeno „l“, které píše jako „b“ (*bátek, kishík, debení, evobuci, zakbadni, bupu, dosahby, čisba, děbi, dábe, děbeňim, sbožkou*), písmeno „s“ píše s kličkou nahoře i dole a dále spojuje předložky se substantivy (*nazemi, jmenujese, semí*). Také dochází k záměně „b“ za „d“ a opačně (*duněk, dojbe, bruh, podneti*) stejně tak „u“ za „y“ (*vukonavaici, fotosyntezu, vuvojem*).

U sloves ve třetí osobě plurálu často chybí „j“ před „í“ (*stoi, chovai, spokoí, pouzivai*), písmeno „t“ má uprostřed čárku a dále je viditelné, že věty často začínají malým písmenem na začátku vět nebo u jmen a názvů (*bílá hora, kutná hora, velikonoce*) a na konci vět chybí tečka. Písmeno „k“ píše tiskacím písmem, které postupem času přidává celkově do psaní.

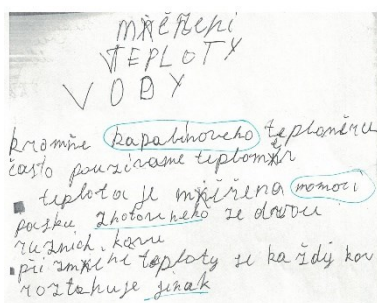
Přelomovým měsícem je březen, přibližně od tohoto měsíce nastává v psaní několik změn. Žák začíná používat „y“ místo „j“ (*funguye, bayka, yako*), písmo od této doby vypadá spíše jako tiskací, i když píše psacím, což je dáno především velkými mezerami mezi písmeny a absencí spojení mezi nimi, některá písmena jsou vyloženě psaná tiskacím stylem (např. písmeno „t“). Názvy pak od té doby zapisuje vždy pouze tímto písmem. Malé písmeno „p“ má někdy začátek malého písmene, ale následně vypadá jako velké, jelikož má oblouček a kličku. Písmeno „k“ je ve slovech střídavě psané tiskacím a psacím písmem.

Ke konci školního roku zůstává jeho písmo kostrbaté, s nedotaženými linkami a velkými mezerami mezi písmeny, samotné písmo je větších rozměrů, písmena nezačíná psát na lince, ale až uprostřed řádku, někdy se slova ani nedají přečíst, vypadají jen jako změť čárek, vlnek a klikyháků. Stále píše malé písmeno na začátku vět a chybí znak na konci věty, i když se vyskytují i případy, ve kterých sám tuto chybu opraví. Nedochází ke zlepšení záměny „z/ž“ za „r/ř“, písmeno „s“ je stále psané s kličkami, písmeno „t“ s čárkou uprostřed, i když toto postupem času omezuje. Vyskytují se slova, v nichž chybí „j“ před „í“ ve třetí osobě plurálu, někdy píše „y“ místo „j“, v menší míře se vyskytuje záměna „y“ a „u“, ale v některých případech se snaží tuto chybu sám opravit, zůstává písmeno „l“ psané jako „b“, stále píše háček nad souhláskou, i když následuje „i/í“.

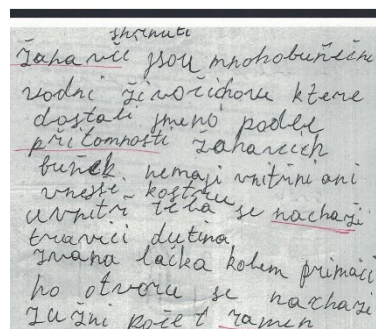
Některé chyby se snaží v průběhu výzkumu eliminovat, sám opraví, uvědomit si je. Některá písmena i slova jsou lépe čitelná, ale i tak v tomto případě k velkému posunu při nácviu psaní v českém jazyce nedochází.

Obrázek 28: žák 10 září

Obrázek 29: žák 10 únor

Obrázek 30: žák 10 červen

10.2.4 Žák 11

Čtrnáctiletá dívka, původem z Ukrajiny, v současnosti navštěvuje v ČR 8. třídu. Před svým příjezdem do země absolvovala 7. třídu a v současnosti se vzdělává pouze v českém školním prostředí. Česky se učí číst a psát více než rok (v době vyplňování dotazníku). Na otázku, která zkoumala obtíže při psaní v češtině, odpověděla, že má problém s rozlišením mezi písmeny „i/y“ a „í/ý“. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku napsala tiskacím písmem text o kočce.

Již od začátku má hezké, čitelné tiskací písmo a celkem dobře zvládá českou gramatiku. Stejně jako ostatní žáci chybuje v diakritice (např. *májí, radí* (rádi), *jist, nějaký, jědi, vice, příkladem, konči, jměna, požadala, minuly, zapiskat, odmítnout, ptaci, trava, bých, nýkdý, nudít, domu, letě, naučit, užasně, ják, papiru, mluvíť, jazýkama, chci, dávat, minimalně, krat*) a některých dalších aspektech. Například na začátku vět někdy uvádí malé písmeno. Chybuje také v grafické podobě písmene „r/ř“, které vypadá jako „u“ nebo „z/ž“. V některých situacích nahrazuje „í“ za „e“ (např. *nikdy* místo *někdy, přivažoval, učinec*). Někdy nedotahuje prvotní čáru u písmen od začátku linky, ale začíná psát ve vzduchu, zejména u písmen „n, m, r...“. Vyskytují se i další chyby, např. písmeno „m“ psané jako „n“ (*řinské, nalovani, židovskén, zenřel*), háček u písmen „t“ a „d“ je umístěn vedle souhlásky před následujícím písmenem. Stejně jako u jiných, dochází i u této žákyně vlivem 1. jazyka k záměně „u“ za „y“ a opačně (*Lotrunsky, bula, jazuk, vyskut, komy, roboty*). Ze začátku si některá slova nebo věty překládá do ukrajinštiny.

Přibližně od druhé poloviny sledovaného období je patrné zlepšení čitelnosti písma, ubývá chyb spojených s primárním jazykem (záměna „y“ a „u“, chybný překlad podobně znějících slov, psaní ukrajinským stylem – např. jména nebo některá slova). Postupem času se snaží své chyby sama opravovat v rámci textu (např. *učinoct – učinost – účinnost*), oprava se týká i psaní „y“ a „u“. I množství chyb v diakritice postupně ubývá.

Zůstávají však určité nedostatky, jako je nedotažení prvotních tahů na linku řádku, grafická podoba písmena „r/ř“ a výskyt chyb v diakritice (ta ale bude téměř vždy). Přestože dochází ke zlepšení, stále se objevují záměny písmen „y“ a „u“ nebo naopak, ale už v nižší frekvenci. Je patrné, že se i sama snaží své chyby opravovat. Přibližně od dubna se znovu začíná vyskytovat překlad do ukrajinštiny, který postupem času zcela vymizel. Je využíván jen na místech, kde jsou slova těžší, odbornější. Celkově je ale možné pozorovat zlepšení psaní v češtině, přičemž písmo je hezké, čitelné, písmena jsou správně rozdělena a, navazují na sebe, jsou propojena a ucelená.

Šimonov
 • 21. února byl kromě papava 27. vědu.
 • Byly poprvé 3 paní, 4 dívky a 14 chlapců.
 • Byly to na Staroměstském náměstí v Praze.
 • Poprvé byl ustanoven kat Jan Mydlář.
 • Udělil tu papava špinavé věci.
 • Trvaly od 4 a páté hodiny do desíti.
 • Jáchym Ondřej: šlivo - byla (už) káva a papava
 ruce.
 • Václav Budovec a Křišťel Kvant - byli státi učini.
 • Během vyřídění knihy byly státi učini.
 • Bohulín k tomu ještě učiti první učiti.
 • Jana Jankovská - byla vyřídila (už) byl učiti a jeho
 žito bylo rozřuceno.
 • Bechta - jeho bylo předání učiti.
 • K. H. Mydlář učiti do státních knih a připravil
 na Staroměstském náměstí.
 • Tělo Jana Jankovského bylo rozbaveno na křep učiti
 po křepích učiti.

Obrázek 31: žák 11 září

Marie Verzešová, narozená v letech 1840-1880
 - první panovník na českém - napoleonském trůně
 - byla velmi vzdělaná
 - uměla latinsky, německy, francouzsky a italsky
 - živila se nikdy nevdala
 - v r. 1843 byla korunována českou královnou
 - její manžel František I. byl korunován
 v r. 1846 svatec
 německým císařem

Obrázek 32: žák 11 únor

1) Já bych chtěla mít psa, protože že s
 tím to nebude nikdy nudit
 2) Já bych chtěla jít dopu v létě na
 dovolenou.
 3) Já bych chtěla zvládnout jít ne dobrou
 střední školu například Karlovu universitu.
 4) Já bych chtěla naučit užasné kreslit
 ják na papiru tak i ne (obě) protože
 mám do vědu.

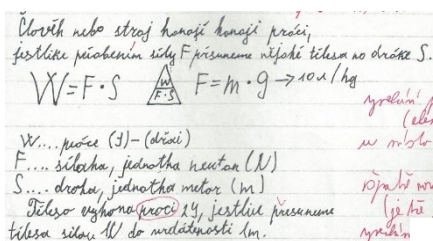
Obrázek 33: žák 11 červen

10.2.5 Žák 12

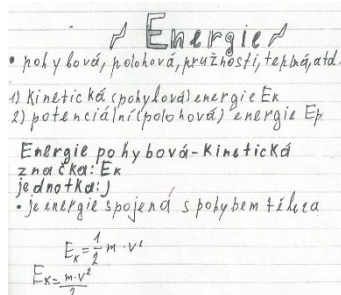
Třináctiletá dívka původem z Ukrajiny. V ČR navštěvuje 8. třídu, než přijela do ČR, chodila do 7. třídy. Ve zkoumaném období se vzdělává v ČR a zároveň i dálkově v ukrajinské škole. V oblasti českého jazyka se učí číst a psát od září 2022. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku uvedla více zvířat, přičemž ke každému z nich napsala tiskacím písmem jednu větu na samostatný řádek, kdy kombinovala češtinu a ukrajinštinu.

Žákyně píše ze začátku tiskacím i psacím písmem, přičemž často kombinuje češtinu a ukrajinštinu. Tiskací písmo je čitelnější. Stejně jako ostatní chybují v diakritice (*působenim, zavisí, latky, telesa*, především v chybějících háčcích nad souhláskami (*kocárek, presuneme, zárení, pri, když*)). V některých případech dochází k vynechání písmen ve slovech, což může být v důsledku špatného porozumění nebo obtížnějších slov (např. *vychladntí, roztku, sptrebuje, pričny, sluce, skunské* – skupenské, *dodávné* – dodávané, *kondenzac, stroe, šetrnějš, spoení*,). Dále chybují v grafické stránce písma, přičemž například píše písmeno „p“ na začátku slov velkým znakem dále písmeno „a“ je často (avšak ne vždy) psané jako „o“ + vedle svislá čára, slova jsou psána hodně blízko u sebe, někdy tvoří dojem jednoho spojeného slova, u názvů jsou používána malá písmena (*italie, janov*) a časté je rozděluje negaci (*ne platili, ne dochází, ne používaji, ne byla*). Rozdělení negace je zase ovlivněno primárním jazykem. Dále se vyskytuje záměna „y“ a „u“ (*ruchlostí, obuvatelstvo, ubula, plun*), záměna „e“ a „i“ (*ževet, amerických*) a především písmeno „ž“ je psané dle ukrajinského zápisu.

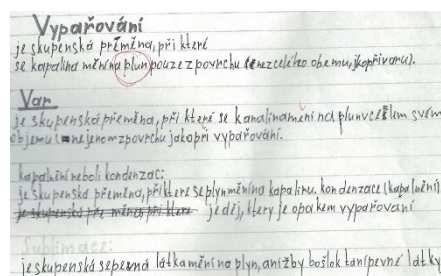
Postupem času, přibližně od ledna, se snaží dosáhnout větší jednotnosti písma, převažuje používání tiskacího písma. Dochází k menšímu výskytu záměn „y“ a „u“ (často sama chybu v textu opraví), méně chyb v diakritice. Od dubna je vyšší snaha psát písmeno „ž“ správně česky, nerozděluje negaci, téměř vše píše tiskacím písmem, u názvů ve většině případů psané velké písmeno a vynechávání písmen ve slovech je v daleko nižší frekvenci. Ani překlad do ukrajinštiny se již téměř nevyskytuje, písmo je čitelnější, slova nejsou tak blízko u sebe a jsou lépe oddělena.

Obrázek 34: žák 12 září

Obrázek 35: žák 12 únor

Obrázek 36: žák 12 červen

10.2.6 Žák 13

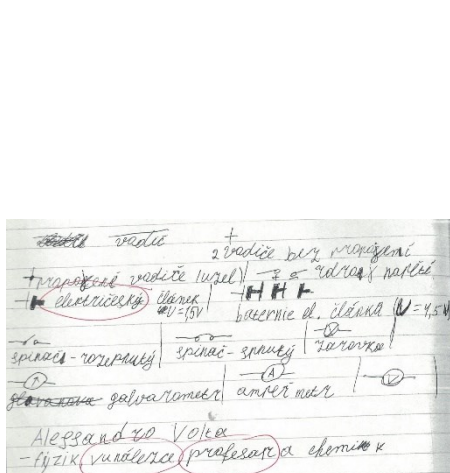
Chlapec (věk neuveden) je původem z Ukrajiny a v současnosti navštěvuje 8. třídu v ČR. Před příjezdem do ČR chodil ve své zemi taktéž do 8. třídy. Ve zkoumaném období se učí nejen v české škole, ale dále i ve své zemi. Česky se učí číst a psát od září 2022. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku napsal pouze: „dovednosti ne oblíbené zvíře. Tato věta byla napsána se správnou diakritikou, pouze slovo „oblíbené“ a „zvíře“ je psané s velkým počátečním písmenem.

Žák píše tiskacím i psacím písmem, přičemž psací styl je obtížněji čitelný. Také chybuje v diakritice, a to především v chybějících čárkách nad písmenem „i“ a „a“ (léčive, meneralni, odpadni, slana, slozeni, menši, teplejsi, sklenikovy, kyslik, ovzduši, teplotni, latek, kysele, pravo). V případě písmene „a“ používá háček místo čárky. Ze začátku zkoumaného období často k používá překlad do ukrajinštiny, zápisky v ukrajinštině, nedokončená slova nebo vynechaná písmena (uzková – užitková, opadni – odpadni, staby – stavby, nečišť ujících, hedn – hodně, pra – prach). Žák má tendenci zaměňovat „u“ místo „y“ (hudrosféra, plunu, všechnu), „b“ místo „d“ a naopak (proub, nádojem, zbrobnělá) a „g“ za „k“ (Portuga, Amerigiu).

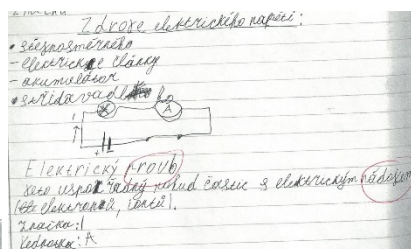
Od ledna se snaží uvědomovat si některé chyby a opravovat je přímo v textu. Například koriguje zaměňování „u“ a „y“, méně vynechává písmena a omezuje používání ukrajinštiny. Jeho psaní je čitelnějším a více využívá tiskací písmo. Naopak se ale od této doby vyskytuje psaní „a“

místo „o“, což dříve nebylo (*dadaná, zážehavé, profesar, kambinuje, aprava*). Stejně tak od února začíná používat písmeno „t“ s čárkou uprostřed slova a v některých případech nerozděluje negaci (*ne dělali, ne pujdou*).

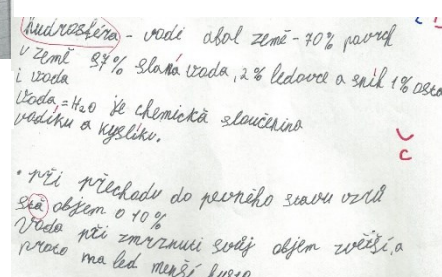
Celkově během výzkumu došlo ke zlepšení jak v opravách chyb, tak v čitelnosti psaní, které sice zůstává více roztažené, ale vzhledově daleko hezčí a čitelnější. Více používá tiskací písmo, avšak některá písmena píše stále psacím písmem (např. m, n, p). Některé chyby přetrvávají, ale v menší míře. Patří k nim psaní písmene „t“ s čárkou uprostřed, huře psaná cizí slova (někdy s vynechanými písmeny) a častější zaměňování písmen „b“ a „d“.

Obrázek 37: žák 13 září

Obrázek 38: žák 13 únor

Obrázek 39: žák 13 červen

10.2.7 Žák 14

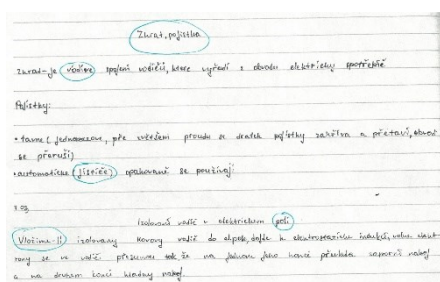
Čtrnáctiletý chlapec původem z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 8. třídu, před příjezdem do ČR chodil také do 8. třídy. Ve zkoumaném období se stále dálkově účastní výuky v Ukrajině. Číst a psát se v okamžiku vyplnění dotazníku učil více než půl roku. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku napsal čitelným a drobným tiskacím písmem popis kočky.

Žák píše celkově hezkým psacím písmem již od začátku a v průběhu zkoumaného období se stále zlepšuje. Ale vedle toho se vyskytují jevy, které v češtině nejsou zcela správně. Kromě toho, že téměř po celé zkoumané období překládá slova a věty do ukrajinštiny, tak samozřejmě chybují i v diakritice (*dychaní, vyhonavat, nadech, vydech, latek, získanych, nejdelši, část, nazyva, pokryvaji, žlaza, lidskem, neparovy, organ, česke, znamky, žarovka, vanočního, rozvětveny, ktere, učínků, prochazejícím, zahřívá, vice, tavne, dratek, jednorazove, zvětšení, izolovany, kovovy, elektrickem, neznamou, leva, prava, vyraz, znamena, teto, takova, ktera, označení, hodnote, dve, číslo, spravnosti, upravami, mame, ulohy*). U tohoto žáka se ve větší míře také objevuje nadměrná diakritika (*rozlišít, zrákem, chemické, zemí, sloučenína, mezi, braníce, travíci, slinívka, spotřebiče, využití, připojit, při, vodič, vódivé, jístiče, polí, vložime-lí, elektrickem, částice, koncí, optika,*

nabite, přitahovat, velikostí, pomaleji, přiklonen, přitocen, kterými, při, kolmíci). Háček nad souhláskou je někdy graficky psaný jako čárka.

Dalšími jevy, ve kterých žák chybuje, je zaměňování písmen „u“ za „y“ a naopak (průmuslove, plunu, od znaky), „e“ místo „i“ (pře, průsvetne, řide – řídí), dále písmeno „k“ vizuálně vypadá jako „h“ nebo „n“ a písmeno „b“ je obtížně čitelné. V některých složitějších slovech dochází k vynechávání písmen (mezižeb, priem, odstaňení, nestavelych – nestravitelných, dvanactníku, vyučuje – vylučuje). Písmeno „a“ je psané nečitelně, graficky vypadá jako znak psaný na počítači s úzkou kličkou dole, písmeno „e“ někdy vypadá jako „c“ a číslice 1 a 4 jsou psaná s čárkou dole, stejně jako číslice 3 a 9 s obloučkem dole.

Postupem času během zkoumaného období projevuje žák snahu si chyby sám opravit (v diakritice i v pravopise slov) a jeho písmo je stále čitelnější. Číslice 3 a 9 již píše bez obloučku. Stále ale chybuje v zaměňování „u“ za „y“, písmeno „k“ stále vypadá jako „h/n“, písmeno „e“ někdy připomíná písmeno „c“ a číslice „1“ a „4“ píše s čárkou dole. Písmo již není tak drobné jako ze začátku, je úhlednější a lépe čitelné.

Obrázek 40: žák 14 září

	Dlouhá směť	Přítok
Název		
Esplanze	pevná látka	písek a voda
Emulze	kapalina	olej a voda
Penza	plyn	rozptýlená píra
Prjm	pevná látka	prach na ulici
Mha	kapalina	obláčky na obloze

Směs hmot:
 Čistá látka
 má v zvláštním stavu obklopené státi
 složení a charakteristická vlastnosti
 se již řadí mezi nehomogenní směsi

* krev
 * moč
 * dešťová voda
 * dešťová voda
 * vídula

Obrázek 41: žák 14 únor

Řešení slovníků úlohy pomocí rovnice s jednou neznámou

- Porovná si přechít úlohy
- Mezi neznámými údaji zvol jeden jako neznámou, kterou budeš počítat
- Pomocí zvolené neznámé a zadávaných podmínek vyjadří všechny údaje z textu
- Sestav rovnici a vyřeš ji

Proved

Obrázek 42: žák 14 červen

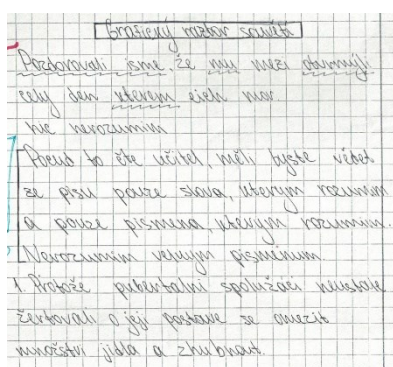
10.2.8 Žák 15

Sedmnáctiletá dívka původem z Ukrajiny navštěvuje v ČR 8. třídu. Před příjezdem do České republiky chodila do 10. třídy. Ve zkoumaném období se vzdělává v české škole a zároveň dálkově ve své zemi. Číst a psát česky se učí od září 2022. Na otázku, co je pro ni v češtině obtížné napsat, odpověděla, že má potíže s některými slovy a větami. Všechny odpovědi v dotazníku, s výjimkou popisu oblíbeného zvířete, byly vyplněny ukrajinsky. Při popisu oblíbeného zvířete napsala několik vět psacím písmem o psovi.

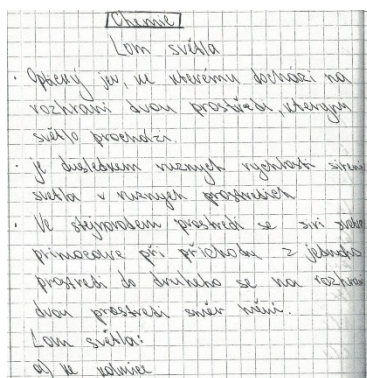
Píše psacím písmem se sklonem doleva, písmo je hodně nahuštěné dohromady, a proto někdy špatně čitelné. Do textu často zaznamenává tiskacím písmem hodně poznámek v ukrajinštině. Chybuje v diakritice (*ja, mam, rada, velke, různých, barvach, černá, bila, hnědá, pořidit, takoveho, průměr, velke, maji, barvach, pořidit, takoveho, dobe, patri, zpusosteni, brezna*), přičemž především nad souhláskou „d“ píše háček různými způsoby – čárka, háček, oblouček. Chybuje také v grafické stránce písma – „r“ vypadá jako písmeno „v“, písmeno „b“ je podobné znaku psanému na počítači a číslice 6 má značnou podobnost s ukrajinským „b“. Obtížně čitelné je pak písmeno „k“, které vypadá jako „n“. Při psaní písmene „y“ používá různé varianty, někdy tiskací, jindy psací písmo. Nejzřetelnější grafická změna oproti češtině je u písmene „l“, které je psané jako číslice 1 i s čárkou dole.

Mimo to zaměňuje „t“ za „d“ (*děžilo, sdříbro, sdryc*) a „u“ za „y“. Dalším jevem, ve kterém chybuje, je psaní velkých písmen, přičemž na začátku vět někdy píše malé písmeno. Vedle překládání slov či vět do ukrajinštiny také píše poznámky pro učitele k jevům, kterým nerozumí.

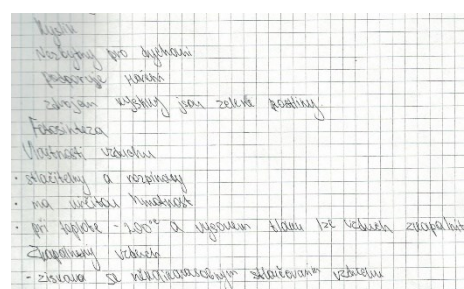
Během sledovaného období se postupem času snaží sama opravovat své chyby. Přibližně od dubna začíná psát tiskacím písmem. Na začátku zkoumaného období má tendence hodně překládat do ukrajinštiny, což postupně snižuje a na konci školního roku již téměř nic nepřekládá. Po celé období zachovává velmi zřetelný sklon písma doleva. Stále chybuje v diakritice, i když už o hodně méně. V průběhu celého období je také hodně nečitelné písmeno „k“, které vypadá spíše jako „n“ nebo „u“ a uprostřed slov píše písmeno „n“ tiskacím písmem. Naopak se ale snaží ke konci zkoumaného období téměř všude psát písmena „d“ a „t“ správně. Písmo je celkově čitelnější, což je nejspíše dáno i tím, že postupem času píše už jen tiskacím písmem, které není tak drobné, a naopak je lépe rozdělené.

Obrázek 43: žák 15 září

Obrázek 44: žák 15 únor

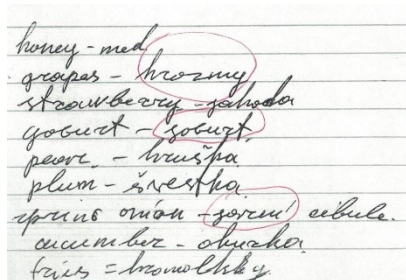
Obrázek 45: žák 15 červen

10.2.9 Žák 16

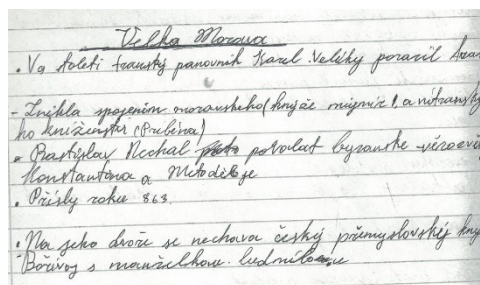
Dvanáctiletý chlapec původem z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 7. třídu, před příjezdem do ČR chodil do 6. třídy. Nyní se učí zároveň v české škole a dálkově i v Ukrajině, také v 7. třídě. Český se učí číst a psát jeden rok. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku úkol nesplnil.

Jeho psaní je obecně charakteristické roztaženým psacím písmem. Dělá chyby u velkých písmen, protože na začátku vět a u jmen píše malé písmeno. Dalším jevem, ve kterém se vyskytují chyby, je grafická stránka slov. Písmeno „j“ vypadá jako psací „s“ a písmeno „z“ je psáno tiskacím písmem.

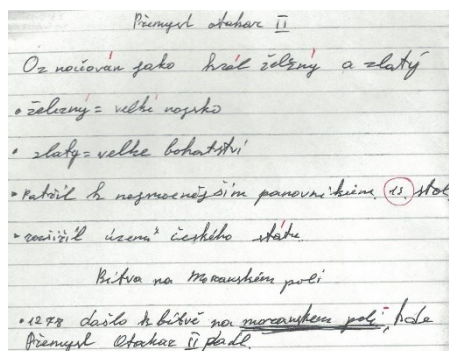
Celkově lze hodnotit vývoj písma směrem ke zlepšení čitelnosti. Dokonce i složitější slova začíná postupně psát správně a dělá méně chyb. Nicméně i tak je těch chyb stále významné množství, jako je například nezačínání první čáry písmene na začátku řádku, v některých případech nečitelnost celých slov, problémy s grafickou stránkou některých písmem, záměna psacího „m“ za „n“, tendence střídat psaní tiskacího a psacího „t“. Písmeno „j“ je psáno s kličkou nahoře i dole, písmeno „s/š“ také s kličkou nahoře i dole. Dochází ke značným záměnám, například písmeno „č“ píše místo „ř“; písmeno „b“ zaměňuje za „k“; písmeno „t“ za „d“ a naopak, písmeno „u“ za „y“ a naopak, dále písmeno „i“ místo „e“; písmeno „g“ místo „h“; písmeno „ž“ za „ř“. Na konci slov píše někdy koncovku „-ov“. Písmeno „a“ je psané jako „o“ + mezera a čárka. Tečku u otazníku píše pod řádek. Písmeno „l“ se někdy nachází ve stejné výšce jako „e“, což vytváří dojem, že jsou dvě „e“ vedle sebe. Jsou obtížně čitelné číslovky, velké „G“ je psané jako „b“, u písmene „j“ píše kličku dole i nahoře a písmeno „t“ vypadá jako „A“. Také dochází ke střídání psaní tiskací nebo psací podoby tohoto písmene. Na začátku slov se vyskytují malá písmena a písmeno „b“ je psané s kolečkem okolo čáry, ne s obloučkem. Dalším jevem, ve kterém nepřestává chybovat je diakritika. Stejně tak dále zůstává tendence překládat do ukrajinštiny.

Obrázek 46: žák 16 září

Obrázek 47: žák 16 únor

Obrázek 48: žák 16 červen

10.2.10 Žák 17

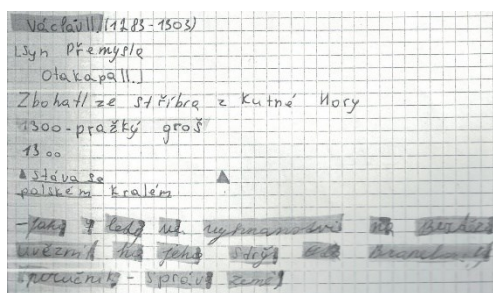
Dvanáctiletá dívka, původem z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 7. třídu, před příjezdem navštěvovala ve své zemi 6. třídu. Ve zkoumaném období se vzdělává v české škole a zároveň dálkově i v Ukrajině. Učí se číst a psát více než půl roku (v době vyplnění dotazníku). Na otázku, co je pro ni v češtině obtížné napsat, odpověděla, že jsou to některá slovesa. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku napsala několik vět tiskacím písmem o králíkovi.

Na začátku zkoumaného období kombinuje tiskací a psací písmo, v průběhu má pak stále větší tendenci přiklánět se k psaní písmem tiskacím. Nicméně písmo není příliš čitelné. Podobně jako ostatní žáci chybuje v diakritice, dále jsou některá slova napsaná zcela nesmyslně, což může být dáno například rychlostí diktovaných informací nebo špatnou srozumitelností (*posrádná* kniha – posvátná, *seřili* – věřili, *vydnožid* jazuk – vytvořit jazyk, *křesd'asd'ansdi* – křesťanství, *dudul* – titul).

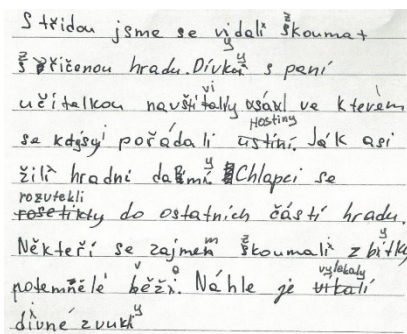
Dalším častým jevem, ve kterém chybuje, je zaměňování písmen za jiná. Příkladem může být záměna písmene „d“ za „t“ (*děžilo* – těžilo, *sdříbro* – stříbro, *sdrýc* – strýc, *rydiře*, *21 led*, *Vadikán*, *mešida*, *minarety*), „u“ za „y“ (*obuvatelem*, *tuto* podmínky, *žudům*, *jazuk*, *Slovanskuch*) a naopak (*kypců*), „p“ za „r“; „i“ za „e“; „d“ za „b“ nebo „c“ za „s“. Také vynechává písmena či je špatně rozděluje (*zeměděl*, *Evropé* – Evropané, *řše*, *roširil*, *křeství*, *Svatopkovi* – Svatoplukovi, *Přemyslave*, *isl ámu*). Častým je i překlad slov nebo vět do ukrajinštiny.

Postupem času převládá tiskací písmo. Žákyně píše „ě“ místo „é“; „k“ vypadá jako velké „K“, „ž“ zaměňuje za „ř“, někdy „y“ za „j“; „e“ za „i“; „y“ za „u“ a „d“ za „t“. V některých případech kombinuje více chyb dohromady, například absence diakritiky + záměna některého z písmen nebo písmena nejsou psaná dle českého pravopisu. Mimo jiné písmeno „h“ vypadá často jako „n“ a na začátku slov u písmene „u“ píše kroužek (*území*).

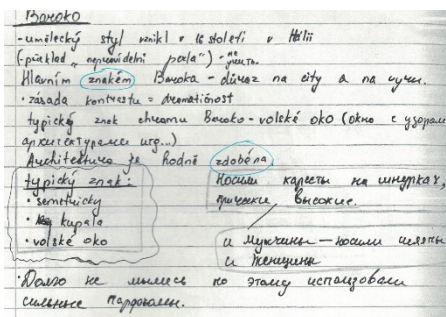
Po celé zkoumané období píše „k“ jako velké „K“, zaměňuje „y“ za „u“ a naopak, avšak zde se někdy snaží sama chybu opravit (*mohutných*, *cizunec*, *česku jazuk*, *dívku* – pl.), další záměna se vyskytuje u písmene „d“ místo „t“ (*mydologie*, *sdoledi*, *knížeedem Rosdislavem*, *sdádu* – státu, *sdol*, *ledech*, *Vojděch*, *odec*, *češdi*, *dokumend*, *zladá*). Stále přetrvává špatný zápis slov nebo vynechávání jejich částí, ale již v menší míře než na začátku zkoumaného období (*navštítali* – navštívily, *vsáv* – sál, *ustini* – hostiny, *rosetikly* – rozutekli, *víkali* – vylekaly). Překlad do ukrajinštiny postupem času omezuje a přibližně od dubna se nevyskytuje vůbec. Tiskací písmo se celkově stává čitelnějším, úhlednějším.

Obrázek 49: žák 17 září

Obrázek 50: žák 17 únor

Obrázek 51: žák 17 červen

10.2.11 Žák 18

Patnáctiletý chlapec původem z Ukrajiny, který před svým příjezdem do České republiky navštěvoval 9. ročník, se nyní vzdělává v ČR ve stejném ročníku. Při vyplňování dotazníku se učil česky pouze jeden měsíc, tudíž byl úplně na začátku výuky. Na otázku týkající se největších obtíží v češtině odpověděl, že je pro něj problematické především podepsat se. U popisu svého oblíbeného zvířete uvedl pouze 4 slova – *pes*, *velký*, *valier*, *granulky*. Slovo *pes* napsal s velkým P a za slovem *granulky* tečku.

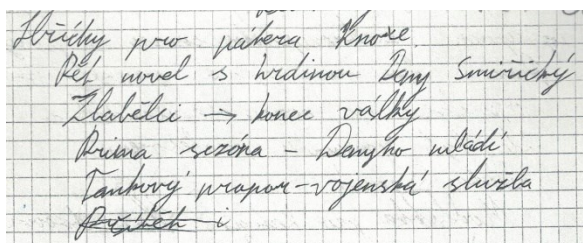
Píše psacím písmem, které je od samého začátku úhledné, čitelné, ale některá písmena píše tiskacím stylem. Týká se to převážně písmen „s“ a „r“. Písmeno „r“ navíc doplňuje vlnovkou na horní čárce, stejně tak u písmene „k“, kde je vlnka na horní kratší čáře.

Chybuje v diakritice, zejména v absenci čárky nad písmenem „i“, ale i v dalších písmenech (*pohodlnější*, *panovníků*, *cisář*, *podminky*, *remeslníci*, *davky*, *naturální*, *navíc*, *mesic*, *posilení*, *vira*, *pismo*, *století*, *velka*). Stejně jako u jiných žáků i u tohoto dochází k zaměňování písmen „y“ za „u“ a naopak (*duli* – byli, *slovanských*), „d“ za „t“ (*rydír*, *nábožensdvi*, *Vadikán*, *mešida*, *rodotovad*, *dědení*, *mydologie*, *sdoledi*, *smrdi*, *sdádu*, *led*, *vydnožid*, *křesd'asd'andsi*, *odec*, *bradr*, *didul*, *odakar*, *sdol*), „e“ za „i“ (*kniz*, *papíže*). Často kombinuje více chyb dohromady, například ve slově „vydnožid – vytvořit“ – záměna písmen „d“ a „t“ i „ž“ a „ř“. Kombinací chyb se stávají slova často nesrozumitelná (*seřili isl ámu* – věřili islámu, *náložensdi* – náboženství). Může to být způsobeno i vynecháváním písmen nebo neporozumění danému slovu (*roširil*, *Svatopkovi*,

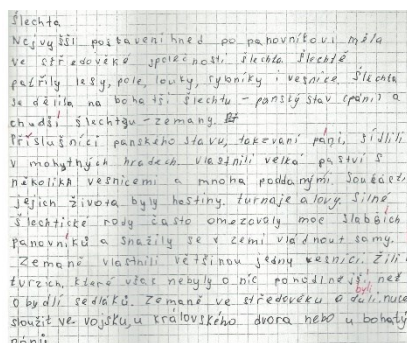

zemědel, duhovni, pocvání – pasování, pocrádná – posvátná, Evropé – Evropané, znikla). Z počátku se vyskytuje ukrajinský překlad, což je dáno především velmi krátkou výukou češtiny před vstupem do výzkumu.

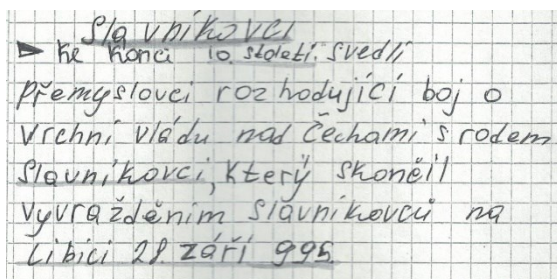
Od února začíná psát více tiskacím písmem, které je dobře čitelné, úhledné. Stále však zůstávají chyby v zaměňování písmen „d“ za „t“ a „y“ za „u“. Stejně tak překlad do ukrajinštiny přetrvává, ale pouze do dubna. Od té doby již v textech žádný překlad není a celkově se vyskytuje méně chyb. I složitější slova píše relativně dobře, s minimálními nedostatky, ubývá chyb v diakritice a tiskací písmo je téměř vždy čitelné s graficky odlišenými velkými písmeny od malých. Přesto některé chyby přetrvávají. Je to především zaměňování již zmíněných písmen, i když i v tomto dělá pokrok, protože písmeno „t“ postupem času píše správně. Občas se vyskytují slova psaná foneticky (*děcky, letnice*). Nicméně u tohoto žáka nastává v průběhu sledovaného období významný pokrok.

Obrázek 52: žák 18 září

Obrázek 53: žák 18 únor

Obrázek 54: žák 18 červen

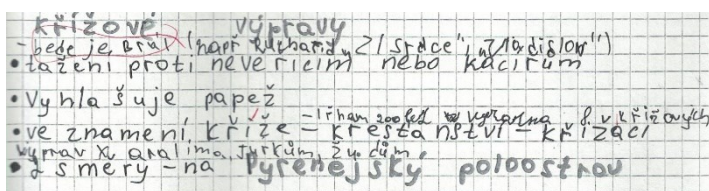
10.2.12 Žák 19

Dvanáctiletá dívka původem z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 7. třídu. Do té chodila i ve své zemi před příjezdem do ČR. Při vyplňování dotazníku se učila česky pouze měsíc, tudíž byla úplně na začátku. Na otázku, co jí dělá největší problémy v češtině, také odpověděla, že podepsání, stejně jako její bratr, žák 18. Při popisu oblíbeného zvířete se snažila popsat kocoura, uvedla však pouze: „Kocur, je šedivej, v bytě, granulky.“

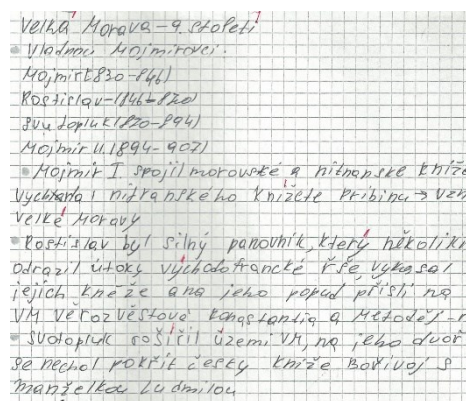
Píše tiskacím písmem, které je celkově možné hodnotit jako čitelné úhledné písmo, které se v průběhu zkoumaného období stává ještě čitelnějším. Stejně jako ostatní chybuje v diakritice.

Zpočátku hodně překládá slova do ukrajinštiny. Písmeno „k“ píše jako velké tiskací písmeno, přestože velikostně odpovídá malému, pouze čárky jsou všechny umístěny na stejné úrovni jako u velkého písmene „K“. Písmeno „r/ř“ je psané s vlnovkou na horní čáře. I u této žákyně se vyskytuje písmeno „a“ psané jako „o“ se svislou malou čárkou vedle. U písmene „b“ není dole dotažený oblouček a písmeno „e“ občas připomíná písmeno „c“. Dochází také k záměnám písmen, zejména písmen „y“ za „u“ a „i“ za „e“. V některých slovech chybí písmena nebo jsou slova napsaná nesmyslně, podle poslechu, což při složitějších slovech ztěžuje rozpoznání jednotlivých hlásek (*ostroihlý trojuhelný*). Problémem je také správné psaní velkých a malých písmen, kdy na začátku vět nebo u jmen a názvů používá malá písmena.

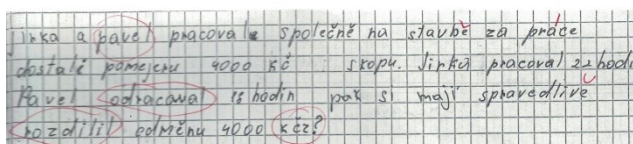
Od března projevuje snahu psát bez překladu do ukrajinštiny a zlepšuje se v diakritice. Stejně tak se snaží zlepšit psaní písmen „r/ř“. V menší míře stále přetrvávají záměny mezi písmeny „u“ za „y“, „i“ za „e“ nebo vzhled písmene „e“, které někdy vypadá jako „c“. U písmene „b“ zůstává někdy nedotažený oblouček. Nicméně obecně se psaní postupem času stává více úhledným a čitelným a snaží se psát slova v jedné linii na řádek.

Obrázek 55: žák 19 září

Obrázek 56: žák 19 únor

Obrázek 57: žák 19 červen

10.2.13 Žák 20

Jedenáctiletá dívka, pocházející z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 6. třídu. Před příjezdem do České republiky chodila do 5. třídy a v době výzkumu se učila v ČR i dálkově v Ukrajině. Psát a číst česky se učí od září 2022. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku popsala hezkým, čitelným, psacím písmem kočku.

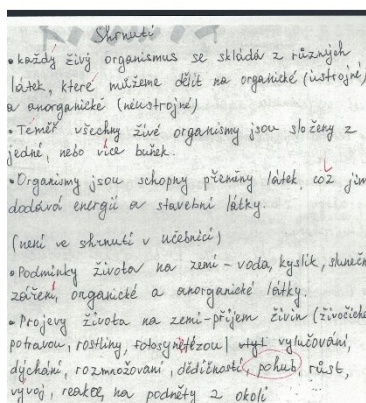
U žákyně, která píše psacím písmem, se vyskytují nedostatky v chybějící diakritice, ale v menší míře než u jiných žáků (*ktere, každý, vice, vyvoj, dalším, říše, třída, velky, mléčna draha, slozky, coz, novy, udělame, prodam, muj, čekam*). Častěji se vyskytuje nadměrná diakritika, především u písmene „i“, například i u koncovky „ími/ými“ (*základními, podmínkami, vznik*,

živiny, živé, učebníci, zemí, předchůdci, víry, mnohobuněčnosti, sí, existence, specializací, původci, velmi, pří, jmenují se, mí, já tacují, Liberci, býtosti). Také se vyskytuje háček nad písmenem „n“, následovaným písmenem „e“ (nejvíce u slova „*buňek*“). Dále se projevují nedostatky v záměně písmen „y“ a „u“ (*pohub, vujadřuje*), písmen „b“ a „d“ (stavední, *hrbelních, dřech – břech*) a ve vynechávání písmen ve slovech či slova psaná jinak (*pymída, prvhory, druhory, vzhům, bakterie, přimají, kncku – koncovku, kmenku – koncovku, obihajich, řidic – řídící, koloní, shulují, nepřízne – nepříznivé*). Naopak ale cizí slova nebo některá těžká slova v češtině jsou psaná komplet správně (*kůra, litosféra, vzdušný obal Země*). Zřídka také dochází k psaní písmene „ř“ dvěma písmeny „rž“ (*Ržip*) nebo vložení vkladného „v“ do slov (*velnami – vlnami*).

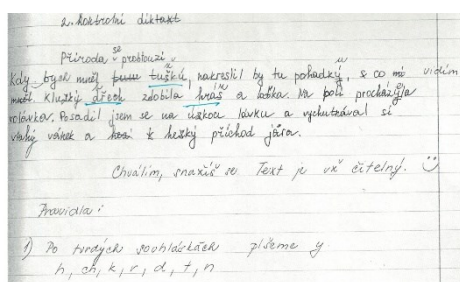
Od března se chyby v psaní postupně snižují, avšak přetrvávají převážně v oblasti diakritiky, a to jak nadbytečné, tak chybějící (*výdaly, hrádu, někteří, zajmem, zbytky, dvě, vypravět, pohadký, volávka, uzkou, sí, přichod, černa, činských, v noci, ohní, měli, šlí, všichni*). Občas se ještě vyskytnou neúplná slova nebo slova psaná obsahově špatně, ale není jich mnoho (*techdy, vystrašeli, vydaržil – vydařil, stříceninou – zříceninou, probtouzí – probouzí, michcív – mincích, komickcech – komiksech, nespůsedila – nezpůsobilá, dlohytí – dobytí*). Naopak se v tomto období začíná vyskytovat častěji chyba v záměně písmene „s“ místo „z“ (*hras, kluský, heský, uskou, nespůsedila – nezpůsobilá*).

Od dubna začíná žákyně preferovat tiskací písmo, které je velmi dobře čitelné, úhledné, hezké, správně od sebe odděluje slova. I přesto se ještě někdy vyskytne záměna „y“ a „u“ (*tu pohádky, ostrovu – pl.*) a „d“ za „b“ (*otdobi*). V této době častěji vynechává celá slova, někdy i několik za sebou, ve větách. Může to být způsobeno těžšími spojeními nebo nestíháním psát v hodině (*...se stalo zvykem .../nejen uctívat – chybí slovo „pandy“/ s vlastnostmi medvědů i ...vidáme – chybí slovo „mývalů“*).

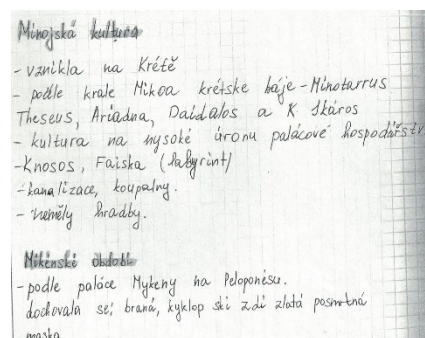
Celkově dochází u této žákyně během sledovaného období k výraznému pokroku v psaní. Z psacího písma přechází na tiskací, zpočátku chybuje v psaní slov, v záměně písmen, v diakritice, ale postupem času těchto chyb velmi ubývá. Některé chyby v diakritice, nebo občasná záměna písmen či vynechávání písmen ve složitějších slovech však zůstává, ale ve velmi malém množství. Celkově je písmo velmi úhledné, dobře čitelné, správně rozdělené.

Obrázek 58: žák 20 září

Obrázek 59: žák 20 únor

Obrázek 60: žák 20 červen

10.2.14 Žák 21

Dvanáctiletý chlapec, pocházející z Ukrajiny, v ČR navštěvuje 7. třídu. Před příjezdem do České republiky chodil do 6. třídy a nyní se učí zde. Česky se učí psát přibližně půl roku (v době vyplňování dotazníku). Na otázku, co mu způsobuje největší problémy při psaní v češtině, odpověděl, že jsou to některá slova a rozlišování v psaní i/y. Při popisu oblíbeného zvířete v dotazníku napsal tiskacím písmem několik vět o psovi.

Žák píše tiskacím písmem. V psaném textu často chybují diakritice (*ja, velky, mam, hnedy, rad, ktery, libi, primo, jidla, hrat, pomahal, navštivil, otazkovy, kolač, čokoladovi, baliček, pect*), zaměňuje písmena „y“ za „u“ (*poplatky – poplatků, všechnu - všechny*), „b“ za „d“ (*střebověk*), občas „i“ za „j“ (*steiny*). Při psaní složitějších slov dochází k vynechání písmen (*staroslenština*). Těžší slova nebo věty si překládá do ukrajinštiny.

Nejvíce nedostatků je vidět v grafické stránce písma. Písmeno „k“ je špatně čitelné, vypadá spíše jako „h“. Písmeno „L“ je graficky podobné písmenu „v“. Písmeno „T“ je psané jen s malou čárkou nahoře, takže je špatně čitelné, písmeno „N“ má sklon hodně doprava a u písmene „D“ má tendenci psát čárku dole i nahoře s obloučkem uprostřed. Písmeno „H“ je občas psané s vlnovkou uprostřed, písmeno „ř“ píše jen jako krátkou čárku s očkem dole a čárkou nahoře, proto je často nečitelné a písmeno „A“ zapisuje jako jednu čáru, vůbec nerozděluje tři tahy, malé „a“ v některých případech je psané jako „o“ bez čárky dolů.

Žák kombinuje velká a malá tiskací písmena v jednom slově (*ZloBiVý, RoZTomilý, VesEly, ReSTauRant, KiTcheN...*). Celkově velká písmena píše hůře čitelně než malá. U písmen nedotahuje obloučky (např. u písmen b, p, d) a nedokončuje čáry nahoře nebo dole tam, kde by měly být. Nedodržuje psaní písmen na linku řádku, píše pod i nad ni. Slova jsou hůře rozeznatelná i z důvodu hustě psaných písmen vedle sebe.

U tohoto žáka jsou vidět pokroky již od ledna, kdy chybují čím dál méně v diakritice, i složitější slova píše správně česky, snaží se například uvědomit si chybu u záměn písmen a sám

Jednoznačné rozdělení čitelnosti a vzhledu písma podle tříd nebo stupně vzdělání není možné. V každém ročníku se objevil někdo s úhledným a čitelným písmem a jiný s obtížně čitelným a nepřehledným textem plným chyb. Ale písmo žáků prvního stupně je poněkud hezčí, co se vzhledu týče, čitelnější, strukturovanější než písmo žáků druhého stupně. To může být způsobeno tím, že žáci prvního stupně, zejména ve třetí třídě, stále procvičují správnou techniku psaní a jejich texty jsou následně kontrolovány učiteli. Na druhém stupni již k této kontrole nedochází.

Obě žákyně ze 3. třídy píší hezkým a čitelným psacím písmem, od 4. třídy začíná přechod k tiskacímu písmu nebo kombinaci psacího a tiskacího, přičemž ale postupem času žáci více přechází k tiskacímu písmu. To může být dáno tím, že v mladším školním věku se žáci na české škole učí primárně psacím písmu a postupně si začínají vybírat, jaké pro ně bude vhodnější. Psací písmo se vyskytuje i na druhém stupni, v každé třídě je nějaký zástupce, převážně mužského pohlaví. Na prvním stupni píší psacím písmem 4 žáci (3 dívky a 1 chlapec), jedna žákyně používá tiskací písmo a jedna kombinuje oba styly. Na druhém stupni píše psacím písmem 6 žáků (4 chlapci a 2 dívky), tiskacím 3 žáci (1 dívka a 2 chlapci) a kombinací 5 žáků, všechno dívky. Nelze tedy jednoznačně říct, že žáci 1. stupně používají psací písmo a žáci 2. stupně tiskací. Naopak je zřejmé, že na druhém stupni je větší sklon ke kombinovanému písmu.

Přestože se často tvrdí, že chlapecké písmo je méně čitelné než písmo dívek, tento výzkum toto zjištění nepotvrzuje. Dokonce se ukazuje, že je to vyrovnané mezi chlapci a dívkami půl na půl. I chlapci píší hezkým čitelným písmem již od začátku, nebo se postupem času zlepšují. Naopak dívky píší nečitelným, kostrbatým písmem, které se ale častěji než u chlapců, postupem času výrazně zlepšuje. Lze ale říci, že hezčí, čitelnější písmo je u těch, kteří píší tiskacím písmem. I v případě, že žáci píší kombinovaným písmem, je čitelnějším to tiskací.

Nehledě na typ písma dochází u většiny žáků ke zlepšení jak vzhledové, tak i obsahové stránky písma. Toto zlepšení se obvykle projevuje od ledna a února, s výraznějším posunem pak od dubna a června. Někdy nastane celkové zlepšení, někdy chyby zůstávají, ale v omezené míře nebo jen některé. Pouze u žáka 10 nedochází k téměř žádnému zlepšení, jeho písmo zůstává špatně čitelné, kostrbaté a obsahově plné nedostatků po celou dobu výzkumu.

Většina žáků si překládá slova nebo věty do ukrajinštiny, případně píše poznámky ve svém rodném jazyce. Postupem času překlad omezují pouze na těžká slova nebo terminologii či vynechávají úplně.

Vliv 1. jazyka má dopad na všechny žáky během celého sledovaného období, především se to týká diakritiky a záměny písmen. Chybějící/nadbytečná diakritika je více patrná u žáků 2. stupně. To je způsobeno náročnější učební látkou ve vyšších ročnících, kde se většinou zápisky

píší bez kontroly a opravy, a žáci tak mají omezenou možnost zapamatování si správného tvaru. Žáci z 1. stupně přeci jen ještě své texty odevzdávají ke kontrole, především z českého jazyka, tudíž po opravě učitelem znají správný zápis a mohou si ho lépe zapamatovat. Výskyt chyb v diakritice u žáků druhého stupně je také zvýšený z důvodu sběru dat z jiných předmětů než z českého jazyka. Zápisy z biologie či dějepisu obsahují daleko těžší, často neznámá odborná slova i větné konstrukce než z českého jazyka, proto i žáci více chybují. Navíc u žáků, u kterých jsou analyzovány texty z češtiny, se jedná především o diktáty či domácí úkoly, které jsou následně kontrolovány. Chyby v diakritice se netýkají pouze chybějící nebo naopak přebývající čárky, ale také v psaní háčku nad souhláskami, i když následuje písmeno „e“ nebo „i“.

Kromě diakritických chyb se všichni zkoumaní žáci dopouštějí i záměn písmen. Záměna písmen „y“ a „u“ se vyskytuje u všech žáků, což je dané vlivem mateřského jazyka, protože v ukrajinštině existují obě písmena, ale v opačném zápisu, písmeno „u“ se ukrajinsky píše „y“. Tato záměna u žáků trvá téměř po celé sledované období, u některých se ke konci vyskytuje jen v několika málo případech, u jiných zmizí úplně, nebo se někteří snaží tuto chybu v průběhu psaní sami opravit. Dalším jevem, který si žáci přenášejí z ukrajinštiny, je zápis písmene „r/ř“ v tiskacím tvaru, které někteří žáci zapisují s vlnovkou místo horní čárky. Takto vypadá ukrajinský zápis písmene „g“. Nejspíše tím, že žákům české „r/ř“ připomíná toto jejich písmeno, píší ho stejným způsobem. U žáka 21 je k vidění zaměňování písmene „r“ za „p“, ovlivněné mateřským jazykem, jelikož ukrajinské „r“ se píše jako české „p“.

Další záměnou, patrná téměř u všech žáků, je záměna písmen „b“ a „d“. Tento jev je dán převážně vizuální podobností mezi těmito písmeny, protože obě jsou tvořena podobnými tahy, liší se pouze opačným umístěním obloučku. Zároveň si jsou tato slova i foneticky podobná, což vede i české žáky k jejich zaměňování. U mnoha žáků dochází k časté záměně písmen „e“ a „i“, což je také dané vlivem 1. jazyka, ve kterém se obě samohlásky čtou jako [i], na rozdíl od češtiny. Dalším faktorem, který podporuje tuto záměnu, jsou ukrajinská slova psaná s písmenem „e“, ale samohlásková vyslovovaná jako [i] (například slovo „město“ se čte jako [míst]).

Některé záměny písmen jsou patrné pouze u několika jedinců nebo se vyskytují v hodně malé míře. Jedná se o záměny písmen „g“ a „d“, „d“ a „t“, „g“ a „k“ či „c“ a „s“.

Co se vlivu 1. jazyka týká, bylo předpokládáno, že se projeví i v rozdělení negace, neboť v ukrajinštině se negace sloves nevyjadřuje jako jedno slovo, ale dvě (ne + verbum). Překvapivě se tento jev neprojevuje tak, jak se očekávalo. Pouze u tří žáků se vyskytuje rozdělená negace, a to pouze v několika málo případech. Ke konci sledovaného období již tito žáci správně používají negaci ve všech slovesech. Stejně tak se očekávalo, že budou žáci psát více písmen dle ukrajinské grafiky, ale až na několik zmíněných záměn či grafických zápisů tomu tak není.

Dalšími častými jevy, spíše nejčastějšími, jsou grafické chyby v zápisu písmen. Týká se to například písmen „s/š“ a „z/ž“, která jsou zapisována v psací podobě se dvěma klíčkami, nahoře i dole. Taktéž se objevují chyby u písmene „k“, které často vypadá jako „h“ nebo „n“, písmena „z/ž“ jsou psána jako „r/ř“, ale tento jev je častý i u českých žáků, stejně jako špatně rozeznatelný rozdíl při psaní „m/n/u“ v psací podobě nebo podobnost mezi písmeny „e“ a „c“. Žáci také často nedokončují obloučky u písmen „b“ a „d“, písmena „r“ nebo „v“ mají mnoho podob, tiskací písmeno „L“ někteří žáci píšou jako „J“ či písmeno „D“ s prvotní čárkou protáhlou nahoře i dole.

Častým jevem je také zapisování některých písmen tiskacím písmem, i když zbytek slova je psán psacím písmem. Týká se to zejména počátečních písmen nebo určitých písmen uvnitř slov, především písmen „k, t, v“. Písmeno „k“ mnoho žáků po celou dobu výzkumu píše graficky jako velké „K“ na jakémkoliv místě ve slově. Další běžnou chybou při psaní psacím písmem je začínání prvního tahu písmene „ve vzduchu“, ne na lince řádku. Stává se tak u písmen začínajících na dolní lince, jako jsou písmena „m, n, b, p, j, v, r, ř, z, ž, s, š, ...“. Taktéž se vyskytují nesouměrné zápisy písmen, zejména v psací podobě, které mají dodržovat horní i dolní linku, což se však neděje. Jedná se o písmena, která mají disponovat protáhlou čárou až k horní lince, ale žáci je píšou na úrovni malých písmen – „h, d, k, b, l, ...“.

Rovněž často dochází k vynechávání písmen ve slovech nebo dokonce celých slov ve větách, pravděpodobně z důvodu nepochopení diktovaných nebo psaných informací, či složitých odborných termínů. Značné množství chyb se také týká nesmyslného zápisu slov, kombinací písmen, která spolu nesouvisí, nebo slov psaných různými přesmyčkami.

Dále se pak vyskytují chyby, které se týkají jednoho či několika málo žáků. Například u žáka 1 je charakteristické psaní písmene „l“ jako číslice 1 s vodorovnou čárkou dole. U žáka 2 je pozorována záměna písmen „c“ a „r“, což se u nikoho jiného nevyskytuje. Žák 4 píše písmeno „i“ jako „j“, žák 5 přidává u cizích slov končících na koncovku „ie“ písmeno „j“ mezi samohlásky, například ve slově „encyklopedije“, žák 10 vynechává u sloves ve třetí osobě plurálu před „í“ písmeno „j“, žák 11 umísťuje háček u písmen „d, t“ vedle těchto souhlásek před následujícím písmenem, což vede k vizuálnímu rozdělení. Žák 12 zapisuje písmeno „ž“ znakem z ukrajinštiny, u žáka 16 se u některých sloves objevuje zakončení koncovkou „-ov“ a žák 14 zaznamenává číslice „1 a 4“ s vodorovnou čárkou dole.

Většina žáků se postupem času své chyby snaží sama opravit, ať už v diakritice nebo záměnách písmen či v grafických nedostacích, což je známka zlepšování a lepšího pochopení českého systému zápisu. Chyby, které přetrvávají po celé období, i když se časem jejich výskyt snižuje, spočívají především v diakritice a grafické podobě písmen. Co se týče psacího písma, stále se opakuje zápis prvních písmen „ve vzduchu“, jelikož první tah písmene nezačíná na lince řádku.

Dále u některých žáků zůstává zápis písmen „s/š“ s kličkami nahoře i dole, nečitelnost písmene „k“ či zápis písmene „l“ jako číslice 1 s vodorovnou čárkou dole, stejně jako chybný tvar písmene „t“ (různé grafické varianty) nebo „a“ (psaného jako „o“ se svislou čárkou vedle nebo s protáhlou čárkou nahoru, což může vizuálně připomínat písmeno „d“).

Celkově lze konstatovat, že všichni žáci během sledovaného školního roku v psaní pokročili. Někteří více, jiní méně či pouze v určitých aspektech. Téměř u všech žáků se zlepšuje vzhled písma, u některých zásadně, u jiných jen v určitých rysech. Omezují se grafické nedostatky písmen i chyby spojené s mateřským jazykem či vynechávání písmen nebo slov. Mateřský jazyk má na psaní velký vliv, není jednoduché se zbavit některých návyků, zvláště těch, které jsou si podobné s druhým jazykem, ale v rámci tohoto výzkumu bylo zjištěno, že i tyto projevy je možné omezit či úplně odstranit i během jednoho školního roku. Žáci se cizímu jazyku učí rychleji a přesněji než dospělí, ačkoliv u starších žáků může tento proces trvat déle a některé zvyklosti z mateřského jazyka mohou přetrvávat.

Písanky, které byly na základě tohoto výzkumu vytvořeny, obsahují nácvik písmen, které se ukazují jako problematické téměř u všech žáků. Chyby v diakritice a záměna mezi písmeny „y“ a „u“ je zaznamenána u všech žáků, stejně jako záměna „b“ a „d“, až na výjimky. Nesprávné psaní písmen „s/š“ a „z/ž“ je také pozorováno téměř u všech žáků, ale zde se chyby liší. Buď jsou písmena „z/ž“ psaná podobně jako „r/ř“ nebo s kličkami nahoře i dole, stejně tak písmena „s/š“. V ojedinělém případě je písmeno „ž“ psáno ukrajinským stylem. Proto jsou všechna tato písmena zařazena do písanek, aby si žáci mohli zafixovat a natrénovat jejich správný tvar.

11 Návrh konceptu vlastní písanky

Na základě ročního sběru a analýzy písma žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou vznikly dvě verze kompenzačních materiálů – písanek. První je určena pro 1. stupeň základní školy, druhá pro 2. stupeň. Písanky obsahují 23 cvičení, která jsou zaměřena na nácvik správného používání písmen „y“, „u“, „b“, „d“, s/š“, „z/ž“ a doplňování diakritiky, především zmíněným písmen „y“ a „u“. Zadání jsou formulována v češtině i ukrajinštině, což má pomoci žákům lépe porozumět a efektivně cvičení vypracovat. Také je to z důvodu, aby mohli žáci cvičení vyplnit jako domácí úkol nebo procvičovat mimo školní výuku sami, případně s rodiči, kteří neovládají češtinu.

V následujících dvou podkapitolách budou popsána cvičení nejprve z hlediska koncepce, struktury, výběru, poskládání cvičení za sebou, záměru a posléze budou konkrétněji popsána jednotlivá cvičení, co je jejich obsahem.

11.1 Struktura písanky

Jednotlivá cvičení jsou zaměřena na doplňování, kroužkování, spojování, ale také na přepis nebo vlastní tvorbu vět. Ke každému úkolu je v metodice navrženo jeho rozšíření, doplnění či obměna. Některá cvičení jsou doplněna obrázky, jednak pro zpestření a navození hravé formy úkolu či přiblížení podstaty cvičení, jelikož obrázek doplňuje a upřesňuje zadání. Někdy slouží jako klíčové body úkolu, jelikož s ním žáci mají slovo nebo větu spojit. Zároveň pomáhají porozumět významu slova či věty.

Cvičení jsou rozdělena do přibližně 7 částí, přičemž každá z nich se věnuje nějakému tématu. Obě písanky jsou obecně zaměřeny na zpracování cvičení od jednoduchých po složitější, s tím, že na konci může být buď shrnující cvičení nebo jednodušší úkol pro zopakování probíraného. To znamená např. od spojování, kroužkování doplňování daného jevu, až po přepis nebo samotný písemný projev žáka. Stejně tak se jednotlivá cvičení snaží obsahovat všechna problémová písmena, i když se dle zadání věnují jednomu konkrétnímu úseku, např. záměně písmen „y“ a „u“. Jsou propojena i dalšími aspekty, jako jsou úkoly, ve kterých žáci sami vymýšlejí jednotlivé věty nebo text. V takovém případě nejen, že budou postupovat dle zadání a například použijí slova z předešlého cvičení, ale zároveň zapojí i ostatní probírané části.

První část obsahuje cvičení od 1 do 4, která nejsou přímo zaměřena na žádný konkrétní jev, ale první tři jsou pojata spíše jako rozcvička, aby se žáci seznámili s českými slovy, písmeny, jejich vzhledem pomocí spojování slov a obrázků nebo doplňování jednoho písmene do slov. Dvě cvičení také pracují s ukrajinskými ekvivalenty nejen pro překlad, ale i k porovnání českého a ukrajinského zápisu písmen. Čtvrté cvičení je završením etapy a zároveň posunutím o krok dále v náročnosti, jelikož zde už musí žáci samostatně vytvořit a napsat věty.

Druhou částí jsou cvičení 5–9 zaměřená především na záměnu písmen „y“ a „u“. I tato část začíná jednoduššími cvičeními na seznámení s problematikou v podobě přepisování slov a vět, případně se spojením s obrázkem pro lepší pochopení a ozvláštnění úkolu. Poté už se přechází k těžším variantám, ve kterých musí žáci zapojit i jiné znalosti a snažit se vybrat správné slovo z dvojice, trénovat psaní obou písmen ve slovech i větách, a hlavně vymýšlet věty s těmito písmeny. Tato etapa je zakončena cvičením, jenž spočívá pouze v jednoduchém opisování probíraného a slouží k zopakování a utvrzení si vzhledu i použití daných písmen.

Třetí sekce zahrnuje cvičení 10 až 13 a je věnovaná záměně písmen „b“ a „d“. I zde se začíná od jednoduchého kroužkování nebo škrtnutí písmen, aby si žáci natrénovali jejich podobu. Následuje cvičení, ve kterém se posunou k praktickému přepisu, což vede k zapamatování písmen pomocí opakujícího se zapisování daných tvarů. I tato část je zakončena cvičením, které je jednodušší a pomocí kroužkování daných písmen si zopakují výše probírané.

Čtvrtý oddíl se věnuje všem třem předešlým a kombinuje všechny dosud probírané jevy dohromady. Týká se to cvičení 14, 15 a 16. Nejprve jednoduchým kroužkováním pomocí barev označí žáci rozdíl v písmenech trénovaných v sekci 2, v dalším cvičení mohou přidat poznatky i z ostatních částí při samotném vymýšlení vět a poslední úkol zahrnuje všechna 4 probíraná písmena. Nejen, že si je zopakují, ale zároveň musí zapojit při vymýšlení slov s těmito písmeny i své dosavadní znalosti češtiny jak z hlediska správného psaní, tak i slovní zásoby.

Pátá sekce obsahuje cvičení 17–19, která jsou zaměřena na zmiňovaná problematiska písmena „u“ a „y“, ale tentokrát nejen z hlediska jejich záměny, ale již konkrétněji k používání těchto písmen i se správnou diakritikou. Nejprve zakroužkují nebo doplní správnou variantu písmene „u“ ve slovech, následně ve větách a v posledním cvičení se písmena již nakombinují, takže doplňují do vět správnou variantu „u“ i „y“.

Šestá část se věnuje nácviku vzhledu písmen „s/š“ a „z/ž“. Ve cvičeních 20, 21 a 22 je zvolen jednoduchý postup trénování. Nejprve žáci písmena kroužkují, aby si osvojili vizuální podobu, následně je dopíší do vět, a nakonec všechny věty přepíší pro celkový trénink. Poslední cvičení 23 je shrnutím celé písanky. Zde žáci zúročí vše, co se naučili i se všemi ostatními znalostmi českého jazyka. Toto cvičení zahrnuje popis domu nebo pokoje dle zadání, čímž nejen, že musí zapojit svoji kreativitu, znalost českého pravopisu, gramatiky a dalších odvětví, ale především je možné posoudit, zda se v rámci celé písanky naučili jednotlivá písmena správně rozlišovat, zapisovat a používat.

Všechna cvičení jsou nastavena tak, aby se s nimi mohlo dále pracovat, ať už v obměně slov, rozšíření slovní zásoby, modifikace nebo rozšíření slov/vět, navázání na text dalším vymýšlením vět či příběhů atd.

11.2 Popis jednotlivých cvičení

Písanka pro 1. stupeň obsahuje tato cvičení: V prvním úkolu žáci spojí české i ukrajinské slovo spolu s obrázkem, ve druhém doplní písmeno a spojí slovo s ukrajinským, třetí úkol je zaměřen na vyhledání 4 zadaných slov na základě spojení písmen poztrácených v lese, čtvrtý úkol navazuje na třetí, jelikož žáci mají ke každému slovu z předešlého cvičení napsat jednu větu. Páté cvičení je zaměřeno na písmena „y“ a „u“, jejichž záměna je u žáků s mateřským jazykem nejčastější. V tomto cvičení pouze přepíší slova psacím písmem, aby si natrénovali jejich správný zápis. V další cvičení se vyskytují celé věty, které žáci nejprve přečtou, následně přepíší psacím písmem a spojí s příslušným obrázkem. Věty jsou zaměřené na problémová písmena „y“, „u“, „b“ a „d“, ale mimo to si žáci procvičí i jiná písmena, diakritiku, gramatiku a sestavení českých vět, aniž by se na to aktivně zaměřovali. Sedmé cvičení obsahuje dvojice slov s písmeny „y“ a „u“, ale pouze jedno slovo z dvojice existuje v češtině. Žáci správné slovo najdou, zakroužkují a přepíší psacím písmem. Osmé cvičení je podobné, také se v něm vyskytují dvě slova naproti sobě, jedno s písmem „y“ a druhé s písmenem „u“, ale v tomto případě v češtině existují obě varianty. Žáci příslušná slova spojí s obrázkem, přepíší psacím písmem, vyberou si 4 slova a k nim napíší větu. Cvičení devět je zaměřeno pouze na přepis písmen, slabik a slov s písmeny „y“ a „u“ pro vizuální i písemný nácvik písmen. Desáté cvičení se věnuje písmenu „b“ a jeho tvarům. Žáci mají rozlišit mezi písmenem „b“ a „d“ a zakroužkovat všechna písmena „b“ v malé i velké variantě. Jedenácté cvičení je podobné desátému, pouze s tím rozdílem, že v tomto cvičení mají žáci zakroužkovat všechny tvary písmene „b“ a škrtnout tvary písmene „d“ pro vizuální nácvik těchto dvou písmen, která z výzkumu vyšla také jako velmi problémová. Dvanácté cvičení obsahuje básničku, která se zaměřuje především na písmena „b“ a „d“. Žáci mají za úkol ji přepsat. V dalším cvičení zakroužkují v předepsaných slovech zelenou barvou písmeno „b“ a červenou písmeno „d“ a slova přepíší psacím písmem. To samé udělají i ve cvičení 14 ale u písmen „y“ a „u“. Patnácté cvičení navazuje na čtrnácté, jelikož zde si mají žáci vybrat 6 slov a napsat k nim větu. Cvičení 16 obsahuje všechna 4 problémová písmena v podobě balónků, do kterých žáci vymyslí a zapíší minimálně 10 slov ke každému z nich. Další cvičení se věnuje písmenu „u“, u kterého žáci barevně kroužkují všechny varianty – bez diakritiky, s háčkem nebo kroužkem a slova následně přepíší. Trénují tak vizuální podobu písmena. V následujícím cvičení tento nácvik využijí při doplňování správné varianty písmena „u“ do vět, které pak spojí s příslušným obrázkem. Cvičení 19 kombinuje písmena „u“ a „y“ se všemi diakritickými znaménky v podobě doplňování písmen do vět. Cvičení 20 se věnuje písmenům „s/š“ a „z/ž“, která mají žáci najít ve větách a barevně zakroužkovat. Tato písmena následně doplňují ve cvičení 21 do vět, které spojí s obrázkem. Cvičení 22 navazuje na cvičení 21 přepisem jednotlivých vět

psacím písmem. Poslední cvičení je zaměřeno na vytvoření vlastního textu žáka, jehož úkolem je popsat svůj dětský pokoj minimálně deseti větami. Využije tak nejen procvičené jevy z předešlých cvičení, ale také celkově český pravopis a gramatiku.

Písanka pro druhý stupeň obsahuje téměř všechna cvičení stejná, ale v některých jsou použita slova nebo věty s vyšší obtížností přiměřenou starším žákům. Ve cvičeních, která jsou zaměřena na vymýšlení vět nebo psaní textu, mají určený vyšší rozsah k vypracování. Existuje také větší flexibilita ohledně výběru písma – žáci mají možnost volby mezi psacím a tiskacím písmem, na rozdíl od písanky pro 1. stupeň, ve které mají za úkol vše psát psacím písmem. Některá cvičení v této písance jsou specifická pro 2. stupeň. Například ve cvičení 5 mají žáci slovo použít ve větě, která bude obsahovat minimálně 4 slova a bude se skládat kromě tohoto také z adjektiva, verba a dalšího substantiva. Ve cvičení 12 není pro žáky připravena básnička, ale krátký příběh, který mají přepsat a natrénovat tak rozdíl mezi písmeny „b“ a „d“. Ve cvičení 15 napíší krátký příběh, ne pouze věty, ve kterém použijí všechna slova ze cvičení 14. Cvičení 17 se zaměřuje na procvičování písmene „u“ a jeho variant, ale ve verzi pro 2. stupeň není úkolem pouze možnosti písmene kroužkovat, ale přímo doplnit diakritiku do slov a ta pak přepsat. Ve cvičení 23 místo popisu pokoje žáci popíší svůj vysněný dům.

To, že je většina úkolů stejných, je především z důvodu, že žáci s OMJ mohou mít stejnou úroveň psaní v cizím jazyce napříč třídami. Žák ze třetí 3. může mít stejnou úroveň znalosti/neznalosti českého písma, jako žák z 8. třídy. Pro nácvik psaní proto mohou sloužit stejná nebo lehce pozměněná cvičení. Důležitým aspektem je, aby se daná písmena naučili správně rozlišovat, zapisovat a zlepšili tak svůj písemný projev v českém jazyce.

Obě písanky spolu s metodikou pro učitele jsou vloženy v přílohách.

12 Diskuze

Cílem této diplomové práce bylo vytvořit kompenzační materiály spolu s metodikou pro pedagogy zaměřené na výuku psaní pro žáky, jejichž prvním jazykem je ukrajinština. Průběh výzkumu zahrnoval sběr dat, která poskytla základ pro vytvoření cvičení zaměřených na zdokonalení správného psaní českých písmen, a to nejen z hlediska grafické podoby, ale také především z důvodu záměny jednotlivých písmen. Celkově se měl výzkumník zaměřit na body, ve kterých žáci běžně chybují, především pod vlivem svého prvního jazyka, např. v záměně písmen „y“ a „u“.

Při porovnání s literární rešerší v teoretické části dochází ke zjištění, že zkoumané jevy se vztahují k slabikářovému období (období vlastního nácviku písma). Tato etapa nastává u žáků s mateřským jazykem češtinou v první třídě během prvního a druhého čtvrtletí, kdy se učí psát první písmena a symboly do sešitu s předem vytvořenou liniaturou. (Hřebejková et al., 1987, s. 22) Zkoumaní žáci (3.–9.třída) mají toto období ve svém rodném jazyce již za sebou. Výzkum ukázal, že rychlost, s jakou žáci s jiným mateřským jazykem toto období absolvují, závisí na jejich individuálních schopnostech. Zároveň lze otázku slabikářového období pro žáky s češtinou jako druhým jazykem navrhnout jako další námět zkoumání.

Druhým obdobím je poslabikářové období, tedy čas, kdy dochází ke zdokonalování rukopisu. Toto období je specifické tím, že začíná v okamžiku, kdy žáci již znají všechna písmena. (Fabiánová et al, 1999, s. 50) Zde se nabízí možnost zkoumání období, kterými žáci procházejí při výuce češtiny (resp. latinky) jako druhého jazyka. Bylo totiž zjištěno, že rozdělení na slabikářové a poslabikářové období není možné aplikovat u žáků, kteří se učí jiné písmo než latinku, neboť žáci si přinášejí určité zvyklosti ze svého mateřského jazyka.

Další zkoumanou oblastí bylo, zda žáci s ukrajinštinou jako prvním jazykem preferují psaní vázaným (jednotázným lineárním) písmem nebo tiskacím. Ukázalo se, že u žáků prvního stupně je vyžadováno psaní vázaným písmem (též psacím), zatímco u žáků druhého stupně není tento typ písma nijak prosazován a mohou si tedy zvolit, jaký druh písma jim vyhovuje více. V českých školách je také žákům umožněno, aby psali písmem Comenia Script. Zda je žákům s ukrajinštinou jako primárním jazykem nabídnuta i tato možnost, nebylo v práci zjištěno, a proto lze tuto otázku stanovit jako další oblast zkoumání. Z výzkumu vyplynulo pouze to, že někteří ze zkoumaných žáků ve svých textech kombinují tiskací i psací písmo (především žáci z 2. stupně).

Ukrajinská abeceda vychází z cyrilice. Jak uvádí Šindelářová a Škodová (2013), v některých případech může docházet k záměně českých písmen s těmi z cyrilice. Celkem se tak může stát u třinácti znaků, popsanych v teoretické části, ve kterých nastává vizuální podobnost mezi jazyky, přičemž u šesti z nich se riziko záměny zvyšuje, jelikož se stejně píšou v obou

jazycích, ale mají jinou výslovnost a znamenají jiné písmeno, které existuje i v tom druhém. Jedná se o „*lat. Y [ypsilon] – azb. Y [u]; lat. H [há] – azb. H [en]; lat. X [iks] – azb. X [chá]; lat. B [bé] – azb. B [vé]; lat. P [pé] – azb. P [er]; lat. C [cé] – azb. C [es]*“. Z výsledků zjištěných ve výzkumu vyplývá, že žákům s mateřským jazykem ukrajinštinou způsobuje největší problém záměna písmen „u/U“ a „y/Y“, „b/B“ a „d/D“. Poslední jmenované písmeno „d/D“ se nevyskytuje ve zmíněných 6 problémových znacích. Ve verzi malého „b“ a „d“ je to spíše dáno tím, že obě písmena jsou psaná stejnými tahy, mají stejný tvar, pouze jsou otočena opačným směrem a jsou si podobná i foneticky. Další záměny, které jsou z výzkumu patrné, zahrnují písmena „č“ za „ř“, „k“ za „h“, „t“ za „d“ a naopak, „i“ za „e“, „g“ za „h“ či „ž“ za „ř“.

Další pozorovanou oblastí byla grafická podoba písmen, ve které žáci často chybují v psaní a tvarování určitých písmen. Například písmeno „s/š“ někteří píšou opačně, písmeno „l“ zapisují jako „b“, písmena „z/ž“ jsou často podobná písmenům „r/ř“ a u písmen „m/n/u“ či „k/h“ není často rozeznatelné, které písmeno má být správné.

Škodová a Šindelářová (2013) dále uvádějí, že mezi časté problémy při výuce psaní češtiny u žáků s ukrajinštinou jako prvním jazykem bývá absence diakritiky, jelikož v ukrajinštině se nepoužívají délky, což znamená, že žáci obtížně rozlišují mezi slovy s rozdílnou délkou, například slova [rada] a [ráda]. Toto se ve výzkumu potvrdilo, jelikož chybějící diakritika se vyskytla u všech žáků. Chybování v diakritice se lišilo pouze intenzitou. Někteří žáci v ní chybovali více, jiní méně. A nejen v případě chybějící diakritiky, ale někdy naopak v přebývající.

Spáčilová (2009, s. 7) uvádí, že i psychologie hraje klíčovou roli při výuce psaní. Učitelé by proto měli umět porozumět psychologickým aspektům učení, což pomáhá vést žáky k rozvoji jejich gramotnosti. Využití psychologických znalostí ve výzkumu nebylo zkoumáno, avšak může být námětem pro další výzkum. Souvisí to i s dlouhodobým získáváním zkušeností s výukou žáků–cizinců českého jazyka, přičemž na běžných základních školách se s dětmi–cizinci (zejména Ukrajinci) náš školský systém potýká v tak vysoké míře poměrně krátkou dobu. Proto neexistuje dostatek komplexních informací o výuce psaní a čtení těchto žáků a není k dispozici dostatek zdrojů o psychologii, které by pomáhaly systém učení zefektivnit.

Při výuce psaní se může vyskytnout řada nedostatků už v návycích před i při psaní jako např. nesprávný úchop psacího náčiní, křečovité držení psací potřeby, špatný sklon písma, roztřesené písmo, nevhodné sezení apod. (Doležalová, 2010; Johnová, 2023) Zkoumané texty ve výzkumu se potýkaly se všemi těmito problémy. Výrazný problém byl pak shledán zejména ve velmi často roztřeseném, nečitelném, příliš těsném nebo příliš hustém písmu apod. Souhrnně řečeno, ve výzkumném vzorku bylo možné se setkat se všemi popsány problémy, které bránily čitelnosti písma.

Výzkum byl zpracováván formou hodnocení písma žáků. Otázkou a námětem na další zkoumání může být vymezení, zda je možné hodnotit písmo stejným způsobem také v případě žáků s češtinou jako primárním jazykem. K tomu, aby bylo písmo čitelné, je třeba splňovat následující podmínky: tvary jednotlivých znaků by měly být psané zřetelně, jednotlivá písmena a číslice musí odpovídat předepsaným tvarům, musí být správně umístěna diakritická znaménka, měla by být správná střední výška písma a písmo by mělo mít správné rozpětí. (Šimková, 2012, s. 47) Všechny tyto aspekty byly při hodnocení písma ve výzkumu zkoumány.

Celkově byla zjištěna řada problémů, které brání čitelnosti písma žáků s ukrajinštinou jako primárním jazykem. Výuka psaní by měla respektovat specifika ukrajinské abecedy a jedinečné znaky i pravidla grafiky, což odpovídá závěrům z předchozích studií.

13 Závěr

Cílem diplomové práce s názvem „*Nácvik dovednosti v češtině jako cizím jazyku u žáků ZŠ s ukrajinským mateřským jazykem*“ bylo vytvoření kompenzačních materiálů spolu s metodikou pro pedagogy zaměřených na výuku psaní pro žáky, jejichž prvním jazykem je ukrajinština. Tento proces vycházel z výzkumné sondy provedené na Základní škole Sokolovská v Liberci. Během školního roku 2022/2023 byl shromážděn výzkumný materiál v podobě textů od celkem 21 žáků ze 3. až 9. třídy, z nichž bylo 12 dívek a 9 chlapců. Z prvního stupně se účastnilo výzkumu 7 žáků a ze druhého 14 žáků. Data byla shromažďována pravidelně jednou měsíčně a zahrnovala poznámky, domácí úlohy, slohy, diktáty, zápisky převážně z výuky českého jazyka, ale i z biologie, dějepisu, fyziky, ojediněle matematiky a cizích jazyků.

Struktura diplomové práce zahrnovala teoretickou a empirickou část. Teoretická část obsahovala 6 kapitol rozčleněných do dalších podkapitol zabývajících se písmem, psaním a výukou psaní. V první kapitole bylo popsáno písmo z hlediska jeho historie, typů, vývojových etap při nácviku psaní, forem českého písma i popisu ukrajinského písma. Druhá kapitola byla věnována čtení, jelikož čtení a psaní jsou dvě úzce spjaté základní komunikační dovednosti. Třetí kapitola byla zaměřena na psychologii čtení a psaní a částečně i jejich poruch. Další kapitola se věnovala historii výuky psaní v českých školách, popisu některých používaných metod výuky, především analyticko-syntetické, problémům spojeným s výukou psaní, hodnocení písma, školní výuce žáků–cizinců a specifikům výuky psaní v ukrajinštině. Pátá kapitola se zabývala mimoškolním nácvikem psaní, jelikož žáci jsou vystavováni čtení a psaní i mimo školní výuku. Poslední kapitola z teoretické části se zaměřovala na materiály určené k nácviku psaní, a to konkrétně učebnicím, písankám a on-line materiálům.

Empirická část se věnovala samotnému výzkumu psaní v českém jazyce u žáků s mateřským jazykem ukrajinštinou. Nejprve byla popsána metodologie práce, teoretický rámec výzkumu a poté následovala detailní analýza psaní u jednotlivých žáků, kteří byli označeni anonymním termínem „*žák + číslo*“. Jejich písmo bylo analyzováno za celou dobu výzkumu, tedy za jeden školní rok. Byly sledovány chyby v psaní, vzhled písma, postupné zlepšování, stagnace či výskyt nových chyb v průběhu roku. Jednotlivé popisy byly doplněny o ukázky z originálních textů. Každý popis začínal informacemi z dotazníku jako vstupní přehled o žákovi. Bez těchto informací by výzkum nebyl ucelený a nemohl by vypovídat reálnou hodnotu, jelikož by mimo jiné chyběl přehled o vstupních znalostech psaní v češtině, vzhled žákova písma, jak dlouho se česky učí, věk, třída. Tento popis jednotlivých žáků byl rozdělen na tři podkapitoly – 1. a 2. stupeň a celkové shrnutí výsledků výzkumu. Tyto výsledky byly rozebrány z několika úhlů – věk, pohlaví, vstupní znalosti češtiny, preference písma, vliv 1. jazyka a další.

Na základě získaných dat byly vypracovány kompenzační materiály ve formě dvou písanek, jedna pro 1. stupeň, druhá pro 2. stupeň, které byly blíže popsány v další kapitole a samotné pak vloženy v přílohách. Cvičení se zaměřovala především na písmena, která byla problémová pro většinu žáků. Materiál byl vytvořen hravou formou spolu s metodikou pro učitele.

Další částí diplomové práce byla kapitola věnována diskuzi, která prezentovala celkové shrnutí výsledků výzkumu s porovnáním s jinými studiemi a s návrhy na další rozšíření diplomové práce či nová témata pro další výzkumy v oblasti psaní. Do příloh pak byly vloženy obě písanky i s metodikou pro učitele, vzor dotazníků pro oba stupně vzdělávání v češtině i ukrajinštině, vzor informovaného souhlasu v češtině i ukrajinštině a informační materiály pro rodiče, žáky i učitele.

Ve výzkumu se potvrdila zjištění získaná v teoretické rešerši, která se týkala vlivu 1. jazyka na psaní v češtině jako druhém jazyce, konkrétně na záměnu písmen „y“ za „u“ a „b“ za „d“, i když záměna písmen „b“ za „d“ je daná nejen 1. jazykem, ale spíše i tvarovou záměnou, jelikož písmena jsou psaná stejnými tahy, ale vizuálně opačně. K záměně těchto dvou dvojic docházelo velmi často. Dalším velmi častým problémem bylo nadměrné chybování v diakritice, což vychází ze skutečnosti, že se v ukrajinštině nepoužívají délky, což znamená, že žáci s ukrajinštinou jako primárním jazykem obtížně rozlišují mezi slovy, která mají odlišnou délku. Problém také činilo používání lineárního (vázaného) písma. Zejména starší žáci měli tendenci psací a tiskací písmo kombinovat. Mladší pak naopak nedodržovali psaní prvních tahů na linku řádku nebo výšku jednotlivých písmen. Dále žáci chybovali v nesprávném používání velkých a malých písmen. Méně časté problémy představovala nečitelnost a nemožnost rozlišit mezi písmeny „m/n/u“, „z/ž“ a „r/ř“, „k“ a „h“ a dalších. V neposlední řadě působily problém písmena s kličkami, které žáci u některých písmen psali nadbytečně nebo naopak chyběly na místech, kde tyto kličky být mají. Jednalo se např. o grafickou podobu „z/ž“, „r/ř“, „s/š“, „j“.

Na základě této výzkumné sondy bylo vyhodnoceno, že se navržený kompenzační materiál (písanky) bude věnovat zejména tréninku nežádané záměny písmen „b“ za „d“ a „y“ za „u“ a naopak, dále pak tréninku rozdílů v psaní „s/š“ a „z/ž“ a doplňování diakritiky u zmiňovaných zaměňovaných písmen „y“ a „u“. Vytvořeny byly dvě varianty kompenzačních materiálů (dále písanky). Jedním z nich byla písanka pro 1. stupeň základní školy a druhá varianta pro 2. stupeň základní školy. Obě písanky byly podobné svou strukturou, lišily se pouze v obtížnosti cvičení. Pro druhý stupeň byla vybrána těžší slova a věty, více doplňování, delší psaní textu a možnost zvolit si, zda budou cvičení psát tiskacím nebo psacím písmem. V písance pro první stupeň byla zadána jednodušší slova i věty, kratší psaní a především vše, co bylo třeba, měli žáci přepisovat psacím písmem. Převaha cvičení v těchto písankách byla zaměřena na trénink písmen „b“, „d“,

„y“ a „u“. Všechna zadání cvičení byla přeložena i do ukrajinského jazyka, aby žáci lépe porozuměli, co je jejich úkolem a zpracování tak mohlo být efektivnější. Překlad byl zvolen i pro případy, že by žáci cvičení vypracovávali sami nebo s rodiči, kteří nerozumí dobře česky. Některá cvičení byla doplněna o obrázky, které plnily úlohu nejen estetickou, ale především byly součástí úkolů, buď jako vizuální představy zadání nebo přímo zakomponované do cvičení tak, aby s nimi žáci museli pracovat, například ve formě spojování obrázku se slovem či větou. Navržené písanky byly doplněny metodikou pro pedagogy.

Doporučení pro výukovou praxi je možné formulovat následující: Učitelé, kteří mají ve své třídě žáky s ukrajinštinou jako primárním jazykem, musí obvykle čelit nelehkému úkolu. Tito žáci často ze začátku češtině nerozumí nebo velmi málo a písemnému projevu ještě méně či vůbec. Často neznají latinku, zvláště pokud se začínají učit česky v mladším školním věku. Pedagog ve třídě s dvaceti až třiceti žáky však bohužel nemá časovou ani fyzickou kapacitu, aby se speciálně věnoval těmto žákům a pokud tak činí, tak na úkor ostatních žáků. Bylo by proto vhodné těmto žákům přidělit asistenta, který v ideálním případě ovládá ukrajinštinu, případně by bylo možné vyčlenit alespoň pro některé hodiny speciální třídy, kde by se učili žáci–cizinci češtinu. Velmi důležité je také věnování nácviku psaní a celkově výuce češtiny čas i v mimoškolním prostředí. V dnešní době existuje mnoho on-line dostupných cvičení, materiálů, knih, sešitů, on-line her, programů na doplňování apod., které může žák využít ve svém volném čase, a tak se více nenásilnou, často hravou, formou seznámit s češtinou a jejími pravidly i specifikami.

Tato diplomová práce může být přínosem právě pro pedagogy učící žáky s 1. jazykem ukrajinštinou, případně pro další zpracovatele tématu psaní jako inspirace a zdroj materiálu. Kompenzační materiály mohou využít i rodiče žáků pro domácí procvičování, jelikož jednotlivá cvičení jsou přeložena do ukrajinštiny.

Téma diplomové práce by mohlo být dále rozšířeno o další výzkumy zaměřené na jednotlivé jevy v psaní – například pouze na vzhled písma nebo další záměny či vynechávání písmen ve slovech nebo slova psaná zcela jinak a další. Také by mohla být rozšířena o nácvik psaní v češtině jako cizím jazyku u dospělých lidí s OMJ. Zde by mohlo být i porovnání nácviku u dětí a dospělých. Je také možné rozšířit práci směrem k porovnávání s dalšími jazyky, zcela odlišnými latince, například s arabštinou a nácvikem psaní u žáků s tímto 1. jazykem. V neposlední řadě může být práce rozšířena o nácvik čtení u žáků s OMJ a problémy s tím spojené.

14 Seznam použitých zdrojů

14.1 Odborná literatura

BLATNÝ, Ladislav a Bohumíra FABIÁNKOVÁ. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Prvopočáteční psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-938-5.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1146-4.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Současné pohledy na výuku elementárního čtení a psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-100-7.

DOLEŽÍ, Linda. *Začínáme učit češtinu pro děti-cizince: Příručka pro lektorky a lektory*. Praha: AUČCJ, 2015. ISBN 978-80-260-7506-6.

DOLEŽÍ, Linda. *Začínáme učit češtinu pro děti-cizince: Příručka pro lektorky a lektory/Mladší školní věk*. Praha: AUČCJ, 2014. ISBN 978-80-260-5587-7.

FABIÁNKOVÁ, Bohumíra, Miroslava NOVOTNÁ a Jiří HAVEL. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-64-8.

FASNEROVÁ, Martina. *Jednotažné lineární písmo v kontextu písařské gramotnosti*. Olomouc: Hanex, 2016. ISBN 978-80-7409-053-0.

FASNEROVÁ, Martina. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Pedagogika. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0289-1.

FASNEROVÁ, Martina. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014. ISBN 978-80-244-3992-1.

FRÜHAUFOVÁ, Věra, Eva MRÁZOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vybrané pedagogické a psychologické problémy výuky elementárního čtení a psaní*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1991. ISBN 80-704-4027-9.

GJUROVÁ, Naděžda. *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky: metodika pro učitele*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-837-1.

HÁJKOVÁ, Eva. *Žák-cizinec v hodinách češtiny na základní škole*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 978-80-7290-940-7.

HAVEL, Jiří. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na 1. stupni základní školy jako východisko inkluzivní didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6395-2.

HŘEBEJKOVÁ, Jarmila. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-25019-X.

JANDOVÁ, Renata et al. *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. České Budějovice: Jihočeská univerzita – Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie, 2005. ISBN 80-7040-789-1.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra. *Specifické poruchy učení a chování*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-657-4.

KAMIŠ, Karel. *Český jazyk a počáteční psaní na 1. stupni ZŠ a ZŠS*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-042-6.

KÉKI, Béla a Ivan HLAVÁČEK. *5000 let písma*. Přeložila Pavla ZIEGOVÁ. Malé encyklopedie. Praha: Mladá fronta, 1984.

KOHOUTEK, Hynek. *Pohled do historie vyučování čtení, psaní, počítání v počátečním stadiu: pomocný učební text pro posluchače s aprobací NŠ*. Učební texty vysokých škol. Olomouc: Univerzita Palackého, 1968.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Počátkové čtení a psaní*. Přeložil Josef HENDRICH. V Praze: Státní nakladatelství, 1946.

KOŠEK BARTOŠOVÁ, Iva. *Elementární gramotnost a písmo Comenia Script*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-494-6.

KOTKOVÁ, Radomila. *Čeština nerodilých mluvčích s mateřským jazykem neslovanským*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3640-5.

KREJČOVÁ, Lenka et al. *Specifické poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie*. Brno: Edika, 2018. ISBN 978-80-266-1219-3.

KŘIVÁNEK, Zdeněk a Radka WILDOVÁ. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 1998. ISBN 80-86039-55-2.

KŘOVÁČKOVÁ, Blanka et al. *Pedagogický a psychologický slovník*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN: 978-80-7435-513-4.

KUBÁLEK, Josef. *Vyučování ve třídě elementární*. Praha: Státní nakladatelství, 1920.

LOUKOTA, Čestmír. *Vývoj písma*. Praha: Orbis, 1946. ISBN neuvedeno.

MÁLKOVÁ, Gabriela. *Vývojový vztah fonematického povědomí a znalosti písmen*. Praha: Togga, 2015. ISBN 978-80-7476-093-8.

- MAŇÁK, Josef et al. *Hodnocení učebnic. Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5.
- MERTIN, Václav. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku ZŠ*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-230-6.
- MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Pedagogika. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.
- MOJDL, Lubor. *Encyklopedie písem světa. I, Písma Evropy, Kavkazu a helénské oblasti*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-288-0.
- MRÁZOVÁ, Eva. *Kapitoly z didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2000. ISBN 80-7044-338-3.
- PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Klasici. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0691-0.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.
- PRŮŠOVÁ, Jana. *Vznik a vývoj písma*. Praha, 2017. ISBN 978-80-270-3121-4.
- SPÁČILOVÁ, Hana a Libuše ŠUBOVÁ. *Příprava žáka na psaní: rozvíjení grafomotoriky a zrakového vnímání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0761-2.
- SPÁČILOVÁ, Hana. *Pedagogická diagnostika v primární škole*. Skripta. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. ISBN 978-80-244-2264-0.
- ŠIMKOVÁ, Ivana. *Výuka prvopočátečního psaní: učební a metodický materiál pro studenty Učitelství 1. stupně ZŠ*. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2012. ISBN 978-80-87510-11-7.
- ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Čeština jako cizí jazyk v evropském kontextu*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-089-1.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-542-9.
- TSELENTIS, Jason. *Typografie: o funkci a užití písma*. Praha: Slovart, 2014. ISBN 978-80-7391-807-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku*. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.

WAGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000. ISBN 80-7082-585-5.

WILDOVÁ, Radka et al. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-103-6.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD: [specifické vývojové poruchy čtení, psaní a dalších školních dovedností]*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

14.2 Elektronické zdroje

BOČEK, Vít. *Ukrajnističké minimum pro Čechy: zrádná slova v ukrajinštině* [online]. Ohlasy, 2022. [cit. 2023-2-15]. Dostupné z: <https://ohlasy.info/clanky/2022/06/zradna-slova.html>

BOŠKOVÁ, Hana. *Specifické poruchy učení* [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: https://www.zsvolyne.cz/assets/File.ashx?id_org=400111&id_dokumenty=1678

Comenia Script. *Jste rozhodnutí vyučovat na vaší škole písmo Comenia Script® nebo o tom uvažujete?* [online]. 2020 [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/informace-pro-skoly/>

ČEMUSOVÁ et al. *MANUÁL PRO UČITELE ČESKÉHO JAZYKA PRO CIZINCE BEZ ZNALOSTI LATINKY* [online]. META o.p.s., 2005 [cit. 2023-05-16]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/zdroje-inspirace/manual-pro-ucitele-ceskeho-jazyka-pro-cizince-bez-znalosti-latinky>

ČERVENKOVÁ, Iva. *Výukové metody a organizace vyučování* [online]. Ostrava, 2013. [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://projekty.osu.cz/svp/opory/pdf-cervenkova-vyukove-metody-a-organizace-vyucovani.pdf>

edu.cz. *Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro školy k používání vázaného a nevázaného písma ve výuce* [online]. Praha, 2015 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/methodology/informace-pro-skoly-k-pouzivani-vazaneho-a-nevazaneho-pisma-ve-vyuce/>

EDUin. *Jak integrovat děti z Ukrajiny do českých škol? Důležitá je nejen výuka češtiny, ale i ukrajinštiny* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/jak-integrovat-deti-z-ukrajiny-do-ceskych-skol-dulezita-je-nejen-vyuka-cestiny-ale-i-ukrajinstiny/>

Grafomotorika.eu. *Grafomotorika* [online]. [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/grafomotorika/>

JOHNOVÁ, Jana. *Správné a špatné držení psacích potřeb* [online]. Jak správně psát [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.jak-spravne-psat.cz/cs/priklady-spravneho-a-spatneho-psani/>

KAVANOVÁ, Martina. *Ukrajinské děti se učí rychle česky, i tak potřebujeme intenzivnější výuku jazyka.* [online]. PAQ RESEARCH BLOG, 2023 [cit. 2023-11-27]. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/ukrajinske-deti-se-uci-rychle-cesky-i-tak-potrebujeme-intenzivnejsi-vyuku-jazyka>

KNECHTOVÁ, Zdeňka et al. *Kvalitativní výzkum.* [online]. MUNI, Brno – Masarykova univerzita, 2019 [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/06-kvalitativni.html

KUČERA, Miloš a Ida VIKTOROVÁ. *Čtení/psaní v první třídě* [online]. Praha – Univerzita Karlova, 2017 [cit. 2023-06-08]. Dostupné z: <http://kpsold.pedf.cuni.cz/psse/pdf/tridy/1/kuc.pdf>

LÁNSKÁ, Kateřina. *Je školní vázané písmo vhodné pro všechny? Zejména leváci s ním mohou mít problém* [online]. EDUin, 2023 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/je-skolni-vazane-pismo-vhodne-pro-vsechny-zejmena-levaci-s-nim-mohou-mit-problem/>

LENCOVÁ, Radana. *Comenia Script* [online]. 2013 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: http://www.lencova.eu/download/Lencova_Comenia_Script-short%E2%80%93932013.pdf

LETOCHOVÁ, Karolína. *Metody výuky čtení a psaní. Která je lepší?* [online]. Scioškola, Praha, 2022 [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <https://scioskoly.cz/blog-ze-zivota-scioskol/metody-vyuky-psani-a-cteni/>

META o.p.s. *SPECIFIKA UKRAJINŠTINY* [online]. Praha [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/ukrajina/specifika-ukrajinstiny>

MŠMT. *DĚTÍ UKRAJINSKÝCH UPRCHLÍKŮ JE VE ŠKOLÁCH VÍCE NEŽ 50 TISÍC* [online]. Praha, 2021 [cit. 2023-11-27]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/deti-ukrajinskych-uprchliku-je-ve-skolach-vice-nez-50-tisic>

Multimediaexpo.cz. *Písmo* [online]. [cit. 2023-06-08]. Dostupné z: <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/P%C3%ADsmo>

NAVRÁTILOVÁ, Mária. *METODIKA SFUMATO* [online]. Sfumato [cit. 2023-06-08]. Dostupné z: <https://www.vyukove-materialy.cz/metodika-sfumato>

POSPÍCHALOVÁ, Adéla. *Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno.* [online]. Zapojme všechny, 2022 [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/detail/zvyklosti-ve-skolach-na-ukrajine-udelejte-si-jasno>

PTÁČKOVÁ, K. et al. *SPECIFIKA UKRAJINŠTINY* [online]. META o.p.s., Praha, 2022 [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/ukrajina/specifika-ukrajinstiny>

SKŘEHOT, Petr A. et al. *METODIKA PRO SBĚR A VYHODNOCENÍ DAT.* [online]. ZÚBOZ, 2021 [cit. 2023-10-09]. Dostupné z: https://www.spcr.cz/images/320_2021_Metodika_sber_dat_HO.pdf

SMARTUM. *JAK NAUČIT PŘEDŠKOLÁKA SPRÁVNĚ PSÁT PÍSMENA A ČÍSLA: VÝUKOVÉ TIPY A TRIKY* [online]. 2020 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: https://smartum.com.ua/about_us/blog/vospitanie-detej/kak-nauchit-doshkol-nika-pravil-no-pisat-bukvy-i-cifry-sovety-i-hitrosti-obucheniya/#anchor_7

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra a Svatava ŠKODOVÁ. *Metody práce s žáky-cizinci ve výuce: využití diferenciacních znaků jazyků ve výuce – problematické jevy ortografické roviny* [online]. Metodický portál RVP.CZ, Praha, 2013 [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17467/METODY-PRACE-S-ZAKY-CIZINCI-VE-VYUCE-VYUZITI-DIFERENCIACNICH-ZNAKU-JAZYKU-VE-VYUCE---PROBLEMATICKE-JEVY-ORTOGRAFICKE-ROVINY.html?rate=4>

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Výuka češtiny z pohledu žáků-cizinců východoslovanského původu.* [online]. Metodický portál RVP.CZ, Praha, 2011 [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/9671/VYUKA-CESTINY-Z-POHLEDU-ZAKU-CIZINCU-VYCHODOSLOVANSKEHO-PUVODU.html>

Písmo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-10-12]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C3%ADsmo>

14.3 Kvalifikační práce

FOREJTOVÁ, Kateřina. *Metody a formy výuky elementárního čtení a psaní* [online]. Brno, 2010 [cit. 2023-11-21]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ewbwc/Metody_a_formy_vyuky_elementarniho_cteni_a_psani.pdf

Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Jiří Havel.

KYLAROVÁ, Helena. *Vývoj dovednosti psaní u dětí předškolního věku* [online]. Praha, 2014. [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/135281/?lang=cs>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Ida Viktorová.

PŘIKRYLOVÁ, Kristýna. *Grafomotorika dítěte předškolního věku* [online]. České Budějovice, 2014 [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ayomvg/Grafomotorika_dtte_pedkolnho_vku.pdf. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita. Vedoucí práce Martina Lietavcová.

14.4 Učební materiály

Centrum pro integraci cizinců. *MATERIÁLY NA VÝUKU ČEŠTINY PRO DĚTI Z UKRAJINY* [online]. Praha, 2022. [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://www.cicops.cz/cz/603-materialy-na-vyuku-cestiny-pro-deti-z-ukrajiny>

CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím – Start: učebnice češtiny pro cizince: přípravná učebnice a písanka*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1883-8.

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára. *Metodika čtení a psaní s porozuměním v 1. ročníku* [online]. Tvořivá škola, Brno, 2012 [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://www.tvorivaskola.cz/metodika-cteni-a-psani-s-porozumenim-v-1-rocniku/p1065>

NAUČ MĚ. *Česká písanka* [online]. 2023 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: https://naucme.cz/content/text/cz/?ceska_skola-ceska_pisanka

Píšeme tiskacím písmem. *Píšeme tiskacím písmem: Soubor učebních materiálů pro 1. ročník* [online]. [cit. 2023-06-08]. Dostupné z: <https://www.pisemetiskacim.cz/>

ZORMANOVÁ, Michaela. *Písanka*. [online]. Metodický portál RVP.CZ, Praha, 2022 [cit. 2023-06-08]. Dostupné z: <https://blogy.rvp.cz/cestinaproukrajinskedeti/2022/03/09/pisanka/>

15 Seznam obrázků

Obrázek 1: žák 1 září.....	52
Obrázek 2: žák 1 únor.....	52
Obrázek 3: žák 1 červen	52
Obrázek 4: žák 2 září.....	53
Obrázek 5: žák 2 únor.....	53
Obrázek 6: žák 2 červen	53
Obrázek 7: žák 3 prosinec	54
Obrázek 8: žák 3 únor.....	54
Obrázek 9: žák 3 červen	54
Obrázek 10: žák 4 září.....	55
Obrázek 11: žák 4 únor.....	55
Obrázek 12: žák 4 červen	55
Obrázek 13: žák 5 září.....	57
Obrázek 14: žák 5 únor.....	57
Obrázek 15: žák 5 červen	57
Obrázek 16: žák 6 září.....	58
Obrázek 17: žák 6 únor.....	58
Obrázek 18: žák 6 červen	58
Obrázek 19: žák 7 září.....	59
Obrázek 20: žák 7 únor.....	59
Obrázek 21: žák 7 červen	59
Obrázek 22: žák 8 září.....	61
Obrázek 23: žák 8 únor.....	61
Obrázek 24: žák 8 červen	61
Obrázek 25: žák 9 září.....	62
Obrázek 26: žák 9 únor.....	62
Obrázek 27: žák 9 červen	62
Obrázek 28: žák 10 září.....	63
Obrázek 29: žák 10 únor.....	63
Obrázek 30: žák 10 červen	63
Obrázek 31: žák 11 září.....	65
Obrázek 32: žák 11 únor.....	65
Obrázek 33: žák 11 červen	65

Obrázek 34: žák 12 září.....	66
Obrázek 35: žák 12 únor.....	66
Obrázek 36: žák 12 červen	66
Obrázek 37: žák 13 září.....	67
Obrázek 38: žák 13 únor.....	67
Obrázek 39: žák 13 červen	67
Obrázek 40: žák 14 září.....	68
Obrázek 41: žák 14 únor.....	68
Obrázek 42: žák 14 červen	68
Obrázek 43: žák 15 září.....	69
Obrázek 44: žák 15 únor.....	69
Obrázek 45: žák 15 červen	69
Obrázek 46: žák 16 září.....	70
Obrázek 47: žák 16 únor.....	70
Obrázek 48: žák 16 červen	70
Obrázek 49: žák 17 září.....	72
Obrázek 50: žák 17 únor.....	72
Obrázek 51: žák 17 červen	72
Obrázek 52: žák 18 září.....	73
Obrázek 53: žák 18 únor.....	73
Obrázek 54: žák 18 červen	73
Obrázek 55: žák 19 září.....	74
Obrázek 56: žák 19 únor.....	74
Obrázek 57: žák 19 červen	74
Obrázek 58: žák 20 září.....	76
Obrázek 59: žák 20 únor.....	76
Obrázek 60: žák 20 červen	76
Obrázek 62: žák 21 září.....	77
Obrázek 61: žák 21 únor.....	77
Obrázek 63: žák 21 červen	77

16 Seznam zkratek

aj. – a jiné

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

azb. – azbuka

CD – kompaktní disk

cit. – citováno

CS – Comenia Script

ČJ – český jazyk

ČR – Česká republika

lat. – latinka

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. – například

NUŠ – Nová ukrajinská škola

PAQ – Position Analysis Questionnaire

př. n. l. – před naším letopočtem

resp. – respektive

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SERR – Společný evropský referenční rámec pro jazyky

tj. – to je

tzv. – takzvaně

ZŠ – základní škola

žák s OMJ – žák s odlišným mateřským jazykem

17 Seznam příloh

- Příloha 1: Informovaný souhlas česky
- Příloha 2: Informovaný souhlas ukrajinsky
- Příloha 3: vstupní informace pro rodiče česky
- Příloha 4: vstupní informace pro rodiče ukrajinsky
- Příloha 5: vstupní informace pro žáky česky
- Příloha 6: vstupní informace pro žáky ukrajinsky
- Příloha 7: vstupní informace pro vyučující
- Příloha 8: Anamnestický dotazník pro 1. stupeň česky
- Příloha 9: Anamnestický dotazník pro 1. stupeň ukrajinsky
- Příloha 10: Anamnestický dotazník pro 2. stupeň česky
- Příloha 11: Anamnestický dotazník pro 2. stupeň ukrajinsky
- Příloha 12: Metodika pro pedagogy k písance pro 1. stupeň
- Příloha 13: Písanka pro 1. stupeň
- Příloha 14: Metodika pro pedagogy k písance pro 2. stupeň
- Příloha 15: Písanka pro 2. stupeň

18 Přílohy

Informovaný souhlas se zpracováním textů v rámci diplomové práce

Diplomová práce: *Nácvik dovednosti psaní v češtině jako cizím jazyku u dětí mladšího školního věku*

Můj syn/má dcera poskytuje informace a vlastní texty Kateřině Najmanové, studentce oboru Učitelství češtiny jako cizího jazyka na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v rámci výzkumu pro její diplomovou práci. Pro tento účel smí být zpracovávány texty v anonymizované podobě bez souvislosti se jménem mého syna/mé dcery. Vše bude uvedeno pod anonymním kódováním v podobě označení „žák + číslo“.

Diplomová práce je zaměřená na zpracování textů od cizojazyčných žáků, kteří se učí psát česky. V rámci několika měsíců bude sledován vývoj jejich psaní v češtině a výsledky z tohoto výzkumu budou použity nejen v této diplomové práci, ale i pro tvorbu kompenzačních listů a metodiky pro učitele češtiny jako cizího jazyka.

Účast mého syna/ mé dcery na výzkumu je zcela dobrovolná a je možné kdykoliv z výzkumu odstoupit. Texty mohou být archivovány pro další využití, ale ani v dalších případných výstupech nebudou uvedeny údaje, podle kterých by bylo možné identifikovat jméno mé dcery/mého syna.

Jméno a příjmení žáka: .....

Jméno a příjmení zákonného zástupce: .....

Souhlasím s účastí mého syna/mé dcery ve výzkumu

ANO x NE

Dne: .....

Podpis .....

Інформована згода на опрацювання текстів в рамках дипломної роботи

Дипломна робота: *Тренування навичок письма в чеській мові як іноземній у дітей молодшого шкільного віку.*

Мій син/моя донька надає інформацію та власні тексти Катержині Наймановій, студентці спеціальності «Вчення чеської мови як іноземної» філософського факультету Карлового університету, в рамках дослідження для її дипломної роботи. З цією метою тексти можуть оброблятися в анонімному вигляді без прив'язки до імені мого сина/моєї дочки. Все буде вказано під анонімним кодуванням у вигляді позначення „*учень + номер*“.

Дипломна робота спрямована на опрацювання текстів іншомовних учнів, які вчаться писати чеською мовою. Протягом кількох місяців буде спостерігатися розвиток їхнього письма чеською мовою і результати цього дослідження будуть використані не лише в цій дипломній роботі, але й для створення компенсаційних аркушів та методики для вчителів чеської мови як іноземної.

Участь мого сина/моєї дочки в дослідженні є абсолютно добровільною і в будь-який момент можна відмовитися від дослідження. Тексти можуть бути заархівованими для подальшого використання, але дані, за якими можна було б ідентифікувати ім'я моєї доньки/мого сина, не будуть включені в інші результати.

Прізвище та ім'я учня: .....

Прізвище, ім'я, по батькові законного представника: .....

Я даю згоду на участь мого сина/моєї дочки в дослідженні ТАК НІ

Дата: .....

Підпис: .....

Informace pro rodiče česky

Dotazník, který dostane Váš syn/Vaše dcera k vyplnění, je zaměřen ke zjištění jeho/jejích znalostí v psaní a čtení jak v jeho/jejím mateřském jazyce, tak v češtině. Před samotným výzkumem jsou zapotřebí vstupní informace, které pomohou k prvotnímu přehledu znalostí v psaní a čtení. K tomu je určen tento dotazník.

Jak již bylo zmíněno v informovaném souhlasu, během několikaměsíčního studování textů Vašeho syna/Vaší dcery, se zaměřím na vývoj psaní v češtině. Bude zde zohledněn vliv mateřského jazyka a další okolnosti, které s výukou psaní souvisí. Na základě toho budou vytvořeny kompenzační materiály pro nácvik psaní spolu s metodikou pro učitele.

Informace pro rodiče ukrajinsky

Анкета, яку Ваш син/Ваша донька отримає для заповнення, спрямована на перевірку його/її знань з письма та читання як рідною, так і чеською мовою. Перед самим дослідженням необхідна вхідна інформація, яка допоможе з початковим оглядом знань з письма та читання. Для цього і призначена ця анкета.

Як уже було зазначено в інформованій згоді, протягом кількомісячного вивчення текстів Вашого сина/Вашої доньки я зосереджуся на розвитку письма чеською мовою. Тут буде врахований вплив рідної мови та інші обставини, котрі пов'язані з навчанням письма. На основі цього будуть створені компенсаційні матеріали для практики письма разом з методикою для вчителів.

Informace pro žáky česky

Ahoj, jmenuju se Katka Najmanová a dělám výzkum toho, jak se děti z cizí země učí psát česky. Budu proto několik měsíců sledovat, jak v češtině píšeš. Nemusíš se bát, nebude to nic těžkého, jen si od tebe půjčím nějaké tvoje úkoly. Tento výzkum pomůže i dalším dětem, které se taky budou učit psát česky. Prosím, vyplň dotazník, který ti dá paní učitelka/pan učitel.

Děkuju a přeju ti, aby ses naučil/a rychle psát a čeština tě bavila. Katka

Informace pro žáky ukrajinsky

Привіт, мене звати Катка Найманова і я досліджую, як діти з іншої країни вчать писати чеською мовою. Я кілька місяців спостерігатиму, як ти пишеш чеською. Не хвилюйся, це не буде важко, я просто позичу у тебе деякі твої завдання. Це дослідження допоможе й іншим дітям, які також будуть вчитися писати чеською мовою. Будь ласка, заповни анкету, яку тобі дасть вчителька/вчитель.

Дякую і бажаю тобі, щоб ти швидко навчився/лася писати і щоб чеська тобі подобалася. Катка.

Informace pro vyučující

Jmenuji se Kateřina Najmanová a jsem studentkou FF UK v oboru Učitelství češtiny jako cizího jazyka. V rámci své diplomové práce s názvem *Nácvik dovednosti psaní v češtině jako cizím jazyku u dětí mladšího školního věku* bych se ráda věnovala výzkumné sondě, ve které bych během několika měsíců sledovala vývoj psaní u žáků s odlišným prvním jazykem. Zaměřila bych se především na žáky 1. stupně (1.–3. třída), ale pro kontrastivní analýzu budou použity i texty od žáků ze 2. stupně.

Prvním jazykem žáků by měla být ukrajinština. Co se týká jejich znalosti psaní, mohou umět plně psát ukrajinsky, být z 1. třídy a mít minimální znalosti, mohou už umět psát česky na nějaké vyšší úrovni nebo se teprve začít učit. Na začátku by každý ze žáků vyplnil dotazník, ze kterého by mimo jiné vyplynuly i tyto znalosti. Během několikaměsíčního sledování bych se u těchto vybraných žáků zaměřila na vývoj psaní v češtině, vliv prvního jazyka i problémy s tím související. Na základě toho budou vytvořeny kompenzační materiály pro nácvik psaní spolu s metodikou pro učitele.

DOTAZNÍK – 1. stupeň

1) Jak se jmenuješ?

2) Kolik je ti let?

3) Z které jsi země?

4) Zaškrtni , do jaké třídy jsi chodil/a ve své zemi.

Nechodil/a jsem do školy.	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	5. třída
---------------------------------	----------	----------	----------	----------	----------

5) Zaškrtni , do jaké třídy chodíš v České republice.

1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	5. třída
----------	----------	----------	----------	----------

6) Zaškrtni , do jaké třídy chodíš ve své zemi.

Nechodím.	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	5. třída
-----------	----------	----------	----------	----------	----------

7) Učíš se teď v České republice i ve své zemi?

8) Zaškrtni , co umíš NAPSAT ve svém jazyce.

písmena	slova	věty	text (několik vět)
---------	-------	------	--------------------------

OTOČ

9) Zaškrtni , co umíš PŘEČÍST ve svém jazyce.

písmena	slova	věty	text (několik vět)
---------	-------	------	--------------------------

10) Zaškrtni , jak dlouho se učíš PSÁT ČESKY.

méně než měsíc	od září	půl roku	rok	více než rok
-------------------	---------	----------	-----	-----------------

11) Zaškrtni , co umíš NAPSAT ČESKY.

písmena	slova	věty	text (několik vět)
---------	-------	------	--------------------------

12) Zaškrtni , jak dlouho se učíš ČÍST ČESKY.

méně než měsíc	od září	půl roku	rok	více než rok
-------------------	---------	----------	-----	-----------------

13) Zaškrtni , co umíš PŘEČÍST ČESKY.

písmena	slova	věty	text (několik vět)
---------	-------	------	--------------------------

14) Zaškrtni , co ČTEŠ v češtině. (Může být více odpovědí.)

nic	pohádky	komiksy	básničky, říkanky	časopisy	texty ve škole	něco jiného ...
-----	---------	---------	----------------------	----------	-------------------	--------------------

Napiš, co jiného:

15) Popiš ČESKY (slovy nebo větami) své oblíbené zvířátko (co je to za zvířátko, jak vypadá, kde žije, co jí, ...).

АНКЕТА – початкова школа

1) Як вас звати?

2) Скільки тобі років?

3) З якої ти країни?

4) Познач , до якого класу ти ходив/ла в своїй країні.

Я не ходив/ла до школи.	1-й клас	2-й клас	3-й клас	4-й клас	5-й клас
-------------------------	----------	----------	----------	----------	----------

5) Познач , до якого класу ти ходиш в Чеській Республіці.

1-й клас	2-й клас	3-й клас	4-й клас	5-й клас
----------	----------	----------	----------	----------

6) Познач , до якого класу ти ходиш у своїй країні.

Не ходжу.	1-й клас	2-й клас	3-й клас	4-й клас	5-й клас
-----------	----------	----------	----------	----------	----------

7) Навчаєшся зараз в Чеській Республіці і в своїй країні?

8) Познач , що вмієш НАПИСАТИ своєю мовою.

букви	слова	речення	текст (декілька речень)
-------	-------	---------	-------------------------

9) Познач , що вмієш ПРОЧИТАТИ своєю мовою.

букви	слова	речення	текст (декілька речень)
-------	-------	---------	-------------------------

10) Познач , як довго вчишся ПИСАТИ ЧЕСЬКОЮ.

менше ніж місяць	з вересня	пів року	рік	більше ніж рік
------------------------	-----------	----------	-----	-------------------

11) Познач , що вміш НАПИСАТИ ЧЕСЬКОЮ.

букви	слова	речення	текст (декілька речень)
-------	-------	---------	-------------------------------

12) Познач , як довго вчишся ЧИТАТИ ЧЕСЬКОЮ.

менше ніж місяць	з вересня	пів року	рік	більше ніж рік
------------------------	-----------	----------	-----	-------------------

13) Познач , що вміш ПРОЧИТАТИ ЧЕСЬКОЮ.

букви	слова	речення	текст (декілька речень)
-------	-------	---------	-------------------------------

14) Познач , що ЧИТАЄШ чеською. (Може бути більше відповідей.)

нічого	казки	комікси	віршики, скоромовки	журнали	тексти в школі	щось інше...
--------	-------	---------	------------------------	---------	-------------------	-----------------

Напиши, що інше:

15) Опиши ЧЕСЬКОЮ (словами або реченнями) своє улюблене звірятко (що це за звірятко, як виглядає, де живе, що їсть, ...).

DOTAZNÍK – 2. stupeň

1) Jak se jmenuješ?

2) Kolik je ti let?

3) Z které jsi země?

4) Zaškrtni , do jaké třídy jsi chodil/a ve své zemi.

5. třída	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
----------	----------	----------	----------	----------

5) Zaškrtni , do jaké třídy chodíš v České republice.

6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
----------	----------	----------	----------

6) Zaškrtni , do jaké třídy chodíš ve své zemi.

Nechodím.	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
-----------	----------	----------	----------	----------

7) Učíš se teď v České republice i ve své zemi?

8) Zaškrtni , jak dlouho se učíš PSÁT ČESKY.

méně než měsíc	od září	půl roku	rok	více než rok
----------------	---------	----------	-----	--------------

OTOČ

9) Zaškrtni , co umíš NAPSAT ČESKY.

písmena	slova	věty	text (několik vět)
---------	-------	------	--------------------------

10) Co je pro tebe těžké napsat v češtině? (písmeno, znak, slovo...)

11) Zaškrtni , jak dlouho se učíš ČÍST ČESKY.

méně než měsíc	od září	půl roku	rok	více než rok
-------------------	---------	----------	-----	-----------------

12) Zaškrtni , co umíš PŘEČÍST ČESKY.

písmena	slova	věty	text (několik vět)
---------	-------	------	--------------------------

13) Zaškrtni , co ČTEŠ v češtině. (Může být více odpovědí.)

nic	knížky	komiksy	noviny, zprávy (internet)	časopisy	texty ve škole	něco jiného ...
-----	--------	---------	---------------------------------	----------	-------------------	--------------------

Napiš, co jiného:

14) Popiš ČESKY (slovy nebo větami) své oblíbené zvířátko (co je to za zvířátko, jak vypadá, kde žije, co jí, ...).

АНКЕТА – середня школа

1) Як тебе звати?

2) Скільки тобі років?

3) З якої ти країни?

4) Познач , до якого класу ти ходив/ла в своїй країні.

5-й клас	6-й клас	7-й клас	8-й клас	9-й клас
----------	----------	----------	----------	----------

5) Познач , до якого класу ти ходиш в Чеській Республіці.

6-й клас	7-й клас	8-й клас	9-й клас
----------	----------	----------	----------

6) Познач , до якого класу ти ходиш у своїй країні.

Не ходжу	6-й клас	7-й клас	8-й клас	9-й клас
----------	----------	----------	----------	----------

7) Навчаєшся тепер в Чеській Республіці і в своїй країні?

8) Познач , як довго вчишся ПИСАТИ ЧЕСЬКОЮ.

менше ніж місяць	з вересня	пів року	рік	більше ніж рік
------------------------	-----------	----------	-----	-------------------

9) Познач , що вмієш НАПИСАТИ ЧЕСЬКОЮ.

букви	слова	речення	текст (декілька речень)
-------	-------	---------	-------------------------------

перевернути аркуш

10) Що для тебе важко написати чеською? (букву, знак, слово...)

11) Познач , як довго вчишся ЧИТАТИ ЧЕСЬКОЮ.

менше ніж місяць	з вересня	пів року	рік	більше ніж рік
------------------------	-----------	----------	-----	-------------------

12) Познач , що вмієш ПРОЧИТАТИ ЧЕСЬКОЮ.

букви	слова	речення	текст (декілька речень)
-------	-------	---------	-------------------------------

13) Познач , що ЧИТАЄШ чеською. (Може бути більше відповідей.)

нічого	книги	комікси	газети, новини (інтернет)	журнали	тексти в школі	щось інше...
--------	-------	---------	---------------------------------	---------	-------------------	-----------------

Напиши, що інше:

14) опиши ЧЕСЬКОЮ (словами або реченнями) своє улюблене звірятко (що це за звірятко, як виглядає, де живе, що їсть, ...).

Metodika pro pedagogy k písance pro žáky 1. stupně

Milí učitelé a milé učitelky, máte před sebou podpůrný materiál pro osvojování písemného projevu v českém jazyce pro ukrajinsky hovořící žáky 1. stupně. Jednotlivá cvičení jsou koncipována tak, aby se zaměřila na konkrétní oblasti, které dělají ukrajinsky mluvícím žákům největší problémy při učení se psaní v češtině. Identifikace problémových oblastí vychází z výzkumu, během kterého byli ukrajinsky mluvící žáci z 3.– 9. tříd sledováni během jednoho školního roku, co se nácviku psaní v češtině týče. Výsledkem tohoto výzkumu je vytvoření pedagogického materiálu, který by mohl pomoci při osvojování psaní některých problematických písmen. Cvičení jsou určena pro žáky, kteří již umí číst a psát minimálně ve svém rodném jazyce.

CVIČENÍ:

1. *Spoj obrázek s českým i ukrajinským slovem.*

Cíl: Toto cvičení slouží především jako rozcvička. Spočívá v propojení obrázků s českými slovy a jejich ukrajinskými ekvivalenty. Hlavním cílem je rozvíjení slovní zásoby u žáků s OMJ v českém jazyce a jejich vizuální znalosti psaných slov. Skrze spojování slov s obrázky a jejich překladem do mateřského jazyka mohou žáci nejen porozumět významu slov, ale také získat vhled do jejich grafické podoby. Vizuální podpora přispívá ke zlepšení zapamatování slov a jejich významu. Ve cvičení jsou zahrnuta slova s písmeny „b, d, s, y“, na která budou zaměřena další cvičení i celá písanka.

Příprava: Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení budou spojovat česká slova s obrázky a ukrajinskými ekvivalenty. Toto cvičení je zaměřeno na individuální zpracování jednotlivých žáků. Před samotným vyplňováním společně přečtěte slova v češtině i ukrajinštině, aby měli představu o jejich zvukové podobě. Česká slova následně žáci spojí s obrázkem a ukrajinským ekvivalentem. Spojovat mohou jednobarevnou tužkou/pastelkou nebo každé spojení různě barevně odlišit. Pro lepší pochopení významu českých slov a také pro rozvíjení dalších schopností i pro ozvláštnění úkolu si před samotným cvičením zahrajte hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Nejprve si žáci navzájem vysvětlí významy českých slov. Následně každý vyplní cvičení sám za sebe. Použije buď jednu barvu, nebo na každé spojení jiné barevné rozlišení. Ke každému českému slovu je možné přiřadit jen jeden obrázek a jeden ukrajinský ekvivalent. Slova v češtině i ukrajinštině žáci přepíší do sešitu/na papír.

Kontrola: Cvičení si společně s žáky zkontrolujte. Opravte chyby a vysvětlete si je. Přepsaná slova žáci odevzdají ke kontrole vyučujícímu. Důraz je kladen na správnou výslovnost a psaní.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Stejně tak při propojování slov s obrázky může nastat problém v situaci, ve které žáci neznají význam slova a nemají tak jasno, jaký obrázek k němu přiřadit. Pro tyto případy je vhodné zařadit na začátek cvičení vysvětlení jednotlivých slov, případně si mohou pomoci i slovníkem/překladačem. Nepřesnost také může nastat při čtení slov, začátečníci nemusí vědět, jak slova správně přečíst.

Závěr: Po přečtení a zapsání slov do sešitu/na papír vyzvěte žáky, aby za domácí úkol napsali k jednotlivému českému slovu větu. Pokud by žáci ještě nezvládli napsat věty, vymyslí 3 slova, která s daným výrazem nějakým způsobem souvisí (např. babička – maminka tatínka, prázdniny u babičky, stará paní...). Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumí významu slov a umí je použít.

2. Doplně chybějící písmeno do slov a české slovo spoj s ukrajinským.

Cíl: Toto cvičení slouží také jako rozcvička. Jeho cílem je poskytnout žákům s OMJ příležitost k poznání písmen, na která budou zaměřena všechna další cvičení, konkrétně písmena „b, d, s, z, u, y“.

Cvičení sleduje dva cíle: žáci se nejen procvičí v doplňování zmíněných písmen a diakritiky, ale také získají lepší vizuální povědomí o podobě českých písmen a celkově českých slov. Mimo jiné si rozšíří i slovní zásobu.

Příprava: Řekněte žákům, aby doplnili česká písmena do slov. K porozumění významu slova jim pomůžou ukrajinské ekvivalenty, která následně spojí s českým slovem. Před začátkem vyplňování vyzvěte jednoho žáka, aby nahlas přečetl všechna ukrajinská slova. Ke spojení mohou žáci využít jednu tužku nebo různě barevné rozlišení. Cvičení vyplní každý žák samostatně. I v tomto cvičení si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Žáci doplní písmena do slov a spojí česká slova s ukrajinskými překlady. Ke každému českému slovu existuje jen jedna možnost ukrajinského ekvivalentu. Slova v češtině i ukrajinštině žáci přepíší do sešitu/na papír. Následně si žáci navzájem popíší význam jednotlivých slov v češtině.

Kontrola: Cvičení si společně zkontrolujte. Každé slovo v češtině i ukrajinštině přečte jeden žák nahlas a učitel je napíše na tabuli. Společně si opravte chyby a vysvětlíte si je. Zdůrazněte správnou výslovnost i psaní. Přepsaná slova žáci odevzdají ke kontrole vyučujícímu.

Rizika: V procesu přepisování slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Také se může stát, že žáci nebudou daná slova znát. Z tohoto důvodu je vhodné poskytnout vysvětlení významu jednotlivých slov, případně si mohou pomoci i slovníkem/překladačem. Problém může nastat při čtení slov. Začátečníci nemusí vědět, jak slova správně přečíst. Mohou také zaměnit některá písmena, například vlivem 1. jazyka a přečíst slova jinak. Především u záměn písmen „y“ a „u“ může dojít k chybnému vyslovení slov „stůl, jazyk, duben, umyvadlo, prázdniny“ jako [styl, jazuk, dyben, umuvadlo, prazdninu].

Závěr: Po přečtení a zapsání slov do sešitu/na papír vyzvěte žáky, aby za domácí úkol napsali k jednotlivému českému slovu jednu větu. Pokud by žáci ještě nezvládli napsat věty, vymyslí 3 slova, která s daným výrazem souvisejí (např. prázdniny – léto, moře, hory, volno...). Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a umějí je použít.

3. Česká slova se poztrácela v lese, najdi je a spoj písmena do slov. Každé písmeno můžeš použít jen jednou.

Cíl: Cílem této aktivity je poskytnout žákům s OMJ příležitost procvičit si skládání českých písmen do slov. Cvičení se zaměřuje na písmena, která byla ve výzkumu vyhodnocena jako problémová pro žáky s OMJ, konkrétně písmena „y, d, b“. Kromě toho pracuje cvičení i s diakritikou. Forma cvičení je postavena hravým způsobem pomocí vizuálního prvku barevného odlišení písmen, která se poztrácela v lese. Tato zábavná forma učení umožňuje žákům nejen si lépe osvojit podobu písmen, ale také se naučit další čtyři česká slova a vizuálně si procvičit i jiné aspekty češtiny, například správné zapsání souhlásky „d“, po které následuje samohláska „í“.

Příprava: Sdělte žákům, že v tomto cvičení budou spojovat písmena do předem určených slov. Aktivita může být provedena individuálně nebo ve skupinách. Pokud si vyberete skupinovou práci, vytvořte kartičky s jednotlivými písmeny a ty pak buď rozdejte jednotlivě žákům, nebo je umístěte písmeny dolů na jedno místo, kde si každý žák vybere sám. Až budou písmena rozdělena mezi žáky, mohou začít se cvičením, ve kterém se nejprve spojí do skupiny, aby vytvořili určené slovo. Toto cvičení může být pojato i jako soutěž na čas.

V případě individuálního zpracování stačí žákům vysvětlit, že mají spojit písmena tak, aby vznikla předepsaná slova. Pro spojení jednotlivých slov si žáci připraví různě barevné tužky/pastelky. Každé písmeno mohou použít pouze jednou.

Cvičení: V případě individuálního zpracování žáci spojí jednotlivá písmena do slov různobarevnými tužkami/pastelkami a přepíší do sešitu/na papír. Pokud bude zvolena varianta

s kartičkami, žáci se nejprve na základě přidělených/vylosovaných písmen spojí do 4 skupin dle daného slova. Postaví se do řady tak, aby bylo slovo správně poskládané. Následně si všechna slova navzájem prohlédnou a nahlas každý zástupce skupiny přečte jejich slovo. Poté již každý žák sám vyplní cvičení a spojená slova přepíše do sešitu/na papír.

Kontrola: Cvičení si společně zkontrolujte. Jeden žák může přečíst všechna slova, nebo každé slovo jeden žák. Zdůrazněte správnou výslovnost, psaní a vysvětlete si význam každého slova. Pro srovnání a lepší porozumění může být uveden i ukrajinský překlad slov. Přepsaná slova odevzdají žáci ke kontrole vyučujícímu.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. V případě skupinové práce s kartičkami může nastat problém při spojování žáků do skupiny daného slova. Žáci si mohou špatně pamatovat písmena, ze kterých se slovo skládá, mohou se přidat k jiné skupince či se následně postavit na špatné místo při spojování písmen. Nepřesnost také může nastat při čtení slov. Začátečníci nemusí vědět, jak slova správně přečíst, nebo mohou zaměnit některá písmena, například vlivem 1. jazyka u písmen „y“ a „u“ a přečíst slova „dům a ryba“ jako [dym] a [ruba].

Závěr: Po přečtení a zapsání slov do sešitu/na papír vyzvěte žáky, aby vymysleli za domácí úkol ke každému českému slovu 3 další, která s daným výrazem souvisejí (např. ryba – zvíře, kapr, Vánoce ...). Zkušenější žáci mohou vymyslet krátký příběh, ve kterém použijí všechna 4 slova. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že si žáci upevnili porozumění slovům a umí je použít.

4. Použij slova z minulého cvičení a napiš ke každému jednu větu.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je poskytnout žákům prostor pro praktické využití slov, která se naučili v předchozím cvičení. Mohou k tomu využít i slova z předešlých dvou úkolů. Tím se žáci nejlépe seznámí s významem jednotlivých slov a mohou je začlenit do různých kontextů a struktur vět. Praktická tvorba rozvíjí schopnost žáků vytvářet gramaticky správné věty v českém jazyce, rozšířit si slovní zásobu a získat hlubší pochopení českého jazyka i jeho praktického využití.

Příprava: Žákům řekněte, aby napsali věty, ve kterých primárně použijí slova ze cvičení 3, ale mohou sekundárně doplnit i slovy ze cvičení 1 a 2. Cvičení splní každý žák buď sám nebo ve čtyřčlenné skupině, ve které si každý vylosuje nebo vybere jedno slovo, k němuž vymyslí a napíše větu. Před samotným cvičením si zahrajte hru, ve které jednotlivé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Nejprve si žáci navzájem vysvětlí významy slov, která budou používat ve cvičení. Následně žák napíše do sešitu/na papír buď 4 věty – ke každému slovu jednu, nebo jednu větu k vybranému slovu, které si vylosoval či mu bylo přiděleno ve skupinovém zpracování.

Kontrola: Napsané věty žáci odevzdají učiteli k opravě. V rámci hodiny vyzvete každého žáka, aby přečetl jednu větu. Vysvětlíte si případné chyby a zdůrazníte správnou výslovnost.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají, a nejen, že neznají slova, ale ani neumí vytvořit českou větu. V takovém případě ke slovům vymyslí pouze slovní spojení, slova charakterizující daný pojem. Stejně tak se mohou vyskytnout komplikace při psaní psacím písmem, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je plněno v rámci výuky, po napsání a odevzdání vět vyučujícím si společně řekněte, zda žáci zaznamenali nějaký problém při psaní, pokud ano, rovnou si ho vysvětlíte. V případě skupinového vypracování žáci za domácí úkol napíší věty ke zbývajícím 3 slovům. Cvičení lze rozšířit o další aktivity, jako je modifikace vět či tvorba nových. Je důležité se ujistit, že žáci slovům rozuměli a jsou schopni je správně používat.

5. Písmena „y“ a „u“ se hádají. Vypadají stejně v češtině i ukrajinštině, ale píšou se opačně. Přepiš slova psacím písmem.

Cíl: Cvičení se zaměřuje na seznámení žáků s rozdílným použitím písmen „y“ a „u“, která v ukrajinštině také existují, avšak píšou se opačně. Cílem je ukázat žákům vizuální podobu těchto dvou českých písmen a zároveň je provést jejich funkcí. Důležité je, aby žáci pochopili rozdíl mezi nimi a byli schopni je správně používat ve vhodném tvaru a kontextu. Cvičení je pojato jako boj mezi písmeny, což má žákům hravou formou přiblížit danou problematiku. Toto cvičení rovněž slouží k nácviku psaní českých písmen a slov.

Příprava: Cvičení je určeno pro individuální vypracování každého žáka. Vysvětlíte žákům, že v tomto nyní se pomocí přepisu slov seznámí s písmeny „y“ a „u“, která znají i ze svého jazyka, ale v češtině se píšou opačně. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny dvě kartičky, na každé jedno písmeno, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Pokud zvolíte variantu s hrou na vysvětlení slov, bude zařazena na začátek. Samotné cvičení probíhá individuálně, každý žák přepíše slova. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po přepsání slov přejděte i k této aktivitě.

Kontrola: Společně si zkontrolujte cvičení. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov je s písmenem „y“ a kolik s písmenem „u“. Následně si všechna slova přečtete, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho slova s písmenem

„y“, do druhého s písmenem „u“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit nebo které písmeno na kartičce ukázat vzhledem k 1. jazyku.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci místo toho vymyslí další slova obsahující písmena „y“ a „u“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

6. *Přečti, přepiš psacím písmem a spoj s obrázkem.*

Cíl: Cvičení je zaměřeno na procvičování schopnosti psaní a čtení žáků. Jeho cílem je nejen správné přepsání českých vět, ale především nácvik psaní českých písmen „y“, „u“, „b“, „d“, „z“ a „s“, na která jsou zaměřena všechna cvičení. Současně žák rozvíjí i schopnost správné konstrukce vět v psané podobě, včetně použití velkých písmen na začátku vět, diakritiky a interpunkčních znamének pro ukončení. Žáci vizuálně vidí, jak má věta vypadat, z čeho se skládá, přepisem si pravidla více vryjí do paměti a přečtením si upevní přízvuk a melodii projevu. Ke schopnosti porozumění napomohou obrázky, se kterými žáci věty spojí. Mimo jiné tím i rozšíří slovní zásobu.

Příprava: Žáky nejprve vyzvěte, aby věty přečetli. Pokud budou úplní začátečníci, nejprve jim věty přečtete, aby slyšeli jejich zvukovou podobu. Cvičení vyplní každý žák sám. Pro ozvláštňení můžete připravit kartičky s obrázky k větám, které budete žákům ukazovat a vždy jeden z nich ji přečte. Kartičky mohou být také využity jiným způsobem. Žák si vylosuje jednu s daným obrázkem a k ní vymyslí další tematickou větu, v případě úplných začátečníků stačí slova charakterizující obrázek.

Cvičení: Žáci nejprve věty přečtou. Následně je každý z nich přepíše a spojí s obrázky. Pokud budou zvoleny aktivity s kartičkami, budou následovat po přepsání vět.

Kontrola: Věty žáci odevzdají vyučujícímu k opravě. V hodině si věty přečtete, zkontrolujte, s jakým obrázkem má být která spojena a vysvětlíte si jejich význam i neznámá slova.

Rizika: V procesu přepisu vět psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Stejně tak při propojování vět s obrázky může nastat problém v případě, že žáci větám nerozumí a nemají tak jasno, jaký obrázek k ní přiřadit. Proto je potřeba u jednotlivých vět vysvětlit význam. Při psaní nových vět na základě vybraného obrázku

mohou mít žáci obtíže se správným vytvoření a zápisem věty. U začátečníků je možné zvolit pouze napsání slov charakterizujících obrázek.

Závěr: Za domácí úkol žáci buď napíší větu na základě vylosované kartičky s obrázkem, pokud nebude využito přímo ve výuce, nebo dané věty upraví, například převedením do negace, jiného času, změnou slov apod. Zkušenější žáci mohou vymyslet krátký příběh na základě obrázků. Tímto způsobem si více procvičí a zdokonalí své schopnosti v psaní.

7. Jen jedno slovo z dvojice je česky správně. Druhé slovo neexistuje. Správné slovo zakroužkuj a přepiš psacím písmem.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je procvičit správné rozlišování a psaní písmen „y“ a „u“. Tato písmena existují v obou jazycích, ale píšou se opačně, proto je důležité, aby žáci byli schopni psát tato písmena v jejich správném tvaru. V rámci cvičení jsou prezentovány dvojice slov, ve kterých se střídají písmena „y“ a „u“. Žáci buď na základě svých znalostí nebo spolupráce a vyhledávání informací určí, které slovo je správné. Mimo jiné tím rozšiřují i svou slovní zásobu o další česká slova a trénují pravopis společně s diakritikou.

Příprava: Řekněte žákům, že ve cvičení se nacházejí dvojice slov, ale pouze jedna varianta je správně, druhá v češtině neexistuje a jejich úkolem bude vybrat tu správnou variantu, slovo zakroužkovat a přepsat psacím písmem. Cvičení mohou žáci vyplnit jednotlivě nebo ve dvojicích, kdy si vzájemně pomohou ve výběru správné varianty. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které bude mít každý žák vytvořeny dvě kartičky se slovy ANO x NE, vyučující bude říkat slova ze cvičení a žáci ukazovat kartičku podle toho, zda je slovo česky správně nebo není. Slova také mohou být napsaná na kartičkách, učitel ukazuje a zároveň vyslovuje. Psaná podoba pomůže žákům pochopit, co učitel říká, a které písmeno vyslovuje. I tím trénují rozdíl v daných písmenech a rozhodují, které je správné. Tuto aktivitu je vhodné zařadit až po přepisu slov jako úkol pro zopakování.

Cvičení: Před samotným zpracováním cvičení nejprve s žáky všechna slova přečtěte, aby slyšeli jejich zvukovou podobu. Slova přečte vyučující a následně jeden žák jednu dvojici. Poté individuálně nebo ve dvojici vyberou správná slova z dvojic, zakroužkují a přepíší je psacím písmem. Po zapsání slov může být zahrnuta aktivita s kartičkami.

Kontrola: Slova zkontrolujte společně. Žáci existující slova přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel je napíše na tabuli. Řekněte si význam vybraných slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít

žáci problém s rozpoznáním, které slovo učitel vyslovuje vzhledem k 1. jazyku, kde jsou písmena opačně. To samé může nastat u čtení slov samotnými žáky.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci vymyslí dalších 5 slov s písmenem „y“ a 5 s písmenem „u“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

8. Některá česká slova zní podobně, liší se jen v písmeně „y“ nebo „u“. Spoj každé slovo s obrázkem a přepiš psacím písmem. Vyber 4 slova a napiš k nim větu.

Cíl: Cílem aktivity je znovu procvičit rozlišování mezi písmeny „y“ a „u“ prostřednictvím cvičení, kde je rozdíl založen pouze v záměně těchto dvou písmen. Dvojice slov jsou vizuálně téměř identické a rýmují se, avšak mají zcela odlišný význam. Cvičení je zaměřeno na nácvik psaní, kde žáci přepisují daná slova, která také spojí s obrázky pro lepší vizuální porozumění. Cvičení je rozšířeno o psaní vět z vybraných slov, čímž žák procvičuje celkovou dovednost psaní a upevňuje si tak český pravopis.

Příprava: Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení mají k dispozici vždy dvojici slov, která jsou si vizuálně i poslechově podobná a obě slova v češtině existují. Jejich úkolem je slova spojit s obrázkem, přepsat a následně si vybrat 4 z nich, dvě slova s písmenem „y“ a dvě s písmenem „u“, a napsat k nim větu. Na začátku si nejprve všechna slova přečtete, aby žáci slyšeli jejich zvukovou podobu a výslovnost, čte vždy jeden žák jednu dvojici slov. Cvičení může být rozšířeno o variantu třídění slov dle poslechu. V takovém případě učitel vysloví slovo a žáci na základě poslechu určí, zda patří do skupiny s písmenem „y“ nebo „u“. K tomu mohou sloužit kartičky s písmeny, které žáci ukazují. Před samotným cvičením si i zde můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno. Cvičení je určeno pro individuální zpracování.

Cvičení: Nejprve se žáky přečtete všechna slova, případně zahrajte hru s vysvětlováním pojmů. Následně žáci slova spojí s obrázky, přepíší je, a nakonec vytvoří věty se 4 vybranými slovy, ideálně 2 věty s „y“ a dvě věty s „u“ (to může být zadáno za domácí úkol). Pokud bude zvolena varianta třídění do skupiny podle poslechu, můžete po napsání slov začít diktovat slova a žáci budou ukazovat kartičky s písmeny.

Kontrola: Slova žáci po splnění cvičení znovu přečtou, aby byla trénovaná i správná výslovnost. Společně si zkontrolujte, zda byla slova spojena se správnými obrázky. Řekněte si význam slov. Přepsaná slova, případně i vytvořené věty, pokud byly psány ve výuce, odevzdají žáci učiteli ke kontrole.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Stejně tak při propojování slov s obrázky může nastat problém v situaci, ve které neznají význam slova a nemají tak jasno, jaký obrázek k němu přiřadit. Z tohoto důvodu je vhodné poskytnout vysvětlení významu jednotlivých slov, například prostřednictvím úvodní hry, případně si mohou pomoci i slovníkem/překladačem. Při psaní nových vět mohou mít žáci obtíže s jejich správným utvořením a zápisem, zejména pokud jim chybí základní znalosti české gramatiky. V takovém případě je vhodnější, aby ke slovům vymysleli pouze slovní spojení, slova charakterizující daný pojem.

Závěr: V závěrečné fázi cvičení je důležité se ujistit, že žáci porozuměli významu slov a jejich rozdílům. Pokud budou věty ze cvičení tvořeny při výuce, za domácí úkol vymyslí 5 slov s písmenem „y“ a 5 s písmenem „u“ a mohou k nim vytvořit i věty.

9. Přepiš psacím písmem následující písmena, slabiky a slova.

Cíl: Cílem této aktivity je procvičit schopnost rozlišovat a správně přepsat slabiky a slova obsahující písmena „y“ a „u“. I když slabiky ani slova nemusí mít konkrétní využití, je cílem posílit dovednost rozlišování mezi těmito zadanými písmeny. Před samotným cvičením je vhodné slabiky a slova nejdříve přečíst, což poskytne žákům auditivní záznam a lepší zapamatování.

Příprava: Sdělte žákům, že v tomto cvičení budou pouze přepisovat písmena, slabiky a slova, která vidí. Je důležité uvést, že se zde vyskytují pojmy, které nic neznamenají, pouze plní účel tréninku písmen „y“ a „u“. Cvičení je navrženo pro individuální zpracování žáků.

Cvičení: Nejprve si společně vše přečtete a následně žáci přepíšou obsah cvičení na uvedené řádky. Je možné opakovat zápis několikrát, což umožňuje lepší zapamatování psaných písmen „y“ a „u“.

Kontrola: Vyzvěte žáky, aby znovu přečetli příklady ze cvičení a tím si více zafixovali probíranou látku i z hlediska poslechu. Psanou část žáci odevzdají učiteli ke kontrole. Rozšířením cvičení může být vymyšlení slov nebo vět k daným příkladům.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Při případném psaní nových slov nebo vět mohou mít žáci obtíže s jejich správným utvořením a zápisem, zejména pokud jim chybí základní znalosti české gramatiky.

Závěr: Pokud nebude tvoření nových slov a vět využito v rámci výuky, napíšou je žáci za domácí úkol. Na závěr se ujistěte, že porozuměli zápisu písmen „y“ a „u“.

10. Zakroužkuj písmeno b/B.

Cíl: Toto cvičení je zaměřeno na rozlišování písmene „b/B“ od písmene „d“. Úloha slouží jako rozcvička před dalšími cvičeními na toto téma, a i přes zdánlivou jednoduchost může představovat určité obtíže pro žáky s OMJ. Písmena „b“ a „d“ mají podobný vizuální i výslovnostní charakter, což ztěžuje jejich rozlišení, a navíc v porovnání s ukrajinštinou, kde se tato písmena také vyskytují, ale v jiném použití, mohou působit žákům značný problém. Cvičení si klade za cíl trénovat vizuální identifikaci těchto písmen a zapamatování si podoby písmene „b/B“. Tato schopnost je užitečná i při výuce české abecedy.

Příprava: Sdělte žákům, že v tomto cvičení budou kroužkovat tvary písmene „b/B“. Cvičení je vytvořeno pro individuální zpracování žáků. Před jeho samotným zpracováním jim nahlas vyslovte jak písmeno „b“ tak „d“, aby měli i zvukovou představu obou písmen. Upozorněte je na to, že „b“ mohou najít i ve tvaru velkého písmene.

Cvičení: Nejprve žákům řekněte nahlas jak písmeno „b“, tak i „d“. Následně žáci zakroužkují všechny tvary písmene „b/B“. Zaznamenají si počet zakroužkovaných tvarů. Jako rozšíření cvičení žáci vymyslí a napíší několik slov s oběma tvary písmene (může být za domácí úkol).

Kontrola: Zkontrolujte s žáky, kolik písmen zakroužkovali. Vysvětlete si rozdíl mezi tvarem „b“ a „B“. Pokud v rámci cvičení žáci vymýšleli slova, odevzdají je vyučujícímu ke kontrole. Zeptejte se žáků, jak tato písmena fungují v ukrajinštině.

Rizika: Problém, který by v tomto cvičení mohl nastat, je špatné zakroužkování písmene, jelikož některá z nich jsou různě nakloněna nebo otočena a žáci by si mohli splést tvar. Stejně tak se mohou vyskytnout komplikace při psaní psacím písmem, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma.

Závěr: Ujistěte se, že žáci poznají rozdíl mezi písmeny „b“ a „d“, rozumí tvarům „b“ a „B“ a jsou schopni je používat. Pokud nebudou psaná slova s tímto písmenem součástí cvičení při výuce, napíší je za domácí úkol. V opačném případě ke slově vymyslí a napíší věty.

11. Zakroužkuj všechny tvary písmena „b“ a škrtni všechny tvary písmena „d“.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je trénovat schopnost žáků rozlišovat mezi písmeny „b“ a „d“ a jejich různými tvary. I když tato písmena existují i v ukrajinštině, mají odlišný zápis než v češtině. Cvičení představuje spíše další rozcvičku před následujícími cvičeními, které se zaměřují na psaní a používání těchto písmen. Klíčovým cílem je zapamatovat si rozdíl v užití těchto písmen. Zároveň může pomoci žákům s OMJ i při učení české abecedy.

Příprava: Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení budou kroužkovat písmeno „b“ a škrtat písmeno „d“. Na začátku jim obě písmena řekněte nahlas, aby zazněla i zvuková stránka obou písmen. Upozorněte je na to, že písmena mohou najít v různých tvarech, ne pouze dle zadání. Žáci si připraví dvě různě barevné tužky/pastelky, aby odlišili kroužkování a škratání. Cvičení je vhodné pro individuální zpracování.

Cvičení: Nejprve žákům řekněte nahlas obě písmena. Následně žáci vyplní cvičení a zaznamenají si, kolik písmen zakroužkovali a kolik škrtili. Jako rozšíření cvičení žáci vymyslí a napíší několik slov s oběma písmeny (může být za domácí úkol).

Kontrola: Zkontrolujte s žáky, kolik písmen zakroužkovali a kolik škrtili. Vysvětlete si rozdíl mezi oběma písmeny. Pokud v rámci cvičení žáci vymýšleli slova, odevzdají je vyučujícímu ke kontrole. Zeptejte se žáků, jak tato písmena fungují v ukrajinštině.

Rizika: Problém, který by v tomto cvičení mohl nastat, je špatné zakroužkování nebo škrtnutí písmen. Písmena jsou v různých tvarech, malá, velká, tiskací, psací, a pokud žáci neznají všechny podoby, mohou se splést. Stejně tak se mohou vyskytnout komplikace při psaní psacím písmem, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma.

Závěr: Ujistěte se, že žáci poznají rozdíl mezi písmeny „b“ a „d“ i jejich různými tvary a jsou schopni je používat. Pokud nebudou psaná slova s těmito písmeny součástí cvičení při výuce, napíší je za domácí úkol. V opačném případě ke slovům vymyslí a napíší věty.

12. Přepiš básničku. Trénuj písmena „b“ a „d“.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je hravou formou podnítit rozlišování mezi písmeny „b“ a „d“, jelikož způsobují problémy žákům s OMJ ve zvukové podobě i při psaní. Písmena si jsou velmi podobná, píší se stejnými tahy, jen mají otočený tvar. Tato aktivita je prezentována pomocí básničky, což žáky mimo jiné seznámí s rytmizací v češtině a obohatí jejich slovní zásobu.

Příprava: Nejprve žákům básničku přečtete, aby slyšeli zvukovou stránku a rytmus textu a následně je vyzvěte, aby ji přepsali a všímali si při tom použití a zápisu písmen „b“ a „d“. Aktivita je určena pro individuální zpracování a může být celá zpracovaná jako domácí úkol.

Cvičení: Žáci si nejprve poslechnou čtení básně, poté ji přepíší psacím písmem a odevzdají učiteli ke kontrole. Jako doprovodné cvičení mohou žáci nakreslit obrázky týkající se obsahu básně. To může sloužit jako kontrola pro vyučující, zda žáci básně pochopili a zároveň i jako kreativní doplnění cvičení. Pokud by kreslení nebylo součástí hodiny, může být zadáno jako domácí úkol, stejně jako celý přepis básně. Další rozšiřující aktivitou může být kroužkování a počítání písmen „b“ a „d“ v básničce. Každé písmeno žáci zakroužkují jinou barvou.

Kontrola: Žáci odevzdají přeepsanou báseň učiteli ke kontrole. Pokud bude provedena doplňující aktivita v podobě kroužkování písmen, zkontrolujte, kolik zakroužkovali písmen „b“ a kolik „d“. Vysvětlete si význam jednotlivých vět v básni.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Báseň může být pro žáky náročná z hlediska porozumění, jelikož se v ní vyskytují těžší slova nebo slova vztahující se k České republice (pohádka Bob a Bobek, česká jména), která žáci nemusí znát.

Závěr: Celé cvičení může být zadáno i za domácí úkol. Pokud bude přepis básně v rámci výuky, za domácí úkol ji žáci doplní ilustracemi. Důležité je ujistit se, že žáci básničky porozuměli a získali jasnou představu o rozdílu mezi psacím písmem „b“ a „d“.

13. Zakroužkuj všechna písmena „b“ zeleně a písmena „d“ červeně. Slova přepiš psacím písmem.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je umožnit žákům rozpoznat a správně používat písmena „b“ a „d“ v českém jazyce, což může být pro žáky s mateřským jazykem ukrajinštinou problematické, neboť v jejich jazyce tato písmena také existují, ale v jiném zápisu. Barevné odlišení má za úkol podpořit žáky ve fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit efektivitu jejich učení. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku všechna slova přečtěte. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „b“ a červenou barvou písmena „d“. Pokud nebudou mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. Následně všechna slova žáci přepíší psacím písmem. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny dvě kartičky, na každé jedno písmeno, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Na začátku si přečtěte všechna slova. Nejprve vyučující, poté každé slovo jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena, napíší si jejich počet a přepíší všechna slova na určené místo. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami nebo hra s vysvětlováním významu slov, po přepsání slov přejděte i k těmto aktivitám.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmenem „b“ a kolik s písmenem „d“. Následně žáci slova znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho

slova s písmenem „b“, do druhého s písmenem „d“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole. Jako rozšíření cvičení mohou vymyslet a napsat několik dalších slov s těmito písmeny, nebo ke slovům napsat věty, což může být zadáno i jako domácí úkol.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit nebo které písmeno na kartičce ukázat, zvláště pokud s jazykem teprve začínají.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci vymyslí 5 slov s písmenem „b“ a 5 s písmenem „d“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

14. Zakroužkuj všechna písmena „y“ zeleně a písmena „u“ červeně. Slova přepiš psacím písmem.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je ukázat žákům rozdíl mezi písmeny „y“ a „u“ v českém jazyce, který může být pro žáky s ukrajinštinou jako mateřským jazykem matoucí, neboť v jejich jazyce existují obě písmena, ale s opačným zápisem. Barevné odlišení má za úkol podpořit žáky ve fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit efektivitu jejich učení. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu o další slova a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku všechna slova přečtěte. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „y“ a červenou barvou písmena „u“. Pokud nebudou mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. Následně všechna slova žáci přepíší psacím písmem. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny dvě kartičky, na každé jedno písmeno, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Na začátku si přečtěte všechna slova. Nejprve vyučující, poté každé slovo jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena, napíší si jejich počet a přepíší všechna slova na určené místo. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami nebo hra s vysvětlováním významu slov, po přepsání slov přejděte i k těmto aktivitám.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmenem „y“ a kolik s písmenem „u“. Následně žáci slova znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho

slova s písmenem „y“, do druhého s písmenem „u“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit nebo které písmeno na kartičce ukázat vzhledem ke svému 1. jazyku.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci vymyslí 5 slov s písmenem „y“ a 5 s písmenem „u“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

15. Vyber 6 slov ze cvičení 14 a použij je ve větách.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je poskytnout žákům prostor pro praktické využití slov, která se naučili ve cvičení 14, ve větách ale mohou využít i poznatky ze všech předešlých. Toto cvičení také podporuje schopnost konstruovat gramaticky správné věty v českém jazyce a umožňuje žákům procvičit psaní písmen, slov a vět v češtině i hlubší porozumění českému jazyku a jeho praktické používání.

Příprava: Žákům řekněte, aby napsali věty, ve kterých primárně použijí slova ze cvičení 14, ale sekundárně mohou využít slova i poznatky ze všech předešlých cvičení. Úkol splní každý žák sám. Toto cvičení může být zadáno jako domácí úkol.

Cvičení: Každý žák napíše 6 vět se slovy z předešlého cvičení, které následně odevzdá učiteli ke kontrole.

Kontrola: Napsané věty žáci odevzdají učiteli, který je opraví. V rámci hodiny vyzvěte každého žáka, aby přečetl jednu větu. Vysvětlete si případné chyby a zdůrazněte správnou výslovnost.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají, a nejen, že neznají slova, ale ani neumí vytvořit českou větu. V takovém případě žáci vymyslí pouze slovní spojení, slova charakterizující daný pojem. Stejně tak se mohou vyskytnout komplikace při psaní psacím písmem, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je plněno v rámci výuky, za domácí úkol napíší věty ke zbývajícím slovům nebo ke každému slovu vymyslí např. adjektivum.

16. Do každého písmene napiš co nejvíce slov (minimálně 10), ve kterých se dané písmeno vyskytuje.

Cíl: Cvičení je komplexním shrnutím dosavadního výukového materiálu a praktických procvičování z předchozích úkolů. Vzhledem k obtížím, které žáci s mateřským jazykem ukrajinštinou mají s písmeny „y, u, b, d“, je toto cvičení zaměřeno na všechny čtyři. Cílem je, aby žáci správně napsali co nejvíce slov, která obsahují uvedená písmena. Tímto způsobem procvičí své gramatické a pravopisné dovednosti v souvislosti s těmito písmeny a zejména jejich psanou formou. Tvořením slov aktivně využijí nejen smyslové dovednosti, ale také celkové znalosti psaní českých slov, včetně jejich tvarů, diakritiky a grafické podoby. Cvičení je koncipováno hravou formou pomocí balonků, které mají tvar jednotlivých písmen a žáci do nich doplňují slova. Tato aktivita může evokovat dojem oslavy, ve které žáci aplikují do praxe své dovednosti z předešlých cvičení a trénují zmíněná písmena.

Příprava: Řekněte žákům, aby do každého balonku napsali minimálně 10 slov obsahujících písmeno balonku. Slovo může být i více. Toto cvičení je možné vypracovat individuálně, ve dvojici či rozdělit žáky do 4 skupin. V případě skupinové práce připravte čtyři karty s danými písmeny, které si žáci vylosují a budou psát slova na vybrané písmeno. Tímto však nebudou dostatečně procvičovat zbývající tři. To může být využito jako domácí úkol. Karty s písmeny si uchovejte i na závěr cvičení, kdy po odevzdání sepsaných slov budete ukazovat jednotlivé karty a žáci budou říkat slova. Na splnění úkolu je časový limit 20 minut.

Cvičení: Každý žák buď individuálně nebo ve skupinách napíše slova do příslušného balonku. Počet napsaných slov může být vyšší, než je stanovený počet. Na splnění úkolu mají žáci 20 minut. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po zapsání slov přejděte k této aktivitě. Nemusí se říkat pouze slova, která napsali, mohou vymyslet i nová. Slova žáci odevzdají ke kontrole vyučujícímu.

Kontrola: V případě skupinové práce si slova zkontrolujte společně. Žáci přečtou slova, která k danému písmenu napsali a učitel je zapíše na tabuli do sloupců dle písmene. Pokud bude cvičení vyplněno individuálně každým žákem, kontrola by trvala velmi dlouho a nebyla by efektivní. Žáci všechna slova odevzdají ke kontrole.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají a neznají mnoho slov. Stejně tak může nastat problém při psaní slov, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o českém pravopisu. U žáků začátečnicků je vhodnější zvolit variantu skupinové práce, aby si mohli mezi sebou pomoci.

Závěr: Při skupinové práci žáci za domácí úkol napíšou slova ke zbývajícím třem písmenům. Pokud vypracovávali cvičení samostatně, vymyslí ke 3 slovům z každého balonku větu. Ujistěte se, že žáci daným písmenům rozumí a umí je použít.

17. Zakroužkuj slova s „u“ červeně, slova s „ů“ zeleně a slova s „ú“ modře. Všechna slova přepiš psacím písmem.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je ukázat žákům rozdíl mezi diakritickými znaménky u písmene „u“ a jejich používání ve slovech. V rámci českého pravopisu způsobuje písmeno „u“ žákům s OMJ značné potíže zvláště kvůli existenci tří variant diakritiky a pro žáky s 1. jazykem ukrajinštinou i z toho důvodu, že existuje v jejich mateřském jazyce, ale s odlišným zápisem. Toto cvičení slouží jako příprava před samotným doplňováním a psaním písmene. Barevné odlišení má za úkol podpořit žáky ve fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit efektivitu jejich učení. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu o další slova a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku všechna slova přečtěte. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „ů“, červenou „u“ a modrou „ú“. Pokud nebudou mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. Následně všechna slova přepíšou psacím písmem. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny tři kartičky, na každé jedna varianta písmene, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Na začátku si přečtěte všechna slova. Nejprve vyučující, poté každé slovo jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena, napíšou si jejich počet a přepíšou všechna slova na určené místo. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami nebo hra s vysvětlováním významu slov, po přepsání slov přejděte i k těmto aktivitám.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmenem „u“, kolik s „ů“ a kolik s „ú“. Následně žáci slova znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do tří sloupců, do jednoho slova s písmenem „u“, do druhého s „ů“ a do třetího s „ú“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit, nebo které písmeno na kartičce ukázat vzhledem ke svému 1. jazyku.

Závěr: Za domácí úkol žáci vymyslí dalších 10 slov s různými variantami písmene „u“ nebo ke stávajícím slovům vymyslí věty. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

18. Doplně správně „u“, „ů“ nebo „ú“ do vět a spoj s obrázkem.

Cíl: Cvičení si klade za cíl správné doplnění varianty písmene „u“ do slov a tím prohloubit porozumění nejen samotnému písmenu a jeho užití v češtině, ale i jeho diakritickým tvarům. Obtížnost cvičení se zvyšuje doplňováním písmene do několika slov ve větě, která mohou být neznámá, což žákům může znesnadňovat porozumění. Nakonec věty spojí s odpovídajícím obrázkem.

Příprava: Na začátku žákům věty přečtete, aby kromě výslovnosti zaznamenali i délku písmene „u“. Cvičení vyplní žáci samostatně a poté spojí věty s odpovídajícími obrázky. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny tři kartičky, na každé jedna varianta písmene „u“, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku přečte vyučující všechny věty. Následně žáci samostatně vyplní cvičení a poté spojí věty s obrázkem. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, po vyplnění přejděte k této aktivitě.

Kontrola: Cvičení zkontrolujte společně, žáci čtou věty se správnou variantou písmene „u“ a učitel píše slova na tabuli. Dále si řekněte, jaký obrázek přiřadili k jednotlivým větám a vysvětlíte si jejich význam.

Rizika: Toto cvičení celkově může být pro žáky náročné, jelikož doplňují několik písmen do slov v jedné větě. Tím, že nejsou slova kompletní, nemusí poznat, o které slovo se jedná a jakou variantu doplnit. A i když slovo znát budou, nemusí vědět, jaká varianta je správně. Při spojování slov s obrázky může nastat problém, pokud žáci neporozumí významu věty a nebudou vědět, který obrázek je správný. Stejně tak se může vyskytnout problém při psaní slov, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o českém pravopisu.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší. Je také možné, aby vymysleli další slova s variantami písmene „u“ nebo modifikovali stávající věty, například do jiného času nebo negace, ... I obrázky je možné dále využít, žáci k nim vymyslí své vlastní věty nebo příběh obsahující všechny obrázky ze cvičení. Ujistěte se, že žáci větám rozumí, případně si význam dovysvětlíte.

19. Doplně správně „u“, „ů“, „ú“ nebo „y“, „ý“ do vět.

Cíl: Cvičení je náročné, kombinuje několik aspektů, které žáci musí zohlednit. Rozhodování mezi doplněním písmen „y“ nebo „u“, s diakritikou nebo bez ní, a současně porozumět slovům a větám, i když nejsou úplné. Je to těžké zejména v kontextu doplňování písmen do více slov ve větě. Cílem tohoto cvičení je doplnit tvary písmen „y“ a „u“ tam, kde jsou vynechána, a tím posílit pochopení a správné užití těchto písmen v češtině, včetně tvarů s diakritikou.

Příprava: Na začátku žákům věty přečtete, aby kromě výslovnosti zaznamenali i délku písmen. Cvičení vyplní žáci samostatně. I toto cvičení je možné rozšířit o další aktivitu v podobě kartiček, ve které si jich učitel vytvoří 5, na každou napíše jednu variantu písmene „u/ů/ú“ nebo „y/ý“. Poté, co žáci cvičení vyplní, učitel ukazuje kartičku a žáci říkají slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku přečte vyučující všechny věty. Následně žáci samostatně vyplní cvičení. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, přejděte k této aktivitě po vyplnění cvičení.

Kontrola: Věty zkontrolujte společně, žáci čtou věty se správnou variantou písmene „u“ nebo „y“ a učitel píše slova na tabuli. Vysvětlete si význam jednotlivých vět.

Rizika: Toto cvičení celkově může být pro žáky velmi náročné, jelikož doplňují různá písmena do slov v jedné větě a měli by poznat, které je správné. Tím, že nejsou slova kompletní, nemusí vědět, o které slovo se jedná a jakou variantu doplnit. A i když slovo znát budou, může být problém při rozhodování, která varianta je správná. Vzhledem k 1. jazyku žáků může být náročné i rozhodování, zda do slova doplnit „u“ nebo „y“, i když třeba slovo znají. Stejně tak při čtení slov může dojít k záměně výslovnosti těchto písmen.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší. Je také možné, aby vymysleli další slova s variantami písmene „u“ nebo „y“, případně modifikovali stávající věty, například do jiného času nebo negace, ... Ujistěte se, že žáci větám rozumí, případně si význam dovysvětlete.

20. Zakroužkuj všechna písmena „s/š“ červeně a všechna písmena „z/ž“ zeleně.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je podnítit schopnost rozlišovat písmena „s/š“ a „z/ž“ v českém jazyce, která se mohou vyslovovat podobně a v psané formě mohou být obtížně rozeznatelná, což vede k chybám v zápisu. Specificky pro žáky s ukrajinským mateřským jazykem, kteří mají tendenci zapisovat písmena s kličkami nahoře i dole a písmeno „ž“ navíc někdy podle ukrajinského zápisu, což se značně liší od českého. Toto cvičení má za cíl vizuální fixaci písmen a podporu správného psaní. Cvičení nerozlišuje háčky, pouze nácvik zápisu písmen, proto nejsou rozdělena do 4 kategorií. Barevné odlišení má za úkol podpořit fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit

efektivitu jejich zapamatování. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu o další slova a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku si všechny věty přečtěte. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „z/ž“ a červenou barvou písmena „s/š“. Pokud nebudou mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. I toto cvičení je možné rozšířit o další aktivitu v podobě kartiček, ve které si učitel vytvoří 4 kartičky, na každou napíše jednu variantu písmene. Poté, co žáci cvičení vyplní, ukazuje učitel kartičky a žáci říkají slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku si přečtěte všechny věty. Nejprve vyučující, poté každou jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena a zapíšou si jejich počet. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po doplnění přejděte i k této aktivitě.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmeny „s/š“ a kolik s písmeny „z/ž“. Následně žáci věty znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho slova s písmeny „s/š“, do druhého s písmeny „z/ž“. Řekněte si význam vět.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma. I v případě, že žáci česky psát umí, může být problém, aby písmena nepsali stále stylem, který byl zjištěn ve výzkumu, tedy s kličkami nahoře i dole a u písmene „ž“ ukrajinským zápisem.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší, případně vymyslí další slova obsahující písmena „s/š“ a „z/ž“, od každého 5 slov. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

21. Doplně písmeno „s/š“ nebo „z/ž“ a spoj větu s obrázkem.

Cíl: Cvičení je náročné, kombinuje několik aspektů, které žáci musí zohlednit. Rozhodování mezi doplněním písmen „s/š“ nebo „z/ž“, s diakritikou nebo bez ní, a současně porozumět slovům a větám, i když nejsou úplné. Je to těžké zejména v kontextu doplňování písmen do více slov ve větě. Cílem tohoto cvičení je doplnit tvary písmen „s/š“ a „z/ž“ tam, kde jsou vynechána, a tím posílit jejich pochopení a správné užití v češtině, včetně tvarů s diakritikou. Nakonec věty spojí s odpovídajícím obrázkem.

Příprava: Na začátku žákům věty přečtěte, aby kromě výslovnosti zaznamenali i délku písmen. Cvičení vyplní žáci samostatně a poté spojí věty s odpovídajícími obrázky. I toto cvičení je možné rozšířit o další aktivitu v podobě kartiček, ve které si učitel vytvoří 4 kartičky, na každou

napíše jednu variantu písmene. Poté, co žáci cvičení vyplní, ukazuje učitel kartičky a žáci říkají slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku přečte vyučující všechny věty. Následně žáci samostatně vyplní cvičení a poté spojí věty s obrázkem. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, věnujte se jí po doplnění slov.

Kontrola: Cvičení zkontrolujte společně, žáci čtou věty se správnou variantou písmene „s/š“ nebo „z/ž“ a učitel píše slova na tabuli do čtyř sloupců. Dále si řekněte, jaký obrázek přiřadili k jednotlivým větám a vysvětlíte si jejich význam.

Rizika: Toto cvičení celkově může být pro žáky náročné, jelikož doplňují několik písmen do slov v jedné větě. Tím, že nejsou slova kompletní, nemusí poznat, o které slovo se jedná a jakou variantu doplnit. I když slovo znát budou, nemusí vědět, jaká varianta je správně. Při spojování slov s obrázky může nastat problém, pokud žáci neporozumí významu věty a nebudou vědět, který obrázek je správný.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší, případně vymyslí další slova obsahující písmena „s/š“ a „z/ž“, od každého 5 slov. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

22. Věty ze cvičení 22 přepiš psacím písmem.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je poskytnout žákům příležitost procvičit si dovednosti psaní v českém jazyce, zejména správný zápis písmen „s/š“ a „z/ž“. Tato aktivita navazuje na předchozí cvičení, kde žáci rozlišovali a správně doplňovali tato písmena do vět. Nyní je hlavním cílem přepsat celé věty, včetně dodržení pravidel českého pravopisu (například velká písmena na začátku věty, interpunkční znaménka na konci věty, spojování písmen atd.).

Příprava: Žákům řekněte, aby přepsali věty z předešlého cvičení. Před samotným psaním si věty společně přečtěte, aby slyšeli i jejich zvukovou podobu. Úkol splní každý žák sám. Toto cvičení může být zadáno jako domácí úkol.

Cvičení: Každý žák přepíše věty z předešlého cvičení a odevzdá učiteli ke kontrole.

Kontrola: Napsané věty žáci odevzdají učiteli, který je opraví. V rámci hodiny vyzvěte žáky, aby vždy jeden přečetl jednu větu na procvičení výslovnosti. Vysvětlíte si případné chyby a zdůrazníte správnou výslovnost. Toto cvičení může být také zadáno jako domácí úkol.

Rizika: V procesu přepisu slov psacím písmem se může vyskytnout komplikace, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je plněno v rámci výuky, bude za domácí úkol rozšířeno o další aktivity, například modifikaci vět (převedení do jiného času, způsobu, negace, ...).

23. Popiš svůj dětský pokoj. Napiš alespoň 10 vět.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je napsat ucelený text na dané téma. Úkol poskytuje možnost procvičit si psaní s ohledem na probírané jevy v celé písance i celkové znalosti českého jazyka a jeho pravopisu. Současně podněcuje žákovi představivost a schopnost popsat vlastní myšlenky. Tímto cvičením se rozvíjí schopnost formulovat gramaticky správné a stylisticky srozumitelné věty, posílení znalosti českého pravopisu a rozšíření slovní zásoby.

Příprava: Žákům řekněte, aby popsali svůj dětský pokoj minimálně 10 větami. Každý žák vypracuje cvičení sám. Připomeňte jim, že do celkového zpracování úkolu mohou využít všechna dosavadní cvičení a slovní zásobu, kterou z nich získali. Cvičení může být zadáno slohová práce.

Cvičení: Žák napíše text na zadané téma, ve kterém využije procvičené jevy a dovednosti z předešlých cvičení. Po dokončení odevzdá text učiteli ke kontrole.

Kontrola: Žáci odevzdají napsané texty učiteli. Toto cvičení může být také zadáno jako slohová práce nebo domácí úkol.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají, a nejen, že neznají slova, ale ani neumí vytvořit českou větu. V takovém případě vymyslí pouze slovní spojení, slova charakterizující jejich dětský pokoj. Stejně tak se mohou vyskytnout komplikace při psaní psacím písmem, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o této formě písma.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je vypracováno v rámci vyučovací hodiny, tak si s žáky na závěr řekněte, nad čím nejvíce přemýšleli, co jim při psaní činilo největší obtíže. Dále můžete diskutovat o možných námětech pro budoucí psaní textů, aby se zapojila jejich vlastní tvořivost.

**Nácvik dovednosti psaní v češtině jako
cizím jazyku u žáků ZŠ s ukrajinským
mateřským jazykem - cvičení pro 1.
stupeň**

Vytvořeno: v roce 2023 v Praze v rámci diplomové práce
Autor: Kateřina Najmanová

1) Spoj obrázek s českým i ukrajinským slovem. (З'єднай малюнок з чеським та українським словом.)

babička

xylofon

pták

pes

slon

dědeček

бабуся

ксилофон

птах

собака

слон

дідусь

2) Dopln chybějící písmeno do slov a české slovo spoj s ukrajinským. (Доповни пропущену букву до слів і з'єднай чеське слово з українським.)

S T _ L
 JAZ _ K
 MĚS _ C
 O _ ĚD
 PRÁZ _ NINY
 D _ BEN
 UM _ VADLO

ТАБЛИЦЯ

квітень

МОВА

УМИВАЛЬНИК

СВЯТА

МІСЯЦЬ

ОБІД

3) Česká slova se poztrácela v lese, najdi je a spoj písmena do slov. Každé písmeno můžeš použít jen jednou. (Чеські слова загубилися в лісі, знайди їх і об'єднай літери в слова. Кожну літеру можна використовувати лише один раз.)

Slova: **DŮM, RYBA, JÍDLO, DÁREK**

4) Použij slova z minulého cvičení a napiš ke každému jednu větu. (Використай слова з попередньої вправи і з кожним напиши одне речення.)

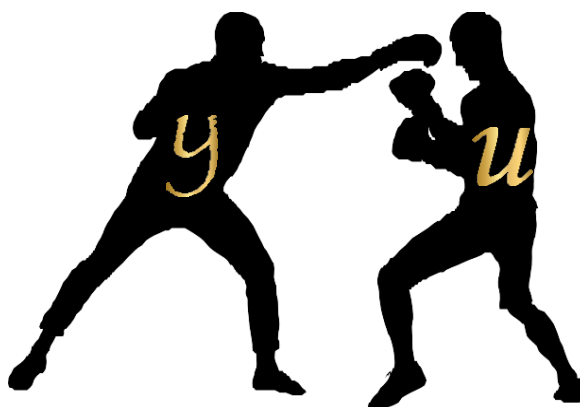

---

5) Písmena „y“ a „u“ se hádají. Vypadají stejně v češtině i ukrajinštině, ale píšou se opačně. Přepiš slova psacím písmem. (Букви „y“ і „u“ сперечаються. Чеською та українською вони виглядають однаково, але пишуться навпаки. Перепиши слова писаними літерами.)

- Jazyk: _____
Učitel: _____
Chyba: _____
Duha: _____
Kytka: _____
Autobus: _____
Ryba: _____

6) Přečti, přepiš psacím písmem a spoj s obrázkem. (Прочитай, перепиши писаними літерами і з'єднай з малюнком.)

Zubař léčí zuby. _____

Ludmilo, kup borůvky! _____

Půjdu s kamarády odpoledne na zmrzlinu. _____

Rychle poběžme k tomu velkému dubu. _____

Zítřka bude Hynek chytat ryby s dědečkem. _____

7) Jen jedno slovo z dvojice je česky správně. Druhé slovo neexistuje. Správné slovo zakroužkuj a přepiš psacím písmem. *(Тільки одне слово з пари є правильним чеською мовою. Друге слово не існує. Обведи правильне слово і перепиши його писаними літерами.)*

ryka x ruka _____

sýr x sur _____

pysa x pusa _____

kýň x kůň _____

syn x sun _____

ukyrka x okurka _____

týden x túden _____

kytara x kutara _____

8) Některá česká slova zní podobně, liší se jen v písmeně „y“ nebo „u“. Spoj každé slovo s obrázkem a přepiš psacím písmem. Vyber 4 slova a napiš k nim větu. *(Деякі чеські слова звучать подібно, вони відрізняються лише літерою „y“ або „u“. З'єднай кожне слово з малюнком і перепиши писаними літерами. Вибери 4 слова і склади із ними речення.)*

friends

rýže x rúže
muška x myška
dům x dým
pyl x půl
býk x buk

Přepiš (перепиши): _____

Vyber 4 slova a napiš k nim větu *(Вибери 4 слова і склади із ними речення):*

---

9) Přepiš psacím písmem následující písmena, slabiky a slova. (Перепиши писаними літерами наступні букви, склади і слова.)

Rozdíl mezi u/y (Різниця між u/y):

у, u, y, u, ... _____

ly, lu, ly, lu... _____

dudy, dudy, dudy _____

by, dy, du, dy _____

Kudy? Tudy? _____

10) Zakroužkuj písmeno „b/B“. (Обведи літеру „b/B“.)

11) Zakroužkuj všechny tvary písmena „b“ a škrtni všechny tvary písmena „d“.
(Обведи усі форми літери „b“ і викресли усі форми „d“.)

13) Zakroužkuj všechna písmena „b“ zeleně a písmena „d“ červeně. Slova přepiš psacím písmem. (Обведи всі літери „b“ зеленим кольором, а літери „d“ червоним. Перепиши слова писаними літерами.)

**dědeček, babička, hledat, barva, dělat, buben, dáma, bota,
sbírat, prádlo**

---

14) Zakroužkuj všechna písmena „y“ zeleně a písmena „u“ červeně. Slova přepiš psacím písmem. (Обведи усі літери „y“ зеленим кольором, а літери „u“ червоним. Перепиши слова писаними літерами.)

**zuby, kytara, uklidit, houska, lyžař, skupina, žlutý, mýdlo,
husa, myš**

---

15) Vyber 6 slov ze cvičení 14 a použij je ve větách. (Вибери 6 слів із вправи 14 і використай їх у реченнях.)

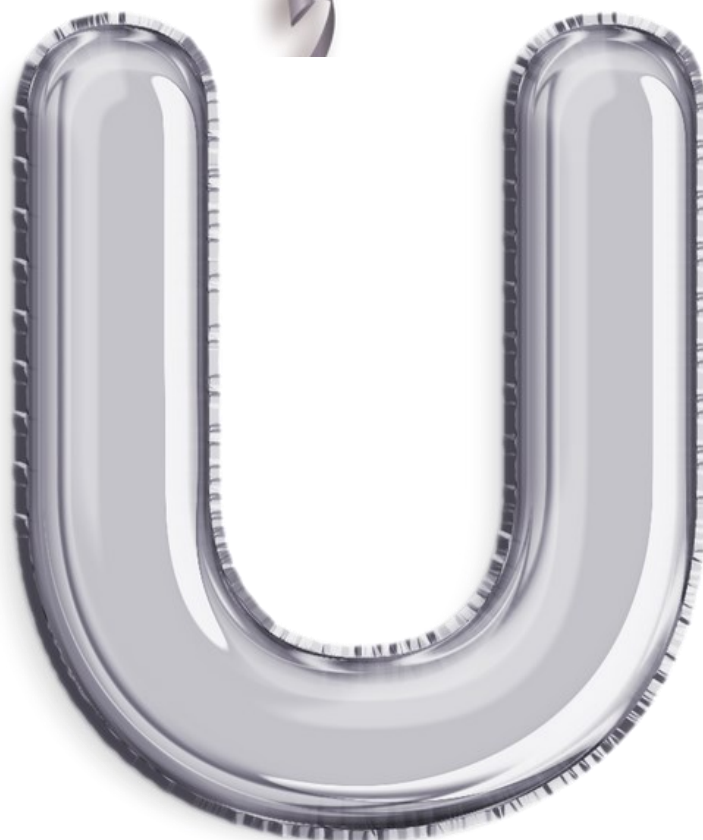
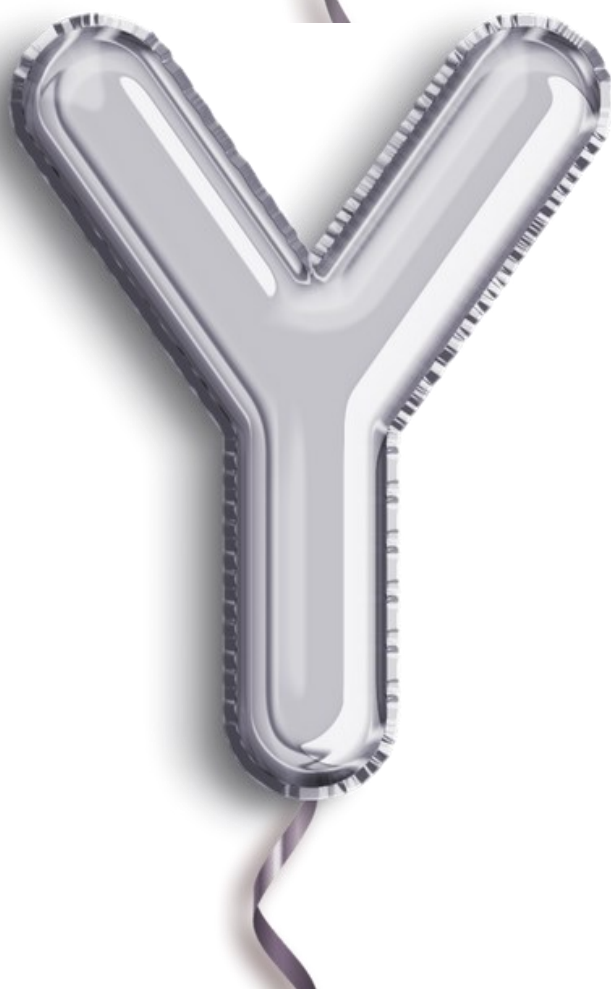

---

16) Do každého písmene napiš co nejvíce slov (minimálně 10), ve kterých se dané písmeno vyskytuje. (До кожної літери напиши якомога більше слів (мінімум 10), у яких ця буква зустрічається.)

17) Zakroužkuj slova s „u“ červeně, slova s „ů“ zeleně a slova s „ú“ modře. Všechna slova přepiš psacím písmem. (Обведи червоним кружечком слова з буквою „u“, зеленим слова з „ů“, синім слова з „ú“. Напиши усі слова писаними літерами.)

nůž, umyvadlo, zůstat, kluk, úterý, nakoupit, sůl, dluh, půjčit,
ucho, kůže, sirup, borůvky, údaje, vůně, nanuk, růžová,
koupelna, úkol, půlnoc

---

18) Doplň správně „u“, „ů“ nebo „ú“ do vět a spoj s obrázkem. (Доповни правильно „u“, „ů“ або „ú“ до речень і з'єднай їх з малюнком.)

V _nor_ děti staví

sněh_láky. Domácí_koly

jso_d_ležité.

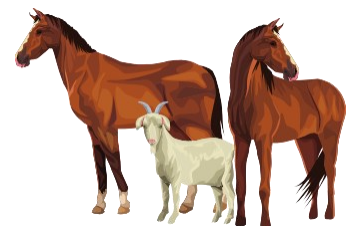
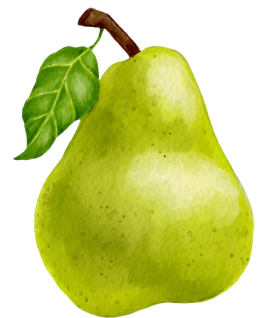
H_go se usmíval, protože vyhrál plno_misk_bor_vek.

Z_zana dostala k svátk_malo_r_žovo_panenk_.

K oběd_vařila maminka n_dlovou

polévk_. M_j tatínek má rád hr_šky.

Na lo_ce se pase k_ň s kozo_.

19) Doplň správně „u“, „ů“, „ú“ nebo „y“, „ý“ do vět. (Доповни правильно „u“, „ů“, „ú“ або „y“, „ý“ до речень.)

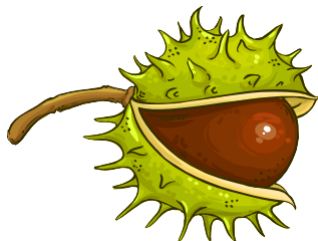
Navštívíme muze_m. V úterý p_jd_ do knihovn_ pro čtyři nové knih_ a časopis_. Za plotem je velký siln_k_ň. M_dlo se po_žívá k m_tí r_ko_. Na zahradě rosto_r_že a fialk_. V_nor_m_žeme stavět sněh_láky. O víkend_ pojedeme s babičko_ na v_let.

20) Zakroužkuj všechna písmena „s/š“ červeně a všechna písmena „z/ž“ zeleně. (Обведи всі літери „s/š“ червоним кольором, а всі літери „z/ž“ зеленим.)

Pes má dlouhé uši. Ta sušenka je dobrá. Kapr má šupiny. Žalud spadl ze stromu. Žížala je růžová. Zelená je příjemná barva. Usuším si prádlo. Bolí mě žaludek. Zralé ovoce je zdravé. Zapálíme oheň sirkou nebo zapalovačem?

21) Doplň písmeno „s/š“ nebo „z/ž“ a spoj větu s obrázkem. (Доповни букву „s/š“ або „z/ž“ і з'єднай речення з малюнком.)

Se_it_ je _kolní pomůcka.
Ze_ koly_ jezdím autobu_em.
Sysel_ je _avec.
Zu_ana_ u_ není nemocná, je _dravá.
Šárka nosí _álu_ kolem krku.
V le_e_ leží na _emi_ ka_tan.
Má kapr_ upiny?
Ten ko_ je plný.

Metodika pro pedagogy k písance pro žáky 2. stupně

Milí učitelé a milé učitelky, máte před sebou podpůrný materiál pro osvojování písemného projevu v českém jazyce pro ukrajinsky hovořící žáky 2. stupně. Jednotlivá cvičení jsou koncipována tak, aby se zaměřila na konkrétní oblasti, které dělají ukrajinsky mluvícím žákům největší problémy při učení se psaní v češtině. Identifikace problémových oblastí vychází z výzkumu, během kterého byli ukrajinsky mluvící žáci z 3.– 9. tříd sledováni během jednoho školního roku, co se nácviku psaní v češtině týče. Výsledkem tohoto výzkumu je vytvoření pedagogického materiálu, který by mohl pomoci při osvojování psaní některých problematických písmen.

CVIČENÍ:

1. *Spoj obrázek s českým i ukrajinským slovem.*

Cíl: Toto cvičení slouží především jako rozcvička. Spočívá v propojení obrázků s českými slovy a jejich ukrajinskými ekvivalenty. Hlavním cílem je rozvíjení slovní zásoby u žáků s OMJ v českém jazyce a jejich vizuální znalosti psaných slov. Skrze spojování slov s obrázky a jejich překladem do mateřského jazyka mohou žáci nejen porozumět významu slov, ale také získat vhled do jejich grafické podoby. Vizuální podpora přispívá ke zlepšení zapamatování slov a jejich významu. Ve cvičení jsou zahrnuta slova s písmeny „b, d, s, y“, na která budou zaměřena další cvičení i celá písanka.

Příprava: Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení budou spojovat česká slova s obrázky a ukrajinskými ekvivalenty. Toto cvičení je zaměřeno na individuální zpracování jednotlivých žáků. Před samotným vyplňováním společně přečtěte slova v češtině i ukrajinštině, aby měli představu o jejich zvukové podobě. Česká slova následně žáci spojí s obrázkem a ukrajinským ekvivalentem. Spojovat mohou jednobarevnou tužkou/pastelkou nebo každé spojení různě barevně odlišit. Pro lepší pochopení významu českých slov a také pro rozvíjení dalších schopností i pro ozvláštnění úkolu si před samotným cvičením zahrajte hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Nejprve si žáci navzájem vysvětlí významy českých slov. Následně každý vyplní cvičení sám za sebe. Použije buď jednu barvu, nebo na každé spojení jiné barevné rozlišení. Ke každému českému slovu je možné přiřadit jen jeden obrázek a jeden ukrajinský ekvivalent. Slova v češtině i ukrajinštině žáci přepíší do sešitu/na papír.

Kontrola: Cvičení si společně s žáky zkontrolujte. Opravte chyby a vysvětlete si je. Přepsaná slova žáci odevzdají ke kontrole vyučujícímu. Důraz je kladen na správnou výslovnost a psaní.

Rizika: Při propojování slov s obrázky může nastat problém v situaci, ve které žáci neznají význam slova a nemají tak jasno, jaký obrázek k němu přiřadit. Pro tyto případy je vhodné zařadit na začátek cvičení vysvětlení jednotlivých slov, případně si mohou pomoci i slovníkem/překladačem. Nepřesnost také může nastat při čtení slov, začátečníci nemusí vědět, jak slova správně přečíst. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Po přečtení a zapsání slov do sešitu/na papír vyzvěte žáky, aby za domácí úkol napsali k jednotlivému českému slovu větu. Pokud by žáci ještě nezvládli napsat věty, vymyslí 3 slova, která s daným výrazem nějakým způsobem souvisí (např. babička – maminka tatínka, prázdniny u babičky, stará paní...). Naopak pokročilejší žáci mohou ze slov vymyslet krátký příběh. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumí významu slov a umí je použít.

2. Doplně chybějící písmeno do slov a české slovo spoj s ukrajinským.

Cíl: Toto cvičení slouží také jako rozcvička. Jeho cílem je poskytnout žákům s OMJ příležitost k poznání písmen, na která budou zaměřena všechna další cvičení, konkrétně písmena „b, d, s, z, u, y“.

Cvičení sleduje dva cíle: žáci se nejen procvičí v doplňování zmíněných písmen a diakritiky, ale také získají lepší vizuální povědomí o podobě českých písmen a celkově českých slov. Mimo jiné si rozšíří i slovní zásobu.

Příprava: Řekněte žákům, aby doplnili česká písmena do slov. K porozumění významu slova jim pomůžou ukrajinské ekvivalenty, která následně spojí s českým slovem. Před začátkem vyplňování vyzvěte jednoho žáka, aby nahlas přečetl všechna ukrajinská slova. Ke spojení mohou žáci využít jednu tužku nebo různě barevné rozlišení. Cvičení vyplní každý žák samostatně. I v tomto cvičení si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno

Cvičení: Žáci doplní písmena do slov a spojí česká slova s ukrajinskými překlady. Ke každému českému slovu existuje jen jedna možnost ukrajinského ekvivalentu. Slova v češtině i ukrajinštině žáci přepíší do sešitu/na papír. Následně si žáci navzájem popíší význam jednotlivých slov v češtině.

Kontrola: Cvičení si společně zkontrolujte. Každé slovo v češtině i ukrajinštině přečte jeden žák nahlas a učitel je napíše na tabuli. Společně si opravte chyby a vysvětlete si je. Zdůrazněte správnou výslovnost i psaní. Přepsaná slova žáci odevzdají ke kontrole vyučujícímu.

Rizika: Může se stát, že žáci nebudou daná slova znát. Z tohoto důvodu je vhodné poskytnout vysvětlení významu jednotlivých slov, třeba prostřednictvím úvodní hry, případně si mohou pomoci i slovníkem/překladačem. Problém může nastat při čtení slov. Začátečníci nemusí vědět, jak slova správně přečíst. Mohou také zaměnit některá písmena, například vlivem 1. jazyka a přečíst slova jinak. Především u záměn písmen „y“ a „u“ může dojít k chybnému vyslovení slov „jazyk, dům, chyba“ jako [jazuk, dym, chuba]. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Po přečtení a zapsání slov do sešitu/na papír vyzvěte žáky, aby za domácí úkol napsali k jednotlivému českému slovu jednu větu. Pokud by žáci ještě nezvládli napsat věty, vymyslí 3 slova, která s daným výrazem souvisejí (např. prázdniny – léto, moře, hory, volno...). Naopak pokročilejší žáci mohou vymyslet krátký příběh, ve kterém použijí všechna nebo alespoň 4 slova ze cvičení. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a umějí je použít.

3. Spoj jednotlivá písmena do uvedených slov. Každé písmeno můžeš použít jen jednou.

Cíl: Cílem této aktivity je poskytnout žákům s OMJ příležitost procvičit si skládání českých písmen do slov. Cvičení se zaměřuje na písmena, která byla ve výzkumu vyhodnocena jako problémová pro žáky s OMJ, konkrétně písmena „y, d, b“. Kromě toho pracuje cvičení i s diakritikou. Forma cvičení je postavena hravým způsobem pomocí vizuálního prvku barevného odlišení písmen, která se poztrácela v lese. Tato zábavná forma učení umožňuje žákům nejen si lépe osvojit podobu písmen, ale také se naučit další čtyři česká slova a vizuálně si procvičit i jiné aspekty češtiny, například správné zapsání souhlásky „d“, po které následuje samohláska „í“.

Příprava: Sdělte žákům, že v tomto cvičení budou spojovat písmena do předem určených slov. Aktivita může být provedena individuálně nebo ve skupinách. Pokud si vyberete skupinovou práci, vytvořte kartičky s jednotlivými písmeny a ty pak buď rozdejte jednotlivě žákům, nebo je umístěte písmeny dolů na jedno místo, kde si každý žák vybere sám. Až budou písmena rozdělena mezi žáky, mohou začít se cvičením, ve kterém se nejprve spojí do skupiny, aby vytvořili určené slovo. Toto cvičení může být pojato i jako soutěž na čas.

V případě individuálního zpracování stačí žákům vysvětlit, že mají spojit písmena tak, aby vznikla předepsaná slova. Pro spojení jednotlivých slov si žáci připraví různě barevné tužky/pastelky. Každé písmeno mohou použít pouze jednou.

Cvičení: V případě individuálního zpracování žáci spojí jednotlivá písmena do slov různobarevnými tužkami/pastelkami a přepíší do sešitu/na papír. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, žáci se nejprve na základě přidělených/vylosovaných písmen spojí do 4 skupin dle daného slova. Postaví se do řady tak, aby bylo slovo správně poskládané. Následně si všechna slova navzájem prohlédnou a nahlas každý zástupce skupiny přečte jejich slovo. Poté již každý žák sám vyplní cvičení a spojená slova přepíše do sešitu/na papír.

Kontrola: Cvičení si společně zkontrolujte. Jeden žák může přečíst všechna slova, nebo každé slovo jeden žák. Zdůrazněte správnou výslovnost, psaní a vysvětlete si význam každého slova. Pro srovnání a lepší porozumění může být uveden i ukrajinský překlad slov. Přepsaná slova odevzdají žáci ke kontrole vyučujícímu.

Rizika: V případě skupinové práce s kartičkami může nastat problém při spojování žáků do skupiny daného slova. Žáci si mohou špatně pamatovat písmena, ze kterých se slovo skládá, mohou se přidat k jiné skupince či se následně postavit na špatné místo při spojování písmen. Nepřesnost také může nastat při čtení slov. Začátečníci nemusí vědět, jak slova správně přečíst, nebo mohou zaměnit některá písmena, například vlivem 1. jazyka u písmen „y“ a „u“ a přečíst slova „obyvatel, mýdlo“ jako [obuvatel] a [mudlo]. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Po přečtení a zapsání slov do sešitu/na papír vyzvěte žáky, aby vymysleli za domácí úkol ke každému českému slovu 3 další, která s daným výrazem souvisejí (např. ryba – zvíře, kapr, Vánoce ...). Zkušenější žáci mohou vymyslet krátký příběh, ve kterém použijí všechna 4 slova. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že si žáci upevnili porozumění slovům a umí je použít.

4. Použij slova z minulého cvičení a napiš ke každému jednu větu.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je poskytnout žákům prostor pro praktické využití slov, která se naučili v předchozím cvičení. Mohou k tomu využít i slova z předešlých dvou úkolů. Tím se žáci nejlépe seznámí s významem jednotlivých slov a mohou je začlenit do různých kontextů a struktur vět. Praktická tvorba rozvíjí schopnost žáků vytvářet gramaticky správné věty v českém jazyce, rozšířit si slovní zásobu a získat hlubší pochopení českého jazyka i jeho praktického využití.

Příprava: Žákům řekněte, aby napsali věty, ve kterých primárně použijí slova ze cvičení 3, ale mohou sekundárně doplnit i slovy ze cvičení 1 a 2. Cvičení splní každý žák buď sám nebo ve čtyřčlenné skupině, ve které si každý vylosuje nebo vybere jedno slovo, k němuž vymyslí a napíše větu. Před samotným cvičením si zahrajte hru, ve které jednotlivé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Nejprve si žáci navzájem vysvětlí významy slov, která budou používat ve cvičení. Následně žák napíše do sešitu/na papír buď 4 věty – ke každému slovu jednu, nebo jednu větu k vybranému slovu, které si vylosoval či mu bylo přiděleno ve skupinovém zpracování.

Kontrola: Napsané věty žáci odevzdají učiteli k opravě. V rámci hodiny vyzvete každého žáka, aby přečetl jednu větu. Vysvětlete si případné chyby a zdůrazněte správnou výslovnost.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají, a nejen, že neznají slova, ale ani neumí vytvořit českou větu. V takovém případě ke slovům vymyslí pouze slovní spojení, slova charakterizující daný pojem. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je plněno v rámci výuky, po napsání a odevzdání vět vyučujícímu si společně řekněte, zda žáci zaznamenali nějaký problém při psaní, pokud ano, rovnou si ho vysvětlete. V případě skupinového vypracování žáci za domácí úkol napíší věty ke zbývajícím 3 slovům. Cvičení lze rozšířit o další aktivity, jako je modifikace vět či tvorba nových. Je důležité se ujistit, že žáci slovům rozuměli a jsou schopni je správně používat.

5. *Ke každému slovu vymysli větu skládající se minimálně ze 4 slov – slovo ze cvičení, které obsahuje písmeno „y“ nebo „u“, přídavné jméno, sloveso a podstatné jméno.*

Cíl: Cvičení se zaměřuje na seznámení žáků s rozdílem mezi českými písmeny „y“ a „u“, která v ukrajinštině také existují, avšak píšou se opačně. Cílem je ukázat žákům vizuální podobu těchto dvou písmen a zároveň je provést jejich funkcí. Důležité je, aby žáci pochopili rozdíl mezi nimi a byli schopni je správně používat ve vhodném tvaru a kontextu. Zároveň si žáci procvičí tvorbu vět s různými slovními druhy, které musí věta obsahovat.

Příprava: Cvičení je určeno pro individuální vypracování každého žáka. Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení se seznámí se slovy, která obsahují písmena „y“ a „u“, jenž znají i ze svého jazyka, ale v češtině se píšou opačně. Ve cvičení si natrénují psaní vět s určenými slovními druhy. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny dvě kartičky, na jedné písmeno „y“, na druhé „u“, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Pokud zvolíte variantu s hrou na vysvětlení slov, bude zařazena na začátek. Samotné cvičení probíhá individuálně, každý žák vymyslí větu s daným slovem, přídavným

jménem, slovesem a dalším podstatným jménem. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po přepsání slov přejděte i k této aktivitě.

Kontrola: Napsané věty žáci odevzdají učiteli ke kontrole. Následně si všechna slova ze cvičení přečtete, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel nebo žák napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho slova s písmenem „y“, do druhého s písmenem „u“. Řekněte si význam slov.

Rizika: Problém může nastat při tvoření vět, pokud žáci nebudou vědět, co v češtině znamenají jednotlivé slovní druhy a jak v české větě fungují, na které místo se zapisují. U zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit nebo které písmeno na kartičce ukázat vzhledem k 1. jazyku. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci ze slov vymyslí krátký příběh, ve kterém použijí všechna slova nebo minimálně 4 z nich. Začátečníci vymyslí další slova obsahující písmena „y“ a „u“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

6. Přečti, přepiš a spoj s obrázkem.

Cíl: Cvičení je zaměřeno na procvičování schopnosti psaní a čtení žáků. Jeho cílem je nejen správné přepsání českých vět, ale především nácvik psaní českých písmen „y“, „u“, „b“, „d“, „z“ a „s“, na která jsou zaměřena všechna cvičení. Současně žák rozvíjí i schopnost správné konstrukce vět v psané podobě, včetně použití velkých písmen na začátku vět, diakritiky a interpunkčních znamének pro ukončení. Žáci vizuálně vidí, jak má věta vypadat, z čeho se skládá, přepisem si pravidla více vryjí do paměti a přečtením si upevní přízvuk a melodii projevu. Ke schopnosti porozumění napomohou obrázky, se kterými žáci věty spojí. Mimo jiné tím i rozšíří slovní zásobu.

Příprava: Žáky nejprve vyzvěte, aby věty přečetli. Pokud budou úplní začátečníci, nejprve jim věty přečtete, aby slyšeli jejich zvukovou podobu. Cvičení vyplní každý žák sám. Pro ozvláštňení můžete připravit kartičky s obrázky k větám, které budete žákům ukazovat a vždy jeden z nich ji přečte. Kartičky mohou být také využity jiným způsobem. Žák si vylosuje jednu s daným obrázkem a k ní vymyslí další tematickou větu, v případě úplných začátečníků stačí slova charakterizující obrázek.

Cvičení: Žáci nejprve věty přečtou. Následně je každý z nich přepíše a spojí s obrázky. Pokud budou zvoleny aktivity s kartičkami, budou následovat po přepsání vět.

Kontrola: Věty žáci odevzdají vyučujícímu k opravě. V hodině si věty přečtete, zkontrolujte, s jakým obrázkem má být která spojena a vysvětlete si jejich význam i neznámá slova.

Rizika: Při propojování vět s obrázky může nastat problém v situaci, ve které žáci neznají význam věty a nemají tak jasno, jaký obrázek k ní přiřadit. Proto je potřeba u jednotlivých vět vysvětlit význam. Při psaní nových vět na základě vybraného obrázku mohou mít žáci obtíže se správným vytvoření a zápisem. U začátečníků je možné zvolit pouze napsání slov charakterizujících obrázek. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci buď napíší větu na základě vylosované kartičky s obrázkem, pokud nebude využito přímo ve výuce, nebo dané věty upraví, například převedením do negace, jiného času, změnou slov apod. Zkušenější žáci mohou vymyslet krátký příběh na základě obrázků. Tímto způsobem si více procvičí a zdokonalí své schopnosti v psaní.

7. Jen jedno slovo z dvojice je česky správně. Druhé slovo neexistuje. Správné slovo zakroužkuj a přepiš.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je procvičit správné rozlišování a psaní písmen „y“ a „u“. Tato písmena existují v obou jazycích, ale píšou se opačně, proto je důležité, aby žáci byli schopni psát tato písmena v jejich správném tvaru. V rámci cvičení jsou prezentovány dvojice slov, ve kterých se střídají písmena „y“ a „u“. Žáci buď na základě svých znalostí nebo spolupráce a vyhledávání informací určí, které slovo je správné. Mimo jiné tím rozšiřují i svou slovní zásobu o další česká slova a trénují pravopis společně s diakritikou.

Příprava: Řekněte žákům, že ve cvičení se nacházejí dvojice slov, ale pouze jedna varianta je správně, druhá v češtině neexistuje a jejich úkolem bude vybrat tu správnou variantu, slovo zakroužkovat a přepsat. Cvičení mohou žáci vyplnit jednotlivě nebo ve dvojicích, kdy si vzájemně pomohou ve výběru správné varianty. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které bude mít každý žák vytvořeny dvě kartičky se slovy ANO x NE, vyučující bude říkat slova ze cvičení a žáci ukazovat kartičku podle toho, zda je slovo česky správně nebo není. Slova také mohou být napsaná na kartičkách, učitel ukazuje a zároveň vyslovuje. Psaná podoba pomůže žákům pochopit, co učitel říká, a které písmeno vyslovuje. I tím trénují rozdíl v daných písmenech a rozhodují, které je správné. Tuto aktivitu je vhodné zařadit až po přepisu slov jako úkol pro zopakování.

Cvičení: Před samotným zpracováním cvičení nejprve s žáky všechna slova přečtete, aby slyšeli jejich zvukovou podobu. Poté individuálně nebo ve dvojici vyberou správná slova z dvojic, zakroužkují a přepíší. Po zapsání slov může být zahrnuta aktivita s kartičkami.

Kontrola: Slova zkontrolujte společně. Žáci existující slova přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel je napíše na tabuli. Řekněte si význam vybraných slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo učitel vyslovuje vzhledem k 1. jazyku, kde jsou písmena opačně. To samé může nastat u čtení slov samotnými žáky. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci vymyslí dalších 5 slov s písmenem „y“ a 5 s písmenem „u“. Zkušenější žáci mohou vymyslet krátký příběh z daných slov. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

8. *Některá česká slova zní podobně, liší se jen v písmeně „y“ nebo „u“. Spoj každé slovo s obrázkem a přepiš. Vyber 4 slova a napiš k nim větu.*

Cíl: Cílem aktivity je znovu procvičit rozlišování mezi písmeny „y“ a „u“ prostřednictvím cvičení, kde je rozdíl založen pouze v záměně těchto dvou písmen. Dvojice slov jsou vizuálně téměř identické a rýmují se, avšak mají zcela odlišný význam. Cvičení je zaměřeno na nácvik psaní, kde žáci přepisují daná slova, která také spojí s obrázky pro lepší vizuální porozumění. Cvičení je rozšířeno o psaní vět z vybraných slov, čímž žák procvičuje celkovou dovednost psaní a upevňuje si tak český pravopis.

Příprava: Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení mají k dispozici vždy dvojici slov, která jsou si vizuálně i poslechově podobná a obě slova v češtině existují. Jejich úkolem je slova spojit s obrázkem, přepsat a následně si vybrat 4 z nich, dvě slova s písmenem „y“ a dvě s písmenem „u“, a napsat k nim větu. Na začátku si nejprve všechna slova přečtete, aby žáci slyšeli jejich zvukovou podobu a výslovnost, čte vždy jeden žák jednu dvojici slov. Cvičení může být rozšířeno o variantu třídění slov dle poslechu. V takovém případě učitel vysloví slovo a žáci na základě poslechu určí, zda patří do skupiny s písmenem „y“ nebo „u“. K tomu mohou sloužit kartičky s písmeny, které žáci ukazují. Před samotným cvičením si i zde můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno. Cvičení je určeno pro individuální zpracování.

Cvičení: Nejprve se žáky přečtete všechna slova, případně zahrajte hru s vysvětlováním pojmů. Následně žáci slova spojí s obrázky, přepíšou je, a nakonec vytvoří věty se 4 vybranými slovy, ideálně 2 věty s „y“ a dvě věty s „u“ (to může být zadáno za domácí úkol). Pokud bude

zvolena varianta třídění do skupiny podle poslechu, můžete po napsání slov začít diktovat slova a žáci budou ukazovat kartičky s písmeny.

Kontrola: Slova žáci po splnění cvičení znovu přečtou, aby byla trénovaná i správná výslovnost. Společně si zkontrolujte, zda byla slova spojena se správnými obrázky. Řekněte si význam slov. Přepsaná slova, případně i vytvořené věty, pokud byly psány ve výuce, odevzdají žáci učitelé ke kontrole.

Rizika: Při propojování slov s obrázky může nastat problém v situaci, ve které žáci neznají význam slova a nemají tak jasno, jaký obrázek k němu přiřadit. Z tohoto důvodu je vhodné poskytnout vysvětlení významu jednotlivých slov, třeba prostřednictvím úvodní hry, případně si mohou pomoci i slovníkem/překladačem. Při psaní nových vět mohou mít žáci obtíže s jejich správným utvořením a zápisem, zejména pokud jim chybí základní znalosti české gramatiky. Pro začátečníky je možné zvolit pouze psaní dalších slov charakterizujících to základní. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: V závěrečné fázi cvičení je důležité se ujistit, že žáci porozuměli významu slov a jejich rozdílům. Pokud budou věty ze cvičení tvořeny při výuce, za domácí úkol vymyslí 5 slov s písmenem „y“ a 5 s písmenem „u“ a mohou k nim vytvořit i věty. Mohou také použít obě slova z dvojice a zkusit je smysluplně použít vždy v jedné větě. Jako domácí úkol můžou být využity i obrázky, ze kterých žáci vytvoří příběh nebo ke každému napíší svoji větu.

9. Přepiš následující písmena, slabiky a slova.

Cíl: Cílem této aktivity je procvičit schopnost rozlišovat a správně přepsat slabiky a slova obsahující písmena „y“ a „u“. I když slabiky ani slova nemusí mít konkrétní využití, je cílem posílit dovednost rozlišování mezi těmito zadanými písmeny. Před samotným cvičením je vhodné slabiky a slova nejdříve přečíst, což poskytne žákům auditivní záznam a lepší zapamatování.

Příprava: Sdělte žákům, že v tomto cvičení budou pouze přepisovat písmena, slabiky a slova, která vidí. Je důležité uvést, že se zde vyskytují pojmy, které nic neznamenají, pouze plní účel tréninku písmen „y“ a „u“. Cvičení je navrženo pro individuální zpracování žáků.

Cvičení: Nejprve si společně vše přečtete a následně žáci přepíší obsah cvičení na uvedené řádky. Je možné opakovat zápis několikrát, což umožňuje lepší zapamatování psaných písmen „y“ a „u“.

Kontrola: Vyzvěte žáky, aby znovu přečetli příklady ze cvičení a tím si více zafixovali probíranou látku i z hlediska poslechu. Psanou část žáci odevzdají učitelé ke kontrole. Rozšířením cvičení může být vymyšlení slov nebo vět k daným příkladům.

Rizika: Při případném psaní nových slov nebo vět mohou mít žáci obtíže s jejich správným utvořením a zápisem, zejména pokud jim chybí základní znalosti české gramatiky. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Pokud nebude tvoření nových slov a vět využito v rámci výuky, napíšou je žáci za domácí úkol. Na závěr se ujistěte, že porozuměli zápisu písmen „y“ a „u“.

10. Zakroužkuj písmeno b/B.

Cíl: Toto cvičení je zaměřeno na rozlišování písmene „b/B“ od písmene „d“. Úloha slouží jako rozcvička před dalšími cvičeními na toto téma, a i přes zdánlivou jednoduchost může představovat určité obtíže pro žáky s OMJ. Písmena „b“ a „d“ mají podobný vizuální i výslovnostní charakter, což ztěžuje jejich rozlišení, a navíc v porovnání s ukrajinštinou, kde se tato písmena také vyskytují, ale v jiném použití, mohou působit žákům značný problém. Cvičení si klade za cíl trénovat vizuální identifikaci těchto písmen a zapamatování si podoby písmene „b/B“. Tato schopnost je užitečná i při výuce české abecedy.

Příprava: Sdělte žákům, že v tomto cvičení budou kroužkovat tvary písmene „b/B“. Cvičení je vytvořeno pro individuální zpracování žáků. Před jeho samotným zpracováním jim nahlas vyslovte jak písmeno „b“ tak „d“, aby měli i zvukovou představu obou písmen. Upozorněte je na to, že „b“ mohou najít i ve tvaru velkého písmene.

Cvičení: Nejprve žákům řekněte nahlas jak písmeno „b“, tak i „d“. Následně žáci zakroužkují všechny tvary písmene „b/B“. Zaznamenají si počet zakroužkovaných tvarů. Jako rozšíření cvičení žáci vymyslí a napíšou několik slov s oběma tvary písmene (může být za domácí úkol).

Kontrola: Zkontrolujte s žáky, kolik písmen zakroužkovali. Vysvětlete si rozdíl mezi tvarem „b“ a „B“. Pokud v rámci cvičení žáci vymýšleli slova, odevzdají je vyučujícímu ke kontrole. Zeptejte se žáků, jak tato písmena fungují v ukrajinštině.

Rizika: Problém, který by v tomto cvičení mohl nastat, je špatné zakroužkování písmene, protože některá písmena jsou různě nakloněna nebo otočena a žáci by si mohli splést tvar. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Ujistěte se, že žáci poznají rozdíl mezi písmeny „b“ a „d“, rozumí tvarům „b“ a „B“ a jsou schopni je používat. Pokud nebudou psaná slova s tímto písmenem součástí cvičení při výuce, napíšou je za domácí úkol. V opačném případě ke slovům vymyslí a napíšou věty.

11. Zakroužkuj všechny tvary písmena „b“ a škrtni všechny tvary písmena „d“.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je trénovat schopnost žáků rozlišovat mezi písmeny „b“ a „d“ a jejich různými tvary. I když tato písmena existují i v ukrajinštině, mají odlišný zápis než v češtině. Cvičení představuje spíše další rozcvičku před následujícími cvičeními, které se zaměřují na psaní a používání těchto písmen. Klíčovým cílem je zapamatovat si rozdíl v užití těchto písmen. Zároveň může pomoci žákům s OMJ i při učení české abecedy.

Příprava: Vysvětlete žákům, že v tomto cvičení budou kroužkovat písmeno „b“ a škrtnat písmeno „d“. Na začátku jim obě písmena řekněte nahlas, aby zazněla i zvuková stránka obou písmen. Upozorněte je na to, že písmena mohou najít v různých tvarech, ne pouze dle zadání. Žáci si připraví dvě různě barevné tužky/pastelky, aby odlišili kroužkování a škrtnání. Cvičení je vhodné pro individuální zpracování.

Cvičení: Nejprve žákům řekněte nahlas obě písmena. Následně žáci vyplní cvičení a zaznamenají si, kolik písmen zakroužkovali a kolik škrtnli. Jako rozšíření cvičení žáci vymyslí a napíší několik slov s oběma písmeny (může být za domácí úkol).

Kontrola: Zkontrolujte s žáky, kolik písmen zakroužkovali a kolik škrtnli. Vysvětlete si rozdíl mezi oběma písmeny. Pokud v rámci cvičení žáci vymýšleli slova, odevzdají je vyučujícímu ke kontrole. Zeptejte se žáků, jak tato písmena fungují v ukrajinštině.

Rizika: Problém, který by v tomto cvičení mohl nastat, je špatné zakroužkování nebo škrtnutí písmen. Písmena jsou v různých tvarech, malá, velká, tiskací, psací, a pokud žáci neznají všechny podoby, mohou se splést. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Ujistěte se, že žáci poznají rozdíl mezi písmeny „b“ a „d“ i jejich různými tvary a jsou schopni je používat. Pokud nebudou psaná slova s těmito písmeny součástí cvičení při výuce, napíší je za domácí úkol. V opačném případě ke slovům vymyslí a napíší věty.

12. Přepiš text. Trénuj písmena „b“ a „d“.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je podnítit rozlišování mezi písmeny „b“ a „d“, jelikož způsobují problémy žákům s OMJ ve zvukové podobě i při psaní. Písmena si jsou velmi podobná, píšou se stejnými tahy, jen mají otočený tvar. Cvičení je zaměřeno na nácvik psaní, ve kterém žáci přepisují věty s danými písmeny, ale procvičí si také celkovou dovednost psaní a upevňují si tak český pravopis. Mimo jiné trénují vizuální podobu českých vět a rozšiřují si slovní zásobu.

Příprava: Žáci nejprve věty přečtou, aby si natrénovali i zvukovou podobu a následně je vyzvete, aby každou z nich přepsali a všímali si při tom použití a zápisu písmen „b“ a „d“. Aktivita je určena pro individuální zpracování a může být celá zpracovaná jako domácí úkol.

Cvičení: Žáci text přečtou, u začátečníků ho může přečíst vyučující. Poté věty přepíší a odevzdají učiteli ke kontrole. Jako doprovodné cvičení může být například kreslení obrázků týkajících se obsahu textu. To může sloužit i jako kontrola pro vyučující, zda žáci věty pochopili a zároveň i jako kreativní doplnění cvičení. Pokud by kreslení nebylo součástí hodiny, může být zadáno jako domácí úkol, stejně jako celý přepis textu. Další rozšiřující aktivitou může být kroužkování a počítání písmen „b“ a „d“ ve větách. Každé písmeno žáci zakroužkují jinou barvou a spočítají, kolik jich označili.

Kontrola: Žáci odevzdají přepsaný text ke kontrole. Pokud bude provedena doplňující aktivita v podobě kroužkování písmen, zkontrolujte se žáky, kolik zakroužkovali písmen „b“ a kolik „d“. Vysvětlete si význam jednotlivých vět.

Rizika: Text může být pro žáky náročný z hlediska porozumění, jelikož se v něm vyskytují těžší slova, která nemusí znát. Celkově obsah i konstrukce vět může být pro žáky náročnější, především u těch, kteří s češtinou začínají. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Celé cvičení může být zadáno i za domácí úkol. Pokud bude přepis textu v rámci výuky, za domácí úkol žáci nakreslí obrázky vztahující se k textu. Pokročilejší mohou rozvinout text o další věty. Důležité je ujistit se, že žáci textu porozuměli a získali jasnou představu o rozdílu mezi psaním písmen „b“ a „d“.

13. Zakroužkuj všechna písmena „b“ zeleně a písmena „d“ červeně. Slova přepiš.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je umožnit žákům rozpoznat a správně používat písmena „b“ a „d“ v českém jazyce, což může být pro žáky s mateřským jazykem ukrajinštinou problematické, neboť v jejich jazyce tato písmena také existují, ale v jiném zápisu. Barevné odlišení má za úkol podpořit žáky ve fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit efektivitu jejich učení. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku všechna slova přečtěte. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „b“ a červenou barvou písmena „d“. Pokud nebudou mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. Následně všechna slova žáci přepíší. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny dvě kartičky, na každé jedno písmeno, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Na začátku si přečtete všechna slova. Nejprve vyučující, poté každé slovo jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena, napíší si jejich počet a přepíší všechna slova na určené místo. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami nebo hra s vysvětlováním významu slov, po přepsání slov přejděte i k těmto aktivitám.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmenem „b“ a kolik s písmenem „d“. Následně žáci slova znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho slova s písmenem „b“, do druhého s písmenem „d“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole. Jako rozšíření cvičení mohou vymyslet a napsat několik dalších slov s těmito písmeny, nebo ke slovům napsat věty, což může být zadáno i jako domácí úkol.

Rizika: Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit nebo které písmeno na kartičce ukázat, zvláště pokud s jazykem teprve začínají. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci vymyslí 5 slov s písmenem „b“ a 5 s písmenem „d“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

14. Zakroužkuj všechna písmena „y“ zeleně a písmena „u“ červeně. Slova přepiš.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je ukázat žákům rozdíl mezi písmeny „y“ a „u“ v českém jazyce, který může být pro žáky s ukrajinštinou jako mateřským jazykem matoucí, neboť v jejich jazyce existují obě písmena, ale s opačným zápisem. Barevné odlišení má za úkol podpořit žáky ve fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit efektivitu jejich učení. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu o další slova a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku všechna slova přečtete. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „y“ a červenou barvou písmena „u“. Pokud nebudou mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. Následně všechna slova žáci přepíší. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny dvě kartičky, na každé jedno písmeno, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s písmenem. Před samotným cvičením si můžete zahrát hru, ve které každé slovo jeden ze žáků popíše ostatním spolužákům tak, aby dané slovo nevyslovil nebo nepoužil ukrajinský ekvivalent, a ostatní hádají, které slovo je popisováno.

Cvičení: Na začátku si přečtete všechna slova. Nejprve vyučující, poté každé slovo jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena, napíší si jejich počet a přepíší všechna slova

na určené místo. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami nebo hra s vysvětlováním významu slov, po přepsání slov přejděte i k těmto aktivitám.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmenem „y“ a kolik s písmenem „u“. Následně žáci slova znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho slova s písmenem „y“, do druhého s písmenem „u“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, které slovo vyslovit a jak ho správně vyslovit nebo které písmeno na kartičce ukázat vzhledem ke svému 1. jazyku. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci napíší ke každému slovu větu, začátečníci vymyslí 5 slov s písmenem „y“ a 5 s písmenem „u“. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

15. Napiš krátký příběh, kde použiješ co nejvíce slov ze cvičení 14.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je poskytnout žákům prostor pro praktické využití slov, která se naučili v předchozím cvičení. A nejen ve cvičení 14, ve větách mohou využít i poznatky ze všech předešlých. Toto cvičení také podporuje schopnost konstruovat gramaticky správné věty v českém jazyce a umožňuje žákům procvičit psaní písmen, slov a vět v češtině i hlubší porozumění českému jazyku a jeho praktické používání.

Příprava: Žákům řekněte, aby napsali krátký příběh, ve kterém použijí co nejvíce slov, ideálně všechna, ze cvičení 14, ale využít mohou i slova a poznatky ze všech předešlých cvičení. Úkol splní každý žák sám. Toto cvičení může být zadáno jako domácí úkol nebo slohová práce.

Cvičení: Každý žák napíše text se slovy z předešlého cvičení, které následně odevzdá učiteli ke kontrole.

Kontrola: Napsaný příběh žáci odevzdají učiteli, který ho opraví.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají, a nejen, že neznají slova, ale ani neumí vytvořit českou větu. V takovém případě žáci vymyslí pouze slovní spojení, slova charakterizující daný pojem. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je plněno v rámci výuky, po napsání a odevzdání textu vyučujícím, si společně řekněte, jaká slova použili a proč si je vybrali a zda zaznamenali nějaký problém při psaní, pokud ano, rovnou si ho vysvětlíte.

16. Do každého písmene napiš co nejvíce slov (minimálně 10), ve kterých se dané písmeno vyskytuje.

Cíl: Cvičení je komplexním shrnutím dosavadního výukového materiálu a praktických procvičování z předchozích úkolů. Vzhledem k obtížím, které žáci s mateřským jazykem ukrajinštinou mají s písmeny „y, u, b, d“, je toto cvičení zaměřeno na všechny čtyři. Cílem je, aby žáci správně napsali co nejvíce slov, která obsahují uvedená písmena. Tímto způsobem procvičí své gramatické a pravopisné dovednosti v souvislosti s těmito písmeny a zejména jejich psanou formou. Tvořením slov aktivně využijí nejen smyslové dovednosti, ale také celkové znalosti psaní českých slov, včetně jejich tvarů, diakritiky a grafické podoby. Cvičení je koncipováno hravou formou pomocí balonků, které mají tvar jednotlivých písmen a žáci do nich doplňují slova. Tato aktivita může evokovat dojem oslavy, ve které žáci aplikují do praxe své dovednosti z předešlých cvičení a trénují zmíněná písmena.

Příprava: Řekněte žákům, aby do každého balonku napsali minimálně 10 slov obsahujících písmeno balonku. Slovo může být i více. Toto cvičení je možné vypracovat individuálně, ve dvojici či rozdělit žáky do 4 skupin. V případě skupinové práce připravte čtyři karty s danými písmeny, které si žáci vylosují a budou psát slova na vybrané písmeno. Tímto však nebudou dostatečně procvičovat zbývající tři. To může být využito jako domácí úkol. Karty s písmeny si uchovejte i na závěr cvičení, kdy po odevzdání sepsaných slov budete ukazovat jednotlivé karty a žáci budou říkat slova. Na splnění úkolu je časový limit 20 minut.

Cvičení: Každý žák buď individuálně nebo ve skupinách napíše slova do příslušného balonku. Počet napsaných slov může být vyšší, než je stanovený počet. Na splnění úkolu mají žáci 20 minut. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po zapsání slov přejděte k této aktivitě. Nemusí se říkat pouze slova, která napsali, mohou vymyslet i nová. Slova žáci odevzdají ke kontrole vyučujícímu.

Kontrola: V případě skupinové práce si slova zkontrolujte společně. Žáci přečtou slova, která k danému písmenu napsali a učitel je zapíše na tabuli do sloupců dle písmene. Pokud bude cvičení vyplněno individuálně každým žákem, kontrola by trvala velmi dlouho a nebyla by efektivní. Žáci všechna slova odevzdají ke kontrole.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají a neznají mnoho slov. Stejně tak může nastat problém při psaní slov, pokud žáci nemají dostatečné znalosti o českém pravopisu. U žáků začátečnicků je vhodnější zvolit variantu skupinové práce, aby si mohli mezi sebou pomoci.

Závěr: Při skupinové práci žáci za domácí úkol napíší slova ke zbývajícím třem písmenům. Pokud vypracovávali cvičení samostatně, vymyslí ke 3 slovům z každého balonku větu. Ujistěte se, že žáci daným písmenům rozumí a umí je použít.

17. Procvič si písmena „u“, „ů“ a „ú“. Doplně správně čárku, kroužek nebo nic. Všechna slova přepiš.

Cíl: Cvičení se zaměřuje na správné doplnění diakritiky u písmena „u“. Písmeno „u“ bylo předmětem předchozích cvičení, jelikož představuje významný problém pro žáky s mateřským jazykem ukrajinštinou, kde má odlišný zápis. Dřívější cvičení se soustředila na trénink tohoto písmene z hlediska psaní. Toto cvičení se zaměřuje na správnou diakritiku tohoto písmene. V rámci české diakritiky způsobuje písmeno „u“ žákům s OMJ značné potíže, zvláště kvůli existenci tří variant diakritiky. Toto cvičení slouží jako příprava před samotným doplňováním tohoto písmene.

Příprava: Žákům řekněte, aby doplnili diakritická znaménka k písmenu „u“ ve slovech. U některých slov žádné znaménko nebude. Nejprve jim slova přečtete, aby i dle poslechu slyšeli jejich délku. Cvičení vyplní žáci samostatně. Alternativou je použití kartiček, kde na každé je zaznamenána jedna varianta písmene „u/ů/ú“. Poté, co žáci cvičení vyplní, učitel ukazuje kartičku a žáci říkají slova. Toto může být pojato i obráceně, učitel říká slova a žáci ukazují správnou variantu písmene.

Cvičení: Učitel přečte slova a následně žáci doplní diakritická znaménka k písmenu „u“. Spočítají si, kolik slov mají s jednotlivými variantami. Všechna slova přepíší. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po přepsání slov přejděte i k této aktivitě.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik mají slov bez znaménka, kolik s kroužkem a kolik s háčkem. Následně žáci slova znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do tří sloupců, do jednoho slova s variantou „u“, do druhého s variantou „ů“ do třetího s variantou „ú“. Řekněte si význam slov. Napsaná slova žáci odevzdají učiteli ke kontrole.

Rizika: Při zvolení aktivity s kartičkami mohou mít žáci problém s rozpoznáním, jak slovo správně vyslovit, zda dlouze nebo krátce, nebo kterou variantu na kartičce ukázat. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci vymyslí a napíší minimálně 10 dalších slov, ve kterých budou varianty s písmenem „u“. Případně můžou ke stávajícím slovům vymyslet věty. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

18. Doplně správně „u“, „ů“ nebo „ú“ do vět a spoj s obrázkem.

Cíl: Cvičení si klade za cíl správné doplnění varianty písmene „u“ do slov a tím prohloubit porozumění nejen samotnému písmenu a jeho užití v češtině, ale i jeho diakritickým tvarům. Obtížnost cvičení se zvyšuje doplňováním písmene do několika slov ve větě, která mohou být neznámá, což žákům může znesnadňovat porozumění. Nakonec věty spojí s odpovídajícím obrázkem.

Příprava: Na začátku žákům věty přečtete, aby kromě výslovnosti zaznamenali i délku písmene „u“. Cvičení vyplní žáci samostatně a poté spojí věty s odpovídajícími obrázky. Cvičení můžete rozšířit o aktivitu, ve které budou vytvořeny tři kartičky, na každé jedna varianta písmene „u“, které bude vyučující ukazovat a žáci budou říkat slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku přečte vyučující všechny věty. Následně žáci samostatně vyplní cvičení a poté spojí věty s obrázkem. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, po vyplnění přejděte k této aktivitě.

Kontrola: Cvičení zkontrolujte společně, žáci čtou věty se správnou variantou písmene „u“ a učitel píše slova na tabuli. Dále si řekněte, jaký obrázek přiřadili k jednotlivým větám a vysvětlíte si jejich význam.

Rizika: Toto cvičení celkově může být pro žáky náročné, jelikož doplňují několik písmen do slov v jedné větě. Tím, že nejsou slova kompletní, nemusí poznat, o které slovo se jedná a jakou variantu doplnit. A i když slovo znát budou, nemusí vědět, jaká varianta je správně. Při spojování slov s obrázky může nastat problém, pokud žáci neporozumí významu věty a nebudou vědět, který obrázek je správný. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší. Je také možné, aby vymysleli další slova s variantami písmene „u“ nebo modifikovali stávající věty, například do jiného času nebo negace, ... I obrázky je možné dále využít, žáci k nim vymyslí své vlastní věty nebo příběh obsahující všechny obrázky ze cvičení. Ujistěte se, že žáci větám rozumí, případně si význam dovysvětlete.

19. Doplně správně „u“, „ů“, „ú“ nebo „y“, „ý“ do vět.

Cíl: Cvičení je náročné, kombinuje několik aspektů, které žáci musí zohlednit. Rozhodování mezi doplněním písmen „y“ nebo „u“, s diakritikou nebo bez ní, a současně porozumět slovům a větám, i když nejsou úplné. Je to těžké zejména v kontextu doplňování písmen do více slov ve větě. Cílem tohoto cvičení je doplnit tvary písmen „y“ a „u“ tam, kde jsou

vynechána, a tím posílit pochopení a správné užití těchto písmen v češtině, včetně tvarů s diakritikou.

Příprava: Na začátku žákům věty přečtete, aby kromě výslovnosti zaznamenali i délku písmen. Cvičení vyplní žáci samostatně. I toto cvičení je možné rozšířit o další aktivitu v podobě kartiček, ve které si jich učitel vytvoří 5, na každou napíše jednu variantu písmene „u/ů/ú“ nebo „y/ý“. Poté, co žáci cvičení vyplní, učitel ukazuje kartičku a žáci říkají slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku přečte vyučující všechny věty. Následně žáci samostatně vyplní cvičení. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, přejděte k této aktivitě po vyplnění cvičení.

Kontrola: Věty zkontrolujte společně, žáci čtou věty se správnou variantou písmene „u“ nebo „y“ a učitel píše slova na tabuli. Vysvětlíte si význam jednotlivých vět.

Rizika: Toto cvičení celkově může být pro žáky velmi náročné, jelikož doplňují různá písmena do slov v jedné větě a měli by poznat, které je správné. Tím, že nejsou slova kompletní, nemusí vědět, o které slovo se jedná a jakou variantu doplnit. A i když slovo znát budou, může být problém při rozhodování, která varianta je správná. Vzhledem k 1. jazyku žáků může být náročné i rozhodování, zda do slova doplnit „u“ nebo „y“, i když třeba slovo znají. Stejně tak při čtení slov může dojít k záměně výslovnosti těchto písmen. Problém může nastat i u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší. Je také možné, aby vymysleli další slova s variantami písmene „u“ nebo „y“, případně modifikovali stávající věty, například do jiného času nebo negace, ... Ujistěte se, že žáci větám rozumí, případně si význam dovysvětlíte.

20. Zakroužkuj všechna písmena „s/š“ červeně a všechna písmena „z/ž“ zeleně.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je podnítit schopnost rozlišovat písmena „s/š“ a „z/ž“ v českém jazyce, která se mohou vyslovovat podobně a v psané formě mohou být obtížně rozeznatelná, což vede k chybám v zápisu. Specificky pro žáky s ukrajinským mateřským jazykem, kteří mají tendenci zapisovat písmena s klíčkami nahoře i dole a písmeno „ž“ navíc někdy podle ukrajinského zápisu, což se značně liší od českého. Toto cvičení má za cíl vizuální fixaci písmen a podporu správného psaní. Cvičení nerozlišuje háčky, pouze nácvik zápisu písmen, proto nejsou rozdělena do 4 kategorií. Barevné odlišení má za úkol podpořit fixaci písmen prostřednictvím barev a zvýšit efektivitu jejich zapamatování. Kromě toho si žáci rozšíří slovní zásobu o další slova a procvičí správné psaní českých slov.

Příprava: Na začátku si všechny věty přečtete. Následně žákům řekněte, aby zelenou barvou zakroužkovali všechna písmena „z/ž“ a červenou barvou písmena „s/š“. Pokud nebudou

mít tyto barvy, mohou použít jiné, případně jiná označení písmen. I toto cvičení je možné rozšířit o další aktivitu v podobě kartiček, ve které si učitel vytvoří 4 kartičky, na každou napíše jednu variantu písmene. Poté, co žáci cvičení vyplní, ukazuje učitel kartičky a žáci říkají slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku si přečtete všechny věty. Nejprve vyučující, poté každou jeden žák. Následně žáci zakroužkují příslušná písmena a zapíšou si jejich počet. Jestliže je zvolena varianta s kartičkami, po doplnění přejděte i k této aktivitě.

Kontrola: Společně si cvičení zkontrolujte. Nejprve se žáků zeptejte, kolik slov zakroužkovali s písmeny „s/š“ a kolik s písmeny „z/ž“. Následně žáci věty znovu přečtou, aby byla dodržena i správná výslovnost a učitel napíše slova na tabuli do dvou sloupců, do jednoho slova s písmeny „s/š“, do druhého s písmeny „z/ž“. Řekněte si význam vět.

Rizika: I v případě, že žáci česky psát umí, může být problém, aby písmena nepsali stále stylem, který byl zjištěn ve výzkumu, tedy s kličkami nahoře i dole a u písmene „ž“ ukrajinským zápisem. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak celkově daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší, případně vymyslí další slova obsahující písmena „s/š“ a „z/ž“, od každého 5 slov. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat

21. Doplně písmeno „s/š“ nebo „z/ž“ a spoj větu s obrázkem.

Cíl: Cvičení je náročné, kombinuje několik aspektů, které žáci musí zohlednit. Rozhodování mezi doplněním písmen „s/š“ nebo „z/ž“, s diakritikou nebo bez ní, a současně porozumět slovům a větám, i když nejsou úplné. Je to těžké zejména v kontextu doplňování písmen do více slov ve větě. Cílem tohoto cvičení je doplnit tvary písmen „s/š“ a „z/ž“ tam, kde jsou vynechána, a tím posílit jejich pochopení a správné užití v češtině, včetně tvarů s diakritikou. Nakonec věty spojí s odpovídajícím obrázkem.

Příprava: Na začátku žákům věty přečtete, aby kromě výslovnosti zaznamenali i délku písmen. Cvičení vyplní žáci samostatně a poté spojí věty s odpovídajícími obrázky. I toto cvičení je možné rozšířit o další aktivitu v podobě kartiček, ve které si učitel vytvoří 4 kartičky, na každou napíše jednu variantu písmene. Poté, co žáci cvičení vyplní, ukazuje učitel kartičky a žáci říkají slova s daným písmenem z vět. Aktivita může být i otočena, učitel říká slovo a žáci ukazují kartičku s variantou písmene.

Cvičení: Na začátku přečte vyučující všechny věty. Následně žáci samostatně vyplní cvičení a poté spojí věty s obrázkem. Pokud bude zvolena varianta s kartičkami, věnujte se jí po doplnění slov.

Kontrola: Cvičení zkontrolujte společně, žáci čtou věty se správnou variantou písmene „s/š“ nebo „z/ž“ a učitel píše slova na tabuli do čtyř sloupců. Dále si řekněte, jaký obrázek přiřadili k jednotlivým větám a vysvětlíte si jejich význam.

Rizika: Toto cvičení celkově může být pro žáky náročné, jelikož doplňují několik písmen do slov v jedné větě. Tím, že nejsou slova kompletní, nemusí poznat, o které slovo se jedná a jakou variantu doplnit. I když slovo znát budou, nemusí vědět, jaká varianta je správně. Při spojování slov s obrázky může nastat problém, pokud žáci neporozumí významu věty a nebudou vědět, který obrázek je správný. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak celkově daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Za domácí úkol žáci věty přepíší, případně vymyslí další slova obsahující písmena „s/š“ a „z/ž“, od každého 5 slov. Na závěr si slova zopakujte a ujistěte se, že žáci rozumějí významu slov a jsou schopni je používat.

22. Věty ze cvičení 22 přepiš.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je poskytnout žákům příležitost procvičit si dovednosti psaní v českém jazyce, zejména správný zápis písmen „s/š“ a „z/ž“. Tato aktivita navazuje na předchozí cvičení, kde žáci rozlišovali a správně doplňovali tato písmena do vět. Nyní je hlavním cílem přepsat celé věty, včetně dodržení pravidel českého pravopisu (například velká písmena na začátku věty, interpunkční znaménka na konci věty, spojování písmen atd.).

Příprava: Žákům řekněte, aby přepsali věty z předešlého cvičení. Před samotným psaním si věty společně přečtěte, aby slyšeli i jejich zvukovou podobu. Úkol splní každý žák sám. Toto cvičení může být zadáno jako domácí úkol.

Cvičení: Každý žák přepíše věty z předešlého cvičení a odevzdá učiteli ke kontrole.

Kontrola: Napsané věty žáci odevzdají učiteli, který je opraví. V rámci hodiny vyzvěte žáky, aby vždy jeden přečetl jednu větu na procvičení výslovnosti. Vysvětlíte si případné chyby a zdůrazněte správnou výslovnost. Toto cvičení může být také zadáno jako domácí úkol.

Rizika: Může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak celkově daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je plněno v rámci výuky, bude za domácí úkol rozšířeno o další aktivity, například modifikaci vět (převedení do jiného času, způsobu, negace, ...).

23. Popiš, jak by měl vypadat tvůj vysněný dům. Napiš alespoň 10 vět.

Cíl: Cílem tohoto cvičení je napsat ucelený text na dané téma. Úkol poskytuje možnost procvičit si psaní s ohledem na probírané jevy v celé písance i celkové znalosti českého jazyka a jeho pravopisu. Současně podněcuje žákovi představivost a schopnost popsat vlastní myšlenky. Tímto cvičením se rozvíjí schopnost formulovat gramaticky správné a stylisticky srozumitelné věty, posílení znalosti českého pravopisu a rozšíření slovní zásoby.

Příprava: Žákům řekněte, aby popsali svůj vysněný dům minimálně 10 větami. Každý žák vypracuje cvičení sám. Připomeňte jim, že do celkového zpracování úkolu mohou využít všechna dosavadní cvičení a slovní zásobu, kterou z nich získali. Cvičení může být zadáno slohová práce.

Cvičení: Žák napíše text na zadané téma, ve kterém využije procvičené jevy a dovednosti z předešlých cvičení. Po dokončení odevzdá text učiteli ke kontrole.

Kontrola: Žáci odevzdají napsané texty učiteli. Toto cvičení může být také zadáno jako slohová práce nebo domácí úkol.

Rizika: Toto cvičení může být náročnější pro žáky, kteří s češtinou teprve začínají, a nejen, že neznají slova, ale ani neumí vytvořit českou větu. V takovém případě vymyslí pouze slovní spojení, slova charakterizující jejich vysněný dům. Stejně tak může nastat problém u samotného psaní, jelikož žáci nemusí vědět, jak daná písmena/slova správně napsat.

Závěr: Toto cvičení může být celé zvoleno jako domácí úkol. Pokud je vypracováno v rámci vyučovací hodiny, tak si s žáky na závěr řekněte, nad čím nejvíce přemýšleli, co jim při psaní činilo největší obtíže. Dále můžete diskutovat o možných námětech pro budoucí psaní textů, aby se zapojila jejich vlastní tvořivost.

Nácvik dovednosti psaní v češtině jako cizím jazyku u žáků ZŠ s ukrajinským mateřským jazykem - cvičení pro 2. stupeň

Vytvořeno: v roce 2023 v Praze v rámci diplomové práce
Autor: Kateřina Najmanová

1) Spoj obrázek s českým i ukrajinským slovem. (З'єднай малюнок з чеським та українським словом.)

babička xylofon pták pes slon dědeček

бабуся ксилофон птах собака слон дідусь

2) Doplň chybějící písmeno do slov a české slovo spoj s ukrajinským. (Доповни пропущену букву до слів і з'єднай чеське слово з українським.)

D_J

JAZ_K

D_M

SVO_ODA

CH_BA

SVĚTA_ÍL

BÁSN_K

ПОЕТ
СЮЖЕТ
МОВА
БУДИНОК
ПОМИЛКА
СВОБОДА
КОНТИНЕНТ

3) Spoj jednotlivá písmena do uvedených slov. Každé písmeno můžeš použít jen jednou. (Добери окремі літери до поданих слів. Кожну літеру можна використовувати лише один раз.)

Slova: **OBYVATEL, MÝDLO, OBDOBÍ, DÍVKA**

4) Použij slova z minulého cvičení a napiš ke každému jednu větu. *(Використай слова з попередньої вправи і з кожним напиши одне речення.)*

---

5) Ke každému slovu vymysli větu skládající se minimálně ze 4 slov – slovo ze cvičení, které obsahuje písmeno „y“ nebo „u“, přídavné jméno, sloveso a podstatné jméno. *(До кожного слова придумай речення щонайменше з 4 слів – слово із вправи, яке містить літеру „у“ або „у“, прикметник, дієслово та іменник.)*

Zvuk: _____

Kytka: _____

Pusa: _____

Literatura: _____

Nůžky: _____

Symbol: _____

Youtuber: _____

6) Přečti, přepiš a spoj s obrázkem. *(Прочитай, перепиши і з'єднай з малюнком.)*

Ludmilu bolí zuby.

Hynek běžel koupit rum do cukroví.

Odpoledne půjdu s kamarády na rybízovou zmrzlinu.

Rychle uteč před Zuzanou!

O prázdninách budu každý den chytat ryby.

7) Jen jedno slovo z dvojice je česky správně. Druhé slovo neexistuje. Správné slovo zakroužkuj a přepiš. (Тільки одне слово з пари є правильним чеською мовою. Друге слово не існує. Обведи правильне слово і перепиши його.)

rýma x růma _____

dyha x duha _____

byt x but _____

fyzika x fuzika _____

kyře x kuře _____

pýlka x půlka _____

lyže x luže _____

trojhelník x trojúhelník _____

8) Některá česká slova zní podobně, liší se jen v písmeně „y“ nebo „u“. Spoj každé slovo s obrázkem a přepiš. Vyber 4 slova a napiš k nim větu. (Деякі чеські слова звучать подібно, вони відрізняються лише літерою „y“ або „u“. З'єднай кожне слово з малюнком і перепиши. Вибери 4 слова і склади із ними речення.)

friends

rum x rým
 tykat x ťukat
 styl x stůl
 kýchat x kuchat
 muška x myška

Přepiš (перепиши): _____

Vyber 4 slova a napiš k nim větu (Вибери 4 слова і напиши з ними речення):

---

9) Přeřiš následující písmena, slabiky a slova. (Перепиши наступні букви, склади та слова.)

Rozdíl mezi u/y (Різниця між u/y):

u, u, y, u, ... _____

ly, lu, ly, lu... _____

dudy, dudy, dudy _____

by, dy, du, dy _____

Kudy? Tudy? _____

10) Zakroužkuj písmeno „b/B“. (Обведи літеру „b/B“.)

11) Zakroužkuj všechny tvary písmena „b“ a škrtni všechny tvary písmena „d“. (Обведи всі форми літери „b“ і викресли всі форми „d“.)

**13) Zakroužkuj všechna písmena „b“ zeleně a písmena „d“ červeně. Slova přepiš.
(Обведи всі літери „b“ зеленим кольором, а літери „d“ червоним.
Перепиши слова.)**

**druh, baletka, bydlet, datel, babizna, budova,
sbírka, závod, sedm, bábovka**

**14) Zakroužkuj všechna písmena „y“ zeleně a písmena „u“ červeně. Slova přepiš.
(Обведи усі літери „y“ зеленим кольором, а літери „u“ червоним.
Перепиши слова.)**

**duhy, ubytování, tykadlo, urputný, uhlík, zvyk,
kruh, hymna, vykoupat, rytíř**

**15) Napiš krátký příběh, kde použiješ co nejvíce slov ze cvičení 14. (Напиши
коротку історію, використовуючи якомога більше слів із вправи 14.)**

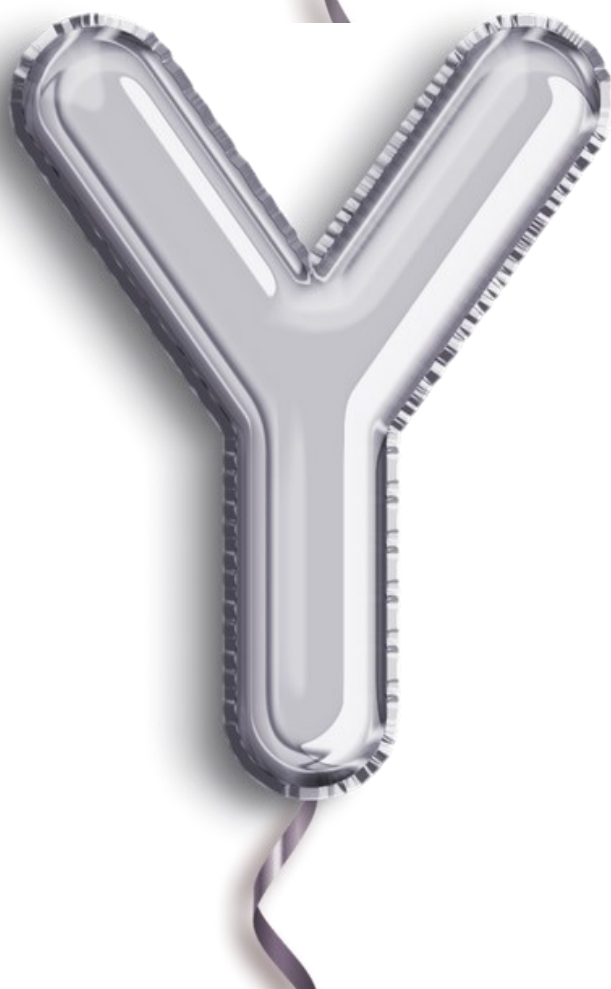

---

16) Do každého písmene napiš co nejvíce slov (minimálně 10), ve kterých se dané písmeno vyskytuje. (До кожної літери напиши якомога більше слів (мінімум 10), у яких ця буква зустрічається.)

17) Procvič si písmena „u“, „ů“ a „ú“. Doplň správně čárku, kroužek nebo nic. Všechna slova přepiš. (Практикуй літери „u“, „ů“ і „ú“. Доповни правильно гачок, кружечок або нічого. Перепиши усі слова.)

ucho, umysl, udaje, zustat, muž, duvod, trojuhelník,
žaludek, pujčit, umyvadlo, neduvěřivý, stul, sirup, nuž, kuže,
dluh, ružová, pulnoc, boruvky, ukol

---

18) Doplň správně „u“, „ů“ nebo „ú“ do vět a spoj s obrázkem. (Доповни правильно „u“, „ů“ або „ú“ до речень і з'єднай їх з малюнком.)

Mladí t_risté z _krajiny navštívili Prah_.

O p_lnoci b_de vidět _plněk.

_dělal to v dobrém _mysl_.

H_go se _smíval, protože vyhrál plno_ misk_ bor_vek.

K potoku vede _zká cesta, po které jdo_ Mar_ška s L_bošem.

V _terý b_dou žáci potřebovat k vý_ce matematiky troj_helník,
měkkou t_žku a pravítko.

Z_zana má ráda v_ni r_ží.

19) Doplň správně „u“, „ů“, „ú“ nebo „y“, „ý“ do vět. (Доповни правильно „u“, „ů“, „ú“ або „y“, „ý“ до речень.)

B _dlí v ne _tulném b _tě. O víkend _ budeme u r _bníka chytat r _by. V _terý p _jdu do knihovn _ pro čt _ři nové knih _ a časopis _.
M _dlo se po _žívá k mytí ruko _ . Paní _čitelka nám dala těžk _ domácí _kol z fyzik _ . V ob _váku máme velkou váz _ na květiny.
V _noru pojedeme l _žovat na hory.

20) Zakroužkuj všechna písmena „s/š“ červeně a všechna písmena „z/ž“ zeleně. (Обведи всі літери „s/š“ червоним кольором, а всі літери „z/ž“ зеленим.)

**Pes má dlouhé uši. Ta sušenka je dobrá. Kapr má šupiny.
Žalud spadl ze stromu. Žížala je růžová. Zelená je příjemná barva. Usuším si prádlo. Bolí mě žaludek. Zralé ovoce je zdravé. Zapálíme oheň sirkou nebo zapalovačem?**

21) Doplň písmeno „s/š“ nebo „z/ž“ a spoj větu s obrázkem. (Доповни букву „s/š“ або „z/ž“ і з'єднай речення з малюнком.)

Se _it je _kolní pomůcka.
Ze _koly jezdím autobu _em.
Sysel je _avec.
Zu _ana u _není nemocná, je _dravá.
Šárka nosí _álu kolem krku.
V le _e leží na _emi ka _tan.
Má kapr _upiny?
Ten ko _ je plný.

